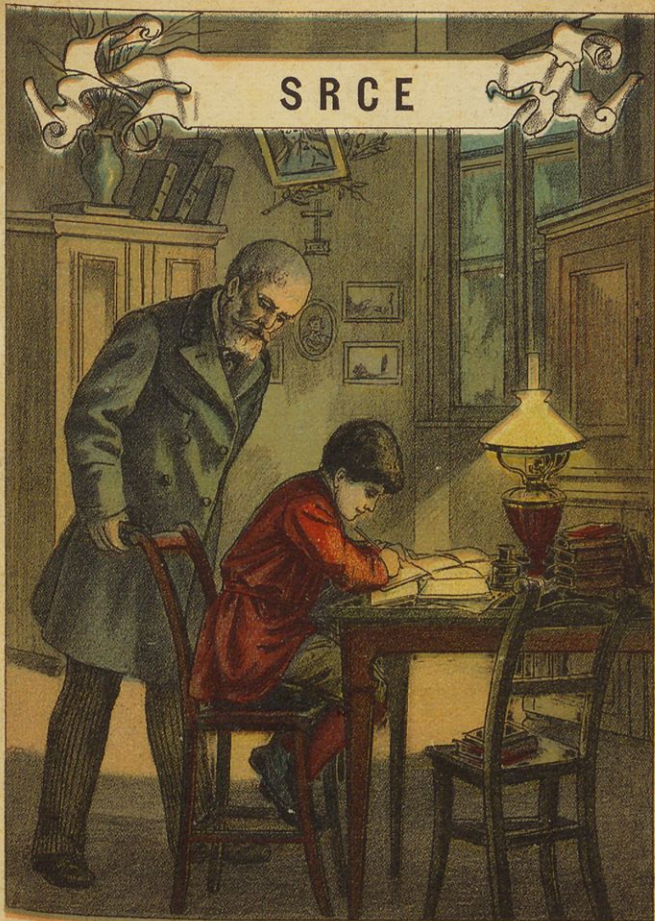
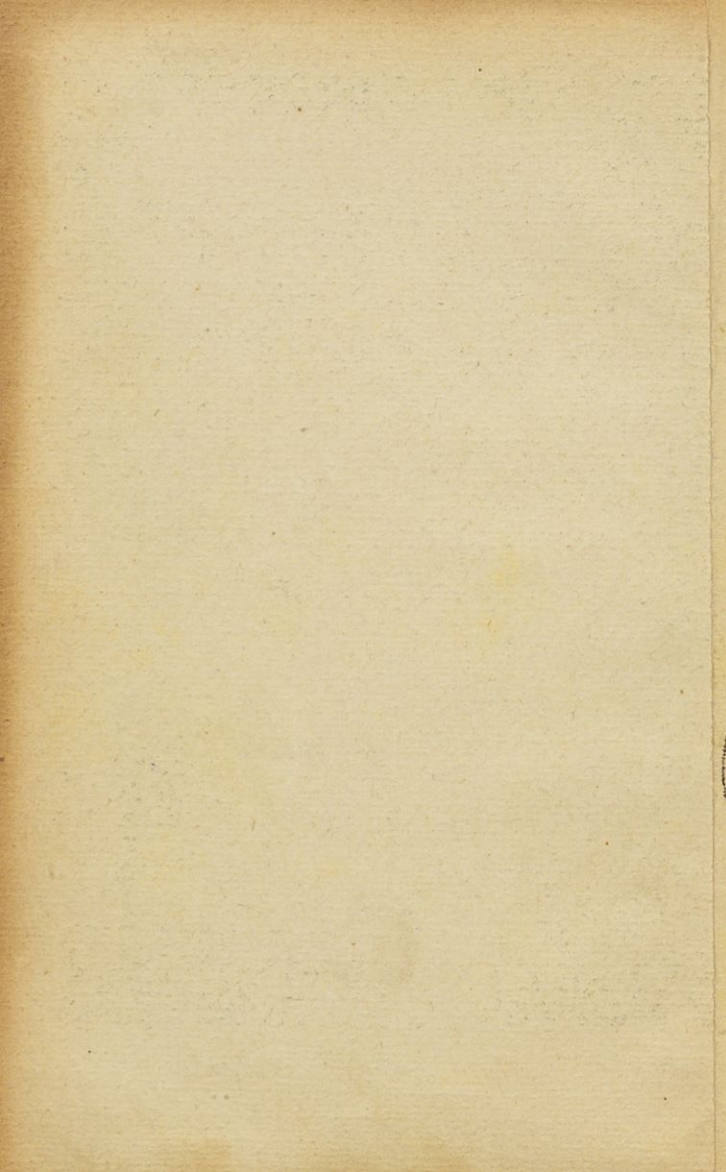

34499. VII, A. g.

SRCE

Oče stoji za njim; nepremično gleda, kakó teče sinku
peró po popirji

S r e e.

Spisal

Edmondo de Amicis.

Z dovoljenjem pisateljevih preložila

Janja Miklavčič,
učiteljica.

Prvi zvezek.

V Ljubljani, 1891.

Založil Janez Giontini.

34499

VIII, A. 8

Mnogozaslužnemu književniku slovenskemu,

preblagorodnemu gospodu

Jožefu Stritarju

poklanja to knjižico v znak posebne udanosti

prelagateljica.

030040930

Predgovor.

Vzgojnikom slovenskim ni neznana pričujoča knjižica za mladino. V različnih časopisih se je že pisalo o nje izvirniku; mimo tega je bila izražena želja, da bi se skoro preložila na slovenski jezik. Zgodilo se je.

Italijani, katerim je bila spisana, imenujejo jo „un libro d'oro“ — zlato knjigo — in moja najsrčnejša želja je, da bi si zlate nauke, kateri so ji ohranjeni v prevodu, prisvojila naša mladina in se ž njimi dičila od roda do roda. — Žal, da se ni mogla prevesti doslovno, zakaj bilo jo je prikrojiti razmerju našemu, ker bi je sicer ne bilo mōči dati v roke mladini naši. Vender se nádejem, da ji mala preosnova ne bode na kvar, da bode dobro prijala ne le mladini, temveč vsakomur, kdor ljubi mladino, ljubi otroško preprostost in ljubeznivost — vsakomur, kdor ima srce. — Roditelji se lahko učé iz nje, da je treba učitelje, kateri toliko storé in trpé za njih deco, ljubiti in spoštovati; učitelje pa učí ljubezni in prizanesljivosti do učencev svojih; mnoge

roditelje bode spominjala dolžnostij, katere, žal, zanemarjajo mnogokrat, dolžnostij, ljubiti svojo deco, imeti jo v duhu vedno pred očmi, čuvati jo, pomagati ji, učitelje podpirati, i. t. d.

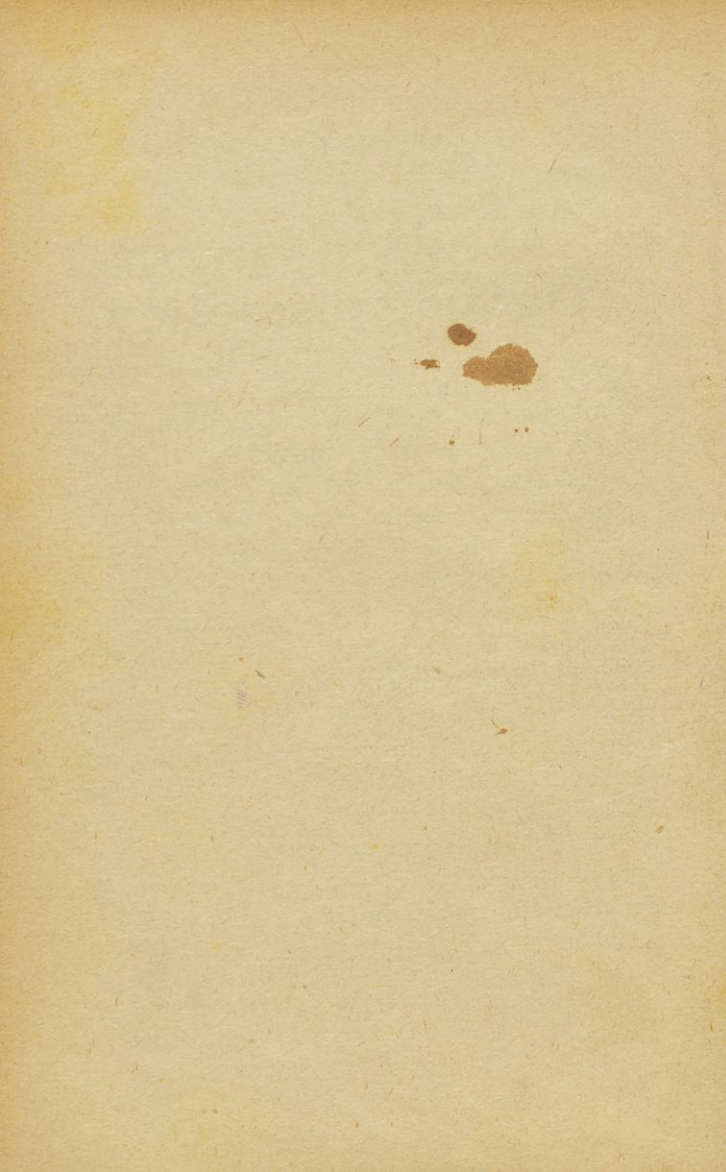
Da bi našla prijazen odmev v srcih národa slovenskega! V to pomozi Bog!

Na Bohinjski Bistrici, koncem meseca julija 1889.

Prelagateljica.

Ogovor pisateljev.

Ta knjiga je namenjena zlasti dečkom ljudskih šol, ki štejejo devet do trinajst let. Lahko bi se nasloвила: Zgodbe jednega šolskega leta — spisal učenec tretjega razreda ljudskih šol. — Ako rečem, da jo je spisal učenec tretjega razreda, ne trdim, da bi jo bil spisal prav takó, kakor je natisnjena. Samó po malem je zabeleževal — kakor je baš znal — kar je videl, slišal in mislil v šoli in zunaj šole. Oče njegov je koncem šolskega leta popravil te zapiske, oprezno pazeč, da ni izpreminjal mislij in besed dečkovih. Štiri leta pozneje jih je znova prečital deček, že gimnazíjski učenec in jim dodal še marsikaj iz spomina, kateri mu je zvesto ohranil osebe in stvari. — Čitajte torej to knjigo, dečki! Nádejem se, da bodete zadovoljni ž njo, in da vam ne bode brez koristi.

Oktober.

Prvi šolski dan.

2. — Torek.

Danes je prvi šolski dan. Kakor sèn sta minila dva meseca počitkov na deželi. Zjutraj sem šel z materjo v šolo, da me je zapisala v tretji razred ljudskih šol. Spominjaje se vselega bivanja na deželi, šel sem le nerad ž njo. — Po vseh cestah je mrgolelo dečkov. V knjigotržnicah je bilo obilo roditeljev, kateri so kupovali šolske knjige, mape, zvezke, torbe in druge stvari. Pred šolo se je zbralo toliko ljudij, da sta šolski sluga in mestni redar le stežka vzdrževala prost vhod. Blizu vrat mi potrka nekdo na rame. Ozrem se: ugledam vedno vselega učitelja iz drugega razreda, kodrastih, rdečkastih las, ki mi reče: — Torej, Janko, ločena sva za vselej! — Dobro sem vedel to, vendar so me užalile te besede. — Toliko da sva mogla vstopiti z materjo. Tukaj so bili gospodje, gospé, preproste žené, rokodelci, častniki, dékle, babice; vsakdo je imel v jedni roki izpričevalo, z drugo pa je držal dečka za roko. Gnetli so se v veži in po stopnicah, da je šumelo, kakor pred gledališčem. Veselo sem gledal to veliko dvorano v pritličji, kamor se

stekajo vhodi sedmih razredov in preko katere sem hodil že tri leta, skoro dan za dnevom. — Bila je gneča; učitelji so prihajali in odhajali. Učiteljica moja iz prvega razreda me je pozdravila izpred durij svojega razreda, rekoč: — Torej, Janko, letos ideš v górenje nadstropje; niti videla te ne bodem, da bi hodil mimo — in žalostno me je pogledala. — Ravnateljja so obstopile žene, katere so bile vse preplašene, ker že ni bilo prostora njih sinčkom; jaz pa sem opazil, da mu je bila brada jako osivela od lani. Tudi dečki so bili večji in postavnejši. — V pritličji, kjer se je razvrstitev že zvršila, bili so otroci prvega razreda, ki so se branili stopiti v šolsko sobo. Siloma so jih tirali vánjo; drugi so uhajali iz klopij; zopet drugi so jokali, videč, da odhajajo njih roditelji. Ti so se morali vrniti, da so jih ali utolažili, ali pa odvedli s seboj. Učiteljice so bile vse vzbunjene. Šibki moj bratec je prišel h gospici Poljakovi, jaz pa h gospodu Peréniču v górenje nadstropje. Ob desetih smo bili vsi zbrani: bilo nas je štiriinpetdeset, toda le kakih petnajst ali šestnajst je mojih tovarišev iz drugega razreda. Med temi je Poljšak, óni, ki je vedno prvi. Kakó tesna in tožna se mi je zdela soba, ko sem se spominjal gozdov in gorâ, ker sem prebil poletje! Spominjal sem se tudi dobrega učitelja iz drugega razreda, ki je bil vedno takó prijazen. Sedanji naš učitelj je velik, brez brade;

ima dolge, že osivele lasé, in na čelu ravno gubo, ki je videti, kakor brazgotina. Glas mu je močán; z jasnimi svojimi očmi nas opazuje takó resno, drugega za drugim, kakor da nam hoče čitati v dnù duše. Malokdaj se nasmehne; ne smeje se nikdar. — Molcé sem si mislil: To je prvi dan! Deset mesecev še! Koliko bode še dela, koliko mesečnih preizkušenj, koliko truda! Hrepenel sem po materi in ji pri izhodu hitel naproti ter ji poljubil roko. Ona pa mi je dejala: — Srčen bodi, Janko! Skupaj se bodeva učila! — Zadovoljen sem se vrnil domóv. Vender pogrešam dobrega svojega učitelja z ónim veselim, jasnim nasmehom, in učilnica se mi ne zdi več takó lepa kakor prej.

Naš učitelj.

3. — Sreda.

Tudi novi moj učitelj se mi je davi jako omilil. Ko smo dohajali, in je bil že na svojem mestu, prikazovali so se pri durih njegovi učenci minulega leta in ga pozdravljali: — Dobro jutro, gospod učitelj! Drugi so stopili v šolo, bližali se mu in mu podajali roke. Videlo se je, kakó so ga ljubili, poznalo tudi, da bi se radi vrnili k njemu. Odgovarjal jim je: — Dober dan! — ali pogledal ni nobenega; samó roko jim je stiskal in resnih očij gledal skozi okno, opazujé

streho nasprotne hiše. Nikar, da bi se bil radoval pozdravov, videlo se je, da ga celó žalosté. Potem nas je resno opazoval drugega za drugim. Narekuje je hodil med klopí. Zapazil je dečka, kateri je imel obilo mehurčkov na lici; z jedno roko mu je dvignil obraz, drugo mu položil na čelo, da bi čutil, ali mu je vroče. Tedaj pa se v klopi za njim dvigne deček in začnè mahati z rokami okolo sebe. Učitelj se naglo obrne, toda deček že sedí in s sklonjeno glavo pričakuje kazni. Učitelj mu položí roko na glavo, rekoč: — Ne stôri več tega! — To je bilo vse. Vrnil se je k mizi in narekoval dalje. Ko je končal, opazoval nas je zopet molčé nekaj trenutkov. Nató je dejal z debelim, toda milim glasom: — Čujte! Prebiti nam je skupaj leto dnij. Skrbimo, da nam mine dobro. Učite se in bodite dobri. Jaz nimam rodbine. Rodbina moja ste vi. V minulem letu sem še imel mater. Umrla mi je. Sedaj sem sam. Samó vas imam še na svetu. Drugih ne ljubim nego vas. Bodite mi sinovi! Ali potrebno je, da tudi vi ljubite mene. Nádejem se, da mi ne bode kaznovati nikogar. Pokažite, da ste dečki, ki imajo srce. Učilnica naša bodi rodbina, in vi mi bodite tolažba, ponos. Ustnih obljub nečem od vas. Vem, da ste mi že obljubili v sreih svojih. Zahvaljam vas! — Zdajci stopi v sobo sluga in naznani, da je šola končana. Tiho stopimo iz klopíj. Deček, kateri je prej vstal

v klopi, približa se učitelju in reče s tresočim glasom: — Gospod učitelj, oprostite mi! — Učitelj ga poljubi na čelo, rekoč: — Pojdi, sinko moj!

Nesreča.

8. — Ponedeljek.

Šolsko leto se je pričelo z nesrečo. Ko sem to jutro šel z očetom v šolo in mu spotoma ponavljal besede učiteljeve, ugledala sva na cesti dôkaj ljudij, ki so se zbrali pred durimi šolskega poslopja. Oče mi reče naglo: — Nesreča! Leto se ne začinja dobro! — Stežka stopiva v poslopje. Širna veža je prenapolnjena z roditelji in dečki, katerih učitelji ne morejo spraviti v razrede. Vse je obrnjeno proti ravnateljevi sobi, od koder se čujejo glasovi: — Ubogi deček! Ubogi Klodič! — Čez glave, tam zadaj v dvorani, vidi se šlém mestnega stražnika in siva glava ravnateljeva. Sedaj pristopi gospod z visokim pokrivalom, in vsi rekó: — To je zdravnik! Oče moj vpraša učitelja, kaj se je zgodilo? — Koló mu je šlo čez nogo — odgovorí mu. — Nogo si je zlomil, deje drugi. — Neki deček, učenec drugega razreda, videl je v šolo gredé, kakó je deček, manjši od njega in brez varstva, padel sredi ceste baš pred kočijo, drdrajočo mu naproti. Ne da bi pomišljal, skoči za njim in ga otmè. Toda sam se je

zadel z nogó, ali pa se ni mogel več umekniti; prišel je z nogó pod koló. Deček - rešitelj je sin topniškega stotnika. Ko to pripovedujejo, pride gospá in hití vsa obupana v sobano: mati je Klodičeva, katero so poklicali. Druga gospá ji hití naproti in se ji privije — mati je rešenega otroka. Obé planeta v sobano, in slišijo se vzkliki: — O Julij moj! — Dete moje! V tem trenutku se ustavi kočija pred durimi. Gospod ravnatelj pride z dečkom v naróčaji, kateri mu naslanja glavico na rame; obrazek je bled, oči zaprte. Vse umolkne; sliši se le ihtenje materino. Gospod ravnatelj, ves bled, stóji nekaj hipov molčé. Nató nekoliko dvigne dečka z obema rokama, da bi ga pokazal množici. Učitelji, učiteljice, dečki, roditelji — vse šepeče: — Vrl deček! Vrlo, ubogo dete! Pošiljajo mu poljubke; učiteljice in dečki, kateri so mu najbližji, poljubujejo mu roke. Deček izpregleda in reče: — Moja torbica! Mati otetega otroka mu jo pokaže, rekoč: — Jaz ti jo nosim, angelj moj! Jaz ti jo nosim! — Zajedno podpira mater ranjenčkovo, katera si zakriva obraz z obema rokama. Nató odidejo. Dečka položé v kočijo. Tiho stopimo v šolo.

Mali Dalmatinec.

13. — Sobota.

Včeraj popoludné, prav ko nam je gospod učitelj pravil o ubogem Klodiči, kateri bode

moral hoditi ob bérlah, stopi v sobo gospod ravnatelj z novovpisanim učencem. Bil je deček jako zagorelega obraza, črnih lás, velikih temnih očij in gostih, na čelu spojenih obrvij. Ravnatelj pošepeče učitelju nekaj na uhó in odide, pustivši blizu učitelja dečka, kateri nas gleda malone boječe z velikimi, črnimi očmi. Prijemši ga za roko, reče učitelj: — Veselite se, dečki! Danes je prišel v šolo, v naš razred, deček, ki je domá v najjužnejši kronovini avstrijski; porojen je v glavnem mestu Dalmacije, v Zadru Ljubite ga, kakor brata, prišedšega z daljne zemlje. Ljubite ga takó, da se niti spominjal ne bode, kakó daleč biva od dóma svojega. Pokažite mu, da je vsakdo vaš brat, bodisi Hrvat, Slovenec, Dalmatinec; da najde bratov, naj stopi v katerokoli šolo slovensko. — To izgovorivši, obrne se učitelj k zemljevidu in nam pokaže, kje je Zader v Dalmaciji. Nató pokliče: — Poljšak Vinko! — To je óni, ki je v vsakem razredu prvi. — Pridi sèm! velí učitelj. Poljšak vstane, gré iz klopí in se postavi nasproti Dalmatincu. — Kot prvi in najboljši učenec razreda našega objemi in pozdravi dobrodošlega tovariša v imeni vseh tovarišev: sinovi slovenski pozdravljajo sinú dalmatinskega! Poljšak objame Dalmatinca, rekoč z zvonkim glasom: Bog te sprimi! — in ga urno poljubi na obé lici. Vsi zaploskajo. — Tiho! — pravi učitelj, toda vidi se mu, da je zadovoljen. Zado-

voljen je tudi Dalmatinec. Učitelj mu pokaže prostor in ga spremi do klopi. Potem še pristavi: — Ljubite in čislajte se! Kdor bi žalil tega tovariša, ker ni naš rojak, óni ni sin našega národa, ni vreden, da bi pogledal na črno-rmeno zastavo Avstrije naše. — Toliko da séde novi tovariš na svoj prostor, že mu darujejo sosedje peres, podobic, deček iz zadnje klopi pa mu pošlje švedsko pisemsko znamko.

Moji tovariši.

15. — Ponedeljek.

Deček, kateri je Dalmatincu poslal pisemsko znamko, ugaja mi najbolj. Zóve se Gruden; največji je, šteje skoro štirinajst let, debelogláv je in širokopleč. Da je dober, vidi se mu, kadar se smeje. Vender se mi zdí vedno zamišljen in resen, kakor mož. Mnogo tovarišev že poznam sedaj. Drug se zove Markič; tudi ta mi prija. Ta nosi spleten rjav jopič in kapo od mačje krzne. Vedno je vesel; oče njegov, prekupčevalec z lesom, bil je vojak-prostovoljec v vojni leta 1848. Služil je pri četi, kateri je veleva sedanji naš cesar Frančišek Jožef, in si je baje pridobil tri svetinje. — Tu je tudi neki Dragec, grbašt ubožec, slaboten in upalega ličeca. Drug deček je prav dobro opravljen, toda vedno si pobira dlačice z obleke svoje; imenuje se Ljubič. V klopi pred mano sédí

deček, kateremu pravijo „zidarček“, ker mu je oče zidar. Obrazek mu je okrogel kakor jabolko, tudi nosek mu je okroglat. Prav dobro zná narediti „zajčka“ z okroglim obrazkom svojim; zató mu drugi ne dadó mirú, dokler jim ne naredí „zajčka“, da se mu smejejo. Na glavi mu čepí droben, raztrgan klobuček, katerega zvija in vtika v žep kakor robec. Poleg „zidarčka“ je Zavrtnik, suh dolgín, z nosom, kakor jastrebov kljun in jako majhnimi očmí; vedno trži s peresi, podobicami, in vžigaličnimi škatljicami. Naloge si piše na nohte, da jih potem číta skrivàj. — Dalje je tu gospodek: Zorko Gorján, kateri je jako oblasten. Ta sedí med dvema dečkoma, katera imam jako rad. Prvi je sin nekega kovača in je opravljen v veliko suknjo, katera mu seza do kolén; medlega obrazka je, kakor da je vedno bolán; jako je boječ, nikdar se ne smeje. Drugi pa ima rdečkaste lase in hromo roko, katero nosi na obezi okrog vratú. Oče njegov je šel v Ameriko, mati pa prodaja zelenjad. — Čuden deček je moj sosed na levi stráni — Zemljič — majhen in okrogel, brez vratú, godrnjáč, kateri ne govori z nikomer. Vidi se, da malo umeje, toda vedno pazi na učitelja; niti z očesom ne trene, čelo ima nagubano, zobé tiščí skupaj, in ako ga kdo moti, kadar govori učitelj, ne odgovorí mu niti prvič, niti drugič — ali tretjič ga sune. Poleg njega sedí deček predrznega, nemirnega obraza; imenuje se Boškin.

Bil je že iztiran iz nekega oddelka. Tudi dva brata sta tu; jednako sta opravljena in podcbna sta si, kakor jajce jajcu; namesto klobuka nosita črnogorsko kapico. A najlepši in najnadarjenejši, ki bode izvestno tudi letos prvi, to je Poljšak. Učitelj je to že opazil in ga izprašuje često. Rad imam tudi Strmška, kovačevega sinú, ónega, ki ima dolgo, veliko suk-njo in je videti bolehen. Jako boječ je in vselej, kadar kàj vpraša, ali se kóga le dotakne, reče: — Oprôsti! — Vedno nas opazuje z milimi žalostnimi očmi. Toda Gruden je največji in najboljši.

Plemenito delo.

16. — Torek.

Res, to jutro smo spoznali, kakó plemenite duše je Gruden. Zjutraj sem nekoliko zakesnel stopil v šolo, ker me je bila zadržala prejšnja moja učiteljica. Vprašala me je namreč, ali bodedo jutri domá, da nas more posetiti. Ko pridem v učilnico, učitelja še ni bilo v šoli. Trije ali štirje učenci so pa nagajali Krmelu, ónemu z rdečkastimi lasmi in hromo roko. Suváli so ga s črtalniki, metali mu kostanjeve lupine v obraz, pitali ga s priimki in mu oponášali hromo roko v obezi. On pa je stal sam zadaj pri klopi, bled in tih ter proseč pogle-

doval drugega za drugim, da bi ga pustili v miru. — Toda óni ne končajo; vedno huje ga psujejo — in on je od jeze čimdalje bolj rdeč. Hipoma skoči Boškin, óni s predrznim obrazom, prédenj na klop in oponaša Krmelovo mater, kakó nosi košare na rokah, kakor jo je videl, kadar je čakala sinú pred šolo. Mnogi se jamejo smijati. Krmel pa se ne more premagovati; zgrabi tintnik in ga na vso moč zažene nasprotniku svojemu v glavo. Toda ta se spretno umakne, in tintnik priletí baš vstopivšemu učitelju na prsi. Kakor bi trenil, sedi vsak na svojem prostoru. Vsi so tihi in preplašeni.

Učitelj, ves bled, stopi k mizi in vpraša s tresočim glasom: — Kdo je storil to? — Nihče ne odgovorí.

Učitelj zakliče drugič ostreje: — Kdo je bil?

Hitro se dvigne Gruden, kateremu se smili ubogi Krmel, in reče odločno: — Jaz! —

Učitelj pogleda njega, nató pogleda osuple tovariše njegove in reče mirno: — Ti nisi bil! —

Précej nató pristavi: — Kdor je kriv, vstani, kaznoval ga ne bodem! —

Krmel se dvigne in pravi jokaje: — Tepli so me in psovali, in jaz sem se prenaglil . . . —

— Sédi! — pravi učitelj. — Sedaj naj vstanejo óni, kateri so ga izzivali! — Štirje vstanejo in povesijo glavé. — Vi — reče uči-

telj — vi ste psovali tovariša, kateri vam ni storil nič hudega! Zaničevali ste nesrečnika, lotili ste se slabotnika, ki se vam ne more ubraniti! To je najpodlejše dejanje, s katerim se more omadeževati kdo! Sram vas bodi, ubogi malovredniki! — Ko je to izustil, stopi h Grudnu, kateri je poslušal s povešeno glavo, položi mu roko pod brado, dvigne mu obraz, pogleda mu v oči in reče: — Ti si plemenita duša! — Porabivši ta trenutek, šepne Gruden učitelju nekaj na uhó. — Ta se obrne proti óni čvetro-rici in reče ostro: — Oduščam vam.

Moja učiteljica iz prvega razreda.

17. — Sreda.

Moja učiteljica je izpolnila obljubo svojo. Prišla je k nam prav tedaj, ko smo se z materjo in sestro odpravljali k ubogi ženi, katera je po časopisih prosila podpore. — Minulo je leto, odkar je nismo videli pri nas. Sedaj nam je bil vsem praznik. Vedno je ista: majhna z zelenkastim pajčolanom na klobuku, nekoliko zastarelo opravljena in vedno preprosto počesana, ker niti ne utegne, da bi si umetneje uravnavala lasé. Vender je znatno bledejša, nego lani; ima že dôkaj sivih lâs in pogosteje pokašljuje. Mati moja ji je rekla: — Kakó vam je, draga nam učiteljica? — Premalo se pazite, gospodičina! — Oh, nič ne dé — odvrne ji ona z jas-

nim, toda milim glasom. — Preveč govorite — pristavi mati moja — preveč se trudite z dečki. — In res, njen glas se čuje vedno. Spominjam se časa, ko sem hodil k nji v šolo; vedno je govorila in sicer zató, da bi se nje dečki ne utrudili preveč; niti za trenutek ne séde. — Dvojil nisem, da bi ne prišla k nam, zakaj vedno se spominja dečkov svojih; po dolgih letih še pomni njih imena. Za mesečnih preizkušenj hodi k ravnatelju, da pozvé, kakšne rede so dobili. Pričakuje jih čestokrat pri izhodu, da ji kažó spiske, in da vidi, ali so napredovali ali ne. — Mnogi dečki, kateri hodijo sedaj že v gimnazij in imajo že žepne ure in dolge hlače, prihajajo še vedno k nji. Danes se je vračala vsa skrbna iz muzeja, kamor spremlja vsak četrtek dečke svoje, da jim kaže razne stvari in jih razlaga. — Uboga učiteljica je vedno slabša, toda kadar govori v šoli, razvname se vsa. Skoro je odšla; bila je namreč še namenjena k dečku svojega razreda, sinu nekega sedlarja, ki je zbolel za osepnicami. Potem mora popravljati še kùp zvezkov, dovòlj posla za ves večer — in pred večerom poučevati neko prodajalko v računstvu. — No, Janko — pravi mi odhajaje — ali še ljubiš učiteljico svojo, tudi sedaj še, ko izdeluješ težke račune in dolge sestavke? — Poljubila me je in iznova pristavila: — Kaj ne, Janko, da me ne pozabiš? — O dobra učiteljica moja nikdar, nikdar te ne pozabim! — Tudi potem,

ko bodem velik, spominjal se te bodem in te obiskaval sredi dečkov tvojih. Vselej pa, kadar pojdem mimo šole in bodem čul glas učiteljčin, mislil bodem, da čujem tvoj glas! Spominjal se bodem ónih dveh let, kateri sem prebil v tvoji šoli, kjer si me ti navadila toliko lepih stvari, kjer sem te tolikokrat videl bolno in utrujeno, a vendar neprestano delavno, potrpljivo; kjer si obupovala, ako je kdo tvojih učenčkov iz navade slabo držal peró; kjer si se tresla, ko so nas izpraševali nadzorniki, kjer si bila toli srečna, ako smo se izkazali; kjer si nam bila zvesta, dobra mati! — Nikdar, nikdar te ne pozabim, učiteljica moja!

V podstrešni sobici.

22. — Ponedeljek.

Včeraj popoludné sem šel z materjo in sestro Mileno z dóma. Nesli sta nekaj perila ženi, katera se je priporočala po časnikih. Jaz sem nesel zavitek, Milena pa je imela časopis, v katerem sta bili začetni črki nje imena in nje naslov. Stopali smo gôri do podstrešja visoke hiše in dospeli na dolg hodnik, kjer je bilo več durij. Mati je potrkala na zadnja vrata. Odprla nam je še mlada, plavolaša vendar medla žena. Takoj sem si mislil, da sem to ženo že videl kje. — Ali ste vi óna žena, katera se je priporočala po časnikih s tem imenom? — vpraša

moja mati. — Dà, blaga gospá, jaz. — Prinesli smo vam tukaj nekoliko perila. — Nató nas uboga žena ne more dosti zahvaliti in nam želí obilo sreče. — Jaz pa zapazim v kotu gole, temne sobe dečka; na tleh klečeč je pisal na ubožnem stolu. Tintnik je stal poleg njega na tleh. Kakóli je mogel pisati v tej temini? — Ko se molcé povprašam takó, spoznam rdečkaste lase in barhentast jopič — Krmelov, sinú zelenjadarčinega, součenca svojega s hromo roko. Tiho šepnem to materi svoji, dočim nese žena perilo hranit. — Tiho! — zavrne me mati — morda bi se sramoval, ko bi te ugledal in videl, da dajemo miloščino materi njegovi; ne kliči ga! — Zdajci se obrne Krmel, jaz pa sem v zadregi. Nasmehne se mi, mati pa me potisne k njemu, naj ga poljubim. Poljubim ga, on pa se dvigne in me prime za roko. — Mati njegova je pripovedovala moji materi: — Tukaj bivam sedaj sama s tem dečkom; mož mi je že šest let odtod, in jaz seŕm obolela. Niti zelenjadi ne morem prenašati več, da bi si prisluzila kàj. Niti mizice nimava, da bi mogel ubogi Cvetko na nji spisavati naloge svoje. Ko sem imela še klop doli v veži, pisal je na nji, sedaj so mi vzeli še óno. Tudi svetlobe nimamo, da bi se učil brez škode za očí. Le hvala Bogú, da ga lahko pošiljam v šolo, ker mu občina preskrbuje šolske priprave. Ubogi moj Cvetko, ki se učí takó rad! Jaz uboga žena! —

Mati moja ji dá ves drobiž, kar ga ima pri sebi; poljubi dečka in se malone joka, ko odhajamo. Izvestno je spotoma govorila prav, rekoč: — Glej, kakó je ta deček prisiljen delati, tebi je pa vse toli ugodno, in še ti je učenje takó trdo! — O Janko moj! kar stori Cvetko jeden dan, zasluženó je bolj, nego to, kar delaš ti leto dnij. Takim dečkom naj bi se delila prva odlikovanja!

Šola.

23. — Torek.

Res, ljubi Janko, trdo je učenje, kakor pravi mati tvoja. Tudi jaz vidim, da še ne hodiš v šolo toli odločno in pogumno, kakor bi želel. Vedno še odhajaš nejevoljen. Toda čuj me! Premisli vender, kakó siromašno, kakó nično bi bilo življenje tvoje, da ne hodiš v šolo. Kesal in sramoval bi se svojega početja in svojega stanú; s povzdignjenimi rokami bi prosil koncem sléharnega tedna, da bi se smel vrniti v šolo. Vsega, dragi moj Janko, úči se sedaj! Spominjaj se rokodelcev, kateri hodijo v večerne šole, ko so se prej trudili ves dan; spominjaj se preprostih ženâ in deklet, ki hodijo v nedeljsko šolo, ko so prej delale ves teden; domišljuj se vojakov, kateri sedajo h knjigam in zvezkom, vrnivši se od napornih vaj; gluhih in slepih dečkov, kateri se tudi morajo učiti, in jetnikov, kateri se vadijo pisanja in branja. —

Ako odhajaš zjutraj z dóma, spominjaj se, da prav tedaj zapušča roditelje svoje še toliko in toliko dečkov, kateri sedevajo kakor ti, dve tri ure v sobah, da se učé. In še več! Spominjaj se nešteti dečkov, kateri se malone ob isti uri po vseh deželah odpravljajo v šole. Glej jih v duhu, kakó hité v šole, stopaje po ozkih ulicah mirnih vasij, po živahnih mestnih cestah, ob bregovih rek in jezer. Tukaj pod pekočimi solnčnimi žarki, tam v megli, ondu v čolničih, kjer je dežela prevlečena s prekopi, na konji po velikanskih planjavah, v sanéh preko snežnih ravnij, čez hribe in doline, skozi gozde in čez reke, po samotnih gorskih stezah; posamič ali po dva, v gručah in dolgih vrstah, vsi s knjigami pod pazduho, oblečeni v tisočere noše, govoreči tisočere jezike; od zadnje šole širne Rusije do šol vroče Arabije, katere obsenčujejo palme — milijoni in milijoni — toda vsi z istim namenom: da bi se po stotero različnih načinih učili jednih in istih predmetov! Misli si to ogromno mravljišče dečkov stoterih národov, velikansko to gibanje, katerega se udeležuješ ti in pomni: Ko bi to gibanje prestalo, podivjalo bi vse človeštvo. To gibanje je napredek, nádeja in slava svetá! — Ujunači se torej, mladi vojak brezšteviline čete! Knjige so ti orožje, razred je tvoj polk, bojno polje je vsa zemlja, in zmaga je človeška pravda! Ne bodi plašljivec, Janko moj!

Tvoj oče.

Mali sarajevski rodoljub.

(Mesečna pripovedka.)

24. — Sreda.

Plašljivec ne bodem, ne, nikdar! Toda še mnogo rajši bi hodil v šolo, ako bi nam učitelj vsak dan povedal takó lepo pripovedko, kakor danes. — Vsak mesec — dejal je — povedal vam bodem povest, katero vam bodem dal tudi spisati; pripovedovala bode o lepem in resničnem dejanji kakega dečka. — Denašnja se glasi: Mali sarajevski rodoljub. Evo je:

Velik parnik pluje od primorskega mesta Reke proti Dalmaciji. Na njega krovu so Francozje, Britanci, Nemci, Madjari in domačini. Med zadnjimi je tudi deček, pri kakih najstih letih, slabo oblečen in popolnoma sam. Vidno se ogiblje sopotnikov in jih vedno, kakor divja žival, méri sovražno in nezaupno. Čudo ni! Pred dvema letoma sta ga prodala rodni oče in rodna mati, kmetska človeka iz sarajevske okolice, voditelju potovalne družbe plezačev po vrvéh. Voditelj ga je tepel, suval, dajal mu le pičlo hrano in ga takó naučil njih iger; nató je potoval ž njim široko po svetu, vedno ga pretepaje in stradaje. V Reki, kjer ni mogel več prebiti od udarcev in gladú, uide deček mučitelju svojemu in hití k redarstvu, proseč ga varstva. Redarjem se usmili ubožec; ukrcati ga dadó na omenjeni parnik. Izročé mu

pismo do ondotnih oblastev, naj mu blagovoljno pomagajo, da deček najde roditelje svoje — roditelje, kateri so ga prodali kakor živino. Ubogi deček je bil ves zdrapan, zagorel in bolan. Potisnejo ga v kajuto drugega razreda. Vsakdo ga gleda. Mnogi potniki ga nagovarjajo, toda nikomur ne odgovori, kakor bi vse sovražil in zaničeval. Takó so mu udarci in vedna beda potrli vsa čustva, da mu ni móči zaupati nikomur. — Ali trem sopotnikom, kateri ga ne prestanejo nadlegovati z vprašanji, posreči se, da mu razvežejo govor. Z okornimi besedami, katere so neka zmes več jezikov, pripoveduje jim dogodke svojega življenja. Ti trije so bili tujci, a razumeli so tudi nekaj našega jezika. Dadó mu novcev, nekaj iz usmiljenja, nekaj pa zató, ker jih kratkočasi govorica njegova. Ker je prav sedaj stopilo v dvorano več gospâ, dadó mu še nekaj novcev in kličejo: — Ná, vzemi to! Še to! — in mečejo denar na mizo, da glasno zvenčí. Deček ga spravlja v žep in se zahvaljuje sicer godrnjavo, kakor mu je navada, vender pa s pogledom, kateri je sedaj prvokrat zopet smehljajoč in ljubezniv. Nató spleza na ležišče, zavije se v preprogo in mirno premišlja najnovejše dogodke svoje. S tem denarjem si bode na krovu lahko kupil dober grižljaj, saj je baš minulih dveh let dobival jedva kruha. Ko stopi v Zadru na kopnino, kupi si novo suktnjo, saj je hodil dolgi dve leti zavit v zgolj ubožne

cunje. Ako bi pa prinesel te novce domóv, vzprejmó ga vsekakor prijazneje, nego če pride praznih rok. Ti novci so sreča njegova. Ali ko to sedaj ves potolažen premišlja za zagrinjalom svoje spalnice, sedé óni trije potniki še vedno pri mizi v dvorani drugega razreda in se razgovarjajo. Pijoč si pripovedujejo o svojih potovanjih in o deželah, katere so videli. Takó začnó govoriti tudi o naši deželi. — Prvi jame tožiti o nje gostilnah, drugi o občilih, tretji o uradih, in hipoma jamejo vsi trije zabavljati in zaničevati deželo in rod. Jeden reče: — Tu so pravi divjaki! — Oderuhi! — zakliče drugi. Lup . . . hoče reči tretji, toda ne more izustiti besede „lupeži“; gosta toča krajcarjev, desetic, četrtakov se jim vsuje po glavi, rámenih, hrbtu in žvenketá ropotaje po mizah, stoli in tleh. Vsi trije planejo razjarjeni po konci in gledajo kvišku; ali iznova jim prizvenčí polna pest krajcarjev v obraz. — Evo vam novcev, spravite jih! — kričí zaničljivo deček in se zdajci pokaže izza zagrinjala; — od ljudij, kateri sramoté domovino mojo, ne jemljem nikakeršne miloščine! —

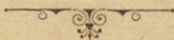
Dimnikarček.

31. — Sreda.

Včeraj popoldné sem šel v dekliški oddelek, kateri je blizu oddelka našega, da sem nesel

pripovedko o sarajevskem rodoljubu Milenini učiteljici, katera jo je želela čitati. Ali vam je deklic ondu! Baš ko sem vstopil, odhajale so, vse vesele zaradi počitkov o vseh Svetih in na dan vernih duš. Zdajci ugledam zanimiv prizor. Pred šolskim poslopjem na óni stráni ceste stoji šibek dimnikarček. Z lehtjó se opira na zid, glavo pa naslanja na roko. Ves črn je; s seboj ima vrečico in strguljo ter bridko ihtí in joka. Dve, tri deklice, učenke drugega razreda, približajo se mu in ga vprašajo, kaj mu je? Nikar, da bi jim odgovoril, joka se še huje. — Povej nam vender, kaj ti je, da se jočeš? — vprašajo ga zopet. Počasi dvigne obrazek — do cela otroški obrazek — in jim začne jokaje pripovedovati, da je v nekaterih hišah osnažil dimnike, zaslužil trideset krajcarjev — toda vse izgubil. Padli so mu skozi raztrgani žep — rekši pokaže luknjico v žepu — in sedaj si ne upa brez novcev domóv. — Mojster me bode tepel s palico — vzdihne jokaje, in obupno skloni glavico. Deklice ga gledajo resno. Pridejo še druge, večje in manjše, ubožne in gospice, vsaka s torbico v roko. Že bolj odrasla deklica, z višnjevimi peresom na klobuku, seže v žep, rekoč: — Jaz imam le dva krajcarja, kdo ima še kàj? Nabirajmo! — Tudi jaz imam dva krajcarja — reče druga v rdečkasti opravi; pri vseh izvestno dobodemo trideset krajcarjev! — Jelica, Zorka, Slavica! — dajte krajcarjev!

— jamejo klicati. Kdo ima še kàj? — Mnoge deklice imajo po dva, po jeden krajcar, kakor so dobile od roditeljev za zvezke, peresa, ali cvetice, in vse jih prinašajo. Deklica z višnjevo perjanico jih zbira in šteje glasno: — Osem, deset, petnajst! Toda še več jih je treba. Sedaj pride jedna največjih deklic, videti kakor majhna učiteljica, in dá desetico. Vse se radujejo, treba je samó še pet krajcarjev. — Sedaj pridejo óne iz četrtega razreda — pravi neka deklica — óne imajo več. Pridejo res, vidiijo dimnikarčka, in sedaj kàr dežuje krajcarjev. Deklice obstopijo dimnikarčka. To je lep prizor! Ubogi dimnikarček stoji sredi stoterobarvnih oblačil; okolo njega vejejo perjanice, trakovi, lasni koderci. — Že so nabrale trideset krajcarjev, a vedno še dohajajo druge. Najmanjše, katere nimajo novcev, dajó mu šopke cvetlic, le zató, da bi ne zaostale za drugimi, da bi mu tudi one dale kàj. Hipoma se prikaže vratarica in zakliče: — Gospa ravnateljica! — Deklice se razpršé na vse strani, kakor tolpa vrabcev. Sredi ceste pa stoji dimnikarček sam, briše si objokane oči in ves zadovoljen zrè na polno pest novcev; iz gumbinih luknjic pri jopiči, iz žepov, raz klobuk pa mu gledajo šopki, in cvetke mu ležé na tleh pri nogah.

November.

Vernih duš dan.

2. — Petek.

Ta dan je posvečen spominu na mrliče. Ali veš, dragi Janko, katerih mrtvecev bi se morali, vi deca, danes spominjati najbolj? Onih, kateri so umrli za vas dečke, za vas otroke! Koliko jih je že pomrlo, koliko jih umira še vedno! Ali se nikdar ne spominjaš, koliko očetov si skrajša življenje z neumornim delom, koliko mater gré v prerani grob, ker jih umoré žrtve za vzgojo otrók? Koliko mož je umrlo od prevelikih skrbij, ker so videli sinove, hčere svoje bédne; koliko materam je počilo srce zaradi izgube predragega deteta! — Spominjaj se danes vseh teh mrličev, Janko! — Spominjaj se učiteljev in učiteljic, kateri so pomrli mladi, kateri so oboleli od napornega poučevanja in se iz ljubezni do svojih učencev, do poziva svojega niso mogli ločiti od njih. — Spominjaj se zdravnikov, kateri so umrli zaradi nalezljivih bolezni, kateri so bili prehrabri, ko so otimali življenje otrokovo. — Spominjaj se ónih, kateri so sredi morja na razbiti ladji, pri požarih, za lakote, v trenutkih največje nevarnosti, podali mladini

zadnji košček kruha, zadnjo rešilno desko, zadnjo vrv, s katero so se mogli rešiti iz plamena, kateri so zadovoljni z žrtvo svojo, izdihnili, da so oteli življenje mlade nedolžnosti! — Nebrojni so, Janko, ti mrtveci; vsako grobišče krije na stotine teh svetih bitij, katera bi, da se morejo le za hip dvigniti iz groba, zaklicala ime otroka, kateremu so žrtvovala veselje svoje mladosti, mir svoje starosti, ljubezen, znanstva, življenje. Dvajsetletne neveste, možje v cvetji življenja svojega, sivolasi starčki, zorni mladeniči, to so óni nepoznani hrabri mučeniki detinstva, vzvišeni in plemeniti, da vsa zemlja nima toliko cvetic, s katerimi bi jim mogla dostojno odičiti gomile. — Takó ste ljubljeni, vi otroci! — Spominjaj se torej hvaležno teh mrličev, in boljši bodeš in ljubeznivejši ž njimi, kateri te ljubijo in delajo záte — dragi, srečni sinko moj — ki na ta dan še ne jočeš po nikomer!

Tvoja mati.

Moj prijatelj Gruden.

4. — Nedelja.

Samó dva dni smó imeli počitke, toda mênì se je zdelo, da že dolgo dolgo nisem videl prijatelja Grudna. Čim delj ga poznam, tembolj ga moram ljubiti. Prav takó se godí vsem, razven oblastnikom, kateri vedó, da pri njem

ne opravijo ničesar z oholostjo svojo. Vselej, kadar kdo večjih učencev hoče udariti manjšega tovariša, zakliče ta: — Gruden! — in óni miruje. — Oče njegov je strojevodja; on sam pa je začel pozno hoditi v šolo, ker je bil dve leti bolan. V razredu našem je največji in najmočnejši; z jedno roko vzdigne klop; vedno ima kos kruha v roki. Dober je; vse, česar zahteva kdo: svinčnike, peresa, radirko, popir — rad posoja ali celó daruje. V šoli se nikdar ne smeje in ne govori. V klopi, katera mu je preozka, sedi vedno sklonjen; velika glava mu tiči med pleči, in ako ga pogledam, nasmehne se mi z na pol odprtimi očmi, kakor da hoče reči: — No, Janko, ali sva prijatelja? — Toda človek se mora smijati velikosti in obsežnosti njegovi: suknja, hlače, rokavi, vse je preozko in prekratko, in klobuk mu neče stati na glavi; lase ima gladko postrižene, čevlje velike. — Ljubi Gruden, kdor ti le kdaj pogleda v obraz, mora te ljubiti. — Najmanjši učenci bi vsi radi sedeli blizu njega. Računstvo umeje vrlo dobro. Knjige nosi zvezane z rdečim jermenom. Z lepim nožičem, katerega je našel nekda na trgu, prerezal si je nekoč prst do kosti; v šoli ni nihče opazil tega, in domá tudi ni tožil, da bi ne prestrašil roditeljev svojih. — V šali si daje reči marsikaj in ničesar ne zameri, toda gorjé njemu, kateri bi mu rekel: — Ni res, — ako trdi kaj. Očí mu zažaré, in s pestjó udari

ob klop, da bi se skoro razpočila. — V soboto zjutraj je dal svoj krajcar učencu, kateri se je jokal, da so mu drugi vzeli njegovega, in da sedaj ne vé, s čim bi si kupil zvezek. Že tri dni se trudi, kakó bi okrasil osem stranij dolgo pismo, katero hoče pokloniti materi svoji za god. Mati čestokrat prihaja pónj; velika je in postavna, kakor on, in jako ljubezniva. — Učitelj ga ima rad in vselej, kadar pride mimo njega, potrka mu na rame. — Jaz ga imam rad, da nikogar ne takó. Vem, da bi dal življenje za tovariša svojega; da bi se dal ubiti, ako bi se potezal zánj; vse to se čita v njegovih očeh. Akoravno se debeli njegov glas čuje, kakor bi godrnjal, pozná se vender, da je to glas, kateri prihaja iz dobrega, plemenitega srca.

Ogljar in gospod.

7. — Sreda.

Ne, Gruden bi ne bil nikdar izgovoril besede, katero je včeraj zjutraj Gorján rekel Kmetiču. Zorko Gorján je ošaben, ker je oče njegov bogat; to je visok mož s črno brado in resnega vedenja; malone vsak dan spremlja sinčka v šolo. Včeraj zjutraj se je Gorján sporekel s Kmetičem, jednim najmanjših učencev, sinom nekega ogljarja. Ko mu že ne vé ničesar odgovoriti, vedoč, da je sam ravnal krivično,

reče na glas: — Oče tvoj je potepuh! — Kmetič se zardí gôri do lâs, vender ne odgovorí besedice, solzé mu zalijó očí, domá pa te besede ponoví očetu svojemu. Popoludné pride ogljar, majhen, ves črn mož, da se pritoži učitelju. Ko mož še govori, pride Gorjánov oče, kateri je spremil sinčka v šolo, in sliši, da se imenuje imé njegovo. Pristopi torej in vpraša, kaj se je zgodilo?

— Ta mož — odvrne učitelj — prišel se je pritožit, ker je vaš sin Zorko njegovemu sinčku rekel: — Tvoj oče je potepuh! —

Gorjánov oče nagubanči čelo in se lahko zardí. Obrne se k sinčku in vpraša: — Je li resnica, da si rekel takó? —

Sinček, kateri je stal s povešeno glavo sredi šole pred Kmetičem, ne odgovorí ničesar.

Oče ga prime za roko, potisne ga prav blizu Kmetiča in pravi: — Prosi ga oproščenja!

Ogljar hoče to zabraniti, rekoč: — Ne, ne! — a gospod ga ne posluša. — Prôsi ga, da ti oprostí! — Ponôvi moje besede: Oprôsti mi žalečo, nepremišljeno, neplemenito besedo, katero sem rekel očetu tvojemu. Moj oče si šteje v čast, da mu stisne roko.

Ogljar se obrne, kakor bi hotel rêči: Nečem! — a gospod se ne zmeni za to. Sinček pa govori počasi, tiho, s povešenimi očmi: — Oprôsti mi . . žalečo . . nepremišljeno . . neplemenito, besedo, katero sem rekel očetu tvojemu. Moj oče si šteje v čast, da mu stisne roko.

Nató podá gospod ogljarju roko. Tá mu jo krepko stisne in svojega sinka hitro porine, naj poljubi malega Gorjána.

— Storite mi to ljubav in posadite dečka skupaj — obrne se gospod k učitelju. Ko sedeta dečka na svoj prostor, pokloni se gospod in odide. Ogljar pa stojí nekaj trenutkov ves zamišljen, opazujé skupaj sedeča dečka; nató se približa klopi, pogleda Gorjána ljubeznivo in žalostno, kakor bi mu hotel nekaj reči in iztegne roko, kakor da ga hoče pogladiti po obrazu. Toda ne upa si; le s trdimi svojimi prsti mu potegne ljubkujé preko čela. Nató se vrne k durim, ozrè se znova in izgine. — Spominjajte se dobro tega, kar ste videli — pravi nam učitelj — to je najlepši nauk vsega leta.

Učiteljica mojega brata.

10. — Sobota.

Oglarjev sinček je bil učenec učiteljice Poljakove, katera je danes prišla k nam, da obišče bolnega bratca mojega. Smijali smo se, ko nam je v zabavo pravila, kako je mati tega dečka pred dvema letoma prinesla poln predpasnik oglja iz hvaležnosti, ker je njen sinek dobil dobro izpričevalo. Uboga žena je vsekakor zahtevala, da ga mora vzeti in se napósled razjokala, ker se je venderle morala vrniti s polnim predpasnikom. Pravila nam je še o drugi ženi, katera ji je prinesla ogromen šopek

cvetlic; velik zavitek s krajcarji je bil med njimi. Celó moj bratec je sedaj popil zdravilo, katerega ni hotel prej. — Koliko mora potrpeti s temi dečki prvega razreda, kateri niti zobkov nimajo, da bi razločno izgovarjali r in s! Ta kašlja, drugi krvaví iz nosú, tretji je izgubil coklje pod klopjó; óni tam se joče, ker se je zbodel s peresom, in še drug, ker je kupil zvezek številka dve, namesto številke jedne. — Po petdeset v jednom razredu, kateri nič ne vedó, in vaditi jih pisanja s temi mehкими ročicami! — V žepih nosijo kosce sladkih koreninic, gómbice, zamaške, opekin prah, in vsakovrsten drobiž, to skrivajo celó v čevljičke. — V šoli ne pazijo; ako pa pribrenčí velika muha v sobo, po konci je vse. Poléti prinesejo zelišč in hrostov v šolo, kateri lazijo po klopéh, popadajo v tintnike in potem iz črnega morja prikobacajo na zvezke, in sedaj je zopet joj! — Učiteljica jim je tudi mati, treba jih je oblačiti, obezovati prstke, katere so si ranili, iztepati kapice, katere so padle na tlà; paziti, da ne zamenjavajo plaščev, ker je potem jok in stok. Uboge učiteljice! — Napósled pridejo še matere s pritožbami: — Gospodičina, kakó li, da je moj otrok izgubil peró? — Kakó li, da se moj deček ne naučí ničesar? — da ne daste izruvat žeblja, na katerem si je moj Radko raztrgal hlače? — Časih dečki tudi razjezé učiteljico, ali če se že ne more premagovati, ugrizne se v prst, da

ne udari koga. Časih ji poide potrpljivost, a potem se zopet kesá in ljubka otroka, katerega je kregala prej, izpodí ga tudi iz šole, a tedaj skriva solze v očeh. Jezí se na roditelje, kateri deci svoji za kazen ne dajó jedil. —

Učiteljica Poljakova je mlada in velika, dobro opravljena, rjavkastih lás in jako živa. Gane jo že malenkostna reč, potem pa govóri jako mehko. — Otroci vas imajo jako radi — reči ji moja mati. — Nekateri, dà — odvrne učiteljica — ali kadar mine leto, zvečine nas niti ne pogledajo. Kadar pridejo k učiteljem, sramujejo se celó, da so bili pri nas učiteljicah. Po dveletnih skrbéh, ko se nam je otrok takó obljubil, užalostí nas, ko se moramo ločiti od nje-ga, vender se tolažimo z mislijo: oj, ta me izvestno ne pozabi nikdar! Minejo počitki, otroci se vračajo v šolo, hitim mu naproti: — dete moje, drago dete — toda obrne se od mene. — Sedaj umolkne učiteljica. — A ti, malček, ti ne bodeš storil takó, jeli da ne? — dejala je z rosnimi očmí in poljubila bratca mojega — ti se ne bodeš obrnil od mene? Ti se ne bodeš izneveril zvesti prijateljici svoji?

Moja mati.

10. — Sobota.

Ko je bila pri nas učiteljica tvojega bratca, vêdel si se nespodobno — proti materi svoji!

Da bi se to ne zgodilo nikdar več, Janko, nikdar več! Nespodobna beseda tvoja se mi je zasekala v srce, kakor jeklen meč! — Spominjal sem se, kakó je mati tvoja pred nekaj leti vse noči prebdela pri posteljici tvoji, prisluškovála, kakó dišeš, točila solze, krvave od toge, in trepetala od groze, misleč, da te izgubi. Bal sem se, da ne bi zblaznela. Glej, prav zató me je obšla zaradi vedenja tvojega groza in nejevolja! — Kakó li moreš žaliti mater svojo? — žaliti mater, katera bi radovoljno darovala leto dni svojega življenja, da bi prihranila tebi uro bolesti; katera bi záte šla prosit, katera bi se dala umoriti, da bi rešila življenje tebi! Čuj, Janko! Dobro si zapomni to. Premisli, da ti je v življenji odločenih mnogo strahovitih dni — ali najstrahovitejši bode óni, ko izgubiš mater svojo. Tisočkrat, Janko — ko bodeš že mož, močan in srčan za sléharni bój — klical jo bodeš in hrepenel, da bi le za hipec slišal sladki nje glas, videl nje razprostrte roke, v katere bi se zatekel jokaje, kakor dete brez varstva, brez opore. Kakó se bodeš tedaj kesal vseh grenkob, katere je prebila zaradi tebe, in s kakó pekočo vestjó se bodeš pokoril zánje! Nesrečnik, kateri je žalil mater svojo, ne nádejaj se nobenega veselja v življenji! Spominjaje se matere, prosil jo bodeš oproščenja, kesal se bodeš — toda zamán! Vest ti ne bode dala mirú; na óni sladki, mili nje podobi bodeš

videl vedno le izraz žalosti in očitanja. Oj, pazi, Janko! To čustvo je najsvetejše vseh čustev človeških; nesrečnik óni, kateri ga zaduši! — Ubijalec, kateri čisla mater svojo, ima še vedno nekaj vzvišenega, plemenitega v srci; a nasprotno je najčastnejši človek, kateri jo žali in zaničuje, le zavržena stvar na zemlji. — Da bi ti nikdar več ne prišla iz ust nespodobna beseda proti nji, katera ti je dala življenje! — In ko bi ti kdaj ušla takšna beseda, poklekni pred mater — ne, ker bi se bal očeta, nego iz dolžnosti! — Prosi jo, da ti s poljubom izbriše to znamenje nehvaležnosti raz čelo. — Ljubim te, sinko moj — najdražja nádeja življenja si mi ti — toda rajši bi te videl mrtvega pred seboj, nego nehvaležnega materi svoji! — Sedaj pojdi in ne izkazuj mi nekaj časa svoje ljubezni, zakaj ne bi je mogel vračati od srca. —

Tvoj oče.

Moj prijatelj Markič.

11. — Nedelja.

Oče mi je oprostil, toda bil sem še žalosten, ko me je mati poslala, naj se grem izprehajati z velikim vratarjevim sinom. Prišedši nekako na sredo široke ulice, zaslišim ondu, kjer je stal voz z drvi pred založiščem, da me nekdo kliče. Obrnem se: bil je Markič, součenec moj v ónem pletenem, rjavem jopiči, in s kapico od mačje

krzne na glavi. Ves znojen je bil, toda vender dobre volje; na rami je držal precejšnje brême drv. Na vozu je stal mož, kateri mu jih je podajal, on pa jih je nosil v prodajalnico in jih metal na kùp.

— Kaj delaš, Markič? — nagovorim ga.

— Ali ne vidiš? — odvrne mi, raztegnivši roke, v katere mu je óni pokladal drva — nalogo ponavljam!

Smijal sem se. On pa je govoril resno in začel hitro, prejemši svoje brême: — Glagol spregati se pravi . . . pregibati ga po številu . . . po številu, osebi . . . času . . . času, v katerem se vrší dejanje . . . In vrnivši se k vozu, da vzame drug naročaj: — Po načinu, kakó se vrší dejanje.

To je bila naša naloga za prihodnji dan.

— Kaj hočeš — dejal mi je — porabiti moram vsak čas. Oče je šel z učencem po opravkih, a mati mi je bolna. Torej moram jaz odkladati in zajedno ponavljam slovnico. Danes imamo težko nalogo, kàr neče mi v glavo. — Oče mi je naročil, da pride okolo sedme ure; takrat vam dá denar — reče móžu. Voz se odpelje.

— Pojdi nekoliko k nam — pravi mênì. Stopim ž njim. Tu je bila velika soba, natlačena z drvi in butarami, v kotu je stala tehtnica. Danes je záme dan težkega dela — povzame Markič — nalogo moram pisati kàr priskakujé. — Jel sem spisavati stavke, ali že so prihajali

ljudje kupovat; ko zopet primem za peró, pride voz. Zjutraj sem hitel dvakrat na trg, kjer prodajajo drva. Noge se mi kàr tresejo, in roke so mi zatekle. Kaj bi bilo, da imam še risanje! Takó govoreč pomete v kot trsje in velo listje, ležeče po opekastih tleh.

— Kje pa delaš naloge? — vprašam ga.

— Gotovo ne tukaj — odvrne mi — pojdi pogledat. — Vêde me v malo sobo, za založiščem, katera jim je kuhinja in jedilna soba. Poleg okna stoji mizica, na kateri ležé knjige, zvezki in začeta naloga. Res, tu je moja naloga — deje naglo — pisal sem: od usnja se izdelujejo obuvala, jermeni . . . — Krnirji — pristavim jaz. On vzame peró in začne pisati z lepo pisavo svojo. — Nikogar tu? — zasliši se glas iz prodajalnice. Bila je žena, katera je prišla kupit ocepkov. — Tukaj sem — oglasi se se Markič, odmeri ji ocepke, vzame novce in skoči v kot, da zapiše denar. Vrne se k delu: — Ali dovršim danes nalogo, ali ne! — In zapiše: potne torbe, vojaški telečnjaki . . . — Oh, uboga moja kava bode prekipela! — zakliče nenadoma in skoči k ognjišču, da odstavi lonček. — To je kava za mater — reče mi — dobro je, da sem se naučil, kakó se pripravlja. Počakaj še nekoliko, da jo ponesem materi; ako jo hočeš videti, jako jo bode veselilo. Sedem dnij je že v postelji . . . S to kavo si še prste opečem. — Kaj naj še dostavim za vo-

jaškimi telečnjaki? Izvestno je še več stvari, toda ne domislim se jih. Pojdi, idiva k materi! — Odprl je duri, in stopila sva v manjšo sobico. Ondu je ležala mati Markičeva z belo ruto na glavi.

— Tu je kava mati — reče deček, podavši ji skledico — in to je jeden mojih součencev.

— To je vrlo, mladi gospodek — reče mi žena — da si prišel k bolnici, ali ne? — Markič v tem popravlja blazine materi za hrbet, da bi lože sedela, poravná ji odejo, pobrska ogenj in spodí mačko raz omarico. — Ali potrebuje še česa, mati? — vpraša deček in ji vzame skledico. — Ali ste popili dve žlički močiča? Ako je pošel, grem pónj; dvakrat poskočim, pa sem zopet tu. Drva so naložena. Ob štirih pristavim mesó, kakor ste rekli. Kadar pride žena, ki prodaja maslo, dam ji ónih osem krajcarjev. Vse gré dobro, nič ne skrbite.

— Hvala ti, sinko — odvrne žena — ubogi sinko, na vse misli! — Hotela je, da bi od nje vzal košček sladkorja, Markič pa mi pokaže sliko svojega očeta, kot vojaka s svetinjami, katere je dobil v vojni leta 1848. Isti obraz je, kakor sinov, iste živahne oči, isti jasni nasmeh! — Vrneva se v kuhinjo. Še nekaj vem za nalogo: konjska oprava se dela od usnja — pravi in zapiše v zvezek. — Drugo napišem zvečer, bodem pa nekaj dèlj po konci. Srečen si, ker se utegneš učiti — in še izprehajati!

Vedno takó živahen in vesel se vrne v prodajalnico, položí poleno za polenom na klado in ga prežaga, govoreč: — To je telovadba, to je kàj drugega, nego iztezati roke prédse in na stran. Rad bi videl, da vse prežagam, predno se mi oče vrne domóv. Samó to je hudó, da so potem moji I in t kakor kače, kakor pravi učitelj. Kaj morem zató? Povedal bodem, da sem moral gibati roke. Najpotrebneje pa je, da mi mati skoro ozdravi. Danes ji je nekoliko bolje, hvala Bogú! — Oj, tu je pa voz s kladami! Sedaj hitro na delo!

Voz s kladami se ustavi pred prodajalnico. Markič hití k móžu, da se pogovori ž njim. Vrnivši se, pravi: — Sedaj ti pa že ne morem družbovati; da se vidiva jutri! Hvala ti, da si prišel k mêni. Prijetno se zabavaj! Kakó si srečen!

Podá mi roko in odide k vozu po klado. Takó jame tekati med vozom in prodajalnico, rdeč kakor roža in vesel, da ga je lepó videti.

— Srečen si! — dejal mi je. Oh ne, Markič, ne! Ti si srečnejši od mene, ker se več učiš in več delaš, ker si očetu in materi koristnejši, ker si boljši — stokrat boljši in marnejši od mene, dragi tovariš moj!

Ravnatelj.

17. — Sobota.

Markič je bil to jutro vesel, ker mu je nalogo pohvalil tudi prejšnji njegov učitelj, gospod Čerin. Gospod Čerin je visok mož, dolgih kodrastih lās, temnih očij, z veliko črno brado in debelim bobnečim glasom. Z gospodom Čerinom je osem učiteljev; naposled pa še ravnatelj, visok, plešast mož s sivo brado, katera mu pokriva prsi. Črno je opravljen in vedno zapet do brade; naočnike ima zlate. Z dečki je jako dober; ako pozove koga v sobo zaradi kakšnega pregreška, nikdar ga ne ošteva, temveč ga prime za roko, in mu razlaga, da se mora pokesati ter mu obetati, da se poboljša. Vse to govori takó ljubeznivo in prikupno, da se vsak zločinec, tudi najtrdovratnejši, vrača objokan in bolj zbeگان, nego da ga je oštel in kaznil. — Ubogi ravnatelj! — zjutraj je prvi na mestu, da pričakuje učiteljev in posluša roditelje; popółudne, ko so učitelji že na poti domóv, pohaja še vedno okolo šole, da se dečki ne podé za vozovi in ne tratijo časa z igranjem na cesti. Vselej, ko se visoka, temna oseba njegova pokaže izza ogla, razpršé se dečki na vse strani. On pa jim od daleč pretí s prstom in ljubeznivim, tožnim obrazom svojim. — Nikdo ga še ni videl, da

bi se smijal, odkar mu je umrl sin, prostovoljec pri vojakih — pravila mi je mati. Na mizi v pisarnici ima vedno njega podobo pred seboj. — Hotel je po tej nezgodi odstopiti; spisal je tudi že prošnjo, da bi ga izpustili iz službe, a vedno jo ima še na mizi, ker se ne more odločiti, da bi ostavil dečke svoje. Pred nekoliko dnevi je bil že zopet sklenil, da izstopi, toda oče moj, kateri je bil baš pri njem, dejal je: — Greh je, gospod ravnatelj, ako izstopite! — V tem pride mož z dečkom, da ga zapiše v šolo, [ker je izpremenil stanovanje. Ugledavši dečka, zavzame se ravnatelj, uprè okó vánj, pogleduje sedaj podobo pred seboj, sedaj dečka, prime ga za roko, potege k sebi in mu dvigne glavo. Deček je bil do cela podoben umršemu sinu njegovemu. Ravnatelj reče: — Dobro! — odsloví moža z dečkom in se globoko zamisli. — Greh bi bilo, gospod ravnatelj, ko bi izstopili — ponoví moj oče. Molčé prime ravnatelj spisano prošnjo, raztrga jo in pravi: Ostanem!

Vojaki.

18. — Nedelja.

Ravnateljev sin je bil vojak-prostovoljec, ko je umrl. Zató pa hodi ravnatelj toli rad na vojaško vežbališče gledat vojake, kadar odhajamo iz šole. Včeraj je šel cel polk pešcev

mimo šole. Kakih 50 dečkov ga je spremljalo, toptajoč z nogami in bijoč takt s črtalniki po šolskih torbah in mapah. Drugi smo stali na tlaku in jih gledali: Gruden, stisnjen v tesna oblačila svoja, med zobmi kos kruha; Ljubič, óni, ki z lepe svoje oprave pobira vésice; Strmšek, kovačev sin; Dalmatinec, Petrovič in „zidarček“; Krmel z rdečkasto glavo svojo; Boškin s predrznim svojim obrazom, in Klodič, óni, ki je rešil dete izpred vozá in sedaj hodi ob bérlah. — Boškin je zasramoval vojaka, ki je nekoliko šepal, a hipoma začuti moško roko na rami: ravnatelj je. — Kaj, ti zasramuješ vojaka, ki je v vrsti, možá, kateri se ne more braniti? — To je grdo! — Boškin izgine.

Vojaki korakajo v vrsti po štirje; pótni so in zaprašeni, le orožje se jim bliščí v solnci. Ravnatelj se obrne k nam, rekoč: — Vojake morate ljubiti, dečki! Naši branitelji so; ubiti bi se dali za nas, ako bi nam jutri pretili sovražniki. Tudi oní so mladeniči, kakor vi, le nekoliko starejši od vas; tudi oní hodijo v šolo, tudi med njimi so ubožni in bogati, tudi oní dohajajo iz vseh krajev Avstrije. — To je star polk ónih, kateri so se bojevali leta 1848. Zastava je ista, le vojaki so drugi. Koliko jih je že umrlo pod to zastavo, za domovino svojo, dvajset let, predno ste bili porojeni. — Ondu je! — vzklikne Gruden. — Kadar pride mimo — pravi ravnatelj — pozdravite jo z

roko ob čelu s šolarskim pozdravom svojim. — Zastava, katero je nosil častnik, bila je vsa razdrapana, prestreljena in obledela; zgoraj na drogu so bila nje častna znamenja. Vsi zajedno dvignemo roke na čelo. Častnik nas pogleda, nasmehne se nam in odzdravi. — To je vrlo, dečki! — oglasi se nekdo za nami: star gospod je z zlatim križcem na prsih. — To je lepó — pravi znova — da ste se obnesli takó vrlo. — Zastava zavije okolo ogla. Ob nji se gnete čimdalje več dečkov. Veselo njih petje spremlja ropotajoče bobne kakor bojni klic. — Vrlo — ponoví stari gospod — kdor čisla zastavo že izza mlada, znal jo bode tudi braniti, kadar dorase.

Dragičev zaščitnik.

23. — Petek.

Tudi Dragič, ubogi, hromi deček, gledal je včeraj vojake, toda takó, kakor bi hotel rêči: — Jaz pač ne bodem nikdar vojak! — Dober deček je in rad se uči, a vedno je bolehen. Bled je in težko sope. Opravljen je v dolg predpasnik od črnega platna. Mati njegova je majhna, plavolasa, črno opravljena gospá; pošli prihaja redno pónj, ker se bojí, da bi ne prišel v gnečo, in ga miluje. Prve dni so mu nekateri dečki nagajali, ker je grbast, in so ga celó s torbami topli po hrbtu. On pa se ni

upiral nikoli in ni ničesa pravil materi. Ako bi namreč vedela, da se nje sinku rogajo tovariši njegovi, bolelo bi jo. Ko so mu nagajali, plakal je in molčé položil glavico na klop. Nekega dné pa skoči Gruden po konci in zakliče: — Prvi, ki bode nagajal Dragiču, dobí táko zaušnico, da bode videl vse zvezde. — Boškin se ne zmeni zató; zaušnica mu priletí, in odslej ima Dragič mir. Učitelj ga je presedel v Grudnovo klop. Sprijaznila sta se. Dragič se ne loči Grudna. Toliko da stopi v šolo, že ga išče. Nikdar ne odhaja, da ne bi rekel: Z Bogom, Gruden! — Prav takó Gruden. Ako mu pade peró ali kàj drugega na tlà, skloni se précej in mu pobere, kar je izgubil. Pomaga mu tudi, ko pospravlja šolske priprave v torbo, napósled mu oblači plašč. Zató ga Dragič tudi takó ljubi. Ako učitelj pohvali Grudna, vesel je takó, kakor da je njega pohvalil. Izvestno je Dragič vse to povedal materi: kakó so ga tovariši dražili prve dní, in o tovariši, kateri se je potegnil zánj in mu izkazal ljubezen svojo. — Zakaj čujte, kaj se je zgodilo to jutro! — Učitelj me pol ure pred sklepom pošlje v pisarnico, da nesem ravnatelju neki spis. Takoj za mano pride plavolasa, črno opravljena gospá, mati Dragičeva. — Gospod ravnatelj — izpregovóri — ali ni v razredu, kjer je moj sinek, tudi deček po imeni Gruden? — Dà — odvrne ravnatelj. — Prosim vas, ukažite, da pride sèm,

rada bi mu povedala nekaj. — Ravnatelj pokliče šolskega slugo, pošlje ga v šolo in précej stoji med vrati Gruden z ostriženo glavo svojo. Gospá mu hití naproti, položí mu roke na rame in ga jame poljubljati: — Jeli, ti si Gruden, prijatelj, zaščitnik sinku mojemu? Hvala ti, vrli deček, lepa hvala! — Nató jame iskati po žepih, ali ker ne najde ničesa, sname si z vratú zlat križec, dene ga Grudnu okolo vratú in pravi: — Ná, vzemi ta križec in nosi ga v spomin na mater, katera te zahvalja in blagoslavlja.

Prvi v razredu.

24. — Sobota.

Gruden si pridobiva ljubezen vsakogar, Poljšak pa spoštovanje. Ta je dobil prvo odliko; izvestno bode tudi letos prvi; nihče se ne more meriti ž njim; vsi priznavajo, da je prvi v računstvu, slovnici, spisji, risanji. Hipoma umeje vse in si zapomni, da se čudijo vsi. Vse mu gré dobro, brez truda, rekel bi, da mu je učenje igrača. Učitelj mu je rekel včeraj: — Bog ti je dal obilo darov, glej, da jih ne bodeš rabil napačno. — Vrhu tega je lep, velik, ima lepe plavkaste koderce na čelu, uren je, da skoči čez klop, naslanjaje se le na jedno roko. Dvanajst let ima, sin je nekega trgovca. Vedno

je oblečen modro, na obleki pa ima pozlačene gómbice. Živahen je, vesel, ljubezniv z vsakomer in pri preizkušnjah rad pomaga vsakomur. Nikdo mu še ni rekel nečastne ali žaleče besede. Le Gorján in Boškin ga merita z zbadljivimi pogledi, in Ljubiču se iskrí zavist iz očij. Toda on se niti ne méni za to. Vsi se mu dobrikajo, nasmihajo se mu in mu podajajo roke, kadar hodi ljubko po šoli, da pobira zvezke. Tovarišem daruje časnike s podobami, nariske in vse, kar dobiva domá; Dalmatincu je naredil majhen zemljevid Dalmacije. Nasmihaje se jih obdaruje, ne da bi pogledal koga, ne da bi koga bolj ljubil nego drugega. Nemogoče je, da bi mu ne zavidali; vsak čuti, da je slabši poleg njega. Oh, tudi jaz mu zavidam, kakor Ljubič! Nekova grenkost, nekova jeza celó me obhaja, kadar domá stežka izdelujem naloge in se spominjam, da je on že vse to storil, prav dobro in brez truda. — Toda potem, ko ga vidim v šoli takó lepega, nasmihajočega se in veselega, ko čujem, kakó čvrsto in zavedno odgovarja vsakemu vprašanju učiteljevemu, ko vidim, kakó je uljuden, in kakó ga ljubi vsakdo, tedaj mi izgine vsa grenkost, vsa jeza iz srca, in sramujem se ónih čustev. Potem si želim, da bi bil vedno blizu njega, da bi mogel po vseh šolah hoditi ž njim. Kadar ga vidim ali slišim, srčen sem, rajši se trudim, vesel sem in srečen. Učitelj mu je dal prepisati mesečno

pripovedko „Mali črnogorski stražnik“, katero bode bral jutri. To jutro jo je prepisal in je bil ves ganjen o tem junaškem dejanji. Obraz se mu je zardel, oči so se mu blestele, in usteca so se tresla — kakó je bil lep in plemenit! Kakó radosten bi mu bil rad rekel v obraz: Poljšak, ti si vrednejši od mène! Ti si mož proti mèni! Čislam te in čudim se ti!

Mali črnogorski stražnik.

(Mesečna pripovedka.)

26. — Ponedeljek.

Za junaške borbe hrabrih Črnogorcev in Hercegovincev s Turki leta 1876.—1877., nekega lepega jutra meseca majnika, stopala je počasi majhna četa po samotni stezi proti sovražnikovemu ležišču, pazno se ozirajoč na vse strani. Četico sta vodila častnik in podčastnik. Vsakdo se je molčé in nepremično oziral, pričakujé, da se zdajci izza grmovja ali med drevjem zablesté sovražne puške. Takó dospó h kmetski hiši, katero obkrožajo visokorasle jé-seni. Pred hišo stoji deček, kakih dvanajst let in si iz mladike urezuje paličico. Iz hišnega okna visí široka črnogorska zastava; v hiši ni nikogar. Toliko da ugleda deček častnike, vrže paličico iz rok in se odkrije. Lep deček je velikih črnih očij, neustrašnega pogleda,

dolгих črnih lâs in opravljen po črnogorski. — Kaj delaš? — vpraša ga častnik — zakaj nisi pobegnil z rodbino svojo?

— Jaz nimam rodbine — odvrne deček — sirota sem. Vsakomur delam nekoliko. Ostal sem, da bi videl bôj.

— Ali si videl, da bi bili šli sovražniki tu mimo?

— Ne, že dva dni nikogar! — Častnik se zamisli, skoči raz konja, gré v hišo in spleza na streho. Ali prenizka je, nikamor se ne vidi po okolici. — Na drevó bode treba splezati — pravi častnik, vrnivši se. — Prav pred skednjem se dviga visoka, tenka jésen in ziblje svoj vrh v sinji višavi. Častnik se zopet zamisli, pogleduje sedaj drevó, sedaj vojake, drugega za drugim. Napósled vpraša dečka: — Ali dobro vidiš v daljino?

— Jaz? — Vrabca razločujem miljo daleč.

— Ali bi prišel na vrh tega drevesa?

— Za pol minute sem gôri.

— Ali bi mogel povedati, kar bi videl ondu: ali se vidijo na óni strani Turki, ali se svetijo puške in handžarji, ali se vidi kàj dima?

— Zakaj bi ne mogel?

— In kaj zahtevaš zató?

— Kaj zahtevam? — pravi deček in se nasmehne. — Kaj neki! Ali nisem tudi jaz Črnogorec?

— Dobro torej. Pojdi!

— Samó opanke naj sezujem.

Sezuje se, vrže kapo v travo in objame deblo jesenovo.

— A bodi oprezen! zakliče častnik in poseže za njim, kakor da ga hoče zadržati. Neka slutnja ga je obšla. Deček se obrne in ga vprašujé pogleda z lepimi svojimi očmi.

— Nič, nič — pravi častnik — le pojdi. — Deček pleza kakor maček. — Vi glejte še dalje! — ukaže častnik vojakom.

Hipoma je deček na vrhu med vejevjem, objemajoč deblo z nogami, v solnci pa se blesté svetlo črni lasjé njegovi. Častnik ga komaj zapazi, toli majhen je tam gôri.

— Prav daleč poglej! — kliče mu častnik. Deček izpustí deblo z desno roko in si pokrije oči, da bi mu solnce ne sijalo vánje.

— Kaj vidiš? — vpraša častnik. Deček nagne glavo in zakroživši roko pred usti v nekakšen legát, odvrne: — Dva možá na konjih.

— Kakó daleč?

— Pol milje.

— Ali jahata dalje?

— Ustavila sta se.

— Kaj še vidiš? — vpraša častnik za nekaj časa — na desni stráni!

— Tam, blizu óne cerkve se nekaj béli med drevjem, skoro da so puške!

— Ali vidiš ljudi?

— Bržkone so skriti. — Zdajci zazvižga krogla visoko gôri v zraku in odletí daleč tja za hišo.

— Dôli, dečko! — zakričí častnik — videli so te. Dovòlj vem. Le hitro dôli!

— Ne bojim se! — pravi deček.

— Dôli . . . — ponoví častnik — no, kaj si še videl?

— Na levi stráni?

— Na levi!

Deček se obrne na levo stran, toda sedaj zazvižga druga krogla, ostreje in močneje od prve. Deček se strese.

— Za Bóga — zakliče nizdolu — saj so jo res pomerili náme! Krogla mu je šla tik glave.

— Dôli! — kričí častnik jezno.

— Takoj grem — odvrne deček — drevó me varuje, ne bojte se! Na levi stráni, hočete vedeti?

— Dôli pojdi! — kričí častnik.

Na levi — kliče deček, obrnivši se z životom na óno stran — tam, kjer stojí kapelica, vidim . . .

Tretji preteči zvižg zazvení po zraku, in hipoma je deček na tleh. Prime se debela — toda samó za hip — potem pade z glavo naprej in razprostrtih rok na tla.

— Za Bóga! — zakliče častnik in skoči k njemu.

Potoček krvi curljá dečku iz leve prsne strani. Častnik priskoči z dvema vojakoma. Odpnè mu srajco. Krogla mu je predrila leva pluča.

— Mrtev je! — vzdihne častnik.

— Ne, še živí! — odvrne podčastnik. — Oh, ubogo dete, hrabri naš junaček! — vzdihuje častnik. — Pogum, pogum! — A dočim ga osrčuje in mu polaga rutico na rano, zaste-klé dečku očí, in glavica se povési: mrtev je! — Častnik prebledí. Nekaj trenutkov ga gleda nepremično, potem ga zravná na travi, vstane in ga zopet gleda. Gledata ga tudi podčastnik in vojak; drugi so obrnjeni proti sovražniku. — Ubogo dete! — ponoví častnik — ubogi, vrli dečko! — Stopi k hiši, vzame zastavo in jo razgrne po malem mrtveci, pustivši mu obraz razkrit. Podčastnik položí opanke, kapo, nož in palico poleg njega. Vsi molčé nekaj časa, nató reče častnik: — Poslali bodemo ambulancijo pónj; umrl je kakor vojak, naj ga tudi pokopljejo vojaki. Nató se znova obrne k njemu, dvigne roko v poljubek malemu junaku in ukaže: — Na konje! — In četa odide.

Nekaj kesneje se je izkazala malemu mrtvecu poslednja vojaška čast. O solčnem zatonu se je raznesla vest o dečkovi smrti že med vsemi vojaki. — Steza, poleg katere se je vil majhen potok, vodila je le nekoliko korakov od hiše.

Ko prvi mimogredoči častniki ugledajo pod jésenjo mrlička, pokritega z zastavo, pozdravljajo ga s sabljami; jeden utrga kraj potoka dve cvetki in ji vrže nánj. Takó storé vsi vojaki. Za nekoliko hipov je deček pokrit s cvetkami, in dohajajoči častniki in vojaki ga pozdravljajo: — Vrlo, mali Črnogorec! — Z Bogom, dečko! — Žível junak! — Sladko spavaj! — Neki častnik vrže častno svojo svetinjo nánj, druga gré poljubit. Neprestano se vsipljejo cvetke na bôse noge, okrvavljene prsi, črnkasto glavico. On pa spí tukaj v travi, zavit v zastavo, bledega, skoro nasmihaččega se obraza — ubogi deček, kakor da čuje te pozdrave in se veselí, da je dal življenje za domovino svojo!

Siromaki.

29. — Četrtek.

Življenje svoje žrtvovati za domovino, kakor je storil mali črnogorski deček, to je velika krepost! Toda ti, sinko, ne zanemarjaj nì malih krepostij! — To jutro, ko si iz šole gredé stopal pred mano, šel si mimo uboge žene, katera je imela v naróčaji siromašno bolešno dete in te je prosila miloščine. Pogledal si jo, toda dal ji nisi ničesar, akotudi si imel denarja v žepu. Čuj me, sinko: nikdar ne glej brezčutno siromaštva, katero izteza roko po milodaru, najmenj

pa matere, katera prosi za dete svoje. Pomisli trpljenje uboge matere, ako je bilo morda to dete gladno. Ali moreš razumeti žalost svoje matere, ako bi ti morala rêči nekega dné: — Janko, danes ti nimam dati ničesa — niti kruha! — Ako dam ubožcu krajcar, in mi reče: — Ohrani Bog vam in družini ljubo zdravje! — ne moreš umeti sladkosti, katero mi lijó te besede v srce — in hvaležnosti, katero čutim do ubožca. Zdí se mi, da se ta želja mora izpolniti! Zadovoljna se vračam domóv in si mislim: Oj, ta ubožec mi je dal mnogo več, nego jaz njemu! — Stôri torej, da bodem kdaj slišala to dobro željo, zasluženó željo; vzemi časih krajcar iz hranilnice svoje in ga podaj starčku, ki je brez opore, daj ga materi brez kruha, detetu brez matere! — Ubožci se veselé miloščine iz dečkovih rok, ker jih ne ponižuje, ker so dečki, kateri morajo tudi prositi vsake stvari, njim podobnejši; le poglej, kakó je okolo šole vedno obilo ubožcev! — Miloščina iz rok odraslih ljudij je delo milosrčnosti, óna pa iz dečkovih rok je delo ljubezni. Umeješ li to? Takó je, kakor da padeta iz roke krajcar in cvetka zajedno. — Pomisli, da ti ne pogrešaš ničesar, ali óni vsega. Ti zahtevaš záse sreče, óni pa le toliko, da si ohranijo življenje. Pomisli, kakó strašno je, da sredi teh palač, po cestah, kjer se vozijo krasne kočije in se izprehajajo otroci opravljeni v bager — hodi mnogo, mnogo ženâ

in otrók, kateri nimajo nì jesti. Nì jesti, Bog moj! — Dečki, kakor ti, dobri in nadarjeni, nimajo nì jesti, kakor divje živali v pustinji! — Ne, Janko, nikdar več ne smeš iti mimo matere, katera te prosi krajcarja, da bi ji ga ne stisnil v roko! *Tvoja mati.*

December.

Mali trgovec.

1. — Četrtek.

☉ Oče moj želi, naj vsak praznik povabim k sebi katerega svojih tovarišev, ali pa naj grem jaz h komu, da se z vsemi nekoliko sprijaznim. V nedeljo hodim na izprehod z Ljubičem, ónim, ki je vedno lepo opravljen, ki se vedno snaži in zavida Poljšaku. Danes pa je bil Zavrtnik pri nas, óni suhi dolgin, z nosom, kakor jastrebov kljun in majhnimi zvijačnimi očmi, o katerih mislim, da iztaknejo vse. Sin je nekega trgovca s specerijskim blagom, čuden dečko! Vedno prešteva svoje novce po žepih, računja na prste jako spretno, zvrši vsako množitev. Vse jemlje, kar dobiva, ima pa tudi že knjižico

šolske hranilnice. Kakó bi bilo tudi drugače, saj nikdar ne potrosi novčiča; ako bi mu padel polkrajcar pod klop, iskal bi ga ves teden. On trži, kakor sraka, pravi Poljšak. Kar najde: obrabljena peresa, znamke, iglice, ostanke sveč, — vse pobira. Že nad dve leti zbira znamke in jih ima že na stotine iz vseh deželâ v veliki zbirki, katero namerja prodati knjigotržcu, kadar bode polna. Knjigotržec mu daje tudi zvezke zastonj, ker mu vedno privaja mnogo dečkov v prodajalnico. Tudi v šoli trži vedno; vsak dan prodaja, menjuje, prireja loterije; za nekoliko časa se premisli in zahteva nazaj stvar, katero je zamenjal. Kupuje za dva, prodaja pa za štiri; igra s peresi, toda nikdar ne izgublja. Prodajalcem tobaka prodaja stare časopise; v svojem zvezku, kamor zabeležuje, kar kupuje ali prodaja, ima polno računov. V šoli se ne uči ničesar, razven računstva. Mêni prija, ker me kratkočasi. — Igrali smo se, kakó tržijo z utežmi in tehtnicami; vsaki stvári je vedel pravo céno, poznal je vse uteží. Zavitke dela spretno, kakor vsak trgovec. Rekel je, da ustanóvi trgovino, kadar dokončá šole — novo trgovino, katero je izumil sam. Bil je jako vesel, ker sem mu dal inozemskih znamk; o vsaki mi je povedal, po kakšni céni se prodaja za zbirko. — Oče moj je čitajoč časopise, poslušal vse to, in tudi njega je zabavalo. Zavrtnik ima vedno vse žepe natlačene s tržnim svojim blagom; po-

kriva ga z dolgim črnim plaščem. Vedno je zamišljen in delaven. — Najbolj pri srci mu je zbirka znamk; to je zaklad njegov, o katerem govori vedno, kakor da bode obogatel. Tovariši pravijo, da je skopuh in odrtnik, tega ne vem. Rad ga imam vsekakor, zakaj uči me spoznavati mnogo stvari. Markič, sin ónega kupčevalca z drvi, pravi, da bi Zavrtnik ne dal svoje zbirke znamk, ako bi ž njo mogel rešiti življenje rodni materi. Oče moj ne veruje tega. — Ne sódi ga — dejal mi je — to ga že veselí; vender vem, da ima tudi dobro srce.

Nečimernost.

7. — Petek.

Včeraj sem šel z Ljubičem in njega očetom na izprehod po drevoredu Podturn. V „Zvezdi“ ugledava Zemljiča, ónega, ki suva vsakogar, ki ga moti. Stal je pred oknom knjigotržnice kakor ukopan. Očí je imel uprte v zemljevid. Kdo vé, koliko časa je že stal ondu, zakaj vedno se uči, celó na ulici; toliko da nama je odzdravil, ta neotesanec. Ljubič je bil dobro opravljen, skoro predobro; imel je tenkousnjate, rdeče-šivane čevlje, obleko odičeno z vezezinami in svilnatimi čopki, klobuk pa od bele bibrovine in žepno uro! Kakó se je ponašal! Ko sva že precèj prehitela očeta njegovega,

ustavila sva se pri kameniti klopici poleg ubožno opravljenega dečka. S sklonjeno glavico je sedel tu, kakor da je truden ali zamišljen. Neki mož, bržkone oče njegov, izprehajal se je pod drevesi in čital časopise. Ljubič séde na sredo, jaz pa na drugo stran. Zdajci se spomni, da je lepo oblečen, in vzbudí se mu želja, da bi se mu sosed njegov čudil in mu zavidal.

Dvigne torej nogo in me vpraša: — Ali si že videl nove moje častniške škornje? — To je rekel zató, da bi ónega dečka opozoril nánje. Ali óni se ne zmeni za to. Ljubič iztegne nogo in jame kazati svilnate čopke pri obleki. Skrivàj pogledujé na óno stran, začnè pripovedovati, da mu ti čopki ne ugajajo, da jih bode že zamenjal z zlatimi. — Toda óni deček ne gane nì glavice nì očij. Ljubič vzame klobuk in ga suče na kazalci. — Deček pa — kakor bi nalašč delal takó — ne gane se.

Ljubič, katerega to že jezí, potegne iz žepa uro in mi kaže nje kolesca. — Deček se ne ozrè. — Je li od srebrá in pozlačena? — vprašam ga jaz. — Ne — zavrne me — zlata je! — Čisto zlata ne bode — rečem mu — izvestno je tudi srebró vmes? — Ne, čisto zlató je — odvrne mi kratko, in da bi prisilil dečka, naj jo pogleda, dvigne mu jo pred očí in reče: — Povej ti, jeli, da je čisto zlata? — Ne da bi dvignil glavico, odgovorí mu deček kratko: — Ne vem. — Oh, oh! — zakliče Ljubič —

kakó je ošaben! — Baš ko to izusti, dojde naju njegov oče in čuje te besede. Pogleda dečka, nató pa osorno pravi sinku svojemu: — Mólči! — in nagnivši se k njemu, šepne mu: — Slep je!

Ljubič skoči prestrašen kvišku in pogleda dečku v obraz. Imel je steklene zénice, brez izraza, brez pogleda.

Ves pobit povesi Ljubič očí in zašepeče: — Žál mi je . . . tega nisem vedel.

Ali slepec, kateri je umel vse, reče s prijaznim, toda žalostnim nasmehom: — O, saj nič ne dé!

Ljubič je sicer nečimeren, vender ima dobro srce. Na izprehodu se potem ves čas ni smijal.

Prvi sneg.

8. — Sobota.

Z Bogom, krasna izprehajališča! Evo ga, dobrega prijatelja dečkom! Prvi sneg je tu! Od sinoči že pada v gostih kosmičih, podobnih jazminovemu cvetju. Ali je bilo veselje danes zjutraj v šoli, ko smo videli, kakó je padal na stekla in se kopičil na obôjih pri oknu! Tudi učitelj ga je gledal in si mël roke. Vsi smo bili srečni, spominjaje se kepanja in ledú, kateri še pride, in skrivnostno šepetajočega prasketanja na domačem ognjišči. — Le Zemljič se ne méni zánj. S pestmí ob sencéh je ves

zatopljen v nalogo svojo. — Kakšno je šele veselje, ko pridemo pod milo nebó! Vse se gnete na cesto, kričí, maha z rokami, grabi sneg in brodi po njem, kakor race po vodi. Roditelji, čakajoči zunaj, imajo bele dežnike, in mestni redar ima belo kapo; šolske torbe so hipoma vse pobeljene. Od samega veselja so vsi iz sebe, napósled celó Strmšek, kovačev sinček, óni bleđi, ki se nikdar ne smeje, in Klodič, óni, ki je dete potegnil izpred vozá in sedaj ob berlah hodi. Dalmatinec si naredí kepo in jo začnè jesti, kakor ribo. Krmel, zelenjadarčin sinek, nabaše si ga v torbo, in „zidarčku“ se smejemo, da bi kàr popokali, ko ga moj oče povabi, naj pride jutri k nam. Polna usta ima snegá, katerega se ne upa niti izbrsniti niti pogoltniti. Evo ga, takó stojí kakor zadušen, in kakó pogleduje drugega za drugim z debelimi očmi! — Tudi učiteljice prihajajo smehljaje se in brzih korakov iz šole; tudi moja prejšnja učiteljica hití po snegu domóv; obraz si pokriva z zelenim svojim ovojem in kašlja. V tem prihaja množica deklic iz bližnje šole in stopa kričé po belem pregrinjalu. Učitelji, sluge in mestni redar kričé: — Domóv, domóv! — požirajesnežne kosmiče in snažeč si brke in brado. Tudi óni se smejejo veselim učencem, praznujočim prihod zime.

— Vi se veselíte zime, Janko! — Ali pa pomislíte tudi, koliko je dečkov, kateri nimajo

nì obleke, nì obuvala, nì ognja? Na tisoče jih je, kateri po dolgem, težavnem poti hodijo dôli v vasí, noseč polena na rokah, krvavečih od mraza, da ž njimi za silo razgrejejo šolo. Na stotine je takih šol, katere tičé do malega zakopane v snegu, ki so mrzle in temne, kakor podzemeljske luknje, da se dečki skoro dušé v dimu, da od mraza škrtajo z zobmi in plašno gledajo bele kosmiče, ki se neprestano vsipljejo na zemljo in legajo na njih oddaljene slamnate kočé, katerim preté plazovi. — Vi se veselíte zime, dečki! Ali spominjajte se tudi ónih tisočerih stvari, katerim prinaša zima siromaštvo in smrt!

Tvoj oče.

Zidarček.

9. — Nedelja.

Danes je prišel k nam zidarček, opravljen v delavsko obleko svojega očeta, katera je bila še bela od apna in mavca. Moj oče je še bolj želel, da bi prišel, nego jaz. — Kakó smo se kratkočasili! Toliko da stopi v sobo, že sname razdrapani svoj klobuček, ki je ves moker od snegá, in ga vtakne v žep. Potem se bliža malomarno, kakor hodi utrujen rokodelec, in obrača svoj rdeči obrazek, okrogli kakor jabolko semtertjâ. Stopivši v jedilno sobo, zapazi na steni podobo Pavlihe, smešnega burkeža,

in naredí „zajčka“. Nemogoče je, da bi se mu človek ne smijal, ko vidi, kakó naredí „zajčka“.

— Nató sva se igrala s stavbinskimi klinčki; on zná posebno spretno postavljati stolpe in moste, kateri se dvigajo, kakor pravo čudo. Dela pa resno in potrpežljivo, kakor mož. Ko sva se igrala, pravil mi je o svoji rodbini, da bivajo v podstrešni sobici, da hodi oče v večerno šolo; ker bi se rad naučil branja, da je mati njegova domá iz Novega Mesta. Da ga imata roditelja rada, vidi se na opravi njegovi. Akoravno je ubožna, vendar je skrbno zakrpana in topla; ovratnico mu mati vedno čedno zavezuje. Oče njegov je velik mož, da mu je stežka môči po konci v sobo; rad ga ima in ga imenuje le svojega „zajčka“. Sinko je majhen. — Ob štirih popóldne sva na naslanjači sedeča jedla kruh in suhe smokve za južino. Vstavši hočem osnažiti naslanjáč, katerega je pobelil „zidarček“ s svojo apneno suktnjo, toda oče mi zabrani in ga potem sam osnaži skrivaj. Ko se pozneje zopet igra, odtrga se mu gomb na suktnjici; mati moja mu ga prišije, on pa se zardí in jo pogleduje začudeno, zbegano, toliko da diha. — Pokažem mu tudi knjigo s podobami in vsakovrstnimi spački, on pa nevedé oponaša te skremžene obraze, da se mu mora celó oče smijati. — Takó je vesel, da se pri odhodu celó pozabi pokriti. Dospevši na stopnice, naredí mi znova „zajčka“, kakor da mi

hoče takó pokazati hvaležnost svojo. Zôve se Mirko Korčič in šteje osem let in osem mesecev.

— — — — —

Ali veš, sinko, zakaj nisem hotel, da bi bil ti osnažil naslanjáč? Da si ga osnažil, ko je bil zidarček pri nas, bilo bi to nekako očitanje, da ga je pobelil. In to ni spodobno; prvič, ker tega ni storil nalašč, drugič pa, ker ga je zamazal z obleko svojega očeta, kateri jo je poapnil pri delu. Toda to, kar se dobí pri delu, ni nesnaga; prah je, apno, pokost, ali kar hočeš, samó nesnaga ne! Delo ne onesnažuje! O delavci, kateri se vrača z dela, ne reci nikdar, da je umazan. — Reci: obleka njegova ima znamenja ali sledove dela njegovega. Zapomni si to! In ljubi mi zidarčka, ker je prvič tvoj součenec, drugič pa sin rokodelčev.

Tvoj oče.

Kepa snegá.

14. — Petek.

Vedno, vedno še sneží. Danes po šoli pa se je pripetilo s snegom nekaj jako neprijetnega. Jedva dospevši na ulico, jela je tolpa dečkov metati snežne kepe. Zná se, da so od vodenega snegá jako trde in težke. Po tlaku onkraj ceste je hodilo mnogo ljudij. Neki gospod zakliče: — Vrzite jih na tlà! — a prav tedaj se začuje bolesten krik. Ugledamo starčka,

izgubil je klobuk in si sedaj opotekaje pokriva obraz z rokami. — Poleg njega stoječi deček vzklikne: — Pomagajte, pomagajte! — Od vseh strani prihité ljudje. — Dečki se razpršé na vse strani. Jaz sem stal pred knjigotržnico, kjer je bil moj oče; semkaj so prihiteli mnogi dečki, pridružili se ónim, ki so bili že prej tu, in se delali, kakor da gledajo izložbo. — Bil je Gruden z običnim kosom kruha, Markič, „zidarček“ in Zavrtnik, óni, ki trži z znamkami. V tem se je zbrala množica ljudstva okolo starčka, redarji in ljudstvo je hitelo semtertjâ, preteč in kričeč: — Kdo je? — Kdo ga je udaril? — Ali si bil ti? — Reci, kdo je? — Pregledovali so dečkom roke, ali so mokre od snegá. Zavrtnik je stal poleg mene; videl sem, kakó se je tresel po vsem životu in bil bled kakor mrtvec. — Kdo je bil? — Povejte! — klicalo je ljudstvo še vedno. Slišal sem, kakó je Gruden šepnil Zavrtniku: — Kar pojdi, ohrábri se, ne bilo bi blagodušno, da bi pustil prijeti drugega. — Saj nisem vrgel nalašč — izgovarja se Zavrtnik, drhteč kakor trepetlika. — Bodisi, stóri svojo dolžnost — prigovarja mu Gruden. — Bojim se! — pravi óni, ali ta mu reče: — Ohrábri se, jaz te spremim. — Redarji in ljudstvo kričí vedno glasneje: — Kdo je? — Kdo je bil? — Steklo pri naóčnikih so mu zbili v okó! Oslepili so ga! Lopovi! — Menil sem, da se bode Zavrtnik kâr pogreznil v tlâ. —

Pojdiva! — pravi Gruden odločno — zagovarjal te bodem! — Prijemši ga za roko, rine ga pred seboj in ga podpira kakor bolnika. Ljudje so takoj umeli ta prizor in hiteli proti njemu s povzdignjenimi pestmi. A Gruden se postavi med nje in dečka ter zakliče: — Kaj! deset odraslih ljudij proti majhnemu dečku? — Mnóžica odstopi, in redar odvêde dečka v prodajalnico, kamor so bili že privedli tudi ranjenca. Ugledavši ga, spoznam précej starega uradnika, kateri z vnukom svojim biva v četrtem nadstropji naše hiše. Sedèl je na stolu, čez oči je imel robec. — Nisem nalašč! — jáca Zavrtnik, na pol mrtev od strahú — nisem nalašč! — Dva ali trije ga pahnejo v prodajalnico, kričeč: — Glavo na tlà! Prôsi oproščenja! — in bacnejo ga na tlà. Ali hipoma ga dvigneta dve krepki roki, in zasliši se odločen glas: — Ne, gôspoda moja! Ker je bil toli srčen, da se je izdal sam, nima nihče pravice, da bi ga poniževal. — Bil je naš ravnatelj, kateri je videl vse. — Vse umolkne. — Prôsi oproščenja! — deje ravnatelj. Zavrtnik objame jokaje starčku koleno, ta pa s tresočo roko svojo išče njegove glave in mu gladi lase, rekoč: — Pojdi, deček, le pojdi domóv! — Oče moj me potegne iz množice in me vpraša domóv gredé: — Janko, ako bi se bilo tebi primerilo to, ali bi storil svojo dolžnost, in bi javno priznal krivico svojo? — Odvrnil sem: — Priznal! — Oče velí: — Obetaj mi na častno

besedo, kakor deček, ki ima srce, da storiš takó!
— Na častno besedo svojo, oče moj!

V ranjenčevem stanovanji.

16. — Nedelja.

Vnuček starega uradnika, katerega je Zavrtnikova kepa zadela v okó, hodi v šolo k učiteljici, ki ima rožasto perjanico. Videla sva ga z očetom v stanovanji njegovega deda, kateri ga ima za sina. Ko sem bil dovršil mesečno pripovedko „Mali dubrovniški pisar“, katero mi je dal učitelj prepisati, dejal mi je oče: — Pojdi, idiva v četrto nadstropje pogledat, kakó je z očesom starega gospoda. Stopila sva v polumračno sobo; starček je sedel na postelji, podložen z mnogimi blazinami; pri vzglavji je sedela njegova gospá, tam v kotu sobe pa se je igral vnuček njegov. Starček je imel še vedno robec preko očíj. Jako se je razveselil očeta, velel nama sestiti in jel pripovedovati, da mu je že bolje, da okó ni izgubljeno. Nádeje se celó, da okreva za nekaj dnij. — Bilo je le po nesreči — pravi nama — le žál mi je, da je moral deček prebiti toliko strahú. — Rekel je tudi, da pričakuje vsak čas zdravnika. V tem trenutku zapoje zvonček . . . Zdravnik je — méni gospá. — Duri se odpró . . . kdo pride? Zavrtnik v dolgem svojem plašči obstojí s pove-

šeno glavo na pragu; dalje si ne upa. — Kdo je? — vpraša bolnik. — Deček, čegar kepa vas je zadela — odvrne moj oče. Starček pa začne: — Oj, ubogi deček moj — stopi, stopi bliže! Ali si prišel k ranjencu? Bodi miren, vse je dobro, bolje; skoro okrevam! Stopi bliže! — Zavrtnik, takó zmeden, da naju niti ne opazi, približa se postelji. Vidi se mu, da le stežka zadržuje jok. Starček ga gladi, ali deček ne more govoriti. — Zahvaljam te — pravi starček — toda sedaj pojdi domóv in povej roditeljema, naj ne skrbita. — Zavrtnik se ne gane, kakor bi rad povedal še nekaj . . . Kaj bi še rad? — Jaz . . . nič! — Z Bogom torej, da se vidiva zopet, ljubi deček, le pojdi mirnega srca! — Gré do durij, tu pa se ustavi in se ožrè po vnučku, kateri je šel za njim in ga pogledoval zvedavo in ljubeznivo. Hipoma segne Zavrtnik pod plašč, potisne vnučku nekaj v roke in odide po bliskovo. Vnuček nese darilo dedu; imelo je napis: — Tebi v dar! — Pogledamo v zavojo in vzkliknemo začudeni; bila je izvrstna njegova zbirka znamk, óna zbirka, o kateri je vedno govoril, katera ga je stala toliko toliko truda, katera je bila zaklad njegov! — Ubogi deček, bila je polovica srčne njegove krvi, katero je žrtvoval, da bi se mu oprostilo!

Mali dubrovniški pisar.

(Mesečna pripovedka.)

26. — Sreda.

Hodil je v četrti razred ljudskih šol. Bil je ljubezniv deček 12 let, črnih lās in belega obrazka; najstarejši sinek železniškega uradnika, kateri je z obilo rodbino živel precèj oskromno ob majhni plači. Oče ga je ljubil ter mu bil jako mil in dober; strog je bil samó gledé na šolo in učenje, ker je hotel, da dobí sinek čim prej službo in mu pomaga podpirati rodbino. Zató je trebalo preučiti mnogo tvarine v kratkem času. Akoravno je bil sinek marljiv, opominjal ga je oče vedno, naj se uči. Bil je namreč že prileten, ali premnogo dela ga je postaralo še bolj. Da bi lože in bolje vzgajal in živil deco svojo, ukvarjal se je poleg uradnega dela svojega časih s prepisavanjem, in prebil dôkaj nočij pri pisni mizi. Nedavno mu je naročila knjigarna, katera vsak teden razpošilja časopise in knjige, naj piše na zavitke in ovoje imena in naslove naročnikov. Za vsakih petsto naslovov, pisanih z velikimi pravilnimi črkami, dobival je dva goldinarja. Toda to delo ga je jako utrujalo, in čestokrat je tožil pri obedu: — Očí mi pešajo, ponočno delo me bode uničilo. — Sinek mu reče nekega dné: — Oče, daj, da jaz namesto tebe spisujem naslove, saj pišem do malega takó, kakor ti. — Oče pa mu odvrne: —

Ne, sinko, ti se moraš učiti, šola je mnogo važnejša od mojih naslovov; ako bi ti prikratil le uro učenja, ne imel bi mirú. Zahvaljam te za dobro voljo, ali to ne more biti, ne govôri o tem!

Sin je le predobro vedel, dà bi bilo brezuspešno, ko bi silil vânj. Kaj storí? Vedel je, da odlaga oče točno ob 12. uri svoje delo. Čestokrat je čul, kakó se je ob dvanajstih premeknil stol, in kakó je oče odhajal počasno, utrujen. Neko noč čaka, da leže oče. Hitro se obleče, gré po prstih v delavnico, prižge luč in séde k pisni mizi, na kateri leží kopa belih zavitkov in zapisnik naslovov. Brž začnè pisati, posnemajoč pisavo očetovo. Delo mu je všeč, bojí se samó, da bi ga oče ne zasačil. Zavitki se kopičijo. Časih odloží peró, mane si roke in začnè znova pisati. Časih nagne uhó k durim in prisluškuje, nasmihaje se. Stopetindvajset! Pol goldinarja! — Zdaj položí peró na prejšnje mesto, ugasi luč in se tiho vrne v posteljo. — Drugo opoludné je oče jako dobro volje pri obedu. Zapazil ni ničesar. Pisal je namreč vedno le takó, da je meril delo po urah, ali mislil je na druge stvari; spisane naslove je prešteval šele drugi dan. Sedeč takó dobre volje pri obedu, položí roko na sinkovo ráme in velí: — Ej, Stanko, oče tvoj je še krepák za delo, veš! — V pičlih dveh urah sem spisal sinoči dobro tretjino naslovov, več nego po navadi.

Roka mi je še urna, in oči mi še rabijo dobro. — Stanko pa si misli veselo: — Dragi oče, razven zaslužka mu pripravljam še veselje, da se čuti pomlajenega! Dobro, le srčno naprej! — Ohrabren po dobrem uspehu, hití drugo noč, toliko da je ura odbila dvanajst, znova na delo. In takó noč za nočjó. Oče ne zapazi ničesar. Le nekoč pravi pri večerji: — Čudno, da pri nas nekaj časa sèm pogorí toliko petroleja! — Stanko se prestraši — toda oče ne govori dalje. Stanko nadaljuje delo tudi nocoj. — Ali dočim se deček s ponočnim delom svojim krati spanje, ne počiva dovdlj in zató vstaja ves truden. Ko óni večer izdeluje šolske svoje naloge, lezejo mu oči skupaj, da se le po sili ubrani spanca. Nekega večera pa — prvikrat v svojem življenji — zadremlje pri zvezku. — Vzdrami se! — pravi oče in ploskne z rokami: — Na delo! — Deček se dvigne prestrašen in nadaljuje nalogo. Toda v prihodnjih dneh in večerih se dogaja takisto in še huje; češče zaspava pri knjigi, vstaja pozneje nego obično, uči se stežka, in napósled mu učenje celó preseda. — Oče ga začnè opazovati, sprva le zamišljen, ali pozneje ga krega ostro. Nikdar mu ni bilo očitati ničesar. — Stanko — pravi mu nekega dné — ti ne izpolnuješ dolžnostij svojih, nič več nisi takšen, kakor si bil. To mi ni po volji. Pazi, spominjaj se, da rodbina naša zaupa samó tebi; zadovoljen nisem s teboj! — Taka

očitanja, prvokrat resna, ustrašijo ga. — Reče si: — Res, takó ne smé biti dalje; varati ne smem odslej, skrajni čas je že. — Ali zvečer istega dné reče oče pri večerji ves vesel: — Veste li, da sem ta mesec spisujé naslove zaslužil 15 goldinarjev več, nego prejšnjega meseca? — Rekši potegne iz žepa škatljico slaščic, katero je kupil, da bi se z deco svojo veselil izrednega zaslužka; vsi ploskajo z rokami. Stanko pa reče sam pri sebi: — Ne, oče, moram te varati še dalje, a truditi se hočem, da se bodem podnevi naučil vsega, in ponoči delal záte in za svojce. — Oče pa nadaljuje: — Petnajst goldinarjev več! Zadovoljen sem! . . . Ta-le pa — in pokazal je Stanka — ta je, ki me skrbi. — Stanko molčé zatrè solze, katere mu silijo v okó, zakaj v srci čuti vender neko tajno veselje.

In vedno se trudi in nadaljuje ponočno delo. Nепrestani trud pa ga slabí čimdalje bolj. Stvar traja že dva meseca. Oče ga kara neprestano, meri ga celó z nejevoljnimi pogledi. Nekega dné gré k učitelju pozvedovat o njegovih uspehih. Učitelj mu reče: — Izhaja že, izhaja, ker je nadarjen; toda prejšnja óna dobra volja ga je minila. Sedaj čestokrat dremlje, zeva in je razmišljen. Naloge so kratke in slabo spisane, kakor v naglici. Ej, lahko bi se učil mnogo bolje. — Isti večer ga pokliče oče k sebi in mu govóri toli resne besede, kakeršnih

še ni slišal nikdar. — Stanko, ali ne vidiš, kakó delam jaz, kakó si kratim življenje zaradi rodbine — a ti — ti me ne podpiraš! Ti nimaš srca nì záme, nì za mater, nì za bratce svoje! — Oh, oče, ne govôri takó, oče moj! — zakliče sinek solzán in že zine, da bi mu povedal vse, toda oče ga prehití, rekoč: — Saj veš, da živimo le stežka, da nam je treba krepke volje in mnogo žrtev. Glej, delo si moram podvojiti. Ta mesec sem se nádejal, da dobim kakih petdeset goldinarjev priboljška, ali prav davi sem zvedel, da ne dobim ničesar! — Pri teh besedah zaduší Stanko besede, katere so mu bile že na ustnicah in pravi sam pri sebi: — Ne, oče, ničesar ti ne povem, tajnost moram ohraniti, ako ti hočem pomagati še dalje. Da te žalostim, zató te bodem odškodoval drugod; v šoli se bodem učil še vedno dovôlj, da bodem uspeval. Najbolj pri srci mi je, da tebi, oče, pomagam delati, da te trud ne umorí.

Delal je dalje — in znova sta minila dva meseca. Stanko dela ponoči, podnevi utrujen napenja svoje močí, vedno pa čuje gorjupa očitanja očetova. Najhuje pa je to, da je oče proti sinu čimdalje strožji, malokdaj govori ž njim, kakor da je najzlobnejše dete, od katerega se ni nádejati ničesar dobrega. Vse to vidi Stanko, in srcé ga bolí. Često, kadar mu obrne oče hrbet, pošlje mu skrivaj poljubek, žalosten, a vedno ljubeč očeta svojega. Zmučen od bo-

lesti in napornega dela, začne hirati in bledeti; čimdalje bolj zanemarja učenje svoje. Spoznal je, da se mora nekega dne končati vse to, in vsak večer si pravi: — To noč ne vstanem. Ali ko odbije dvanajst, ko bi bil moral krepko vztrajati pri svoji volji, čuti pekočo vest, zdí se mu, da zanemarja dolžnost, da očetu in materi ukrade pol goldinarja. Zopet vstane in plašno misli, da ga neko noč zaloti oče, ali da preštrevajoč naslove, spozná prevaro — in vse bode končano brez njegove volje, katere izpolniti ni bil krepak dovòlj. In takó nadaljuje.

Nekega dne pri večerji pa izreče oče besedo, katera mu je odločilna. Mati ga je opazovala in videč, da je danes slabši, nego kdaj, reče mu: — Stanko, ali si bolán? — In obrne se k očetu: — Stanko je bolán. Glej, kakó je bled! — Stanko moj, kaj ti je? — Oče pa ga pogleda od strani in pravi: — Slaba vest je samó. Saj ni bil tak, dokler je bil dober, poslušen deček. — Toda bolán je — vzklikne mati. — Meni ni nič do tega — ne maram ga!

Ta beseda se zasadí kakor ostra ost v srce ubogemu dečku. Oče njegov ga ne mara več, oče njegov, kateri se je poprej stresel, ako je le zakašljaj, ta oče ga sedaj ne ljubi! Nekdaj toli ljubljeni sinek je sedaj mrtev v srci očeta svojega . . . — Oh, ne, oče moj! — pravi si v izmučenem srcu svojem — sedaj se mora končati vse! Brez tvoje naklonjenosti, brez

tvoje ljubezni ne morem živeti; vse ti povem, ne bodem te varal, učil se bodem, kakor prej. Zgôdi se karkoli, da me bodeš le ti zopet ljubil, oče moj! Takó bodi!

Ali vender tudi to noč vstane ob isti uri, a le iz navade. Jedenkrat še hoče v nočni tihoti videti sobico, kjer je prebil toliko nočij, zadovoljno in mirno. Stopivši k pisni mizi in prižgavši luč, ugleda na prvi pogled óne bele zavitke, na katere sedaj nikdar več ne bode pisal imen in mest, katera je sedaj že davno znal na pamet. Globoka žalost ga obide. Burno segne po peresi in hoče nadaljevati navadno delo — toda iztegnivši roko, sune ob knjigo, in knjiga pade glasno ropotaje na tlà. Stanko prebledí. Ko bi se sedaj vzbudil oče njegov! Sevéda bi ga ne zalotil pri hudem dejanji, in sam se je tudi že odločil, da mu pové vse; ali . . . misel, da bi sedaj začul korake njegove — v tej uri, tej tihoti . . . mati bi se vzbudila in prestrašila . . . in misel, katera mu je sedaj prvikrat šinila v glavo: da bi bil oče potem osramočen . . . Premišljujé takó, prestrašen je še bolj. Nastavi uhó in prisluškuje, sapo náse držeč . . . Vse tiho! Pristopi h ključanici . . . ničesar ni čuti! Vse spí. Oče ni čul ničesar. Umiri se, znova séde, in naslovi se kopičijo. Dôli na samotni ulici čuje jednakomerne korake redarjev, drdrajoče kočije; nekaj pozneje ropot težkih vóz, ki se premikajo počasno. Potem je

zopet vse tiho, kakor v grobu, razven da v dalji lajajo psi. On pa piše in piše. V tem že stoji oče za njim; ko je čul ropot padše knjige, vstal je in čakal ugodnega trenutka; ko so ropotali vozovi, čuti ni bilo njegovih stopinj in lahno zaškripavših vrat. Tu stoji, nepremično gleda, kakó teče sinku però po popirji — in zdajci umeje vse. Neizmeren kes ga obide, brezkraina nežnost mu osvaja dušo, in kakor pribit stoji, sapo náse držeč za otrokom svojim. Hipno pa Stanko glasno vzkrične: dve krčevito drhteči roki mu objameta glavico. — Oprôsti mi, oče, oprôsti! — Oprôsti mi ti, dete moje, oprôsti mi ti — dé oče jokaje, nasloni dečkovo glavico na prsi in ga strastno poljublja: — Vse vem, vse umejem, sinek moj! Pojdi, pojdi z mano! — Skoro da ga nese k materini postelji in ga ji položí v naróčaj, rekoč: — Poljubi mi angeljskega sinú svojega, kateri že tri mesece ne spi, da dela záme, in kateremu jaz žalim srce, njemu, ki nam služi kruh. — Mati ga objame in nemo pritiska na srce; besede ji zastajajo v grlu. Nató dé mehko: — Pojdi spat, dete moje! Pojdi počivat! Nesi ga v posteljo! — Oče ga vzame v naróčaj in ga položí v svoji sobici na posteljo; globoko sopeč in poljubujé ga, popravlja mu blazine in odejo. — Hvala ti, hvala! — govori sinko — pojdi tudi ti spat, oče! Takó sem srečen! Pojdi spat, oče! — Ali oče ga hoče videti spečega,

séde poleg postelje in ga prime za roko: — Spavaj, spavaj sinko! — Stanko ves onemogel skoro zaspí, in spí dolgo dolgo, uživaje po dolgih mesecih prvikrat blagodejno mirno spanje, odičeno z jasnimi sanjami. Ko se vzbudí, ko solnce že dolgo sije, vidi sivoglavega očeta slonečega kraj postelje. Takó je prebil vso noč in še sedaj spal na srci njegovem.

Volja.

28. — Petek.

V našem razredu bi utegnil Zemljič storiti kàj takega, kar je storil mali Dubrovničan. To jutro smo doživeli v šoli dva dogodka. Zavrtnik je bil od samega veselja ves iz sebe, ker so mu vrnili njegovo zbirko znamk, pomnoženo z dvema novima, katerih je iskal že tri mesece. — Zemljič pa je dobil drugo odliko. — Zemljič — prvi za Poljšakom! — Kdo bi si bil mislil kàj takega v začetku leta, ko ga je oče privêdel v šolo, zavitega v temnozelen jopič ter v pričo nas vseh dejal učitelju: — Prosim, potrpite ž njim, jako trde glave je! — Vsi so ga imeli za topoglavca. Toda Zemljič je dejal: — Uspevati moram, ali pa poginiti! — In začel se je učiti na vso moč, ves dan, ponoči, domá, v šoli, na izprehodih, s stisnjenimi

zobní in pestní, potrpežljiv kakor vol, svojeglav kakor osel. Često ponavlja je, ne meneč se za rogajoče tovariše — takó je prekosil vse, ta butička! Računstva ni razumel kar nič; naloge so bile polne napak, niti stavka mu ni bilo môči ohraniti v spominu — ali sedaj zvrši vsako nalogo, piše pravilno, ustno nalogo pa izpôje, kakor bi bila pesem. Železno njegovo voljo umeje šele óni, kdor ga vidi; majhen je in debel s čokato glavo brez vratú; roke so kratke, debele, glas mu je debel. Prebira celó kosce časopisov, gledališke liste, in vselej ko si prihrani deset krajcarjev, kupi si knjižico. Takó si je napravil že majhno knjižnico. Nekoč, ko je bil baš dobre volje, rekel je, da mi jo pokaže. Z nikomer ne govori, z nikomer se ne igra, vedno zrè v klop. Glavo podpira s pestjó in sloni na komolcih, kakor na skali in posluša učitelja. — Koliko se je moral truditi ubogi Zemljič! — Učitelj, kateri je bil danes nepotrpljiv in nekako slabe volje, dejal je, prečitavši njegovo odliko: — Vrlo, Zemljič, kdor vztraja, dobí plačilo! — Toda videlo se ni, da bi bil Zemljič ponosen nánjo, niti nasmehnil se ni. Dospevši v klop, oprl je glavo zopet na pestí in sedel nepremično in še pazljiveje nego prej. A najlepše je bilo pri izhodu, kjer ga je čakal oče — ranocelnik — nizek, čokast mož, širokega obraza in trdega glasú, kakor on. Nádejal se ni, da bi sinek dobil odliko, zató mu

ni hotel verjeti, dokler mu ni učitelj sam potrdil. Nató se je glasno zasmijal, lopnil sinka po rami in dejal: — No, vrlo, vrlo, debeloglavček moj! — ter ga ogledoval začudeno in smehljaje se. — Vsi dečki so se smijali, samó on ne, Zemljič! Pod svojo kukuljo je že prežvekoval nalogo za prihodnji dan!

Hvaležnost.

31. — Ponedeljek.

Tvoj tovariš nikdar ne toži svojega učitelja, o tem sem preverjen. — Učitelj je bil slabe volje in nepotrpljiv — praviš ti, nekako nejevoljen. Pomisli nekoliko, kolikokrat si ti nepotrpljiv in s kom? — Z očetom svojim, z materjo svojo, in to je zločin. Učitelj ima gotovo dovòlj vzroka, da je časih nepotrpljiv. Pomisli, koliko let se že trudi z dečki. Dasi je bilo med njimi mnogo uljudnih in ljubeznivih, bilo je tudi mnogo nehvaležnih, kateri so zlorabili njega dobroto in niso umeli ceniti truda njegovega. In kar je še več: da mu vsi skupaj provzročujete več bridkosti, nego zadostil. Pomisli, da bi se dal najboljši človek na svetu, postavljen na njegovo mesto, premagati jezi. In potem, ko bi vedel, kolikokrat uči učitelj bolán, le zató, ker ni bolezen tolika, da bi se dal oprostiti — in takrat je nepotrpljiv, ker

trpí. Takrat ga bolí še bolj, ker vidi, da vi tega ne vidite, ali pa celó zlorabite! Spoštuj, ljubi učitelja, sinko moj! Ljubi ga, ker ga ljubi in spoštuje tvoj oče; ljubi ga, ker posvečuje življenje svoje blaginji toliko in toliko dečkov, kateri ga bodo pozabili; ljubi ga, ker ti razvija in razsvetljuje razum in ti vzgaja srce, zakaj nekega dné, ko bodeš mož, ko nì njega, nì mene ne bode več na svetu, videl ga bodeš često poleg mene in tedaj, glej, spominjal se bodeš šele, kakó bolestno in utrujeno je bilo njegovo dobro, pošteno obličje. Ta izraz, katerega sedaj ne vidiš, težil ti bode dušo celó po tridesetih letih, takrat bodeš čutil žalost in sramoto, da ga nisi ljubil, da si se slabo vèdel proti njemu. — Ljubi učitelja svojega, ker pripada óni veliki družini ljudskih učiteljev, razkropljenih po vsi domovini, kateri so tako-rekoč dúševni očetje milijonom dečkov, ki rasejo s tabo: óni malo čislani in slabo plačevani delavci, kateri domovini naši vzgajajo boljše ljudstvo od nekdanjega; kateri ga poučujejo o materinem jeziku, budé njega národno zavest, učé zloge z bratskimi národi. — Jaz nisem zadovoljen, da ljubiš mene, ako ne ljubiš tudi ónih, kateri ti izkazujejo dobrote, in med njimi je učitelj prvi za roditelji. Ljubi ga takó, kakor bi ljubil brata mojega; ljubi ga, kadar te hvali in kadar te graja; kadar je pravičen in kadar se ti zdí, da bi bil krivičen. Ljubi ga,

kadar je vesel in zgovoren, toda ljubi ga še bolj, kadar je žalosten. Ljubi ga vedno in vedno! S čestjó izgovarjaj ime — učitelj — katero je za imenom — oče — najplemenitejše in najslajše, kar jih more dati človek človeku!

Tvoj oče.

KAZALO.

	Stran
Predgovor	3
Ogovor pisateljev	5
Oktober. Prvi šolski dan	7
Naš učitelj	9
Nesreča	11
Mali Dalmatinec	12
Moji tovariši	14
Plemenito delo	16
Moja učiteljica iz prvega razreda	18
V podstrešni sobici	20
Šola	22
Mali sarajevski rodoljub	24
Dimnikarček	26
November. Vernih duš dan	29
Moj prijatelj Gruden	30
Ogljar in gospod	32
Učiteljica mojega brata	34
Moja mati	36
Moj prijatelj Markič	38
Ravnatelj	43
Vojaki	44
Dragičev zaščitnik	46
Prvi v razredu	48
Mali črnogorski stražnik	50
Siromaki	55

	Stran
December. Mali trgovec	57
Nečimernost	59
Prvi sneg	61
Zidarček	63
Kepa snegá	65
V ranjenčevem stanovanji	68
Mali dubrovniški pisar	70
Volja	78
Hvaležnost	80

SRCE

Stopivši pred kovačnico, ugledam Strmška, sedečega na kupu opeke. Držal je knjigo na kolenih in se učil nalogo.

S r e e .

Spisal

Edmondo de Amicis.

Z dovoljenjem pisateljevih preložila

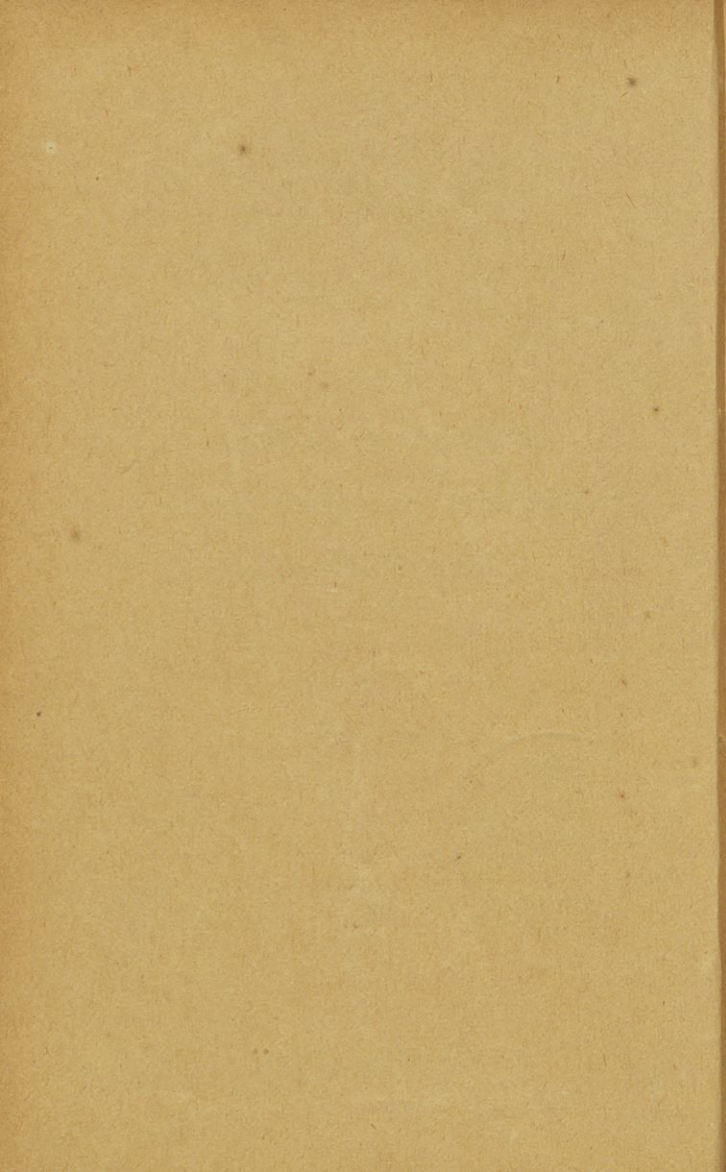
Janja Miklavčič,
učiteljica.

Drugi zvezek.

V Ljubljani, 1891.

Založil Janez Giontini.

Januvarij.

Zemljičeva knjižnica.

7. — Ponedeljek.

Bil sem pri Zemljiči, kateri stanuje v hiši nasproti šoli. Res sem mu zavidal, ko sem videl knjižnico njegovo. Nikakor ni bogat, ne more si kupovati mnogo knjig, toda šolske knjige varuje takó skrbno, da so videti kakor nove. Vsak krajcar, katerega dobí, nese h knjigarju. Takó si je napravil majhno knjižnico, in ko je njega oče zapazil, kakó ljubi knjige, kupil mu je lepo stojalo od orehovine s policami in zelenim zagrinjalom. Dal mu je tudi vse knjige vezati v barve, katere so mu najljubše. Sedaj kar potegne za konopec, zagrinjalo se odgrne, in tri vrste knjig se pokažejo, vse lepo zložene, različno barvane, z zlatimi napisi na hrbtiščih: knjige s povestimi, potopisi, pesmimi, životopisi slavnih móž; celó take s podobami ima. In kakó umeje sestavljati barve: óne z belimi platnicami stavi poleg rdečih, rmene k črnim, modre k sivim, takó da jih razločuješ že od daleč, in da so videti res lepó. Čestokrat se kratkočasi s tem, da jim izpreminja red. Sestavil si je tudi že zapisnik knjig, kakor pristni knjižničar. Vedno stojí pri knjigah;

sedaj jih briše, sedaj ogleduje véz, sedaj jih preklada. Lepó je videti, kakó jih odpira s kratkimi, debelimi prstki svojimi; nató piha med listke, ki so kakor novi. — Vselej, kadar si kupi novo knjigo, tedaj je praznik zánj; vedno jo briše. Dene jo na odločeni prostor, vzame jo zopet in znova ogleduje ter jo varuje, kakor dragocen zaklad. Vso uro sva bila pri njih. Nedavno so ga že bolele očí, ker neprestano čita. Tudi oče njegov je prišel k nama v sobo. Lopnil je nekolikrat sinku na rame, méni pa dejal: — No, kaj praviš tej veliki, železni butici? To je trda glava, pa bode že kaj iz nje, prepričan bodi! — Zemljič pa je nagnil glavo in zamižal, kakor lovski pes. Ne vem, zakaj se nisem mogel šaliti ž njim. Nemogoče se mi je zdelo, da je le za leto dnij starejši od méne. In ko mi je že med vrati dejal v slovó: — Da se vidiva! — z ónim vedno čmernim obrazom, toliko da mu nisem odvrnil kakor odraslemu človeku: — Klanjam se vam! — Vrnivši se domóv, dejal sem očetu: Ne vem, kakó je to: Zemljič ni kàj bistrega uma, niti ni uljuden, poleg tega je okoren, malone smešen, in vender se mi zdí, da sem kàr majhen poleg njega. — Oče mi odvrne: — To je zató, ker je od srca dober, pošten — ker je značajan. — Jaz še rečem: — To uro, katero sem prebil pri njem, nisem govoril nad pet besed, nobene igrače mi ni pokazal, niti jedenkrat se ni nasmehnil, in vender sem

bil rad pri njem. — Oče mi pravi: — To je zató, ker ga čislaš.

Lep posét.

10. — Četrtek.

To mi je bil jeden najlepših četrtkov vsega leta! Točno ob dveh popóludne so prišli k nam Poljšak, Markič in Dragič, óni hromi. Poljšak in Markič sta se še smijala, ker sta na trgu srečala Krmela, sinú zelenjadaričinega, ónega s hromo roko in rdečkastimi lasmi, ko je baš prodajal velikansko zeljnato glavo. Za novčiče, katere bode iztržil, kupiti si smé zvezek. Bil je tudi jako vesel, ker je pisal oče, da se skoro vrne iz Amerike. — Oj, kakó krasne ure sem prebil s tovariši! Poljšak in Markič sta najveselejša v razredu; mojemu očetu sta se jako obljubila. Markič je imel svoj rjavi pleteni jopič in kapo od mačje krzne. — To vam je pravi poskočin; vedno si dá kàj opraviti, niti za trenutek ne miruje. Na vse jutro je znosil že pol vozá drv na svojem hrbtu in vender je preobrnil vso hišo, ogledal si je vsak kot, uren kakor veverica. Dospevši v kuhinjo, vprašal je kuharico, po čem je kupila drva, in dejal, da jih daje njegov oče ceneje. Posebno rad govori o svojem očetu iz dôbe, ko je bil vojak v 17. pehotnem polku v bitki pri sv. Luciji, kjer se je odlikoval naš sedanji cesar Frančišek

Jožef I. — In kakó lepó se vêde! — Ne vidi se mu — dejal je moj oče — da je vzrasel med drví; uljudnost ima že v krvi, v srci! — Tudi Poljšak nas je vrlo zabaval; on umeje zemljepisje, kakor učitelj; zamižal je in dejal: — Evo jih vseh deželâ slovanskega juga! Kranjska, južna Štirska, Koroška in Goriška, kjer bivajo Slovenci; tu je Primorje, Hrvaška s Slavonijo, Bosna s Hercegovino, Srbska in Bolgarska, kjer bivajo Hrvatje, Srbi in Bolgari. Vidim krasne naše reke, katere se pretakajo tu in tam, bela mesta, sinje morske zalive, zelene otoke — in po vrsti je imenoval njih imena, kakor da jih čita raz zemljevid. Začudeni in veseli smo gledali njega visoko, plavo, kodrasto glavico; imel je modro opravo s pozlačenimi gómbicami, bil raven in slok, kakor soha. Tudi Dragič ga je gledal ves očaran s svojimi jasnimi toda žalostnimi očmi. — Ta posét me je izredno razveselil in mi zapustil kakor iskrice v spominu in v srci. Radoval sem se, vidèč, kakó sta óna dva orjaka prijela slabotnega Dragiča pod pazduho in ga nesla domóv, pripovedujé mu toliko burk in zabavlje, da se je smijal, kakor ga še nisem slišal nikdar prej. Vrnivši se v jedilnico, opazil sem, da je podoba grbastega burkeža izginila; oče moj jo je snel s stene, da bi je Dragič ne videl.

Boškina iztirajo iz šole.

15. — Torek.

Boškin je hudoben! Zaničujem ga, zakaj on nima srca. Ako pride oče katerega tovariša v šolo grajat svojega sinka, tedaj se vselej veseli. Pred Grudnom se trese, ker se ga boji, zidarčka pa pretepa, ker je majhen. Draži tudi Krmela, ónega s hromo roko, in Strmška, katerega vsi čislajo, in zasmehuje celó Klodiča, ónega, ki je potegnil dete izpred vozá, in hodi sedaj ob berlah. Nikogar ne pustí v miru, čestokrat je celó nevaren, kadar žuga s svojimi pestmi. Človeku, kateri mu pogleda na nizko čelo, v te mračne oči, katere so malone skrite pod senčnikom njegove kape od povoščenega platna, — mora se kar studiti. Nikogar se ne boji, učitelju se smeje v obraz, vedno se prepira, zbada sosede z iglami, trga gómbe s svoje in tudi z druge obleke ter jih zaigrava; zvezki, knjige, zemljevidi, vse to je zmandrano, raztrgano in umazano; črtalnik je razgrizen, però tudi, nohtje na prstih oglodani, obleka zamazana in razparana, ker se vedno ruje. — Pravijo, da mu je mati zbolela od žalosti, toda oče ga je že trikrat spodil od hiše. Mati prihaja čestokrat k učitelju pozvedovat o njem in vselej odhaja jokaje. Boškin sovraži šolo, učitelje in tovariše. Učitelj se pogostoma dela, kakor bi ne videl njegovih zlobnostij — ali potem

je še huje. Izkušal ga že je tudi pridobiti z lepa, toda hudobnik se mu roga. Svaril ga je potem že s strašnimi besedami; in Boškin si je zakril obraz, kakor da se joče — toda smijal se je. Tri dni mu je bilo prepovedano priti v šolo, potem pa se je vrnil hudobnejši in drznejši, nego je bil. Nekega dné mu reče Poljšak: — Jenjaj vender, saj vidiš, kakó učitelj trpí! — Ali Boškin mu pokaže žebelj in mu zažuga, da mu ga zasadí v trebuh, ako ne molčí. —

To jutro pa je bil iztiran kakor pes. Ko je dal učitelj Grudnu v naglici spisano mesečno pripovedko „Slavonski bobnarček“ v prepis, vrže Boškin praskalko na tla. Ta se razpoči, in vsa soba odmeva kakor od strela iz puške. Učitelj skoči po konci in zakliče: — Boškin, pobêri se iz šole! — Ta pa odgovorí: — Jaz nisem! — ter se smeje. — Učitelj reče znova: — Pojdi! — Jaz ne grem! — odvrne Boškin. Sedaj pa se učitelj ne more več premagovati: za roke ga prime in ga potegne iz klopí. Boškin se brani, grize okolo sebe, ali učitelj ga tira iz sobe, bolj nesoč ga, nego vodèč — v ravnateljstvo pisarnico. — Za nekaj časa se vrne, séde k mizi, podprè si glavo z rokami, takó utrujen in žalosten, da nas je kar srce bolelo. — Po tridesetletnem poučevanju! reče žalosten in zmaje z glavo. — Nihče si ne upa sopsti. Roke se mu tresejo, in ravna guba na čelu je takó globoka, da je videti

kakor rana. Ubogi učitelj! — Vsi smo trpeli ž njim! Poljšak pa vstane, rekoč: — Gospod učitelj, nikar ne bodite žalostni! Mi vas ljubimo! — Ko si nekoliko odpočije, reče nam: — Nadaljujmo, dečki! —

Slavonski bobnarček.

(Mesečna pripovedka.)

Prvi dan po bitki pri Kustoci, dné 25. julija leta 1848., napadla sta dva sovražna oddelka šestdeset vojakov iz našega pehotnega polka, kateri so bili poslani k samotni hišici na griči. Niso še dospeli tjà, ko jih jamejo od treh strani pozdravljati svinčenke in sicer takó ljuto, da se le stežka rešijo v hišo, pustivši nekaj mrtvecev in ranjencev zunaj na polji. — Vsi besni planejo k oknom v pritličji in v prvem nadstropji ter začno srdito streljati na napadnike. Ti so se razvrstili v polukrog, bližali se hiši korak za korakom in čvrsto odgovarjali. Šestdesetim našim vojakom sta zapovedovala dva častnika in star stotnik, visokega života, belih lãs in bele brade, malobeseden in osoren. Med njimi je bil bobnarček, domá iz Slavonije; imel je nekaj nad štirinajst let, vender se je videl komaj dvanajstleten. Bil je majhen, rjavega obraza in globokih, črnih, svetlih očij. Stotnik je stojé poleg okna v prvem nadstropji vodil brambovce; njegova povelja so se glasila kakor streli iz

puške, na njegovem obrazu se ni genila nì jedna mišica. Bobnarček je bil blede, toda vedno na nogah. Skočil je na mizo, naslonil se k steni in iztegnil vrat, da bi videl skozi okno v daljo. Skozi gosti dim ugleda daleč tam na polji bele oddelke sovražnikov, ki se počasi bližajo. Hiša je stala vrhu strmega hribca in imela na strani strmine le jedno okence iz majhne podstrešne sobe; sovražnika se torej na tej strani ni bilo bati; streljalo se je le v naličje hiše in v nje strani.

Toda tu je bil pravi peklenški ogenj; krogle so padale kakor toča, predirale zidovje, drobile opeko, razbijale strop, pohošeno opravo, obôje pri durih in oknih. Treske razbitega lesovja so odletavale na vse strani, od zidú se je kadil omet, kosci kuhinjskih priprav in okenskih šip so odletavali zvenčé in ropotaje, da si mislil, zdajci se ti razpoči glava. Tu in tam se je zgrudil vojak, ki je streljal skozi okno; drugi so pristopili in ga potegnili na stran. Zopet drugi so se opotekali iz sobe v sobo, pritiskajoč roke na rane. V kuhinji je že ležal mrtvec z razbitim čelom. — Polukrog sovražnikov se je bližal čimdalje bolj.

Sedaj pa se stotnik, kateri je stal doslej nepremično in hladnokrvno na istem prostoru, obrne nekako vzburljen in z velikimi koraki ostavi sobo; častnik gré za njim. Nekoliko pozneje se vrne častnik in pokliče bobnarčka. Deček hití za njim po lesenih stopnicah in stopi

v majhno, prazno sobo podstrešnico. Ondu zapazi stotnika, kateri na okno naslonjen, nekaj piše na listek popirja; pri nogah mu leži debela vrv.

Nató zgane listek, uprè na dečka sive svoje resne oči, katerih se je balo vse vojaštvo, in reče z rezkim glasom: — Bobnar! — Bobnarček dvigne roko k čelu.

— Ti si slovanske krvi? —

— Dečku se zaiskré oči.

— Dà, gospod stotnik! —

— Poglej tjà dôli — reče stotnik, potegnivši ga k oknu; — tam dôli v ravnini, kjer se blesté bodala v solnci, tam so našinci brez posla. Vzemi ta listek, oprimi se vrví, splezaj skozi okno, híti po pobočji holmčevem, teci čez polje, in ko prideš k našim vojakom, oddaj listek prvemu častniku, katerega dobiš. Odlôži pas in torbo! — Bobnarček storí takó in vtakne listek v prsni žep. V tem pa častnik razvije vrv, vrže jo skozi okno in obdrži konec v roki; stotnik pa pomaga dečku plezati skozi okno.

— Spominjaj se — reče mu — da je rešitev te osamele četice zavisna od tvojega poguma in brzih tvojih nog.

— Zaupajte mi, gospod stotnik — odvrne deček, izpustivši se skozi okno.

— Sklôni se, kadar bodeš tekel čez pobočje — opominja ga stotnik in prime za vrv, za katero vleče častnik na vso moč.

— Ne dvojite! —

Bog ti pomagaj! —

Za malo trenutkov je deček na tleh; častnik potegne vrv nazaj in gré v pritličje, stotnik pa stopi k oknu in nestrpno gleda za dečkom, kateri kàr najhitreje teče nizdolu.

Že se je nádejal, da se mu je posrečilo in da je ušel sovražnikom, kar zapazi pet ali šest prašnih oblačkov, kateri so se zakadili iz tal pred dečkom in za njim, znamenje, da so ga sovražniki ugledali in da z višine holmca streljajo nánj: ti oblački so bili prst, vzpršela od krogel. Bobnarček teče neprestano — zdajci pade.

— Ubit! — zakričí stotnik, stiskajoč pestí. A predno dobro izusti besedo, dvigne se deček.

— Oh, samó padel je! — vzklikne stotnik in si oddahne. Bobnarček teče znova na vso moč, toda šepa.

— Zvinil si je nogó — pravi si stotnik. Še je sprhtela prst tu in tam iz tal, a vedno redkeje in daleč od dečka. Rešen je bil. Stotnik veselo vzklikne, vendar mu neprestano sledí z očmi, tresoč se od strahú, zakaj vsako trenutje je drago: ako skoro ne dospè dôli z listkom, kateri terja nemudne pomoči, pobiti mu bodo vsi vojaki, ali pa se bodo morali udati ž njim vred. Deček teče nekaj časa jako brzo, toda skoro so šepajoči koraki njegovi vedno počasnejši; znova začnè teči, a

vidno peša; često se zadeva in končno obstane. — Morda je obstreljen — misli si stotnik ter nestrpno in trepetaje opazuje, kakó se giblje, osrčujoč ga z besedami, kakor da ga more čuti. Z žarečimi pogledi premerja razdaljo med dečkom in blestečim orožjem tam dôli v ravnini, kjer se zlato žitno polje sveti v solnci. V tem pa mu zvení na uhó žvenketanje orožja in zvižganje krogel v spodnjih prostorih, zapovedujoče in besno kričanje častnikov in stražnikov, siloviti stok ranjencev, ropotanje rušičega se zidovja. — Dalje! Pogum, dečko! — kliče za bobnarčkom — teci! — Sedaj stojí! Za vraga! Ej, sedaj teče znova! — Častnik prihití ves zasopel povedat, da sovražniki neprestano streljajo, dvigajo belo zastavo in zahtevajo udajo. — Ne odgovarjajte ničesar! — pravi stotnik, ne da bi se ozrl nánj. — Deček je bil že v ravnini, toda sedaj se je te še težko pomikal dalje. — Teci vender, teci! — kliče stotnik s stisnjenimi zobmi in pestmi. — Umri, nepridnež — ali pa teci! — in strašno se razpali. — Oj, ti lenuh ti! — sedaj je celó sédel! — Deček, kateremu se je doslej le še glava videla iznad klasovja, izginil je sedaj, kakor bi bil padel. Vender se že za nekaj trenutkov prikaže njegova glava; napósled pa se izgubí med klasjem, da ga ni videti.

Ves razvnet hití stotnik dôli: tu so razsajale krogle, sobe so bile napolnjene z ra-

njenci, izmed katerih so nekateri omahovaje hodili po sobi, kakor da so vinjeni, in se oprijemali ob pohišstvo. Stene in tlà, vse je bilo oškropljeno s krvjó; mrtveci so ležali povprek pred durimi; častniku je krogla ranila roko, vse je bilo okajeno in oprášeno.

— Pogum! — kričí stotnik. — Ne udajte se! Skoro pride pomoč! Le še vztrajajte nekoliko! —

Sovražnik se je približal še bolj; dôli med dimom so se že razločevali obrazi; iz šuma in ropota pa so se čuli glasovi, ki so zahtevali udajo in pretili, da bodo pobiti vsi. Nekaj prestrašenih vojakov se je odmeknilo od oken; stražniki so jih tirali naprej. Navzlic temu pa čimdalje bolj pojema ogenj brambovcev; malosrčnost se kaže na sléharnem obrazu. Nemo-goče je, da bi se držali še dalje. Za trenutek pre-stane tudi streljanje sovražnikov, in gromovit glas zadóní: — Udajte se! —

— Nikakor! — zagrmí stotnikov glas iz okna — in ljuteje in besneje se začnè streljanje na obeh stranéh. Zopet padajo vojaki. Že več nego jedno okno je brez strelca. Usodni trenutek se bliža. Stotnik vzdihne ves obupan: — Ne bode jih! — Ne bode jih! — in besno skoči kvišku, krčevito stiskaje meč v roki, pripravljen bítí boj na življenje in smrt! Zdajci prihití stražnik iz podstrešne sobe in zakliče: — Že gredó! — — Že gredó! —

vzklikne stotnik — in pri teh besedah skočijo k oknom, kar jih je zdravih in bolnih, stražniki in častniki, in znova jih obide prejšnja hrabrost. Za nekoliko hipov se opazi neka negotovost in majhen nered v vrstah sovražnikovih. Stotnik po bliskovo zbere četico v pritlični sobi in jo pripravi za napad z nasajenimi bodali. Nató hití gôri. Dospevši v podstrešnico, čuje brzo peketanje kónj, katero spremlja glasno kričanje. Skozi okna v pritličji pa se vidi, kakó naši junaki prijemajo sovražnika za hrbtom in ga končno razpršé. Oslobojena je hiša na gričku, in avstrijska zastava vihrá ponosno iz srednjega okna prvega in jedinega nadstropja.

Stotnik se z ostalo četo pridruži óni, katera je prišla na pomoč. V daljnem bóji pa je bil lahko ranjen v desno roko in je šel v bólnico, ne toliko zaradi rane, temveč da bi posetil ranjenega častnika. Neko cerkvico so bili za silo pripravili v ta namen. Ondu so bile tri vrste postelj in žimnic, položenih na gola tlà; vse so bile polne ranjencev. Dva zdravnika in več strežnikov je hodilo okolo njih; čulo se je zamolklo vzdihovanje. Stopivši v bolnico, obstane stotnik pri durih in gleda po častniku. Hipoma začuje slaboten glas poleg sebe: — Gospod stotnik! —

Ozrè se in ugleda bobnarčka. Ležal je na slabi postelji, do prsij pokrit z debelo odejo; roke je imel na odeji. Bled je in medel,

toda oči mu goré kakor dva črna bisera.

— Kaj si ti? — reče stotnik začuden in pristavi: — Vrli dečko, storil si svojo dolžnost! —

— Kar sem mogel — odvrne bobnarček.

— Ali si bil ranjen? — vpraša ga stotnik, z očmi išoč ranjenega častnika.

— Kaj hočete, pravi deček, ponosen in pogumen, da je bil prvokrat ranjen, zakaj sicer bi se ne bil drznil govoriti s stotnikom. Takoj so me bili ugledali; dvajset minut bi bil prej dospel dôli, da me niso oprasnili. Po sreči sem précej našel častnika, kateremu sem izročil listek. Toda hoja je bila grozna po ónem ljubkovanji! Malone bi bil umrl od žeje, bal sem se, da niti ne dospem do njih, in jokal sem od jeze, ko sem se spominjal, da pomeni vsaka zamujena minuta tu dôli jedno žrtvo tam gôri. — Skratka, storil sem, kar sem mogel. Zadovoljen sem. Gospod stotnik, kaj pa je to? Kri vam teče! —

Res je kapljala kri od slabo obezane desnice stotnikove.

— Dajte mi roko, da vam pritegnem véz, gospod stotnik! — Stotnik mu podá desnico, levico pa iztegne, da bi mu pomagal razvozlati vozeli in ga zopet zavezati. Ali toliko da se dvigne, prebledí deček, takó da mora précej leči na blazino.

— Dobro je, dobro! — pravi stotnik; odtegne mu roko in ga gleda pozorno — pazi le

na svoje rane bolj nego na druge; tudi lahke rane so nevarne, ako ne paziš nánje. — Bobnarček zmaje z glavo.

— Toda izgubil si mnogo krvi, da si takó slab? — pravi stotnik.

— Mnogo krvi, dà! — odvrne deček smehljaje; — še več nego krí, glejte! — Naglo odgrne ódejo. — Prestrašen odskoči stotnik za korak nazaj.

Mali junak je imel le jedno nogo; levo so mu odrezali nad kolenom; štula mu je bila ovita s krvavimi robci.

Zdajci pristopi vojaški zdravnik, majhen, debel mož: — Oh, gospod stotnik — reče naglo, kažoč na bobnarčka — to je bil nesrečen slučaj! Noga bi bila lahko rešena, da bi le ne bila neodpustno pregnana. To presneto vnetje! Sicer ni bilo mogoče. A zagotavljam vas, to je vrl dečko! Ni jedne solze mu ni bilo iz očij, ni jedne besede iz ust. Verujte mi, ponosen sem, da je deček, ki je prebil to operacijo, naše krvi! To je pravi Slovan! — In naglo zopet odide. Stotnik nagubanči in dvigne velike bele obrvi, ostro uprè pogled v bobnarčka in ga odene; potem pa kakor nehoté dvigne roko in vzdigne kapo. —

— Gospod stotnik! — zakliče deček osupel — kaj delate, gospod stotnik? Méni?! —

Nató odvrne stari osiveli vojak, kateri nikdar prej ni govoril ljubeznive besede svojim

podložnikom, neizrecno ljubeznivo in milo: —
 Jaz sem le stotnik — ti si pa junak! —

Rekši razprostrè roke, objame malega junaka in ga trikrat pritisne na srce.

Ljubezen do domovine.

24. — Četrtek.

Ker te je povest o slovanskem bobnarčku toli genila v srce, ni ti bilo danes težkó sestaviti nalogo: — Zakaj ljubite svojo domovino Avstrijo? — Zakaj ljubim domovino? Ali se ti ni takoj vrivalo sto odgovorov? — Domovino ljubim, ker sta se v nji porodila moj oče in moja mati, ker so v nji pokopani dragi mrtveci, po katerih joče mati in katere spoštuje oče, ker sem se v nji porodil jaz; ker je jezik, katerega govorim, knjige s katerimi se vzgajam, ker je brat, sestra, tovariši in národ, v katerem živim, in krasna priroda okolo mène in vse, kar vidim, kar ljubim, česar se učim, čemur se čudim, vse, vse je domovinsko. Oh, ti sedaj še ne moreš prav čutiti te ljubezni! — Čutil jo bodeš, ko odraseš, ko bodeš mož, kadar po dolgi odsočnosti daleč na obzorji ugledaš visoke sinje goré svoje domovine; čutil jo bodeš, ko ti bode nepopisna mehkoba zalivala okó in ti izvabljala iz srca radostne vzklike. Čutil jo bodeš v daljni tuji zemlji, kjer te bode srce védlo k neznanemu rokodelcu, katerega si mi-

mogredé čul, da je izpregovoril besedico tvojega jezika. Čutil jo bodeš bolestno in ponosno zaničevalno, in rdečica ti bode oblila lica, ko začuješ iz tujčevih ust nespodobno besedo o svoji domovini, o svojem jeziku; ko zaslišiš, da se tujec roga slavni preteklosti junaškega in mučeniškega národa tvojega; ko bodeš videl, da se njega najdražje svetinje teptajo v prah. Silneje še in ponosneje pa jo bodeš čutil ónega dné, ko bode sovražna četa z vojsko pretila domovini tvoji, in bodeš čul žvenketajoče orožje od vseh strani, videl, kakó hité mladeniči v brezštevilih krdelih oslobajat domovino, kakó jih njih očetje poljubljajo in osrčujejo! — Pogum veljá! — Kakó se poslavljajo matere od sinov, kličoč jim: Zmagujte! Bog z vami! — Kakor nebeško radost jo bodeš čutil, ako bodeš tolikanj srečen in videl, kakó se zredčeni, utrujeni, raztrgani in strašno zdelani polki vračajo v rojstveno ti mesto: v očeh zmagovalen ponos, v rokah prestreljene zastave, spremljane od brezšteviline tolpe neustrašenih junakov z obezanimi glavami in prestreljeni udi; poleg teh pa nešteta množica ljudstva, katera pleše od radosti in jih obsiplje s cvetličjem, željami in poljubi. — Tedaj bodeš razumel ljubezen domovine, Janko moj! — Sveta je in vzvišena ta ljubezen; takó sveta, da bi te ne mogel vzprejeti drugače nego žalostnega srca, ako bi se mi vrnil zdrav iz bitke, pa bi si bil zvijačno rešil življenje! Nikdar,

nikdar več bi te ne mogel ljubiti! Umreti bi moral od žalosti in sramote! *Tvoj oče.*

Zavist.

25. — Petek.

Tudi sestavek o domovini je zvršil Poljšak najbolje. In vendar se je Ljubič trdno nádejal, pa dobode sam prvo odliko. Ljubiča sem imel še dôkaj rad, dasi sem videl, kakó je nečimeren in samoljuben; a sedaj, ko sedim ž njim v isti klopi, spoznal sem ga bolje, in zaničevati ga moram, ko vidim, kakó vedno in vedno zavida Poljšaku. Rad bi se izkušal ž njim, toda óni ga prekaša desetkrat v vsaki stvarí, in Ljubič bi se potem ujedel od jeze. Tudi Gorján Zorko mu zavida, vendar je toliko ponósen, da se prikriva. Ljubič pa se vedno izdaja; domá toži o redih in pravi celó, da je učitelj krivičen. Kadar pa Poljšak tolikanj spretno in točno odgovarja vsakemu vprašanju, povési óni glavo in se dela, kakor bi ga ne slišal, ali pa se sili smijati in tedaj se smeje od jeze in zavisti. Ker to vedó vsi tovariši, ozró se takoj nánj, kadar učitelj pohvali Poljšaka, on pa se zardí, in „zidarček“ mu pogrlojivo pokaže „zajčka“. To jutro na primer je bilo že odveč: ko je učitelj jel pripovedovati o uspehih včerajšnega izpraševanja in rekel, da je Poljšak prvi v razredu, zakihne Lju-

bič na glas. Učitelj ga pogleda in takoj umeje vse — Ljubič — pravi mu — varuj se grde kače — zavisti, ogloje ti razum in pokvari srce! — Vsi ga pogledajo, samó Poljšak ne. Ljubič hoče nekaj odgovoriti, toda ne more; kakor okamenel obstojí bledega obraza. Začeli smo se učiti; Ljubič pa je poiskal kos papirja in zapisal nánj z velikimi črkami: — Jaz ne zavidam ónim, kateri dobivajo prve cene po zaščitji in krivici! — Listek je namenil Poljšaku. Ali v tem zapazim, da si sosedje Poljšakovi nekaj šepetajo na uhó. Jeden izmed njih izreže od popirja veliko svetinjo in naslika nánjo veliko črno kačo. Tudi Ljubič jo vidi. Učitelj gré za trenutek iz sobe. Takoj se dvignejo sosedje Poljšakovi, da bi Ljubiču slavnostno poklonili popirnató svetinjo. Ta se trese po vsem životu. Poljšak zakliče: — Dajte jo mênì! — Dà, dà — kričé drugi — dajte mu jo, on mu jo dàj! — Poljšak jo vzame in raztrga na tisoč koscev. Zdajci se vrne učitelj in nadaljuje pouk. Opazoval sem Ljubiča, bil je rdeč, kakor kuhan rak; prijel je svoj listek v roke, počasi, kakor razmišljen ga je sesvalkal v kroglico, potisnil jo v usta; razzvečeno je izplunil pod klop . . . Pri odhodu iz šole pade Ljubiču pivnik na tlà, prav tedaj, ko gre mimo Poljšak. Poljšak se skloni, ljubeznivo mu ga dá ter mu pomaga zapeti naramničo šolske torbe njegove. Ljubič niti ni dvignil očij.

Boškinova mati.

26. — Sobota.

Ljubič je nepoboljšljiv. Ko je včeraj pri krščanskem pouku veroučitelj v pričo ravnatelja vprašal Poljšaka, ali zna na pamet pesem: „Spoznavanje Bogá“ iz drugega berila, odgovoril je Poljšak, da ne zna še vse. Ljubič pa se hitro dvigne in pravi smehljaje, kakor bi hotel jeziti Poljšaka: — Jaz jo znam! — Toda zgodilo se je baš narobe, on sam se je jezil, ker je ni mogel povedati. Prav sedaj pride Boškinova mati, vsa prestrašena z zmedenimi sivimi lasmi, vsa premočena od snegá. Pred seboj potiska sina, kateri je bil za osem dnij iztiran iz šole. Kakó žalosten prizor se nam odkrije! Uboga žena je malone pokleknila pred ravnatelja, sklenila roke in proseče zaklicala: — Oj, gospod ravnatelj, izkažite mi milost in vzprejmite dečka zopet v šolo! Že tri dni, odkar je izgnan iz šole, skrivam ga domá, toda Bog naju varuj, ako zvé oče, ubije ga! Usmilite se, gospod, jaz si ne vem pomagati. Prosim vas od srca! — Ravnatelj jo izkuša spraviti iz sobe, ali ona se mu upira proseče in jokaje. — Oj, ko bi poznali bolesti, katere mi pripravlja ta deček, usmilili bi se. Usmilite se me! Nádejem se, da se poboljša. Saj ne bom živela dolgo, gospod ravnatelj, smrtno kál nosim v sebi, a predno umrjem, videla bi

ga rada poboljšane, zakaj . . . tu se silno razjoče . . . moj otrok je, ljubim ga, od obupnosti bom moral umreti! Vzprejmite ga, gospod ravnatelj, le še jedenkrat, da ne bode nesreče v rodbini, storite to iz usmiljenja do uboge žene! — Jokaje si je pokrila obraz z obema rokama. Boškin povesi glavo, toda ganjen ni. Ravnatelj ga gleda molčé; nekoliko pomisli in pravi: — Boškin, pojdi na svoj prostor! — Vsa potolažena jame uboga žena zahvaljati ravnatelja, da niti izpregovoriti ne more. Nató se vrača k durim, otiraje si solze in govoreč: — Opominjam te, sinko, slušaj učitelja, bodi priden! Imejte potrpljenje ž njim! — Gospod ravnatelj, izkazali ste mi veliko delo ljubezni do bližnjika. Zahvaljam vas! — Z Bogom, ljubi dečki! — Hvala vam, gospod učitelj, in oprostite, prosim vas tisočkrat, ubogi materi! — Na pragu se obrne in se proseče ozrè po sinku. — Nató se tesneje zavije v veliko ruto, katera se malone vleče za njo, in odide s sklonjeno tresočo glavo in bledega obraza. Njen kašelj pa smo čuli, ko je bila že na stopnicah.

Ravnatelj v splošnem molku ostro pogleda Boškina in reče z glasom, kateri nam stresa dušo: — Boškin, ti moriš svojo mater! — Vsi se ozremo nánj, toda malopridnik se — smeje!

Nádeja.

27. — Nedelja.

Lepó je to Janko, da si od krščanskega nauka hitel v naróčaj materi svoji. Dà, učitelj vam je pravil modre, tolažilne besede. Bog, kateri nas je združil, ločil nas ne bode na veke. Kadar umrem jaz, kadar umrè tvoj oče, ne bodemo izgovarjali ónih strašnih besed: — Mati, oče, Janko, nikdar več te ne vidim! V drugem, boljšem življenji se vidimo zopet, kjer prejme óni, ki je tukaj mnogo trpel, obilo plačilo; kjer najde óni, ki je tu mnogo ljubil, ljubljence svoje; vidimo se v svetu, kjer ni krivice, ni solza, ni smrti. Ali vredni moramo biti tega življenja! — Čuj me, sinko! Vsako tvoje dobro delo, vsako znamenje ljubezni do ónih, kateri te ljubijo, vsako ljubeznivo vedenje do tovarišev svojih, vsaka tvoja plemenita misel je že nekakšen korak do ónega svetá. Takisto te približuje vsaka nesreča, vsaka bolest ónemu svetu, zakaj vsaka bol je nekovo zadostilo krivicam; sléharna solza izbriše kak madež z duše tvoje. Skleni vsak dan, da hočeš biti boljši in ljubeznivejši, nego prejšnji dan. Reci sléharni dan: danes hočem storiti nekaj, da me bode hvalila vest in da bode oče zadovoljen z menoj; nekaj, kar mi bode pridobilo ljubezen tega ali ónega tovariša, učitelja, bratca, ali koga drugega. In prosi Bogá, da ti on pomore uresni-

čiti dobri sklep: Gospod, dober hočem biti, plemenit, pogumen, ljubezniv, odkritosrčen; pomagaj mi! Daj, da bodem mogel rêči vsak večer, ko me mati zadnjič pozdravi: — Nocoj poljubuješ pravičnejše in vrednejše dete, nego sinoči. — Vedno imej pred očmi ónega vzvišene-
nega in srečnega Janka, kakeršen želiš biti po smrti. In môli! Sedaj niti umeti ne moreš, kakó sladko je materi pri srci, koliko boljšo se čuti, ako vidi svoje dete s sklenjenimi rokami. Ako te vidim, da moliš, zdí se mi nemogoče, da bi ne bilo Onega, ki te vedno čuva in posluša. Trdneje potem verujem v najvišjo „dobroto“ in brezkončno ljubezen, presrčneje te ljubim, delam gorečneje, trpim lože, odpuščam od vsega srca, in radostnega srca mislim na smrt. O, veliki in dobrotni Bog, daj mi, da po svoji smrti zopet zaslišim glas svoje matere, da najdem svojo deco, svojega sinka, blagoslovljenega in neumrjočega Janka, da ga pritisnem na srce in ga ne izgubim nikdar, nikdar! Oj, môli! Molimo in ljubimo se, bodimo dobri in nosimo v srcih to nebeško nádejo, ljubljeno dete moje!

Tvoja mati.

Februvarij.

Odlikovanje.

4. — Ponedeljek.

To jutro je bil v šoli šolski nadzornik, črno opravljen gospod z belo brado. Prišel je z gospodom ravnateljem nekaj pred koncem šole in sédel poleg učitelja. Nató je nekatere učence izpraševal in priznal Poljšaku prvo odliko; predno pa je dal drugo, poslušal je učitelja in ravnatelja, katera sta mu nekaj pošepetala. Vsi smo se pogledali vprašaje — komú bode dal drugo? — Nadzornik pa reče: — Drugo odliko je zaslužil Slavko Strmšek, in sicer v domačih in šolskih nalogah, v računjanji, z lepim vedénjem, v vsem! — Vsi se ozró nánj, in vidi se jim, da se veselé odlikovanja njegovega. Strmšek se dvigne, a takó zmeden, da ne vé, kje stóji. — Pojdi sém! — pravi nadzornik. Strmšek poskoči iz klopi in obstane pred mizo. Nadzornik pozorno gleda voščenobarveni ta obrazek, to malo, v zakrpane cunje zavito telesce, te prijazne toda žalostne očí, katere se ne upajo ozreti nánj, toda jasno pričajo o prebitih mukah in bolestitih. Nató reče ljubeznivo: — Dajemo ti odliko ne samó zaradi tvojih sposobnostij in dobre volje

tvoje; dajemo jo dobremu tvojemu srcu, pogumu in značaju vrlega, pridnega sinčka. — Je li, da zasluđuje pohvale tudi zató? — obrne se do nas. — Dà, dà! — odvrnemo jednoglasno. Strmšek zmakne z vratom, kakor da mu je nekaj obtičalo v grlu, in nas pogleda milo, kakor da nas zahvalja od srca. — Pojdi sedaj, dobri dečko, in Bog te blagoslovi! —

Zvonček zapôje, in naš razred stopi prvi iz šole. Toliko da smo pri durih . . . in koga ugledamo? — Strmškovega očeta, kovača, bledega, kakor obično, zmršenih lās preko očíj, kapo na strani in negotovih korakov. Učitelj ga takoj opazi in pošepetá nadzorniku nekaj na uhó; ta naglo poišče Strmška, prime ga za roko in ga vêde k očetu. Deček se trese. Približata se tudi učitelj in ravnatelj; mnogo učencev se zbere okolo vseh. — Ali niste vi oče tega dečka? — vpraša nadzornik kovača takó prijazno, kakor da sta si prijatelja. In ne da bi čakal odgovora, reče mu: — Veselim se z vami! Glejte, med štiriinpetdesetimi dečki je dobil drugo odliko; zasluđuil jo je z nalogami, računanjem, z vsem! To je deček čvrstega razuma in krepke volje, ki bode uspeval vedno dobro. Vrl dečko je, vsi ga ljubijo in čislajo. Ponosni smete biti nánj. — Kovač, kateri je vse to poslušal odprtih ust, upre sedaj svoje očí v nadzornika, pogleda ravnatelja, učitelja, napósled svojega sinka, kateri stojí pred njim,

trepetaje in s povešeno glavico. — In kakor da se je šele zdajci spomnil vsega, kar je moralo prebiti to ubogo dete zaradi njega, spomnil dobrote in junaške vztrajnosti dečkove — izpremení se mu obraz. Nerazumno začudenje se bere na njem, potem pa silno žalostna meh-koba. Strastno prime dečka in ga dvigne na prsi. — Odhajali smo mimo njega. Jaz sem povabil Strmška, naj pride v četrtek z Grudnom in Krmelom k mêní; drugi ga pozdravljajo, podajajo mu roke, vsak mu kàj reče. Oče pa nas je pazno gledal in pritiskal glavico tiho plakajočega sinčka na prsi . . .

Dobri sklepi.

5. — Torek.

Strmškova odlika je vzbudila v mêní nemirno vest. Jaz si nisem še zaslužil nobene! Nekaj časa se že ne učim, nezadovoljen sem sam s seboj, in učitelj moj in oče in mati, vsi so nezadovoljni. Tudi razvedrevanja me ne veselé takó, kakor prej, ko sem se še rad učil. Takrat sem skočil po obedu k svojim igračam vesel, kakor da se nisem igral že mesec dnij. Sedaj niti k obedu ne prisedam takó vesel, kakor prej. Vedno mi nekaj teží dušo, in notranji glas mi govórí: — To ne gré, ne gré! — Koliko dečkov vidim zvečer na trgu, kateri se vračajo z dela, trudni toda vender

veseli; gledam jih, kako hité, da bi prej dospeli domóv k večerji; kakó se glasno pogovarjajo, smejejo, tepó po hrbtih z rokami, črnimi od oglja ali belimi od apna — ter premišljam, kakó dolgo so delali od rane zore do poznega mraka. Razven teh se spominjam dečkov, kateri prebijejo ves dan po strehah, v apnenicah, med velikanskimi stroji, v vodi, pod zemljo in ne uživajo drugega, nego košček kruha! Sramujem se, ker se v vsem tem času nisem naučil več, nego štiri strani — in še to pri najslabši volji. — Oh, kakó sem nezadovoljen! — Vidim tudi, kakó je moj oče slabe volje, vidim, da bi mi rad kàj rekel, toda čaka, ker ga bolí. — Dragi mi oče, kateri se toliko trudiš, toliko delaš! Vse je tvoje, kar vidim okolo sebe po vsi hiši, kar primem, kar me oblači in živí, kar me poučuje in razveseljuje, vse je sad tvojega dela in truda, a jaz ne delam! Vse te je stalo truda, skrbí, zatajevanja in neprijetnostij, a jaz se ne trudim! Oh, to je krivično in jako me bolí. Odslej hočem zopet delati, učiti se hočem kakor Zemljič, naslonjen ob sencéh na pestí in s stisnjenimi zobmi. Začeti hočem z vsemi silami svoje volje in svojega srca; zvečer hočem premagovati spanec, a zjutraj zarana skočiti iz postelje, neprestano mučiti možgane svoje, brez sočutja bičati lenobo svojo, delati in trpeti — in tudi zboleti ter takó končati to leno, medlo, neveselo življenje, življenje, katero poni-

žuje mène, druge pa žalostí. Srčno na delo! Iz vse duše, z vsemi močmi! Na delo, katero mi bode zopet sladilo počitek; igra mi bode radostna in jed slastna; na delo, katero mi bode zopet pridobilo prijazni nasmeh učiteljev in blaženi poljub očetov!

Železniški vlaček.

10. — Nedelja.

Strmšek je prišel včeraj z Grudnom k mēni. Menim, ako bi bila prišla dva kraljeviča k nam, ne mogli bi ju vzprejeti veseleje, nego smo njiju. Gruden je bil prvikrat pri nas, zakaj nekoliko je boječ, ker se sramuje, da je takó velik in šele v tretjem razredu. Vsi smo jima hiteli naproti, ko sta pozvonila. Krmela ni bilo, ker se mu je vrnil oče po šestih letih iz Amerike. Moja mati je poljubila Strmška, oče pa ji je pokazal Grudna, rekoč: — Evo ga, to ni samó vrl dečko, nego pravi poštenjak in plemenitnik! — On pa je povetil debelo svojo glavo in se mi nasmehnil skrivaj. Strmšek je bil ves srečen, da njegov oče zopet dela in že pet dnij ni pil opojne pijače; vedno ga hoče imeti v delavnici, ves se je predrugačil. — Znosil sem jima vse igrače svoje, in začeli smo se igrati. Strmšek je bil ves zamaknjen v moj železniški vlaček s strojem, kateri teče sam, ako ga navijem. Kaj takega še ni videl; z usti in z

očmi je zrl nánj in na črne in rmene vozove. Dal sem mu ključek, da si ga sam navije in se igra ž njim; pokleknil je na tlà in se nikamor več ozrl. Nikdar ga nisem videl takó veselega. Vedno je dejal: — Oprôsti, oprôsti! — in z rokami branil, da bi se mu kdo ne približal preveč in ne ustavil vlačka. Prijemal je vozove pozorno, kakor da so od stekla, in ogleduje jih zgoraj in spodaj, brisal jih z rokavom, bojèč se, da bi jih ne otemnil z dihom svojim. Stali smo okrog njega in ga opazovali. Gledali smo tanki njegov vratek, drobna ušesca, katera sem nekega dné videl krvaveča; ta veliki jopič z zavihanimi rokavi, iz katerih so gledale tanke ročice malega trpina, katere so se tolikokrat dvignile, da bi obvarovale drobno glavico težkih udarcev . . . Oj, v tem trenutku bi mu bil dal srčno rad vse igrače in položil vse knjige svoje prédenj; radovoljno bi si bil utrgal zadnji kosec kruha, da bi ga dal njemu; sleči bi se dal, da bi oblekel njega; pal bi bil na kolena in mu poljubil te ročice. — Vsaj vlaček mu moram dati — dejal sem sam v sebi — samó očeta moram prositi. Zdajci mi stisne nekdo nekaj v roke, pogledam: oče moj je zapisal na listek popirja: — Strmšku je všeč tvoj vlaček. Nobenih igrač nima. Ali ti srce ne velí ničesar? — Prijel sem vlaček oberóč in mu ga položil na roke, rekoč: — Vzemi ga, tvoj je. — Gledal me je toda umel me ni!

— Tvoj je, tebi ga dam! — ponovil sem mu, on pa se je ozrl na očeta in mater ter vprašal še bolj začudeno: — Ali zakaj? — Janko ti ga daruje — pravi oče — ker je tvoj prijatelj, ker te ima rad . . . da se takó spominja odlikovanja tvojega! — Nató vpraša boječe: — Ali ga smem vzeti s seboj, domóv? — Sevéda! odvrnemo jednoglasno. — Bil je že med durimi, toda ni se upal oditi. Kakó je bil srečen! S tresočimi in smehljajočimi ustnicami je zopet prosil oproščenja. Gruden mu je pomagal zavezati vlaček v žepno ruto. Ko se je pripognil, zaklopotali so lešniki, katerih je imel polne žepe. — Pridi skoro zopet k nam — dejal je Strmšek — da bodeš videl, kakó dela moj oče; dal ti bodem žebljev. — Moja mati je vteknila Grudnu cvetičen šopek v gombino luknjico njegove suknje, da bi ga v njenem imeni prinesel materi svoji. Gruden jo je zahvalil z debelim svojim glasom, ne da bi bil dvignil glavo iznad prsij, rekoč: — Hvala! — Toda plemenita duša njegova mu je blestela iz očíj.

Ošabnost.

11. — Ponedeljek.

Ali je mogoče! Gorján Zorko si skrbno briše rokav, ako se ga Strmšek mimogredé samó dotakne! To je utelešena ošabnost, ker je njegov oče bogat stiskáč. — Saj je tudi Poljšakov

oče imovit. — Gorján bi rad vso klop imel záse, ker se bojí, da bi ga kdo ne osnažil; pogleduje vsakega od nog do glave in ima vedno zaničljiv nasmeh na ustnih. Gorjé mu, kdor bi se ga neoprezno doteknil z nogami, kadar stopamo v vrsti po dva in dva iz šole! Za nič in zopet nič mu brusne psovko v obraz ali pa mu zapretí, da pride oče v šolo. In vender vé dobro, kakó trdo ga je prijel, ko je dejal ogljarčkovemu očetu: potepin! — Gršega še nisem videl nikdar. Nihče ne govori ž njim, nihče se ne poslavlja od njega, kadar se razhajamo, nihče bi mu ne pomagal, ako bi ne znal naloge. Tudi on ne mara nikogar, najbolj pa sovraži Poljšaka, ker je vedno prvi, in Grudna, ker ga vsi ljubijo. Ali Poljšak ga niti ne pogleda, naj si je kakeršenkoli — in ako Gruden zvé, da ga je Gorján grdil, odvrne samó: — Gorjan ima takó neumno ošabnost v sebi, da niti zaušnice ni vreden. — Le Markič mu je dejal nekega dné, ko se je zaničevalno posmehoval njegoví kapi od mačjega krzna: — Pojdi nekoliko k Poljšaku v šolo, da se priučiš, kakó se véde gospod! — Včeraj se je pritožil učitelju, da ga je Dalmatinec sunil z nogo. Učitelj je vprašal Dalmatinca: — Ali si to storil nalašč? — Ne, gospod učitelj — odvrne ta odkritosrčno. Učitelj reče: — Gorján, ti si preobčuten. — Ta pa odvrne, kakor mu je že navada: — Povedal bodem očetu! — Sedaj pa se učitelj razjezi in

ostro mu odvrne: — Tvoj oče ti bode povedal, kar ti gré, kakor sicer; v šoli pa preiskuje in kaznuje le učitelj! — Nató pristavi mirneje: — Gorján, pústi ošabnost svojo; bodi lju-bezniv, dober in uljuden s tovariši svojimi. Vidiš, tú so sinovi rokodelcev in gospodov, imovitih in ubogih, in vsi se ljubijo kakor bratje, kar so tudi res. Zakaj ti ne ravnaš takó z ónimi? Kakó malo bi te stalo, in vsi bi te ljubili — vsi bi bili zadovoljni! . . . Ali mi nimaš odgovoriti ničesar? — Gorján, kateri je vse to poslušal z ónim zaničevalnim posmehom na ustnih, odvrne hladno: — Ne, gospod učitelj! — Sédi! reče učitelj užaljen; — milujem te, ker si deček brez srca! — S tem je bilo končano vse. Ne še! Zidarček, kateri sedí v prvi klopi, obrne okrogli svoj obrazek v Gorjána, ki sedí v zadnji klopi ter mu naredí takó le-pega in smešnega „zajčka“, da ves razred za-zvení od glasnega smehú. Učitelj ga pokara, a vidi se, da si je moral sam pokriti usta, da ni izdal smehú. — Smijal se je tudi Gorján, toda ne od srca.

Ranjeni delavec.

13. — Sreda.

Gorján in Boškin sta jednaka; niti tega, niti ónega ni genil strašni prizor, katerega smo videli to jutro. Stopivši iz šole, opazo-

vala sva z očetom nekaj paglavčkov drugega razreda, kakó so s plaščki in kapticami pométali drsalico, da bi jo bolj ugladili. Kar ugledam tam na konci ulic obilo ljudij, kateri se nam bližajo; vsi so resni in prestrašeni. V sredi gredó trije redarji, za njimi dva možá z nosilnico. Na tej leží mož, bled kakor mrtvec, glava mu je naslonjena na ráme, lasje vsi zmršeni in okrvavljeni, in kri mu teče iz očij in ušes. Poleg nosilnice stopa žena z detetom v naróčaji, in kričí, kakor da je zblaznela: — Mrtev je, mrtev je! — Za njo stopa deček s šolsko torbo pod pázduho in se milo joče. — Kaj se je zgodilo? — vpraša moj oče. — Neki zidar je padel s četrtega nadstropja — pravi mu nekdo iz množice. Nosilca se ustavita, da bi si nekoliko odpočila. Zdajci začutim, da me nekdo dregne ob komolec; zidarček je, bled in trepetajoč po vsem životu. Izvestno misli na očeta svojega. Tudi jaz se ga takoj spomnim. Koliko mirnejši sem v šoli, vedoč, da moj oče sedi domá pri mizi, daleč od vsake nevarnosti! Ali koliko dečkov je, ki morajo v vsakem trenutku misliti, kolika nevarnost pretí njih očetom, kateri delajo na visokih stavbinskih odrih, blizu strojevih koles, kjer morajo najmanjši nagib, samó neoprezen korak ali obrat plačati z življenjem. — Zidarček je neprestano gledal tjà in čimdalje bolj se je tresel; moj oče, ki je to opazil, dejal mu je: — Pojdi domóv, deček,

pojdi, da najdeš očeta zdravega in mirnega, le pojdi! — Zidarček je odšel, ali pri vsakem koraku se je oziral. Zopet se dvigneta nosilca, ljudje se premikajo dalje, žena pa kričí, da človeku srce pretresa: — Mrtev je, mrtev je! — Ne, ne, ni mrtev, ne! — govoré ji in jo tolažijo od vseh straníj, toda ne čuje jih, temveč si puli lase. Hipoma zaslišim nejevoljen glas, ki pravi: — Kaj, ti se smeješ? in ugledam bradatega moža, kateri je gledal Boškina, ki se je še vedno smijal. Zbil mu je kapo raz glavo in dejal: — Odkrij se, malopridnik, kadar srečaš delavca, kateri se je ponesrečil pri delu. — Ljudje so se bili že razšli, ali sredi ceste se je vila dolga krvava proga.

Jetnik.

15. — Petek.

Oh, to je res najzanimivejši dogodek vsega leta! Moj oče me je vzel včera j zjutraj s seboj, ko je šel gledat naše letovišče v mestni okolici. Na poti se snidemo z nekim učiteljem iz okolice, kateri naju povabi v svojo sobo in nama ponudi pijače. Na mizi je stal sredi kozarcev koničast tintnik, čudovito izrezljan od lesá. Ko učitelj vidi, kakó ga moj oče opazuje, reče mu: — Ta tintnik mi je jako dragocén; ko bi vi, gospod, vedeli zgodovino njegovo! — In začel jo je nama pripovedovati. Ko je bil pred mno-

gimi leti učitelj v mestu L., poučeval je vso zimo jetnike. Poučujé je hodil po mrzli in mračni cerkvici, nekako okrogli zgradbi, dočim so ga njegovi učenci-jetniki poslušali pri štirioglatih gosto zamreženih oknih svojih célic. Skozi gosto naokensko omrežje ni bilo videti ničesar, nego sence njih upalih, čmerikavih in drznih obrazov s ščetinastimi lasmi, sivimi bradami in srepimi očmi, ki značijo ubijalce in tatove. Jeden izmed njih, óni iz številke 78., bil je najpaznejši; učil se je mnogo in rad ter učitelja gledal spoštljivo in hvaležno. Bil je še mlad mož s črno brado, bolj nesrečen, nego hudoben. Bil je ebeník in je v jezi vrgel sveder v hudomušnega svojega gospodarja ter ga težko ranil; zategadelj je bil za več let obsojen v ječo. V treh mesecih se je naučil pisati in čitati. Čital je neprestano, in čimbolj je čital in se učil, tembolj se je videló, da se je poboljšal in da se kesá prestopka svojega. Neka dné, že proti koncu šolskega leta, prosi učitelja, da bi prišel k njegovemu oknu. Tu mu naznani ves žalosten, da mu je oditi v Gradiško, kjer bode prebil še preostalo kazen. Poslavljajóč se od njega, prosi ga s ponižnim glasom, ali mu smé podati roko. Učitelj mu podá roko, on pa jo poljubi naglo in strastno, rekoč: — Hvala! Hvala! — in izgine. Učiteljeva roka je bila vsa solzna. Odslej ga ni videl. Šest let je minilo. — Imel sem drugih skrbij —

dejal je učitelj — da na tega nesrečnika niti mislil nisem. Kâr se včeraj zjutraj oglasi slabopopravljen neznanec z veliko, črno, že nekam osivelo brado in me vpraša, ali nisem — ta in ta učitelj? — Kdo ste? — vprašam ga. — Jetnik iz številke 78. — odvrne mi; pred šestimi leti ste me učili pisanja in branja; konci zadnje ure ste mi podali roko. Sedaj sem prebil kaznen in sem vas prišel . . . prosit, da blagovolite vzprejeti v spomin nekaj malega, kar sem izdelal v ječi. Ali bi hoteli vzprejeti to-le, gospod učitelj? — Obstal sem nem; besedice nisem mogel izpregovoriti. On pa je menil, da nečem vzprejeti njegovega darú ter me je pogledal neizrecno žalostno, kakor bi hotel rêči: — Šest let trpljenja torej še ni dovolj, da bi mi opralo roke! — Neprestano me je gledal žalostno, takó da sem nehoté iztegnil roko in vzel stvar; evo je! Tintnik je bil izdelan od lesá, kakor se je videlo, z ostjó kakega žeblja; delati ga je moral jako potrpežljivo. Počez je bila izrezljana pisanka in na nji peró, okolo njega pa je bil napis: — Učitelju svojemu! — Spomin na številko 78. — Šest let. — In niže doli z manjšimi besedami: Marljivost in nádeja. — Učitelj umolkne. Midva se posloviva. Domóv gredé se nisem mogel iznebiti misli na tega jetnika, ta tintnik, óno slovó od učitelja . . . še ponoči sem sanjal o tem in zjutraj sem se spominjal učiteljevih besed, ne slutèč, kakšno

iznenádenje me čaka v šoli. Toliko da sédem na novo svoje mesto poleg Poljšaka in prepisem računske naloge s šolske table, že začnem pripovedovati tovarišu o včerajšnjem pogovoru z učiteljem, o jetniku in tintniku, opisujé, kakó je bil tintnik izdelan s peresom čez zvezek in z napisom: Šest let! — Pri teh besedah pa me Poljšak hitro prime za roko, pogleda Krmela, sinú zelenjadarčinega, kateri sedí v klopi pred nama in je k sreči ves zamišljen v nalogo svojo. — Tiho! — zašepetá mi Poljšak; — Krmel mi je predvčeraj pravil, da je videl v roki svojega očeta, vrnivšega se iz Amerike, lesen koničast tintnik, z roko izdelan, z zvezkom in peresom, vse takó, kakor pripoveduješ, z napisom: Šest let! — Toda Krmel je rekel, da je bil oče njegov v Ameriki. Torej ne vé, da je bil oče v ječi. Bil je še majhen, toda mati mu ni povedala rešnice; ničesar ne vé: torej ne črhni besedice proti njemu! — Nem obstanem ves začuden in gledam Krmela. Poljšak pa hitro zvrší nalogo in jo pod klopjó vtakne Krmelu v roko. Dá mu tudi list popirja ter mu vzame mesečno pripovedko: Očetov strežnik, da bi jo prepisal zánj; dá mu peres in mu položí roko na ráme. Jaz pa sem mu moral obljubiti na častno svojo besedo, da ne povem o tem nikomur. Iz šole gredé reče mi naglo: Včeraj je prišel oče pónj, gotovo bode i danes tukaj: stôri, kakor bodeš videl mene. —

In res: stal je na cesti, nekoliko ob stráni, slabo opravljen, z osivelo brado in zamišljen. Poljšak stisne Krmelu roko nalašč še prijazneje nego obično in mu reče glasno: Da se vidiva — ter mu položi roko pod brado. Jednako storim jaz. Poljšak se zardí in jaz tudi. Krmelov oče naju pozorno pogleduje in se radostno nasmiha, ali pogled njegov prešinja nekaka nemirnost in slutnja, ki nama pretresa srce.

Očetov strežnik.

(Mesečna pripovedka.)

Deževnega dné meseca marcija se je oglasil kmetski oblečen deček, ves premočen in blaten, s culico obleke pod pazduho pri vratarji mestne bólnice v Zadru. Vprašal je vratarja po svojem očetú, kažoč mu neko pismo. Bil je lep deček, podolgasto-okroglega, rjavkastega toda bledega obraza in zamišljenih očij; skozi rdeče, na pol odprte ustnice pa se mu je videla lepa vrsta snežnobelih zób. Domá je bil iz vasi v okolici zaderski. Oče njegov, kateri je pred letom dnij odšel na morje iskat zaslužka, izkrcal se je pred nekaj dnevi bolan v Zadru. Stežka je poročil rodbini svoji, da mora v bólnico. Njegovi ženi, katero je jako vznemirila ta novica, bilo ni móči z dóma. Imela je namreč jedno bolno in jedno čisto majhno dete, zató je poslala najstarejšega sinka z nekoliko novei v

Zader, da bi tu očetu, ali kakor rekajo ondu: „tati“ mogel kàj koristiti.

Ko vratar naglo pregleda pismo, pokliče bolniškega strežnika in mu velí, naj véde dečka k očetu.

— Kdo je njegov oče? vpraša strežnik.

Deček, drhtèč od strahú, da ne bi zvedel žalostne novice, pové mu ime.

Toda strežnik setega imena ne more domisliti.

— Gotovo je mornar, prišedši iz tujine? — vpraša dečka.

— Mornar, res, — odvrne deček vedno plašneje; — ne prestar — tujec, res! —

— Kdaj je prišel sèm?

Deček pogleda v pismo: — Pred petimi dnevi, nekako . . .

Strežnik se zopet nekoliko zamisli, potem pa reče, kakor bi se spomnil: — Oh, že vem; v četrti sobi, zadnja postelj . . .

— Ali je hudó bolan? — Kakó mu je? — vpraša deček boječe.

Strežnik ga pogleda, toda ne odgovorí ničesar. — Pojdi z menoj! — reče kratko.

Stopata po stopnicah, prekoračita širok hodnik in stopita v veliko sobo, kjer so postelje v dveh vrstah. Deček hodi za strežnikom, pazno gledajoč na levo in desno stran in motrèč te upale blede bolnike. Nekateri ležé z zaprtimi očmi, kakor da so mrtvi, drugi pa gledajo kakor preplašeni

srepo v strop. Nekateri bolniki ječé kakor otroci. Soba je temna, vzduh prenapolnjen s tanko, predirajočo vonjavo zdravíl. Dve usmiljenki hodita s stekleničicami v rokah po sobi. — Prideta na konec sobe, strežnik stopi k vzglavju neke postelje in odgrne zagrinjalo, rekoč: — Evo ti očeta tvojega! — Deček se razjoka, izpustí culico na tlà, skloni se čez bolnika in ga prime za rokó, katera leží na odeji. Bolnik se ne gane.

Deček se zopet vzdigne, jame znova opazovati očeta in se zopet razjoka.

Sedaj se bolnik vzdrami in ga gleda dolgo, dolgo, ali ustnice se mu ne ganejo. Ubogi tata! Kakó se je izpremenil! Sin bi ga ne bil spoznal. Lasjé so mu osiveli, brada zarasla, lica so zabreknjena in zardela, z napihnjeno žarečo kožo, očí so se zmanjšale, ustnice odebelele, ves obraz je izpremenjen; samó čelo in obrvi so kakor prej. Težko je sopol. — Tata, dragi tata! — kliče deček, — ali me ne poznaš? Jaz sem, Marko, tvoj Marko, z dóma sem prišel, mati me je poslala. Poglej me, tata, samó jedenkrat, da me spoznaš. Reci mi le jedno besedo!

Bolnik izpregleda, zrè ga dolgo in zopet zamiží.

— Tata, tata, kaj ti je? Saj sem tvoj sin, Marko tvoj! —

Bolnik se ne gané, težko, težko sôpe.

Jokaje potisne ubogi deček stol k postelji in sede nánj, ne da bi obrnil obraz od očeta.

— Saj pride skoro zdravnik, tolaži se, on mi že kàj pové. In deček začnè žalostno premišljati. Mnogočesa se spominja o dobrem očetu; spominja se dné, ko je odšel, ko mu je na ladjin krov poslal zadnje pozdrave; spominja se rodbine, katera je toliko pričakovala od tega potovanja očetovega; spominja se, kakó žalostno je mati prejela pismo. — Misli tudi na smrt; v duhu vidi mater žalno oblečeno, rodbino svojo nesrečno in bedno. — Dolgo premišlja takó, predrami ga šele roka, ki se mehko dotakne njegovega ramena: usmiljenka je! —

— Kaj je očetu? — vpraša jo naglo.

— Ali je to tvoj oče? — vpraša usmiljenka s sladkim, zvedavim glasom.

— Oče. Mati me je poslala k njemu; kaj mu je? —

— Le srčen bodi, deček — odvrne usmiljenka — skoro pride zdravnik. — Naťó odide, ne da bi povedala kàj več. Pol ure pozneje se začuje zvonček, in v sobo stopi zdravnik s pomočniki. Pri vsaki postelji postajajo. Dečku se zdi to čakanje kakor večnost; pri sléharnem koraku zdravnikovem mu rase strah. Napósled pride zdravnik do sosednje postelje. Bil je visok, nekoliko sklonjen starček resnega obličja. — Ko zapusti sosedno posteljo, vstane deček in jame glasno plakati.

Zdravnik ga pogleda. — To je sinček bolnikov — pravi sestra — to jutro je prišel.

Zdravnik mu tolažilno položi roko na glavo, nagne se k bolniku, potiplje mu žilo in nekaj vpraša usmiljenko. — Nič novega — odvrne mu sestra.

Zdravnik se zamisli nekaj trenutkov, potem reče: — Nadaljujte kakor do sedaj. — Deček se ohrabri in z jokajočim glasom vpraša zdravnika: — Kaj je očetu? —

— Srčen bodi, deček — reče zdravnik, položivši mu znova roko na glavo — oče ima šèn. Nevarno je — vender je še upati, da okreva. Le skrbi zánj. Dobro mu bode delo, ako bodeš tukaj.

— Saj me ne pozná! — vzklikne deček jokaje.

— Spoznal te bode morda jutri. Upajmo najboljšega, ne bój se! —

Kakó rad bi deček še kàj vprašal — toda ne upa si. Zdravnik odide. Deček pa začnè svoj posel kot bolniški strežnik. Ker nima drugega dela, popravlja mu odejo, gladi mu roko in mu brani muhe; malone pri vsakem vzdihu se nagne čézenj, in ako prinese sestra zdravíl ali pijače, vzame ji kozarček ali žlico iz rok, da mu sam podá zdravilo namesto nje. Bolnik ga nekaterikrat opazuje, a videti ni, da bi ga spoznal. Vender ga gleda čimdalje bolj. —

Takó mine prvi dan. — Ponoči spí deček na dveh stolih v kotu sobe, ali zarano je že zopet pri ljudomilem delu svojem. Zdí se mu,

da ga pogledujejo bolnikove oči vedno zavedneje, da se pri njegovem ljubkovalnem glasu blesté nekako hvaležno in da giblje z ustnicami, kakor bi hotel kaj vprašati. Po vsakem kratkem spanji izpregleda bolnik, kakor da išče mladega strežnika svojega. Zdravnik, kateri dvakrat mimogredé pogleda bolnika, zapazi, da se zdravje nekoliko boljša. Proti večeru pa, ko prinagne deček bolnikovim ustom kozarček, zdí se mu celó, da vidi na njih rahel nasmeh. Znova se ohrabrí in menèč, da ga čuje bolnik vsaj kakor v sanjah — začnè mu pripovedovati o materi, o sestricah, o vrnitvi na dom in prosi ga z milim in iskrenim glasom, naj ne obupa. Često ne vé, ali ga umeje bolnik, vender ne umolkne, zakaj zdí se mu, da nekako radosten prisluškuje ljubečemu in sočutnemu glasu njegovemu. Takó mine drugi, tretji in četrti dan; bolniku je časih bolje, časih huje. Deček ves zamišljen v strežniške posle svoje, utegne le stežka dvakrat na dan použiti nekoliko kruha in sira, katerega mu daje sestra. Kar se godí okrog njega, niti ne opazi; niti ne vidi umirajočih bolnikov, niti ne sliši, kakó hité usmiljenke ponoči od postelje do postelje, niti ne čuje joka in obupnosti odhajajočih sorodnikov, kateri se vračajo brezupni! Deček ne vidi nijednega ónih bolestnih prizorov, ki se ponavljajo v bolnici sléharni dan in bi ga bili sicer razburili in ustrašili. Ure, dnevi minevajo, on pa sedí neprestano pri svo-

jem „tati“, skrben, pazen, drhtěč pri slehárnem vzdihu, pri vsakem pogledu. Zdaj ga vznemirja vstajajoča nádeja, katera mu dviga dušo, zdaj ga obhaja tesna skrb, ki mu stiska srce.

Peti dan pa se bolezen hipoma shujša. Zdravnik zmaje z glavo, kakor bi hotel reči: vse je zaman! Deček se zgrudi na stol in se obupno razjoče. Nekaj ga vender še tolaži: zdí se mu, da se navzlic vsem slabim znamejem bolniku vrača zavest. Pogledoval je dečka vedno pogosteje in nekako ljubeznivo; zdravíl ni hotel jemati od nikogar, nego od njega; često pa kroži usta, kakor da mu hoče kaj povedati, in to takó izrazno, da ga prime deček vesel za roko, rekoč: — Le srčen bodi, tata, skoro ozdraviš, in vrneva se domóv k materi . . . le še nekoliko srčnosti, ne bój se, tata! — —

Bilo je ob štirih popoludne, ko baš zopet takó pomišlja in govóri, kar zasliši pred durimi sosednje sobe korake in znan glas, ki izpregovóri samó te besede: — Da se vidiva, sestra! — Zgane se in po bliskovo skoči kvišku.

Prav sedaj stopi v sobo mož z zvežnjem v roki in usmiljenka za njim. Deček vzkrikne in obstane kakor okameněl. Mož se ozrè, pogleda ga in vzklikne: — Marko! — Onemogel pade deček očetu v naročaj. Usmiljenke, strežniki in zdravniški pomočniki prihité k njemu

in začudení gledajo ta prizor. Deček ne more izpregovoriti.

— O Marko moj! — zakliče oče in poljubuje dečka. — Marko, sinko moj, kakó je to, da so te vèdli k postelji tujega človeka; jaz pa sem se že bal, da te ne vidim nikdar več, ker mi je pisala mati, da te je poslala k meni? Ubogi Marko! Koliko dnij si že tu? Kakó li je bilo to mogoče? Jaz sem hitro okreval, sedaj sem popolnoma zdrav. In mati? In mala Marijca? In Barbka? Kakó jim je? Sedaj ostavljam bólnico, pojdiva torej! O, véliki Bog, kdo bi si bil mislil!

Deček stežka izreče nekaj besed, da mu kàj pové o rodbini.

— Oj, kakó sem vesel! Kakó strašne dneve sem prebil tukaj! vzklikne radosten in poljubuje očeta. Ali s prostora se ne gane. — Pojdiva torej! pravi oče — nocoj še bodeva domá — in potegne ga za seboj.

Deček se ozrè in pogleda bolnika svojega.

— Ideš li ali ne? — vpraša ga oče začuden.

Zdajci izpregleda bolnik in se srepo ozrè po dečku.

Iz dečkovih ust — iz srca njegovega se vsuje potok besed: — Ne, tata, počakaj . . a ne . . ne, ne morem! Tu je on. Pet dnij že sem bil pri njem. Vedno me je gledal. Imel sem ga za očeta. Jako sem ga ljubil. Sedaj me

gleda, dal mu bodem piti; vedno me hoče imeti poleg sebe; sedaj mu je slabše. Potrpi z menoj, jaz si ne upam . . . ne vem, kakó . . . takó mi seza v srce . . . Jutri pridem domóv, naj ostanem še nekoliko, ne vem, kdo je — toda rad me ima . . . sicer bi umrl sam. Pústi me tu, ljubi tata!

— Vrli deček! — vzklikne pomočnik. Oče pa gleda začuden sina svojega, pogleda bolnika in vpraša: — Kdo je óni?

— Mornar, kakor vi — odvrne pomočnik, — prinesli so ga prav tisti dan, ko ste prišli vi. Toda bil je nezavesten in ni mogel povedati ničesar. Morda ima domá rodbino, sinove; morda misli, da je ta jeden njegovih otrók.

Bolnik še vedno gleda dečka.

— Ostani torej tu — pravi oče dečku.

— Saj mu ne bode dolgo ostati — šepne mu pomočnik.

— Ostani — ponavlja oče — vidim, da imaš srce. Jaz pa grem domóv, da pomirim mater. Evo ti goldinarja za tvoje potrebe! Zdrav, sinko moj! Da se vidiva!

Poljubi ga, pogleda mu v očí, poljubi ga zopet in urno odide. — Deček se vrne k postelji, in bolnik je videti utolažen. Zopet opravlja deček strežniški svoj posel, sedaj ne več jokaje, toda vedno takisto skrbno, takisto potrpežljivo, kakor prej. Zopet mu daje piti, popravlja mu odejo, gladí mu roko in mu govori tolažilne

besede. Streže mu ves dan, vso noč in zopet drugi dan, toda bolniku je čimdalje huje. Obraz mu je višnjev, sapa huda, nemirnost večja; govori nerazumne besede, čimdalje bolj oteka. Zvečer pravi zdravnik, da ne učaka jutra. — Sedaj skrbi Marko še bolj zánj; nijeden hip ga ne izpusti iz očíj. Bolnik pa ga opazuje, króži ustnice, često jako naporno, da bi mu nekaj rekel — toda zaman. Le očí, katere so pa čimdalje kalnejše, izražajo izredno hvaležnost. — To noč deček ne leže k počitku, bedí, dokler se ne jame daniti, in ne pride usmiljenka. Ta se približa postelji, ali takoj zopet odide in se vrne s strežnikom, kateri nosi svetilnico.

— Zadnji trenutki so — pravi zdravniški pomočnik.

Deček prime bolnika za roko; ta ga pogleda, a takoj zamiži. Zdajci čuti deček, da mu je stisnil roko. Zardí se in vzklikne veselo.

Zdravnik se nagne čez bolnika in ga opazuje. Nató se dvigne. Usmiljenka sname razpelo raz steno.

— Mrtev je! — vzklikne deček.

— Sedaj pojdi, sinko moj — pravi zdravnik — ljudomilo tvoje delo je končano. Idi in srečen bodi, kakor zaslužuješ. Bog s teboj! Idi z Bogom! — Sestra usmiljenka, katera je odšla za nekaj hipov, vrne se s šopkom vijolic, katere je vzela iz kupice raz okno, in mu jih

podá, rekoč: — Drugega ti nimam dati; vzemi to v spomin na bólnico!

— Hvala! — reče deček in drží v jedni roki šopek, z drugo pa si otira solze. — Toda také daleč moram peš . . . izvestno bi se mi posušile. — In razvezavši šopek, potrese vijolice po postelji, rekoč: — Ostavljam jih v spomin ubogemu mrtvecu! Hvala vam, sestra! Hvala, gospod zdravnik! — Nató se obrne k mrtvecu, rekši: — Z Bogom! — in išče imena, katero bi mu rekel v slovó. In spomni se sladkega imena, s katerim ga je klical pet dnij, in ponoví: — Z Bogom, ubogi tata!

Nató vzame svoj zveženj pod pazduho in se počasi odpravlja na pot. Jutranja zora je ravno zablestela.

Kovačnica.

10. — Sobota.

Sinoči je prišel Strmšek, naj pridem pogledat v njih kovačnico, katera je spodaj pri cesti. Danes zjutraj, ko sva se z očetom napravila na izprehod, šla sva za nekaj časa tjà. Bližajočima se delavnici, prihití nama Zavrtnik naproti, nesoč v roki zavitek; njegov plašč pa, ki krije vsakovrstne zmési, vihrá v zraku. Ej, sedaj vem, kje dobiva železni prah, katerega prodaja za stare časopise, ta barantáč! Stopivši pred kovačnico, ugledam Strmška, sedečega na

kupu opeke. Držal je knjigo na kolenih in se učil nalogo. Takoj vstane in naju povabi, naj stopiva v kovačnico. — Bil je tu širen prostor, poln ogljarskih smetij, stene pa so bile pokrite s kladivi, kleščami, železnimi drogovi in vsakovrstno železnino; v kotu je gorel ogenj v veliki peči, vánj pa je puhal velik meh, katerega je gonil kovaški učenec. Oče Strmškov je stal poleg nakovala, pomočnik njegov pa je držal velik železen drog v ogenj. Ko naju kovač ugleda, odkrije se naglo in naju pozdravi: — Ej, evo ga! To je deček, kateri daruje parne strojčke in vlačke! — Prišli ste, da bi videli, kakó se tu dela, jeli? Takoj vam ustrezem! — Rekši se nasmehne, a lice mu ni več toli ostudno, tudi oči niso takó srepe. Pomočnik mu podá véliki drog, katerega je držal v ogenj in ga položí na nakovalo. — Delal je okrogle palice za nabrežno ograjo. — Kovač pa dvigne veliko kladivo in jame mahati po žarečem konci drogovem, sedaj po sredi, sedaj pri kraji nakovala, sukaje ga na vse strani. Káj lepó je bilo videti, kakó se je začelo železo pod temi urnimi in gotovimi udarci kriviti, sukati ter se napósled vpodobilo v lep šopkasti cvetlični list, kakor da je od testá. V tem pa nas je mali Strmšek nekako ponosno pogledoval, češ: — Vidite li, kakó zná moj oče delati? — Ali je videl gospodič, kakó se to dela? — reče mi kovač, obrnivši se proti meni in kažoč mi drog,

ki je bil videti kakor škofovska palica. Nató ga postavi na stran in porine drugega v ogenj. — To je jako lepo delo! — pravi moj oče in pristavi: — Sedaj zopet delate, kaj? Dobra volja se je zopet povrnila! — Povrnila se je, dà! — odvrne kovač, brišoč si znoj in nekoliko se zardevši: — Toda, ali veste, kdo mi jô je povrnil? — Oče se dela, kakor bi ne vedel ničesar. — Tá-le vrli deček, kateri je delal in se učil in očetu delal čast, dočim je oče . . . vse imetje zapravil in ž njim ravnal — živinski. Ko sem čul, da se uči takó lepo, vrlo . . . Oj, ti mali moj skrček, pojdi nekoliko sèm, da te vidim . . . Deček priskoči, on pa ga dvigne na nakovalo, držeč ga pod pazduho in mu reče: — No, sedaj pa nekoliko otêri lice očetu svojemu! — Deček ga jame poljubovati in ga poljubljuje takó dolgo, da je i sam ves črn. — Dobro je — reče sedaj kovač in ga postavi na tlà. — Res, takó je prav! — nasmehne se moj oče. Poslovivši se od kovača in sinčka, stopiva pod milo nebó. Hipoma prihití mali Strmšek za nama. — Oprôsti mi! — reče in mi vtakne zavitek žebličev v žep. Jaz pa ga povabim, naj pride k nam, da bode z nami vred iz naših oken gledal „pusta“.

— Ti si mu daroval svoj parni strojček, — reče mi oče na poti — a da je bil poln zlatá in biserov, bil bi precéno darilo njemu, ki je prestvaril srce očetu svojemu.

Mali igralec.

18. — Ponedeljek.

Vse mesto je po konci, ker se bliža konec predpusta. Na vsakem trgu so lope vrvoplesecev, dirjačev in drugih ljudij; pod našimi okni je cirkus, pokrit s plahtami, v katerem igra srbska družba s petimi konji. Poleg cirkusa stojé trije vozovi, kjer se igralci preoblačijo in spé: tri hišice s kolesi in okenci; vsaka ima dimniček, iz katerega se vedno kadí, med oknom pa so razobešeni povoji. Tu je žena, ki dojí dete, kuha, in časih igra na vrvéh. Ubogi ljudje! Besedo „vrvoplesec“ izrekamo kakor psovko, in vender si ti ljudje pošteno služijo svoj kruh. Koliko se morajo truditi zánj! Ves dan tekajo med cirkusom in vozovi, slabo oblečeni, in v tem mrazu! V naglici pojedó grižljaj in zopet morajo nazaj od predstave k predstavi. Čestokrat se zgodí, ko je cirkus že ves napolnjen z gledalci, da privrší veter, odgrne platneno streho, ugasí luči, in predstave ne more biti. Tedaj morajo še denar vrniti in delati vso noč, da popravijo stavbo. — Tudi dva dečka ima ta družba; manjšega je poznal moj oče od lani; gospodarjev sin je; pred letom dnij je igral na trgu na konji. Dokaj je zrasel; v osmem letu je in lep dečko. Lepi rjavkasti obrazek mu obroblyajo krasni črni kodri, ki se mu vsipljejo izpod stožčastega klobučka. Opravljen je

glumaški in tiči v nekaki beli črno zakrpani vreči in platnenih čevljičkih. Pravi divjaček je. Vsakomur je po volji; vse ga ima rado. Za ranejšega jutra že ga vidimo, ko hodi v veliko ruto zaviti v sosedno hišo po mleko; potem gré po konje — péstuje brateca, nosi obroče, kozle, deske, vrvi, snaži vozove, kuri, in kadar utegne, stoji poleg matere. Moj oče jih čestokrat opazuje z okna in govori o njih, kakor o dobrih ljudéh, ki ljubijo otroke — in so našinci, ljudje, ki govoré ali umejo naš jezik in zaslužujejo, da jih podpiramo bolj, nego tujce, kateri izsesavajo naš národ, in ga poleg tega psujejo ter se rogajo jeziku našemu. — Nekoga večera smo šli v cirkus; bilo je mrzlo, in jako malo ljudij je prišlo. Navzlic temu se je trudil šibki glumaček, da bi kratkočasil ljudstvo: preobračal je kozolce, obešal se konjem na rep, hodil po rokah, z nogami v zraku, prepeval in se smijal z zvonkim glaskom in lepim svojim obrazkom. Oče njegov, opravljen v rdečo suknjo, bele hlače in visoke škornje, opazoval ga je, toda bil je žalosten. Mojemu očetu se je smilil, in takoj drugega dné je govoril s slikarjem, kateri je prišel k njemu, kakó bi se ubožni družbi pomoglo do boljšega zaslúžka. Slikarju pride dobra misel: — Ti ki znaš dobro pisati — reče očetu mojemu — opiši družbo in zlasti malega igralca, jaz ga pa naslikam! Ljudje bodo čitali časopise in že

iz radovednosti šli v cirkus; vsaj jedenkrat bode imel polno. — Takó se je zgodilo. Moj oče je spisal članek za časopis ter zanimivo in šaljivo opisal vse, kar se je videlo z našega okna in mu je bilo znanó o malem glumači. Slikar pa je izdelal lepo podobico malega glumača, katero so jo priobčili v sobotni številki. In glej! K nedeljski predstavi se je vse trlo, zakaj napovedana je bila predstava na korist malemu glumaču. Oče me je vzel s seboj. Sedela sva v prvi vrsti. Pri vhodu je bil prilepljen časopis s sliko. Cirkus je bil prenapolnjen. Mnogo ljudij je imelo časopis v rokah; kazali so ga malemu igralcu, kateri je ves vesel tekal od človeka do človeka. Tudi njegov oče je bil zadovoljen, to si lahko mislimo. Nobeden časopis ga še ni počastil takó. Blagajnica je bila polna. Moj oče je sedel poleg mene; videla sva mnogo znancev. Blizu vhoda za konje je stal telovadni učitelj; baš nasproti nama, na prostoru druge vrste, sedel je „zidarček“ poleg orjaškega svojega očeta; toliko da me je ugleдал, že je naredil „zajčka“. Nekoliko dalje sem zapazil Zavrtnika, kateri je na prste štel gledalce in računjal, koliko bode družba priigrala nocoj. Na sedeži prve vrste je sedel poleg svojega očeta, topniškega stotnika, tudi ubogi Klodič, óni, ki je otel dete izpred voza, z bérkami med nogami. — Predstava se je začela. Mali igralec se je odlikoval na konji, na tra-

peci in na vrvi. Vselej ko je skočil na tlà, ploskali so mu glasno; najbližji gledalci so mu gladili lasé in ga poljubljali. Nató so nastopili drugi: vrvoplesci, glumači, jahači, vsi opravljeni v krpe, ali blesteči se od srebrá. Ako pa dečka ni bilo, pojemalo je veselje gledalcev. — Tam pri vходу, kjer je stal telovadni učitelj, zapazil sem, kako je ta lastniku cirkusa nekaj pošepetal na uhó; nató je začel ta z očmí iskati nekoga med gledalci. Pogled njegov je obstal na naju. Moj oče je to zapazil in takoj vedel, da je učitelj povedal, kdo je pisal óni članek. Da bi mu ne trebalo prejematí zahvale, vstal je naglo in mi rekel: — Ostani tu, počakal te bodem pri izhodu. — Mali igralec je s svojim očetom nekaj govoril in zopet nastopil: stojèč na dirjajočem konji, preoblekel se je štirikrat, za romarja, mornarja, vojaka in vrvoplesca. Vselej, ko je prijahal mimo mene, pogledal me je. Napósled je vzel klobuk v roke ter šel v krogu med gledalci, kateri so metali vánj krajcarjev ali pa slaščic. Jaz sem imel dva krajcarja pripravljena; ko pa je prišel do mene, odtegnil je klobuk, pogledal me in šel dalje. Razžaljen sem bil. Zakaj mi je storil to? — Predstava je bila končana, lastnik se je zahvalil, ljudstvo pa je vstajalo in se trlo proti izhodu. V gneči sem se malone izgubil, kar me nekdo potegne za rokav; ozrem se: bil je mali igralec s polnimi pestmi sla-

ščic. Umel sem ga. — Ali hočeš slaščic od malega glumača? — vprašal me je. Prikimal sem in vzel tri ali štiri. — No — pristavil je — vzemi še ta poljub! — Daj mi dva! — odvrnem mu in se sklonim. Naglo si z rokami obriše obrazek, ki je ves močnat, obdene mi roko okrog vratú in me poljubi dvakrat. — Ná — rekel je — — jeden je záte, drugi za očeta tvojega!

Slepi dečki.

21. — Četrtek.

Naš učitelj je nevarno zbolel. Namesto njega je prišel danes óni iz četrtega razreda, ki je bil nekdam učitelj na zavodu za slepce. Najstarejši je med učitelji in že ves siv, da se vidi, kakor bi nosil lasúljo od belega bombaža; glas mu je mil, kakor bi pel tožno pesem. Jako je dober in vé mnogo mnogo. Toliko da je stopil v sobo, zapazil je dečka, ki je imel zavezano okó. Takoj stopi k njemu in ga vpraša, kaj mu je? — Pazi na oči, dečko! — reče mu z milim svojim glasom. Tedaj pa vpraša Poljšak: Ali je res, gospod učitelj, da ste bili v zavodu za slepce? —

— Res, dôkaj let! — odvrne učitelj.

In Poljšak pristavi poluglasno: — Prosimo vas, povejte nam kàj o njih! Učitelj séde za mizo.

— Vi izgovarjate besedo slepci — slepci — začnè učitelj — kakor bi rekli siromaki in bolniki ali Bog vé kaj. Ali pa tudi veste, kaj pomeni ta beseda? Pomislite nekoliko. Slep biti! Ničesar ne videti! Nikdar! Ne razločevati dneva od noči, ne videti nì neba, nì solnea, nì roditeljev svojih — ničesar, kar je okolo nas, česar se dotikamo. Potopljen biti v večno temò, kakor zakopan v sredi zemlje! Zatisnite oči in mislite si, ako bi morali vedno ostati takó: strah vas obide in groza; nemogoče se vam zdí, da bi morali vedno takó ostati, kričali bi, zmedlo bi se vam in — umrli bi! Vender ubogi dečki, ako stopite prvi-krat v hišo slepcev, ko počivajo, ko se sliši od vseh strani j igranje na goslih in piščalih, glaseñ govor in smeh, ako vidite, kakó urno stopajo po stopnicah, kakó brez ovir varno hité po hodnikih in spalnicah, ne mogli bi verjeti, da bi bili takó nesrečni, kakor so res. Ali poglejmo jih natančneje! Tu so mladeniči šestnajstih do osemnajstih let, čvrsti in veseli, ki trpé slepoto svojo nekako neprisiljeno, dejal bi, nekako prešérno; z nejevoljnih in ponosnih njih obrazov pa nam ne bode težko čitati, kakó strašno so trpeli, predno so se udali v usodo svojo. Tu so še drugi bledih, milih obrazov, popolnoma udanih, toda žalostni so, in jasno je, da se čestokrat na tihem — jokajo. Oh, dragi mi sinovi! Premislite, da so nekateri izmed

teh slepcev v malo dneh izgubili luč očesno, drugi po dolgoletnih mukah, po mnogih operacijah, mnogi pa so takó porojeni. V večni temi, katera jim ni imela nobene zore, stopili so na svet, kakor v velikanski grob, in ne vedó, kakó je ustvarjen obraz človeški. Mislite si, koliko so morali trpeti in koliko še trpé, ako mislijo, kakó velikanski je razloček med njimi in videčimi ljudmi, in ako se nató vprašajo: — Zakaj ta razloček, ako nisem kriv? — Ako mislim jaz, ki sem bil toliko let med njimi, na óni razred, na vse óne, v večno temino zavite očí, vse óne očesne zenice brez pogleda, brez življenja, in potem pogledam vas . . . zdí se mi nemogoče, da bi vi ne bili srečni. — Učitelj je umolknil; kàr nihče ni dihal v šoli. Poljšak vpraša: Ali imajo res slepci boljši čut mimo nas?

Učitelj reče: — Res. Vsi drugi čuti so jim razviti bolje, ker jim morajo nadomeščati vid in se torej bolj urijo, nego pri ónih, ki vidijo. Zjutraj po spalnicah vprašujejo drug drugega: — Ali sije solnce? — in óni, ki se prvi obleče, skoči takoj na dvorišče, in zamahne po zraku, ali je čutiti solnčna toplota v zraku. Potem hití nazaj z veselo novico: — Solnce sije! — Po glasu si predstavljajo človeka; mi spoznavamo dušo človeško iz njega očij, óni po glasu. Dobro vedó, ali je v sobi več oseb, ako tudi govori samó jedna, in se druge niti

ne ganejo. S čutom spoznajo, ali je žlica do dobra osnažena, ali ne. Že majhni otroci razločujejo barvano volno od pristne. Ako gredó vrstoma po cesti, spoznajo že po vonji vsako prodajalnico, akoravno ni čutiti nobenega duha.

Igrajo se z brenčalom in ko čujejo drdranje, katero provzročuje, zadenó ga vselej, ne da bi se kdaj zmotili. Igrajo se tudi z obroči, stožci, skačejo čez vrv, postavljajo hišice od kamenov, trgajo vijolice, kakor bi videli, izdelujejo od ločja storje in torbice, pletó različnobarvano slamo, varno in dobro, tolikanj so si izurili čute svoje. Tip je njih vid; največje veselje jim je, ako morajo tipati in prijemati različne stvari in jim določevati oblike. Genljivo je videti, kakó se v obrtni razstavi, kjer smejo potipati vsako stvar, gnetó okolo geometriških teles, modélov hiš in glasbenega orodja, ko veselo tipljejo vse stvari, da „vidijo“, kakó so narejene! „Vidijo“, pravijo ti ubožci!

Zavrtnik vpraša učitelja, ali slepi dečki res bolje računjajo nego drugi?

— Res je — pravi učitelj. — Učé se računjati in brati; imajo posebne knjige z izbočenim črkami; te tipljejo s prsti, spoznavajo črke ter beró besede, in še prav gladko. In kakó se ti ubožčki zardé, ako se zmotijo! Tudi pisati se učé, pa brez tinte. Pišejo na debel, trd

popir s kovinskim šilom, katero nareja toliko pik, kolikor jih je treba, za posebno abecedo. Te pičice so na nasprotni strani izbočene, takó da lahko čitajo, kar so pisali samí, ali kar so jim napisali drugi, ako obrnejo list in tipljejo s prsti po popirji. Takó izdelujejo sestavke in pišejo pisma. Takisto pišejo tudi številke in račune. Na pamet računjajo neverjetno spretno, ker jih nič ne moti v mislih. Videti bi jih morali tudi, kakó zvesto in radi poslušajo, ako se jim kàj pripoveduje ali bere, kakó si vse zapomnijo, kakó se pogovarjajo o zgodovini in jezikovnih stvaréh. Ako sedé štirje na jedni klopi, govori prvi s tretjim, drugi s četrtem, in vsi skupaj glasno; vsi se umejejo, ne da bi se nagibali drug k drugemu — takó oster posluš imajo! Izpraševanja cénijo dôkaj bolj, nego vi, in dosti bolj ljubijo učitelja svojega, nego vi! Po koraku in duhu ga poznajo od daleč; iz njegovega glasú poznajo, ali je dobre, ali slabe volje, ali je zdrav, ali ne; radi tudi zahtevajo, da se jih učitelj dotakne, ako jih graja ali hvali, óni pa se dotikajo njega rok ter mu takó naznanjajo hvaležnost svojo. Vsi se ljubijo, dobri tovariši so si. Spočetka so vedno isti skupaj. V oddelku za deklice n. pr. je več skupin, in sicer po glasbenem orodji, na katero igrajo; igralke na gosli, na klavir, na piščal i. t. d., katere se nikdar ne ločijo. Ako se jim kdo posebno obljudi, težko se mu je

ločiti od njih. Prijateljstvo jim je v veliko tolažbo. Jako dobro spoznavajo ljudi, kakor tudi razločujejo dobro od slabega. Nihče se bolj ne veselí pripovedke o plemenitem dejanji, nego ti ubožci.

Ljubič vpraša, ali dobro igrajo? — Godbo ljubijo nad vse, brezumno! — odvrne učitelj. — Godba je njih veselje, njih življenje. Slepí otroci, ki so komaj prišli v zavod, poslušali so godbo po tri ure neprestano. Lahko se je učé in igrajo strastno. Ako učitelj komu reče, da nima prirojenih svojstev zánjo, silno je žalosten, toda poguma ne izgubí; na vso moč se začne učiti. Oh, ko bi vi slišali to godbo, ko bi jih videli, kakó igrajo s povzdignjenim čelom, z nasmehom na ustnih, zardelimi obrazki, tresoči se od ginjenosti, vsi očarani od milih glasov, ki so kakor odmevi brezkončne temine, katera jih obkroža! Tedaj bi čutili, kakó more tolažiti divna godba! In kakó plešejo od veselja in sreče, ako reče učitelj komu: — Ti bodeš velik umetnik! — Prvi med njimi je óni, ki igra najbolje na klavir in na gosli: kakor kralja ga ljubijo in časté. Ako se spró, zatekó se k njemu. Ako se spreta prijatelja, tedaj je on tisti, ki ju zopet sprijazni. Najmanjši dečki, katere uči, ljubijo ga kakor očeta. Predno ležejo spat, želé mu vsi lahko noč. Vedno se pogovarjajo o godbi. Čestokrat so že v postelji, pozno je že, trudni so od dela in učenja in na pol že spé,

toda vedno se še tiho pogovarjajo o godbi, o glasbenem orodji, operah, orkestrih. Velika kazen je zánje, ako jim odrekó uro za godbo; tedaj trpé takó, da malone nimamo poguma, kaznovati jih na ta način. — Kar je luč našim očém, to je godba njih srcu.

Poljšak vpraša, ali bi jih smeli iti gledat?

— Sevéda — odgovori učitelj; — toda vi še ne pojdete sedaj. Pozneje pojdete, ko boste mogli umeti veliko to nesrečo, umeti toli sočutno, kakor zasluđuje. Źalosten ja tak prizor, dečki moji! Videli boste ondu dečke, sedeče pri oknih, in veseleče se čistega zraka, brezgibnih obrazov, takó da se vam zdí, kakor bi ubožci opazovali veliko zeleno raván in krasne sinje gore, katere gledate vi . . . Ali spominjaje se, da ne vidijo ničesar, da nikdar ne bodo videli brezkrayne te lepote, obíde vas bolest; zdelo se vam bode, da ste samí oslepeli v tem trenutku. Slepороjeni otroci, kateri nikdar niso videli našega svetá, ne obžalujejo ničesar, ker ne vedó, kakšne so stvari. Taki slepci se nam ne smilijo takó. Ali tu so drugi dečki, ki so slepi šele nekaj mesecev. Ti se še dobro spominjajo vsega in dobro vedó, kaj so izgubili. Ti trpé največje bolečine, ker čutijo, kakó v njih spominu ginevajo in otemnevajo najsvetejše podobe, umirajo najljubše osebe. Jeden teh dečkov mi je dejal nekega dné nepopisno žalostno: — Takó rad bi izpregledal, le za

jeden trenutek, da bi videl materino obličje, katerega se ne morem več spominjati. — In ako pride mati k njim, pretipljejo ji obraz od čela do brade in do ušes, da bi čutili, kakšen je. Sami sebi ne morejo verjeti, da bi je ne videli več, kličejo jo po imeni in jo prosijo, naj se jim vender dá videti! Koliko ljudij odide od tam jokaje, še trdosrčni možje! In ko odhajamo, zdí se nam, da uživamo krivično pravico, ker lahko gledamo ljudi, hiše, nebó. O, dobro vem, da ni med vami nikogar, ki bi pri odhodu iz hiše slepcev ne bil pripravljen, odstopiti pol svoje očesne luči, da bi jo dal tem ubogim otrokom, katerim solnce nima svetlobe, in mati ne obličja!

Bolni učitelj.

25. — Sobota.

Včeraj popółudne sem šel iz šole gredé k bolnemu svojemu učitelju. Prenaporno je delal in zbolel. Pet ur poučevanja na dan, potem jedno uro telovadbe in še dve uri v večerni šoli, to se pravi malo spati, naglo jesti in se od jutra do večera niti oddehniti: zdravje si je uničil. Takó pravi mati moja. Mati me je čakala spodaj, gôri sem šel sam; na stopnicah sem srečal učitelja Čerina, ónega s črno brado, katerega se vsakdo bojí, dasi ne kaznuje nikogar; začuden me je pogledal. Ko sem bil v

četrtem nadstropji, pokazala mi je dekla ubožno, na pol temno sobico, v kateri prebiva učitelj. Ležal je na majhni železni postelji; brada mu je bila zrasla. Da bi bolje videl, dejal si je roko na oči in rekel ljubeznivo: — Oh, Janko! — Približal sem se postelji, on pa mi je položil roko na râme, rekoč: — Vrlo, sinko moj! lepó si storil, da si prišel k bolnemu svojemu učitelju. Prav slab sem, kakor vidiš, dragi moj Janko! Kakó pa je v šoli? Kaj pa tvoji tovariši? Vse dobro, kaj ne? Tudi brez mene! Dobro izhajate brez starega svojega učitelja, kaj ne? — Hotel sem reči, da ne, ali prehitel me je: — Dobro, dobro — dejal je — saj vem, da mi ne želite zlega. — In globoko je vzdihnil. Gledal sem slike, ki so visele na stenah. — Vidiš — dejal mi je — to so moji dečki, učenci, kateri so mi prinesli svoje podobe v dvajsetih letih in še več. Bili so dobri dečki. To so moji spomini na dobro deco. Kadar bodem umiral, pogledal bodem zadnjič nánje, saj sem med njimi prebil življenje svoje. Tudi ti mi prineseš sliko svojo, ko dovršiš razrede, je li da? — Nató vzame pomarančo raz omarico in mi jo podá, rekoč: — Drugega ti nimam dati, to je darilo bolnikovo. — Gledal sem ga in silna žalost me je obhajala, ne vem, zakaj. — Čuj me . . . — pravi mi naglo — nádejem se sicer, da še okrevam, ali ko ne bi več . . . izkušaj, da se navadiš računstva, tega ne umeješ dobro.

Le naskokoma pojde, zakaj pri tebi ni nepaznost — predsodek je — dejal bi, ali nekaka ukoreninjena domišljavost. — V tem pa je težko sopel, da se je videlo, kakó trpí. — Hudo groznico imam — vzdihnil je — skoro bode po meni. Ne zabi torej: poprimi se računstva, računskih nalog! Prvikrat se ti ne bode posrečilo! Potem si nekoliko odpočij in začni znova. Ako se ti tudi sedaj ne posreči, odpočij si zopet in znova začni. Vender pa delaj mirno in brez upehanja. Pojdi in pozdravi mi mater! Nikari se več ne trudi po teh stopnicah, v šoli se vidiva zopet. Ako bi se pa ne videla več, spominjaj se časih svojega učitelja iz tretjega razreda, kateri te je ljubil. — Pri teh besedah nisem mogel zadržavati solz. — Nagni glavo — reče mi učitelj, in jaz se sklonim k njemu. Poljubil me je na čelo, potem pa se obrnil k zidu. Hitel sem po stopnicah nizdolu v naróčaj matere svoje.

Cesta.

23. — Sobota.

Opazoval sem te skozi okno; ko si se popóludne vračal iz učiteljevega stanovanja, zadel si se v neko ženo. Pazi bolje, kakó hodiš po cesti. Tudi tam imaš dolžnosti. Ako umerjaš korake in gibanje v zasebni hiši, zakaj bi jih ne umerjal na cesti, katera je hiša vseh ljudij? — Spominjaj se tega, Janko! — Vselej

ko srečaš na cesti slabotnega starčka, siromaka, ženo z otrokom v naróčaji, hromca ob bérlah hodečega, možá, ki nosi težko breme, žalno obleženo rodbino, umekni se jim spoštljivo. Starost, revščino, materinsko ljubezen, bolehavost, delo in smrt moramo spoštovati. Ako vidiš dete, za katerim drdrá voz, odtegni ga, odraslega človeka opozôri nánje; ako srečaš dete, ki se joka, vprašaj ga, kaj mu je; starčku, kateremu je padla palica iz rok, pobêri jo. Ako se prepirata dva otroka, loči ju; ako pa se prepirata možá, ogni se ju in ne poslušaj surovih besed, katere so razžaljive in zakrknejo srce. Ako srečaš možá, katerega vedó stražniki, ne kaži se radovednega in neusmiljenega, kakor množica: lahko je nedolžen! Ako srečaš nosilnico bolniško, v kateri nesó umirajočega bolnika, ali kader vidiš pogreb, ne smej se in več ne govôri s tovariši! Misli si, da že jutri lahko izide iz tvoje hiše. Sočutno opazuj otroke iz hiralnih zavodov: slepce, gluhonemce, hirajoče, ubožce in sirote. — Spominjaj se ljubezni do bližnjikov, ako te sreča nezgoda človeška. Ako ugledaš zoperno in smešno telesno hibo, delaj se, kakor bi je ne videl. Gorečo ali tlečo stvar, katero najdeš na tleh, ugási; lahko bi koga stala življenje. Ako srečaš učitelja, dasi ni iz tvojega razreda, pozdravi ga spoštljivo, prav takó druge odlične osebe. Potniku, kateri te vpraša po poti, odgovôri uljudno. Ne smej

se, kadar s kom govoriš, ne teči brez potrebe in ne kriči. Koliko je kdo izobražen, to kaže njegovo vedenje na ulicah. Ako najdeš surovost na cesti, našel jo bodeš tudi v hišah. Proučuj ulice, kjer bivaš, mesto, kjer živiš. Ako moraš jutri daleč od njega, veselil se bodeš, ako ti je dobro v spominu tvoje mesto — tvoja mala domovina — katera je bila tebi mnogo, mnogo dôbo ves svet; kjer si na strani matere svoje prvič hodil, kjer se ti je začel razvijati um, kjer si čutil prvo veselje. Bila ti je mati; poučevala te je, razveseljevala in varovala. Proučuj jo v nje cestah, v nje ljudstvu — ljubi domovino svojo in varuj in zagovarjaj jo pred tujci, kateri bi jo sramotili!

Tvoj oče.

KAZALO.

	Stran
Januvarij. Zemljičeva knjižnica	3
Lep posét	5
Boškina iztirajo iz šole	7
Slavonski hobnarček	9
Ljubezen do domovine	18
Zavist	20
Boškinova mati	22
Nádeja	24
Februvarij. Odlikovanje	26
Dobri sklepi	28
Železniški vlaček	30
Ošabnost	32
Ranjeni delavec	34
Jetnik	36
Očetov strežnik	40
Kovačnica	50
Mali igralec	53
Slepi dečki	57
Bolni učitelj	64
Cesta	66

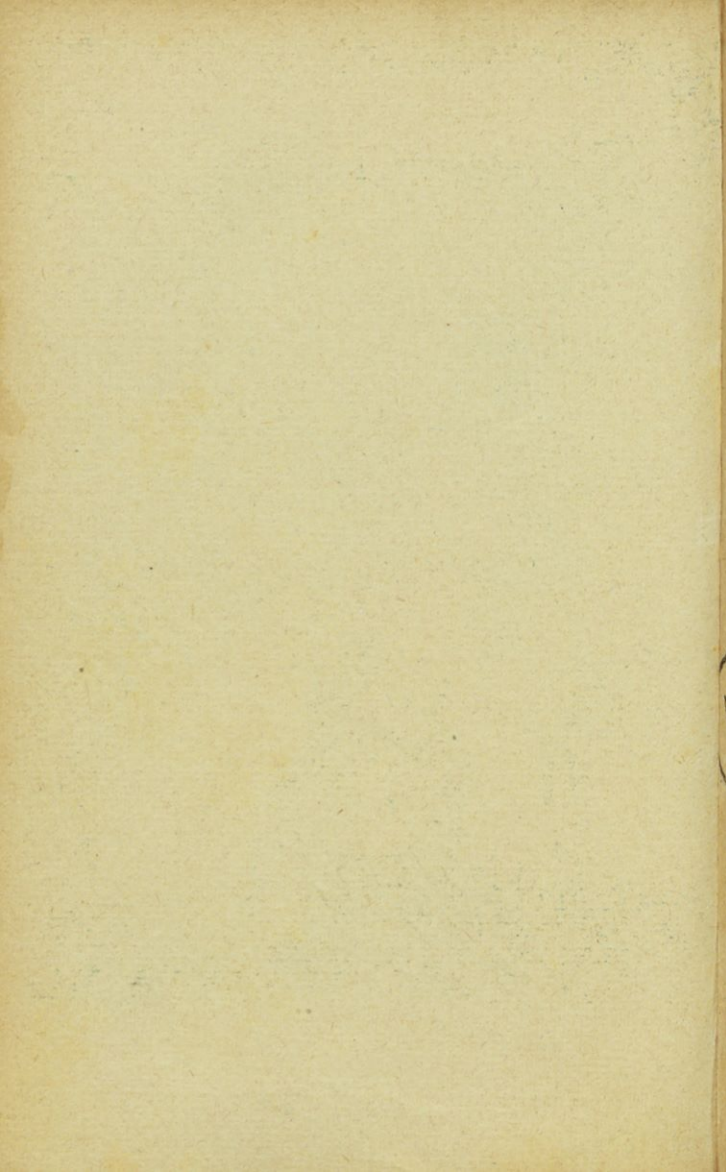

SRCE

Morilec zavihti nož. Ali že se Živko po bliskovo vrže na babico in jo pokrije s svojim životom.

S r e e.

Spisal

Edmondo de Amicis.

Z dovoljenjem pisateljevih preložila

Janja Miklavčič,
učiteljica.

Tretji zvezek.

V Ljubljani, 1891.

Založil Janez Giontini.

Marcij.

Večerna šola.

4. — Torek.

Moj oče me je vèdel sinoči v večerno šolo. Bilo je že vse razsvetljeno, in delavci so že prihajali, ko sva stopila v sobo. Tudi ravnatelj in učitelja sva že našla notri, toda bila sta vzburjena, ker je nekoliko pred najinim vstopom priletel kamen v okno in razdrobil steklo. Šolski sluga je tekel iz šole in prijel dečka, ki je baš šel mimo. Ali takoj je pristopil Zemljič, kateri stanuje v nasprotni hiši, in dejal: — Ta ni, jaz sem ga videl na svoje oči: Boškin je vrgel kamen ter mi zapretil: — Gorjé ti, ako me izdaš! — Toda jaz se ga kàr nič ne bojim! — Ravnatelj takoj reče, da se Boškin za vedno iztiraj iz šole. — V tem sem gledal delavce, kateri so po trije, štirje skupaj stopali v sobo. Nikdar še nisem videl, kakó lepó je v večerni šoli! Tu so dečki dvanajstih let, mladeniči in bradati možjé, kateri se vračajo z dela, nesoč s seboj knjige in zvezke: tesarji, kurjači s črnimi obrazi, zidarji z belimi rokami od apna, pekovski pomočniki z lasmi, naprašenimi od moke.

Tu je dišalo po oljnatih barvah, po usnji, smoli, olji, kakor tudi po različnih rokodelstvih. — Hitro so smuknili v klopí, odrinili podstavke, kjer imamo dečki noge, in se takoj zamislili v delo. Nekateri so šli z odprtimi zvezki k učitelju prosit pojasnil. Videl sem učitelja, kakó ga je obkrožala gruča rokodelcev, on pa jim je s peresom popravljaj delo. Glasno se je smijal, ker mu je barvarski pomočnik prinesel zvezek, ki je bil ves pobarvan z rdečo in modro barvo. Duri šolske sobe so ostale odprte, ko se je pričel pouk, jaz pa sem začuden gledal, kakó pazno, nepremično poslušajo ti veliki učenci učitelja. In vender je rekel ravnatelj, da jih je mnogo med njimi, kateri po dovršenem delu niti večerjali niso, bojèč se, da ne bi zamudili šole. Najmlajši sevèda so že po prvi polovici ure naslanjali glave na klopí, nekateri so celó pospali, učitelj pa jih je semtertjà budil, šegetaje jih s peresom za ušesi. — Čudno so se mi videli ti brkeži v naših klopéh! — Nató sva šla z očetom tudi v drugo nadstropje; stopil sem pred duri svojega razreda in tu sem ugledal na svojem prostoru možá z dolgimi brkami in obezано roko, katero si je izvestno ranil pri delu. Izkušal je pisati, toda šlo je počasi, počasi! — Ali kar mi je najbolj ugajalo: videl sem na „zidarčkovem“ prostoru očeta njegovega, kateri je na pol sloné sedèl v ozki klopi, oprt z lehtëmi ob klop. Naslanjaj je glavo

ob pestí, očí pa imel uprte v knjigo toli pozorno, da se niti sopsti ni upal. Vender to ni bilo zgolj slučajno, da je sedel v óni klopi, v ónem kotičku kakor sinko njegov: sam je dejal prvi večer ravnatelju: — Prosim vas, gospod ravnatelj, storite mi ljubav in posadite me na prostor, kjer sedí moj „zajček“ — zakaj on ga le takó imenuje . . . Ostala sva do konca. Sedaj pa sva ugledala na cesti pred šolo mnogo ženâ z deteti v naróčaji, katere so pričakovale móž. Ko so prišli, menjali so: rokodelci so vzeli deco na roke, žene pa knjige in pisanke pod pazduho, in takó so odšli. Cesta je bila nekaj trenutkov polna ljudij in šuma. Nató je vse potihnilo, in nikogar več nisva videla, razven utrujenega ravnatelja, kateri je počasi stopal proti dómu.

Borba.

6. — Četrtek.

Bilo se je nadejati kàj takega. Boškin, katerega je ravnatelj za vselej iztiral iz šole, zapretil je, da se osvéti Zemljiču. Danes ga je počakal na uličinem oglu, ko je šel v deklíško šolo po sestrico svojo. Moja sestra Milena, vračajoča se iz šole, videla je vse in vsa prestrašana prihitela domóv. — Kaj se je zgodilo? Boškin se spustí za Zemljičem in da bi ga bolj razdražil, potegne njega sestro toli

močno za lasé, da skoro pade. Dekletce zakričí, brat se obrne. Boškin, kateri je mnogo večji in močnejši od Zemljiča, misli si: Sedaj ga imam! Toda kakor bi trenil, vrže se Zemljič nánj in ga obdelava s pestmí — kar se dá. Na ulici ni nikogar, da bi ju razpodil. Boškin ga vrže na tlà, ali hipoma je óni zopet po konci in zopet na njem. Boškin ga bije s pestmí, suva z nogami, daje zaušnice, da je óni že ves krvav, vender ne odjenja. Neka žena zakliče z okna: — Dobro, dobro, le daj mu jih, saj zasluđuje! — Druga pa: — Dobro, le brani sestro svojo, to je vrlo! — Boškinu pa: — Odjenjaj, potepuh ti, poberi se! — Zemljič mu zakliče: — Boškin, miruj, odjenjaj! — Toda vse zaman. Zdajci se Zemljič zasuče, in Boškin je na tleh, kakor je dolg in širok. Zemljič mu poklekne na prsi. — Nesrečnik! — zakričí nek mož — stráni z nožem! — In že priskoči, da bi ga vzel Boškinu. Ali v tem trenutku vgrizne Zemljič Boškina v roko toli močno, da sam izpustí nož iz okrvavljene roke. V tem pridejo še drugi ljudje in ju ločijo. — Boškin naglo izgine, Zemljič pa stoji opraskanega obraza in zabuhlih očij poleg sestre, ki se joka od strahú, dočim mu druge deklice pobirajo razmetane knjige in pisanke. — Ej, mali junak, dobro si branil sestro! — rekó mu okolostoječi ljudje. On pa, ne menëč se za to, pregleduje knjige in pisanke, ali se mu ni kàj izgubilo ali pokvarilo;

obriše vse z rokavom, pregleda peresa in pisala, dene vsako stvar na svoje mesto ter miren in resen, kakor da se ni nič zgodilo, podá sestrici roko, rekoč: Hitiva domóv, imam računsko nalogo, kjer se nahajajo vse štiri vrste računjanja. —

Roditelji dečkov.

10. — Ponedeljek.

Danes zjutraj je prišel po Zemljiča njegov oče, ker se je bal, da bi se znova ne sešla z Boškinom; toda Boškina baje ne bode več v šolo, ker ga bodo vteknili v temnico, zató, ker je včeraj z nožem napadel Zemljiča. To jutro je bilo mnogo roditeljev tu; med drugimi je bil tudi Markič, preprodajalec drv, kateremu je sinko do cela podoben; živahen je in vesel, nosi zavihane šiljaste brke. — Sedaj poznam že do malega vse roditelje dečkov, ker jih vedno vidim pri šoli. Semkaj prihaja tudi sklonjena babica z belo čepico na glavi; o sléharnem vremeni, bodisi deževno ali viharo, spremlja štirikrat na dan svojega vnučka v šolo — in po šoli zopet hodi pónj. Vselej mu vzame vrhnjo suktnjo, popravlja mu ovratnico, otepa prah, gladi ga in pregleduje zvezke. Vidi se, da ne misli na drugega, nego nánj, da nima lepšega na svetu nego vnučka svojega. — Tudi topniški stotnik, oče Klodičev, ónega, ki je dete otel izpred vozá, prihaja često; vsakemu tovarišu

svojega sinka, kateri ga mimogredé ljubka ali pozdravi, vrača ljubkovanja in pozdrave; nikogar ne prezira, in čim siromašnejši so, tem zadovoljnejši je in tam radostneje jih zahvalja. Tu in tam je videti tudi žalostnih prizorov: gospod, kateremu je umrl sinek, in ga že mesec dni ni bilo, ker je drugega sinka spremljala dekla, prišel je včeraj zopet; ugledavši razred svojega izgubljenega sinka, obrnil se je in glasno zajokal. Ravnatelj ga je prijel za roko in odvédel v svojo sobo. Mnogo je očetov in mater, ki po imeni poznajo vse tovariše svojih sinov. Semkaj dohajajo tudi sestrice iz sosednih učilnic in gimnazijski učenci, da pričakujejo bratcev svojih. Star gospod, ki je bil stotnik, prihaja redno sèm, dasi nima nikogar v šoli; ako pa kateremu dečku pade peró ali kàj drugega na tlà, in sam ne zapazi tega, pobere mu on izgubljeno stvar. Tudi lepo opravljene gospé so videti, ki se pogovarjajo s preprostimi ženami o šolskih stvaréh: — Oj, kakó je bila včeraj računska naloga težka! — Slovniške naloge ni bilo nì konca nì kraja. — Ako je v kakem razredu bolnik, précej zvedó vsi zánj; ako pa zopet ozdravi, veselé se vsi. Prav to jutro je obstopilo osem do deset gospâ in ženâ zelenjadarico, hoteč pozvedeti o nevarno bolnem detetu, čegar roditelji bivajo poleg nje. Vidi se, da učilnica vse združuje, vse spoprijaznuje.

Številka 78.

12. — Sreda.

Včeraj sem gledal genljiv prizor. Že nekaj dni je pogledovala Krmelova mati, zelenjadarica, Poljšaka nekam izredno naklonjeno. Poljšaku se je namreč od tedaj, kar je iznašel vso stvar o tintniku in jetniku številke 78., jako priljubil njen sinek, óni s hromo roko in rdečkastimi lasmi. Pomaga mu izvrševati naloge, daruje mu popirja, peres, svinčnikov: skratka, ravná ž njim, kakor da sta si brata. Videti je, da bi ga rad odškodoval za nesrečo njegovega očeta, katere on še ne pozná. Več dni ga je zelenjadarica opazovala takó, niti pogleda ni mogla obrniti od njega, zakaj dobra žena je, ki jako ljubi svojega sinka in živi samó zánj. Poljšak pa, kateri mu pomaga, kateri ga nikdar ne zapustí, on, ki je gospod, ki je prvi v šoli, zdí se ji kralj, svetnik. Gleda ga, kakor bi mu rada kàj rekla, toda ne upa se. Včeraj zjutraj pa se je ohrabrila in ga nagovorila: — Oprostite mi, gospodič, ki sté takó dober sinku mojemu — blagoizvolite vzeti to-le v znak, kakó vam je hvaležna uboga mati — in rekši potegne iz torbe belo škatljico s pozlačenim pokrovcem. — Poljšak se zardí in pravi: — Dajte jo rajši svojemu sinku, jaz je ne vzamem. — Žena je vsa iznenádejana; prosèč ga oproščenja, pravi: — Nisem vas hotela razžaliti . . .

saj so le slaščice . . . Toda Poljšak zmaje z glavo in se zahvali. Ona pa boječe seže v torbo in mu ponudi šopek svežih redkvic: — Vsaj te-le vzemite in jih dajte materi svoji! — Poljšak se nasmehne, rekoč: — Ne, zahvaljam vas, ne vzamem ničesar, za Krmela bodem storil, vse kar bodem mogel, kakor doslej, ali vzeti ne morem, ne smem ničesar! Zahvaljam vas! — Je li, da vas nisem razžalila? — vpraša ga žena boječe. — Smehljaje se ji odvrne, da ne, in hiti dalje. Ona pa kliče vsa presenečena: — Kakó dober deček je! — Nikdar še nisem videla takó ljubeznivega, lepega dečka, kakor je ta! — Bilo je vse končano. Ne! — Popoldné ob štirih je prišel namesto matere Krmelov oče s svojim upalim, žalostnim obrazom. Ustavil je Poljšaka; gledal ga je, kakor bi slutil, da Poljšak vé njegovo tajnost. S skrbnim očesom ga pogleduje, nató pa mu reče žalostno, toda ljubeznivo: — Vi ste mojemu sinku dobri . . . zakaj ste mu dobri? — Poljšak se zardí. Rad bi mu odgovoril: Zató, ker je nesrečen, ker ste vi, njegov oče, bolj nesrečen nego kriv — ker ste plemenito zadoščali prestopku svojemu — ker imate srce. — Vender ni imel poguma, da bi mu bil to rekel, zakaj v srci je čutil neko bojazen in grozo spričo možá, kateri je prelival kri svojega bližnjika in sedel šest let v ječi. Ali óni je vse to čutil, sklonil se k Poljšaku in mu šepnil s tresočim glasom: — Sinku si

dober, toda očetu njegovemu tudi ne želiš zlá, je li da ne? — Ne, ne, gotovo ne! — vzklikne Poljšak veselo. — Nató ga óni strastno pogladi in rosnih očij poljubi koderce na njega čelu — prime sinka za roko in se hitro napoti domóv.

Mali mrtvec.

17. — Ponedeljek.

Mali deček iz prvega razreda, ki stanuje na dvorišči poleg zelenjadarice, tovariš mojega bratca, umrl je. Učiteljica Poljakova je prišla v soboto vsa pobita to naznanit učitelju; Gruden in Markič sta se takoj ponudila, da bi nosila krsto. — Bil je vrl dečko, minuli teden je dobil odliko; mojega bratca je jako ljubil in mu nekoč podaril okrhano hranilničico; mati moja ga je imela jako rada. Njegov oče je služabnik na železnici. Včeraj ob polupetih smo šli za pogrebom. Stanujejo v pritličji. Na dvorišči je bilo že mnogo dečkov z materami, pet ali šest učiteljic in nekaj sosedov. Učiteljica, katera noši óno rdečkasto perjanico, in gospodičina Poljak sta vstopili — in pri odprtem oknu smo ji videli, kakó sta jokali. Dečkova mati se je silno jokala. Dve gospi, materi dveh tovarišev njegovih, prinesli sta po jeden venec. Ob petih smo se napotili. Najprej je stopal deček nesoč križ, potem je šel duhovnik, nató krsta —

majhna krstica — ubogo dete — pokrita s črnim pregrinjalom, ob nji sta visela venca, katera sta darovali gospí. Na pregrinjalo so pripeli odlikovanja, katera je bil dobil v tem letu. Gruden, Markič in dva sosedova dečka so nesli krstico. Za njo je šla najprej gospodičina Poljakova in se jokala, kakor da ji je umrl sinek; potem pa druge učiteljice in dečki. Nekateri izmed njih so bili jako majhni in so vsi začudeni gledali krstico; v jedni roki so nosili šopke vijolic, za drugo so jih vodile matere. Slišal sem nekoga, ki je vprašal mater svojo: — Ali ga sedaj ne bode več v šolo? — Ko je krstica zavila okolo ogla z dvorišča, slišal se je iz okna obupni glas matere malega mrtveca. Odvedli so jo nazaj v sobo. Na cesti smo srečali dečke nekega zavoda, kateri so se ustavili in odkrili, ugledavši odlikovanja in učiteljice. Ubogi malček je šel za vselej počivat k svojim odlikam. Rdeče kapice njegove ne bomo videli več. — Bil je vedno zdrav, le štiri dni je ležal. Zadnji dan še je silil iz postelje, da bi naredil nalogo. Odlikovanja svoja je hotel vedno imeti pri sebi. Nikdo ti jih ne vzame več, ubogo dete! Z Bogom, z Bogom! Ne bomo te pozabili! Lahka ti zemljica!

Prepir.

24. — Ponedeljek.

Danes zjutraj sva se sporekla z Markičem, toda bil sem le jaz kriv. Učitelj ga je namestil poleg mene. Ko sem pisal, sunil me je z lehtjó, da sem premeknil zvezek in pokapal pripovedko „Rešitelj svoje babice“, katero sem prepisoval namesto bolnega zidarčka. Jeza me je obšla, in rekel sem mu nespodobno besedo. On pa se je nasmehnil in rekel: — Nisem te nalašč. — Moral bi mu verjeti, ker ga poznam, da je dober, toda jezilo me je, ker se je smijal. Mislil sem si: Oj, ponosen je že, da ga je nedavno učitelj pohvalil; — in nekoliko potem sem ga sunil takó močno, da je bila vsa stran pokvarjena, toda le zató, da bi se osvetil. Sedaj pa se je razsrdil tudi on in mi rekel ves rdeč: — Ti pač, ti si me nalašč! — in vzdignil je roko. Učitelj ga je pogledal, on pa je hitro skril roko, toda meni je šepnil: — Počakaj me zunaj! — Sramoval sem se, ker me je bila jeza že minila; sedaj sem se že kesal. Ne, Markič tega ni storil nalašč. Dober je, mislil sem v sebi. Spominjal sem se dôbe, ko sem ga gledal na njegovem dômu, kakó je delal in pomagal bolni materi, potem, kakšno veselje smo mu napravili pri nas domá, ko je prišel k nam, kakó je ugajal očetu mojemu. Koliko bi bil dal sedaj, da bi ne bil storil tega! Spominjal

sem se besed očetovih: — Ali si kriv? — Dà! — Pojdi in prosi oprostjenja! — Ali nisem se upal; sramoval sem se, da bi se ponižal tolikanj. Skrivaj sem ga opazoval in videl, kakó mu je suknjica pretrgana na rami — samó, ker je nosil toliko drv, in čutil sem, kakovo sočutje me veže nánj — ali beseda: Oprôsti! — obtičala mi je vedno v grlu. Pogledoval me je časih po stráni, in zdelo se mi je, da je bolj užaljen, nego jezen. Ali jaz sem ga pogledoval še drznejše, češ: Treba ti ni misliti, da se te bojim. On pa mi je ponavljal: — Zunaj se vidiva! — In jaz: — Zunaj se vidiva! — Takoj pa sem se zopet spominjal očetovih besed: Ako si kriv, kadar te je kdo napadel, brani se, toda ne udari nikogar! — In dejal sem v sebi: — Branil se bodem, toda udaril ne. — Vender sem bil vedno nezadovoljnejši in žalostnejši; učitelja nì slišal nisem. Napósled je prišel čas odhoda. Došedši na ulico, videl sem, da gré za menoj. Obstanem s črtalnikom v roki. On se mi bliža, jaz dvignem črtalnik. — Ne, Janko, — pravi mi s prijaznim svojim glasom in prime za črtalnik; — bodiva si prijatelja, kakor doslej! — Za trenutek sem obstal na mestu, ves presenečen, potem pa mi je bilo, kakor da me je pehnila nevidna roka, in slonel sem na njega prsih. Poljubil me je in dejal: — Midva se ne bodeva pretepala, je li da ne? — Nikdar, nikdar! — hitim jaz ves vzburjen. — Zado-

voljna sva se razšla. — Dospévši domóv, povedal sem očetu vse, zakaj nádejal sem se, da bode zadovoljen. On pa je nagubančil čelo in dejal: — Ti bi mu bil moral podati roko, ker si bil ti kriv! — In pristavil je: — Črtalnika ne smeš dvigniti proti nikomur, zlasti ne proti tovarišu, ki je boljši od tebe. — Rekši mi potegne črtalnik iz rok, zlomi ga in ga vrže v kot.

Moja sestra.

28. — Petek.

Zakaj si bil, Janko, že potem, ko te je oče pokaral zaradi nespodobnega vedenja proti součencu Markiču, takó neuljuden še proti meni? — Ko bi vedel, kakó me je bolelo! — Sevéda, ti ne veš, koliko ur sem prebila pri tvoji postelji, ko si bil še majhno dete, dočim so se tovarišice moje razveseljevale v prijetnih družbah! Kolikokrat sem bedéla ponóči pri tvoji postelji, ko si bil bolan, in tipala ti glavico, ali ni grozničina! — Ti žališ sestro svojo in ne pomisliš, ako bi nas zadela največja nesreča, ako bi izgubili mater, da bi ti jo nadomeščala jaz in te ljubila kakor sina svojega! — In ko najinih roditeljev več ne bode, ostane ti sestra, najboljša in jedina prijateljica tvoja, s katero se bodeš mogel spominjati presrečnega detinstva svojega, predragih roditeljev — katera bode pripravljena záte, Janko, delati, služiti kruha, da bi mogel

zvršiti učenje svoje. Bodi prepričan, da te bodem vedno ljubila, tudi tedaj, ko bodeš velik, ko pojdeš daleč po svetu, vedno, vedno, zakaj skupaj sva zrasla, iste krvi sva, iste roditelje imava. O, Janko zagotavljam te, ko bodeš že mož, in te bode zadela nesreča, vrnil se bodeš k meni in rekel: — Milena, draga mi sestra, tu naj bodem pri tebi, spominjajva se ónih časov, ko sva bila takó srečna, ali veš? — Govoriva o materi, o našem dômu, o ónih lepih, davno minulih dneh! — O, Janko, slobodno se vračaj k svoji sestri, vedno te bode vzprejemala z razprostrtimi rokami. Dà, Janko dragi, ali oprósti mi tudi ta očitanja! Nikdar se ne bodem spominjala krivic, katere si mi kdàj storil, ako bi mi napravil še toliko bolesti. Kaj mi je do tega! — Ti si venderle moj brat, ničesar se ne bodem spominjala, samó tega, da sem te nosila na rokah, ko si bil še majhno dete; da sem s teboj ljubila istega očeta, isto mater; da sem te videla, kakó si rasel; da sem ti bila dolga, dolga leta zvesta tovarišica! — Samó to zahtevam danes od tebe, da mi v baš ta zvezek zapišeš prijazno besedo. Pred večerom jo pridem čitat. —

Vedi, da se ti ne grozím; saj sem ti spisala pripovedko „Rešitelj svoje babice“, katero ti je zvršiti namesto bolnega zidarčka; poišči jo v levem predalčku mizice svoje. Spisala sem jo ponôči, ko si spal.

Napiši mi dobro besedo, Janko, predno greš spat, prosim te!

Tvoja sestra Milena.

Vreden nisem, da bi ti poljubil roko.

Janko.

Rešitelj svoje babice.

(Mesečna pripovedka.)

Ta večer je bila Bavdekova hiša mirnejša, nego sicer. Oče, kateri je imel majhno prodajalnico, odšel je v bližnji trg po opravkih, njegova žena ga je spremljala s hčerko, katero je nesla k zdravniku zaradi bolezní na očéh. Vrnili se bodo šele drugi dan. Bilo je blizu polunoči. Žena, katera je gospodinjala podnevi, odšla je že o mraku. V hiši sta ostala le hroma babica in Živko, deček trinajstih let, njen vnuk. Bila je pritlična hiša, stoječa poleg ceste, za streljáj od vasí, šest ur hodá od mesteca R. na Dolenjskem. Blizu nje je bila samotna hišica, ali bolje: pogorišče, zakaj pred dvema mesecema jo je uničil požar; nad odprtino durij je visel na skrivljeni železni palici — grozd, znamenje, da je bila tu krčma. Za hišico je bil vrtec za zelenjad, ograjen s plotom; vrata prodajalničina, katera so bila zajedno hišne duri, bila so na cestni stráni. Okolo in okolo je bilo polje, obsajeno z različnimi sadeži.

Polunoč je bila blizu, deževalo je, in veter je vršel. Živko in babica sta še bedela v stanici; med stanico in vrtom pa je bila še sobica s staro opravo. Živka delj časa ni bilo domá; prišel je šele proti deseti uri, in babica ga je ves čas pričakovala strahoma; spati ni mogla. Sedela je v širokem naslanjači, na katerem je šestokrat prebila ves dan in vso noč, ker zaradi težke sape ni mogla ležati v postelji. — Veter je zaganjal vodene kaplje v šipe; črna noč je bila zunaj. Truden, umazan in z raztrgano suktnjo se je vrnil Živko domóv; na čelu pa je imel rdečo progo — od tovariševega kamenja. Brez tega je bilo redkokrat. Kakor obično, metali so se tudi danes s kamenjem, nató so se spoprijeli — a zopet sprijaznili pri igri, kjer je izgubil vse svoje novce in pustil kapo svojo v jarku poleg ceste. Dasi je stanico razsvitljala le slaba luč, stoječa na oglu mizice poleg stola, videla je uboga babica vender takoj, kakšen je došel vnuček. Zločinstva njegova je nekoliko ugenila, nekoliko pa se jih je izpovedal sam. — Babica je silno ljubila vnuka svojega. Ko je zvedela vse, jela je plakati. Oh — dejala je za nekaj časa — ti nimaš sreca za ubogo babico svojo! Srca nimaš, sicer bi me ne žalil takó, kadar ni domá roditeljev tvojih. Ves dan si me pustil sámó! Kar nič se ti ne smilim! Pazi, Živko, po slabem poti hodiš, kateri te privêde k slabemu koncu. Vi-

dela sem že druge dečke, ki so začenjali takó, kakor ti, ali slabo so končali. Najprej so metali kamenje, prepirali se, igrali; toda pozneje so prijeli za nož; namesto igre so se jim užgale druge strasti in napósled so jeli — krasti. — Živko je vse to poslušal molčé, stojèč kake tri korake od babičinega stola, naslonjen na omarico, z brado na prsih in nagubančenim čelom, katero je še žarelo od vročega prepira; pod čelom pa so zrle jasnomodre oči nepremièno pred sé.

— Najprej so igrali, potem so jeli krasti, — ponoví babica in vedno še plaka.

— Spominjaj se tega, Živko! Spominjaj se nesreènega našega vaščana Vida, ki se kakor pravi postopač klati po mestu. Toliko da mu je bilo 24 let, sedel je že dvakrat v jeèi; mati njegova je umrla od žalosti — uboga žena! Oče pa je pobegnil v tujino. Dà, poznala sem ga že dečka; začel je, kakor ti. Premisli, da pripravljaš tudi ti roditeljem svojim žalosten konec.

Živko molčí. Izprijen ni bil, nikakor ne; živel je razuzdano bolj zató, ker je bil živahen in drzovit, nego ker bi bil slabega srcá. In to je zakrivil baš oče njegov, zakaj dopuščal mu je vse, češ: deček ima dobro srce in bode, če treba, tudi dejanski pokazal plemenito srce in blago dušo svojo; sam bode krenil na pravi pot. Res, deček je bil dober, nepokvarjen, ali od rojstva svojeglav in nepristopen. Tudi sedaj,

ko se mu je srce krčilo od kesú in bi bil rad prosil oprostjenja, izpregovoriti ni mogel ónih lepih besed: Dà, kriv sem, oprósti mi, več ne bodem neposlušen. Dušo mu je čestokrat polnila mehkost, toda ponos njegov mu ni dal govoriti. — Oh, Živko — nadaljuje babica, ko deček ne izpregovori — niti besedice kesanja mi ne rečeš? Vidiš me, kakó sem slaba, in vender žališ mater svoje matere, ubogo babico, ki je že na konci življenja svojega, ki te je vedno ljubila, in te prezibala vse noči, ko si bil še majhno dete! Glej, niti jedla nisem, da sem tebi prihranila grižljaj, a ti vsega tega ne veš! — Vedno sem si dejala: Ta bode moja tolažba! — Ali sedaj me žališ do smrti! Kakó rada bi dala to kratko življenje, ako bi te videla še jedenkrat dobrega in poslušnega, kakršen si bil nekdam . . . Ali se spominjaš, Živko, kakó sem te vodila v cerkev? Žepe si mi napolnil s kamenčki in cveticami, jaz pa sem te potem spečega nesla v naróčaji domóv? Takrat si ljubil babico svojo. Ali sedaj, ko sem hroma, ko bi potrebovala ljubezni tvoje, kakor zraka za dihanje, ker nimam nikogar na svetu, sedaj . . . moj Bog . . . Ves ganjen se hoče Živko zateči v naróčaj ljubljene babice, kar začuje šum in lahno rožljanje, kakor od šipe v sosedni sobici. Vender ni vedel, ali provzročuje to rožljanje veter ali kàj drugega.

Prisluškuje.

Dež vrší.

Šum se ponavlja. Tudi babica ga čuje. —
Kaj je to? — vpraša nemirna.

— Dež — zašepeče deček.

— Torej, Živko — reče babica, brišoč si
oči — ali mi obljubiš, da me ne bodeš več
žalil, da bodeš dober, da ne bode babici tvoji
več jokati zaradi tebe? . . . — Zopet ji šum
zastavi besede.

— To ni dež! — pravi hitro in prebledí
— . . . pojdi in poglej! — Ali takoj pristavi:
Ne, ostani tu! — in prime Živka za roko.

Obá držita sapo náse, toda ničesar ne ču-
jeta, nego šumečo vodo.

Sedaj pa obá zajedno zdrhtita. Zdí se
jima, da nekdo hodi po sosedni sobici.

— Kdo je? — vpraša dečko, težko sopèč.

Nič odgovora.

— Kdo je? — zakliče zopet, tresoč se od
strahú.

A toliko da izusti te besede, kar vzkrik-
neta obá na ves glas.

Dva možá sta skočila v sobo; jeden plane k
dečku in mu pritisne roko na usta, drugi pa davi
babico. Prvi reče: — Le tiho, ako nečeš umreti!
a drugi: — Molčita! — in dvigne nož. Na obrazih
sta imela črn robec z dvema luknjama za oči.

Nekaj trenutkov se ne čuje drugega, nego
sopenje vseh štirih in šumenje dežjà; babica

tiho hrope, in oči ji zatekajo. — Oni, ki drži dečka, šepne mu na uho: — Kje ima oče denar?

Deček odgovori tiho in drhtèč: — Tam . . . v skrinji.

— Pokaži, kje — reče črnuh in ga vleče v sobico, držèč ga za vrat. Na tleh stoji svetilka.

— Kje je skrinja? — vpraša znova. Deček, poluzadušel, pokaže skrinjo. In sedaj, da bi lože in brez strahú plenil, vrže dečka na tlà, stisne mu glavo med kolena, da bi ga lahko zadušil, ako bi kričal. Z jedno roko držèč svetilnico, porine z drugo neko šiljasto železo v ključanico. Ta zahreščí, óni pa odprè pokrov, hitro prebrska vse, napolni žepe, zaprè skrinjo, a zopet odprè in še jedenkrat preišče vse. Nató zopet trdo prime dečka, pahne ga v stanico, kjer tovariš njegov še vedno drží babico, katera z odprtimi usti visí z glavo vznak.

— Ali si našel? — vpraša ta.

— Našel! — odvrne tovariš in nadaljuje: — Pójdi gledat k vratom. Ta, ki je držal babico, steče proti vrtnim durim, da bi gledal, ali ni nikogar blizu; nató pa skozi okence v čumnati zakliče, kakor bi zazvižgal: — Pójdi! —

Oni, ki je zaostal in držal dečka, pokaže temu in starki nož, rekoč: — Da mi ne zineta! Sicer se vrnem in vama prerežem vrat.

In srepó ja pogleda.

V tem trenutku se začuje daleč na cesti petje več ljudij. —

Sedaj se tat hitro obrne proti vratom, ali zdajci mu pade robec raz obraz. —

— Vid! — vzkrikne babica prestrašena.

— Za vraga! — zarjove spoznani tat; — umreti moraš!

Z nožem v roki se bliža starki, katera takoj omedlí.

Morilec zavihtí nož.

Ali že se Živko po bliskovo vrže na babico in jo pokrije s svojim životom. —

Morilec zbeží, prebrnivši mizo, na kateri je stala luč in sedaj ugasnila.

Deček pa počasi zdrsne ob babičinem telesu na kolena in takó obstane. Drží se nje života, glavo pa ji naslanja na prsi.

Mine nekaj trenutkov; gosta temà je okrog in okrog; petje kmetov, katero se je čulo s ceste, izgublja se tjà proti polju.

Starka se vzdrami iz nezavesti; — Živko! — zakliče s slabim glasom in tresočimi ustnicami.

— Babica! — odvrne deček. — Babica izkuša govoriti — ali strah ji ne dá. Takó zopet molčí in se trese po vsem životu.

— Ali ju ni več tu? — vpraša po dolgem premolku.

— Ne. —

— Umorila me nista — šepne starka s slabim glasom.

— Ne, rešeni ste — pravi Živko. Rešeni ste, draga babica! Toda, denar sta

vzela. Pa saj je oče skoro vse vzela s seboj.

Starka si oddahne.

— Babica — reče Živko, vedno še klečèč in držèč se je — draga babica saj me imate radi, kaj ne?

— O Živko, drago mi dete — reče babica, položivši mu roke na glavico — koliko strahú si prebil! Usmiljeni Bog! Užgí mi zopet luč . . . Ne, ne, bodiva še nekoliko v temi, strah me je.

— Babica, nadaljuje deček — mnogokrat sem vas žalil

— Ne, Živko ne govôri takó, saj ne mislim na to, rada te imam! —

— Vedno sem vas žalil — nadaljuje deček trudno in s tresočim glasom.

— Toda . . . ljubil sem vas vedno. Ali mi opraščate? . . . Oprostite mi, babica! —

— Dà, drago dete, opraščam ti prav od srca. Kakó bi ti ne mogla oprostiti? Vstani, dete! Ne bodem te grajala več. Saj si dober. Luč bodeva užgala, vstani, Živko!

— Hvala, babica — reče deček s čimdalje slabšim glasom. — Sedaj . . . sem zadovoljen. Vi me ne bodete pozabili, babica . . . je li da ne? Vedno se bodete spominjali . . . Živka svojega!

— Živko dragi! — vzklikne babica presenečena in nemirna ter povesi glavo, da bi mu videla v obraz.

— Spominjajte se me — šepeče deček. — Poljubite mojo mater . . . očeta mojega . . . tudi Zorko . . . Z Bogom, babica! —

Za Boga, kaj ti je? — zakliče starka, in tiplje glavico dečkovo, katera ji je zdrsnila na koleno; nató pa zakričí na ves glas: — Živko, Živko, Živko! Dete moje! Angelji božji, pomagajte mi! Ali Živko ne odgovorí več. Mali junak, rešitelj matere svoje matere, izdihnil je od morilčevega noža zadet, blago svojo in lepo dušo — v božji naróčaj.

Zidarček je nevarno bolan.

28. — Torek.

Ubogi zidarček je nevarno bolan; učitelj je rekel, naj gremo k njemu. Gruden, Poljšak in jaz smo se zmenili, da pojdemo skupno. Tudi Zemljič bi šel z nami, ali ker nam je učitelj dal za nalogo: „Kakšen je spomeník Radeckega“, dejal je, da si ga mora ogledati, sicer ga ne more popisati natančno. Za poskušnjo smo povabili še napihnjeneja Gorjána, kateri nam je pa kratko odgovoril: — Ne! — Tudi Ljubič se nam je opravičil, morebiti iz strahú, da bi si oprave ne pobelil z apnom. Odšli smo popóludne po šoli ob 4. uri. Deževalo je, kakor bi lilo iz škafa. Spotoma se Gruden mahoma ustavi in pravi s polnimi usti kruha: — Kaj mu bodemo kupili? — ter za-

rožljá z dvema krajcarjema v žepu. Midva mu dava še po dva krajcarja, in takó kupimo tri velike pomaranče. Stopali smo visoko gôri v sobo podstrešnico. Potrkamo na duri; oče, ta velikan, nam odprè; bil je jako izpremenjen, skrb se mu je brala iz očij. — Kdo ste? — vpraša nas. — Gruden odvrne: — Součenci smo Mirkovi; prinesli smo mu tri pomaranče. — Oh! ubogi Mirko — vzdihne zidar in se prime za glavo — bojim se, da ne bode več jedel vaših pomaranč! — in potegne si z roko preko očij. Velel nam je vstopiti: stopili smo v podstrešno sobico in ugledali zidarčka na železni posteljici; mati njegova je sedela pri nji, naslanjaje se nánjo. Obraz si je zakrivala z rokami; toliko da se je ozrla na nas. Na steni je visel zidarski čopič, kládivo in zidarsko sitce; čez dečkove noge je bila pogrnjena suknja zidarjeva, bela od apna. Ubogi deček je bil ves zmedlel, bled, tankega nosú, in težko je sopel. O dragi, dobri, živahni moj Mirko, mali tovariš moj, kakó me je užalil tvoj pogled! Koliko bi ti dal, da si mi naredil zajčka, ubogi zidarček moj! Gruden mu položí pomarančo na blazino tik glave; vonjava ga vzdrami. Počasi seže po pomaranči, toda pade mu iz roke; bolniček srepó pogleda Grudna. — Jaz sem — reče ta — Gruden, tovariš tvoj, ali me ne poznaš? — Rahel nasmeh, komaj viden, švigne mu preko obraza; siloma dvigne ročico

z odeje in jo podá Grudnu. Ta jo pritisne na lice, rekoč: — Le srčen bodi, zidarček, skoro ozdraviš! Zopet prideš v šolo, in učitelj te posadí poleg mene, ali ti je prav takó? — Ali zidarček mu ne odgovorí. Mati se razjoče: — Ubogi Mirko moj! ubogi Mirko! Takó je priden in dober, toda Bog ga mi vzame! — Mólči! — zakliče zidar obupno — mólči, ali pa se mi zblêde! — Nató pravi plašno: — Idite, dečki, idite! Zahvaljam vas! Kaj bi delali tu? Hvala, pojdite domóv! — Deček zamiži in je kakor mrtev. — Ali vam morem postreči s čim? — vpraša Gruden. — Ne, dobri deček, hvala! — odvrne zidar; — idite domóv! — Takó govorèč nam odprè duri in nas spremi do stopnic. — Toda nismo še bili sredi stopnic, ko zaslišimo njegov glas: — Gruden, Gruden! — Vsi trije hitimo nazaj. — Gruden! — kliče zidar veselega obraza — po imeni te je poklical! Že dva dni ni govoril ničesar, sedaj te je poklical dvakrat; videti te hoče, pojdi k njemu. — O sveti Bog, ko bi bilo to dobro znamenje! — Da se vidimo! — reče nam Gruden — jaz ostanem nekoliko tu. Rekši hití z zidarjem v sobo. Poljšak ima solzne očí. Rečem mu: — Ali se jočeš zaradi zidarčka? Saj je začel govoriti, ozdravel bode! — Vem — pravi Poljšak — sedaj nisem mislil nánj. . . . mislil sem na Grudna — kakó dobro, plemenito dušo ima! —

Grof Radecki.

29. — Sreda.

Popisati ti je spomenik Radeckega. To ti ne bode težko. Toda kdo je bil grof Radecki? Za sedaj ti bodi dovolj, ako veš, da je bil najslavnejši vojskovodja za mladostni našega presvetlega, mogočnega vladarja Frančiška Jožefa I. Bil je prvi njegov svetovalec v vojnih stvaréh; mož neprecenljivih zaslug za mlado združeno Avstrijo, kateri so pretili sovražniki od vseh stranij; mož izredno duhovit. Osemdesetletni starček se je še bojeval za ljubljeno svojo domovino v časih usodnih prevratov, a bistra njegova glava, mogočna njegova roka je ukrotila vsakega sovražnika. Si volasi starček je stal v ognji poleg viteškega svojega cesarja in ponosno in radostno zrl na neustrašnega, hrabrega, mladeniškega svojega vladarja. Mož trdnega verskega prepričanja je zaupal vedno v Bogá, in njegovo zaupanje ga ni varalo nikdar. Vojake svoje je ljubil kakor ljubi najzvestejši oče svoje sinove, zato pa so tudi oni njega ljubili, kakor še nikdar ni četa ljubila vodnika svojega. — Veselim se, da bivam med vojaki svojimi — dejal je pogostoma. — Na boj, dragi moji prijatelji! — klical je vojakom, kličoč jih v zadnji boj; — še jedenkrat slušajte sivega svojega vodjo in pojdite ž njim v zmago, kakeršno ste si priborili pri sv. Luciji,

Soma-Compagni, Custozzi, Volti in pred pragom mesta milanskega! Rad bi gledal še jedenkrat junaška dejanja vaša, odičil še jedenkrat junaške prsi pogumnih svojih tovarišev s slavnimi znamenji njih junaštva in srčnosti! — In res je bil kratek boj, zmaga sijajna, a tudi poslednja. Poslovil se je od čete z besedami, s katerimi je presvetli cesar zahvaljal svoje čete: — Zahvaljam vas, sinovi moji! Z junaškimi dejanji ste utrdili staro slavo avstrijske vojske. Ostali bodete, kar ste bili: ponos in dika Avstrije, neomahna podpora cesarskega prestola, presvetle rodbine vladarske! —

Nastal je mir, ali on ni zapustil vojakov svojih. — Ako mi ni bilo dano umreti na bojišči, umrjem naj vsaj med svojimi vojaki — dejal je. In veselèč se spominov slavnih zmag, skrbel je vedno za bodočnost Avstrije do zadnjega diha. Videl je, kakó prežé sovražniki od vseh straníj na mladega vladarja; oj, kakó rad bi bil še živel, samó da bi mogel služiti njega, braniti njega in domovino svojo. Bližala se mu je zadnja ura: — Vzgajajte mladino razumno, krščansko, hrabro! — klical je. V preroškem duhu je zrl v teh trenutkih sovražnika, prežečega na lepe pokrajine svoje domovine, in to ga je bolelo neznosno. Njemu ni bilo do življenja, bilo mu je do domovine, katero je moral zapustiti v času, ko ga je zopet in morebiti baš sedaj potrebovala najbolj. — In sedaj,

Janko, premisli, kaj je naše delo, katero se nam zdi takó trdó, kaj je naše trpljenje, naša smrt celó proti velikanskim skrbém, mukam in grozovitim smrtnim bcjem teh móž, katerim je pri srci vsa njih širna domovina! Spominjaj se tega, sinko moj, kadar greš mimo bronastega spomeníka in reci v srci svojem: Slava mu!

Tvoj oče.

April.

Pomlad.

1. — Ponedeljek.

Prvi dan aprila! Samó še štiri mesece šole! To je bil jeden najlepših juter vsega leta. V šoli sem bil jako vesel, zakaj Markič mi je obljubil, da pride póme, ko pojdeteta pojutrišnjem z očetom gledat cesarjev prihod; potem mi je mati obljubila, da me vzame s seboj v otroško zavetišče. Tudi zaradi zidarčka sem bil dobre volje, ker mu je bolje. Napósled me je včeraj učitelj pohvalil očetu mojemu. In poleg tega je bilo krasno vzpomladno jutro! Skozi odprto okno se je videlo modro nebó, drevje na vrtu je vonjalo od cvetja in brstja, na oknih nasprotnih hiš je bilo polno lončkov zelenja in cvetic. Učitelj se ni smijal, ker se nikdar ne smeje, ali v srci mu je bila radost, katera se mu

je razodevala na obličji; ravna guba na čelu je izginila skoro do cela; šaljivo je razlagal računsko nalogo na šolski tabli. Videlo se je, kakó se veselí svežega zraka, prihajajočega z vrta in vonjave, katera se vzdiguje iz sveže, od solnca pregrete prstí; vse nas je spominjalo izprehajališč in prijetnega bivanja na kmetih. V tem smo zaslišali s sosedne ulice kovača, ki je glasno udarjal na nakovalo, in v nasprotni hišici mater, katera je pevala pri zibelki deteta svojega; iz daljne vojašnice se je čulo piskanje trobent. Vsi smo bili veseli, napósled celó Zemljič. Sedaj pa je začel kovač močnejše udarjati in mati glasneje peti. Učitelj je prestal in poslušal, pristopil k oknu in dejal: — Nebó se smeje, mati pôje, poštenjak dela, dečki se učé oj, to je krasno! In stopivši iz šole, videli smo, da so i vsi drugi veseli; vsi so šli v vrstah zvižgaje ali prepevaje, kakör v predvečer štiridnevnihi počitkov. Učitelji in učiteljice so se šalili; óna z rdečkasto perjanico je tekala okolo svoje dece, kakor bi bila sama učenka; roditelji so se smijaje razgovarjali, in mati Krmelova je imela toliko vijolic v svoji košarici, da je od njih vonjala vsa soba. Nikdar se še nisem takó razveselil matere svoje, ki me je čakala, nego danes. Zatekel sem se ji v naróčaj: — Mati — dejal sem — kakó sem srečen, ne vem, kaj je to? — Mati se mi nasmehne rekoč: — Najlepši letni čas in — čista vest. —

Naš cesar.

3. — Četrtek.

Točno ob 10. uri je videl moj oče skozi okno Markiča, preprodajalca drv s svojim sinom, katera sta me čakala na trgu, in mi dejal: — Tu sta, podvizaj se, Janko! Híti gledat cesarja svojega. —

Kakor blisek sem bil spodaj; oče in sin sta bila še živahnejša nego sicer, in zdelo se mi je, da si nista bila nikdar takó podobna, kakor danes. Oče je imel na prsih častno svetinjo sredi dveh spominskih svetinj; brki njegovi so bili poglajeni in skrbno zasukani.

Takoj smo šli proti kolodvoru, kamor dospè cesar o polujednajstih. Oče Markič je pušil iz pipe in si mèl roke. — Vedita — dejal je važno — da ga že nisem videl od vojske z leta 1848., dolgih 40 let! — Markič je imenoval svojega cesarja po imeni: Frančišek ali Jožef, kakor tovariša svojega. — Frančišek je zapovedoval četrtem polku — Frančišek ni imel še osemnajst let — jahal je takega in takega konja. —

Štirideset let! dejal je sam sebi, pospešivši korak.

— Iskreno si želim, da bi ga videl še jedenkrat. Koliko izprememb, veselih in žalostnih trenutkov se mu je razvrstilo v tem, jaz pa

sem se izpremenil iz vojaka — v preprodajalca . . . Nasmijal se je.

Sin ga vpraša: — Ali bi vas spoznal, da vas vidi?

Oče se nasmehne: — Ti si bedast, cesar je bil le jeden, nas pa je bilo kakor kobilic. In kakor bi bil le zató ondu, da bi nas bil ogledoval! —

Dospeli smo pred kolodvor; tu je bila nebrojna množica. Oddelek lovcev je šel pred nami, mimu naju sta švignila dva ulanca na iskrih konjih, bliščeče opravljena. — Tu je bila dolga vrsta kočij, obilo stražnikov; bili so vsakovrstni polki vojakov v svetlih opravah, društva z zastavami, vojaška godba. Markič je hotel stopiti v veliko vežo, toda bilo je prepovedano. Zlezal je počasi v sprednjo vrsto, kjer je stalo ljudstvo v rednih vrstah in naju potegnili za seboj. — Sedaj pa je vedno z očmi meril prostor med seboj in visokim stebrom v veži. Hipoma nama reče: — Pojdita za menoj! — Rekši se dvakrat prestopi in obstane poleg stebra.

Takoj pride stražnik in reče: — Tukaj ne smete stati! —

— Jaz sem iz 17tega pehotnega polka z osemindesetega leta — reče naglo Markič in pokaže na svetinjo.

Stražnik ga pogleda in pravi: — Ostanite! —

— E, to je čarodejna beseda, sedemnajsti polk z leta osemindesetega! Zakaj pa bi

ne imel pravice, videti svojega vojskovodjo nekoliko ód blizu, jaz, ki sem služil v četi njegovi? —

Vedno še prihajajo ljudje in vozovi.

— Dà, takrat, govóri Markič — to so bili zgolj vragi! Kakó so planili na nas, sukaje se v krogu, kakor bi jih vrtinec nesel. Čul sem glas: — Visokost! — bližale so se nam upogle sulice — ustrelili smo, in dim je zagrnil vse. . . . Ko se razkadí, pokrita je zemlja z ljudmi in konji, ubitimi in ranjenimi. Obrnivši se, ugledam cesarja, ki nas gleda, kakor bi hotel reči: — Ali ni mojih fantov nihče ranjen? — In mi smo jednoglasno zaklicali: — Slava, slava! — kakor brezumni! Bog! To je bilo trenutje! Vlák je tu. . . Godba zaigrá, častniki prihité, množica stopa na prste. — O, ne bode ga še — reče stražnik — pozdravljajo ga z nagovori. — Oče Markič je bil nestrpen. — Oh! ako se spominjam — dejal je — vidim še vedno cesarja sredi bitke z ónim mirnim, jasnim obličjem! Cesar naš je junak od nog do glave. Ali se spominjata, dečka, ko je bila povódenj v Szegedinu — in še pri sto drugih nesrečah — kakó je bil, ako le mogoče, takoj na mestu, da je sam tolažil nesrečnike, in jim svojeročno lajšal bolečine, nesreče?! Kakó dan za dnevom čitamo o njegovih blagotvorih! — O, ljudstvo avstrijsko, bodisi katerekoli národnosti, ljubi ga brezkrájno, zakaj on je naš oče,

najboljši oče! — — Gromoviti vzkliki mu ustavijo besede; tisoč klobukov se dviga v zraku, štiri gospodje sédejo v kočijo.

— On je! — zakliče Markič in obstane kakor odrevenel. Nató pa tiho pristavi: — Moj Bog, kakó je osivel!

Vsi trije se odkrijemo; počasi se pomika kočija med brezštevilno množico, katera kliče, maha s pokrivali in robci. Gledal sem Markiča — očeta. Ves izpremenjen je bil; večji, bledejši, ravno stojèč ob stebru. Kočija dospè baš pred nas. — Slava! — kliče množica.

— Slava! krikne Markič z drugimi.

Cesar se obrne, pogleda mu v obraz in na svetinje. Markiču se zavrtí v glavi; glasno zakliče: — Sedemnajsti polk z leta osemínštiridesetega!

Cesar, ki se je že obrnil na drugo stran, ozrè se, ugleda Markiča in iztegne roko iz kočije. Osúpel in nevedé, kaj bi storil, skoči Markič h kočiji in privzdigne rokó. Kočija se odpelje dalje, množica se vsuje za njo in naju loči od očeta. Toda le za trenutek. Takoj ga najdeva, težko sopečega, resnih očij, kličočega svojega sinú po imeni in s povzdignjeno desnico. Sin mu hití naproti, on pa reče: — Vidiš, sinko, roka mi je še topla od njegove! — In božaje ga po obrazu, pravi mu: — To je ljubkovanje cesarja tvojega! —

In obstal je kakor sanjajoč na prostoru, solzne oči pa so strmele za kočijo; radovedna množica ga je obstopila.

— Ta je iz ónih z leta oseminštiridesetega — dejali so — vojak je, ki pozná cesarja; — in cesar je njega spoznal; — in roko mu je podal; — izročil mu je prošnjo — dejal je poslednji glasno.

— Ne, nikakeršne prošnje mu nisem dal, jaz ne, čemú? Dal bi mu pa kàj drugega, ako bi zahteval. —

Vse ga gleda.

Mirno reče: — Svojo krí! —

Otroško zavetišče.

4. — Petek.

Mati me je včeraj vzela s seboj v otroško zavetišče, kamor je šla, da bi voditeljici priporočila sestrico Strmškovo. Nikdar še nisem videl takega zavoda. Kakó me je zanimalo! Bilo je nad sto dečkov in deklic, a drug manjši od drugega, takó da so naši najmanjši učenci iz prvega razreda velikani proti njim. Prišla sva baš, ko so v dolgi vrsti prihajali v jedilno sobo, kjer sta bili dve dolgi mizi z mnogimi luknjicami, in v vsaki luknjici je tičala skledica z juho, rižem in graham; poleg nje je ležala lesena žličica. Toliko da so vstopili, že so se nekateri spravili na tlà, da bi

se igrali, ako ne bi bile došle učiteljice in jih dvignile. Marsikdo je ostal pri skledici, češ, da je njegova in hitro posrebal nekaj žlic iz nje. Ali učiteljica je došla in velela: — Naprej! — In zopet so šli nekoliko korakov dalje in storili kakor prej. Po dolgem sklicevanji in premikanji so dospeli vsak na svoj prostor in začeli moliti. Ali óni, ki so se pri molitvi morali obrniti od skledic, obračali so neprestano glavico svojo, vedno gledajoč čez rame, ali ni kdo pri njih skledici. Takó povzdiguje očesca proti nebu, a srca k skledi — jeli so moliti. Po molitvi so jedli: ta z dvema žlicama, óni z rokami; ta je pobiral grah s prstki iz juhe in ga mašil v žepe, óni ga je deval v robec, zgenil ga in tolkel po njem. Bili so tudi taki, ki so, nikar da bi jedli, gledali muhe, brenčeče po sobi. Zdelo se mi je kakor v kurniku. Krasno je bilo. Tam sta stali dve vrsti majhnih dekletec, vsaka je imela na temeni lasce zvezane in prepletene z rdečimi, modrimi in zelenimi trakovi. Učiteljica je vprašala vrsto osmerih deklic: — Kje rase riž? S polnim usticami in pevajočim glasom odvrnejo: — Ra-se v vo-di. — Učiteljica veli: — Roke kvišku! — In dvignilo se je belih, okroglih ročic, da so bile videti kakor beli in rožasti metuljčki te ročice, ki so bile še pred malo mesecev v povojih. Po jedi je bil počitek; najprej si je vzelo vsako dete raz steno košarico, v kateri je imelo svojo zalogo:

kruha, kuhanih sliv, kosce sira, kuhanih jajec, majhna jabolka, perot kuretine i. t. d. — Zdajci je bil ves vrt posejan s kosci, kakor da je kdo pticam posul hrane. Jedli so kàr najsmesneje: kakor zajčki, podgane, mačice, glodajoč, liza-joč, sesajoč. Tu je bilo dete, ki je pritiskalo kosec kruha k sebi in ga drgnilo z nešpljo, kakor da ima zarjavelo sabljo, katero mu je zlikati do čistega. Deklice so stiskale mehki sir v ročicah, da jim je belo mleko teklo skozi prstke v rokavce. Drugi so se podili in lovili, držèč med zobmi košček jabolka ali kruha, kakor mladi kužki. Tri druge sem videl, ki so s klinčkom vrtali kuhano jajce, pozorno kakor bi se nádejali zakladov na dnù. Polovico so stresli po tleh in potem kosec za koscem varno pobirali, kakor da so biseri. One pa, ki so imeli kàj izrednega, obstopilo je po osem do deset drugih tovarišev, kateri so zamaknjeni gledali v njih košarice, kakor da so našli luno v kislici. Zopet tam je obstopilo kakih dvajset sodrugov malega tovariša, ki je imel zavitek stolčnega sladkorja, prošèč ga, naj jim dovoli, da bi pomakali svoj kruh vánj; nekaterim je dovolil, drugim pa je dal oblizniti le svoje prstke. — Mati je stopila na vrt; poljubila tega in ónega, ali hipoma jih je bilo vse polno okrog nje, da poljubi in neguje tudi nje. Ta ji ponuja kosec nagrizenega pomaranče, drugi kruhovo skorjo; tretja zelen list; sedaj prihití k nji deklica

in ji pomolí prstek, na katerem se po paznem preiskavanji spozná majhna majhna zateklina, katero je dobila včeraj, doteknivši se prižgane sveče. Drugi so ji donášali najmanjše žuželke, takó da sem se čudil, kakó jih morejo videti in pobrati, potem stekleničine čepke, gómbice, cvetke i. dr. Majhen deček, ki je nosil obezано glavico, pripovedoval ji je jako važno neko povest — Bog zná, o čem ali o kom; drug jo je prosil, naj se nagne k njemu. Ko je ustregla želji njegoví, pošepetal ji je na uhó: — Moj oče dela ščetí. —

In v tem je bilo tu in tam sto nesreč: plakala je deklica, ki ni mogla razvozlati robca, sprla sta se dečka, potezujé se za polovico jabolka, plakal je deček, ker je padel čez prekopicnjeno klop in ni mogel vstati, i. t. d. i. t. d.

Pred odhodom je vzela maši dva ali tri najmanjše otroke v naróčaj. Ali zdajci prihité od vseh straníj in zahtevajo, da bi tudi njih dvignila v naróčaj; ta se oprime nje rok, drugi ogleduje nje prstane, tretji jo vleče za verižico pri uri in zadnji celó meri na nje kito.

— Pazite se, vso obleko vam zmandrajo — reče ji učiteljica. Toda mati ne pazi na obleko in ne prestane poljubovati dece; oddaljenejši otroci iztezajo ročice, kličoč: Z Bogom, z Bogom, z Bogom! Napósled se ji posreči, da dospè do vrat. Hipoma so vsi pri ograji, iztezajo ročice skozi ograjo, ponujajo ji kosce kruha, nešpelj, sira, in kličejo:

Z Bogom, z Bogom! — Pridi jutri zopet! Pridi skoro! — Kakor blagoslavlja je dvigne mati roko čez te ročice, kakor čez venec svežih rož. Sedaj dospè na cesto, vsa posuta z drobtinicami in krpicami; vsa zmedena in razmršena, s kito cvetja v jedni roki in s solzami v očéh, kakor da prihaja od pira. Od daleč pa se razlega, kakor cvrčanje drobnih ptic: — Z Bogom, z Bogom, gospá! Pridi jutri zopet!

Pri telovadbi.

5. — Sreda.

Ker je vreme vedno lepo, ne telovadimo več v sobi, temveč zunaj na vrtu. Gruden je bil včeraj baš pri ravnateljji, ko je prišla Dragičeva mati, óna črno opravljena gospá, opráščat ga novih vaj. Videlo se je, kakó težko jo stane sléharna beseda. — Ne more . . . — dejala je ravnateljju. Vilko pa je bil ves pobit, ker ne bode smel telovaditi na orodji. To ponižanje! — Videla bodeš mamica — dejal je — da bodem telovadil kakor drugi. — Mati ga sočutno pogleda. Nató pristavi plašno: — Bojim se njegovih tovarišev . . . hotèč rêči: . . . Da bi ga ne dražili. — Toda Vilko odvrne: — Nič ne dé . . . saj je Gruden tu. Dosti mi je, da se le on ne smeje. — In šel je tudi on z nami na vrt. Učitelj nas je vèdel takoj k plezalnemu

odru, kateri je jako visok. Dospевšim na vrh, postaviti se nam je bilo na povprečen tram. Poljšak in Markič sta plezala, kakor dve opici: tudi Strmšek bi bil prej gôri, da ga ni ovirala velika suknja. Da bi se smijal, nagajali so mu z njegovo govorico: Oprôsti, oprôsti! — Zemljič je sopihal kakor medved, stiskal zobe in si pomagal z vsemi štirimi; tudi Gorján Zorko je skoro dospel gôri in se postavil, kakor kralj médnje. Ljubič Srečko pa je navzlic novi svoji telovadni opravi dvakrat zdrknil nazaj. Da bi lože plezali, namazali so si roke z grško smolo ali kolofonijem, katere jim ni dal nihče drug, nego stari barantáč Zavrtnik. Sedaj je prišla vrsta na Grudna, kateri je plezavši mirno grizel svoj kos kruha, kakor bi to ne bilo nič. Zdelo se mi je, da bi bil brez težave še jednega nesel s seboj, takó je močán. Za tem je prišel Dragič Vilko. Ugledavši njega medle ročice ob drogu, začeli so se nekateri tovariši posmehovati. Toda Gruden je položil roke križema in gledal takó jasno, razumno in preteče okolo sebe, da se nihče ni drznil smijati. Védel je vsak, da mu Gruden ne zanesa, tudi vpričo učitelja ne. Dragič je plezal jako počasi; obraz in ročice so mu prihajale višnjeve, sospel je težko, in znoj mu je lil po čelu. Učitelj mu reče: — Pojdi dôli! — Ali on se le še bolj trudi; nisem ga mogel pogledati, vedno sem menil, da ga ugledam na tleh. Ubogi Dragič! Mislil sem:

Da sem jaz na njega mestu, koliko bi trpela mati moja! In zdajci se mi zasmili, da bi dal ne vém kaj, ako bi ga mogel skrivaj potiskati gôri. — Gruden, Poljšak in Markič so mu klicali: — Pogum, Dragič! Še jedenkrat takó! Le srčno! — In Dragič se zardí, vzdihne; samó še dve pedí ima do trama. — Dobro! — zakličejo mu tovariši; — še jedenkrat takó! — In prime se za tram. Vsi zaploskajo. — Dobro je! — pravi učitelj — toda sedaj pojdi dôli! — Ali Dragič ni hotel biti slabši od drugih tovarišev. Še jedenkrat napnè vse močí in se ob tram uprè z rokami, potem s koleni, napósled pa se postavi na noge. Smehljaje se in težko sopèč gleda po tovariših. Zopet zaploskamo, on pa se ozrè na cesto, kjer se izprehaja mati njegova. Nemirno hodi po tlaku, a sèm pogledati se ne upa. Dragič je šel dôli, in vsi so ga hvalili. Sedaj ga ni bilo spoznati, bil je ves izpremenjen; očí so se mu blestele, lica žarila, sapa mu je zastajala od sáme radosti. Ali ko mu je pri izhodu prihitela mati naproti, poljubila ga in vprašala: — No, ubožec moj, kakó je bilo? — odgovorili so ji vsi tovariši: — Dobro je naredil, prav dobro! — Prav takó, kakor mi! — Močan je, prav močan! — In uren! — Kdor bi sedaj videl veselje máterino! Hotela nas je zahvaljati, toda ni mogla govoriti; dvem, trem je podala roke, poljubila Grudna, potem pa prijela sinka za roko in urno odšla

domóv. In še daleč smo gledali za njima, kakó živahno sta se razgovarjala in hitro stopala, kakor še nikdar prej.

Učitelj mojega očeta.

11. — Petek.

Kakó lep je bil včeraj pot z očetom! Ko je oče včeraj opóludne po obedu bral časopise, vzkliknil je nenadoma — Je li mogoče? — in jaz sem mislil, da je umrl pred dvajsetimi leti! — Ali čujete? — reče proti nam — prvi moj učitelj v ljudskih šolah — Andrej Matejko — še živí! Štiriinosemdeset let ima. Prav tukaj v časopisu berem, da je dobil zlat križec za šestdesetletno poučevanje svoje. Šestdeset let poučevati — ali veste, kaj se pravi to? — In šele pred dvema letoma je odstopil. Ubogi učitelj moj! — Sedaj biva v vasi le jedno uro od mesta. Jutri, Janko, ideva k njemu. — Ves večer je govoril le o njem. Ime prvega njegovega učitelja vzbudilo mu je tisoč spominov na presrečno detinstvo, predrage tovariše, na davno umršo mater. — Andrej Matejko! — zaklical je. — Imel je že štirideset let, ko sem hodil k njemu v šolo. Zdí mi se, da ga še vedno gledam pred seboj. Bil je nizke rasti, jasnih očij, vedno obritega obraza. Bil je strog, toda dober, ljubezniv, a resen; njemu ni ušlo nič. Po mnogem trudu in veliki potrebi se je vzel — kmetski

sin — do učitelja. Bil je poštenjak. Mati moja ga je jako čislala, očetu je bil drag prijatelj. Težko, da bi me še spoznal, jaz njega — brez dvojbe. Štiriinštirideset let je minilo, odkar ga nisem videl! Štiriinštirideset let, Janko! Jutri pa ideva k njemu! —

Včeraj zjutraj ob 9. uri sva bila že na kolodvoru. Rad bi bil videl, da bi šel tudi Gruden z menoj, toda ni mogel, ker mu je mati zbolela. Bilo je krasno pomladno jutro. Vozili smo se sredi zelenih travnikov in cvetočega žitnega polja. Moj oče je bil vesel; vsak čas mi je dejal roko okrog vratú, kakor prijatelju in zrl v lepo okolico. — Ubogi učitelj moj! — dejal je često; — prvi je za očetom mojim, ljubil me je in mi storil mnogo dobrega. Nikdar nisem pozabil njegovih svetov in nekaterih očitanj, po katerih sem se vedno vračal domóv z zadrnjenim grlom. Imel je kratke, debele roke. Vedno ga še vidim, kakó je stopivši v šolo, postavil palico v kot in obešal plašč na obešalo. Vsak dan iste dobre volje, vedno vesten, dobroten, in pazen, kakor da uči prvič. Spominjam se, kakor bi sedaj slišal njegov glas, ki mi je klical: — Vilmar, Vilmar, kazalec in sredi-nec na peró! — Pač se je moral izpremeniti v štiriinštiridesetih letih! —

Na poti k njegovemu stanovanju je oče umolknil; bil je ves utopljen v spomine svoje; čestokrat se je nasmehnil in zmajal z glavo.

Hipoma pa se ustavi, rekoč: — Evo ga, to je! Stavil bi, da je on! — Nama naproti je dohajal starček sive brade, s širokim klobukom; opiral se je na palico, težko prestavljal noge, in roke so se mu tresle.

— On je — ponoví oče in pospeši korake.

Dospevši do njega, ustaviva se. Tudi starček obstojí in gleda očeta mojega. Bil je še čvrstega obraza in jasnih očij.

— Dovolite, ali ste vi učitelj Andrej Matjeko? — vpraša oče in se pokloni. Tudi starček dvigne pokrivalo in odvrne z nekoliko tresočim, toda polnim glasom: — Dà, jaz sem. —

— Dovolite torej, da vam jeden starih vaših hvaležnih učencev smé podati roko in vas vprašati, kakó se vam godí? Došel sem k vam iz L. —

Starček ga gleda začuden. Nató pravi: — Preveč čestí, preveč čestí . . . ne vem . . . kdaj . . . učenec moj? Oprostite: Prosim vaše ime? —

Oče mu imenuje svoje ime, pové, kdaj ga je učil in kjé; nató pristavi: — Sevéda, vi se me težko spominjate, ali jaz sem vas spoznal takoj. —

Učitelj povesi glavo in gledé na tlà, imenuje dvakrat, trikrat to ime; oče pa ga meri nepremično, veselo.

Hipoma dvigne starček svoj obraz, uprè jasni pogled v očeta in reče: — Hinko Vilmar,

sin zemljemerca Vilmarja, ki je stanoval na Mestnem trgu? —

— Dà — pritrđi moj oče in mu podá roko.

— Potem pa . . . reče starček — dovolite, gospod . . . in bliža se očetu in ga objame; siva njegova glava mu seza komaj do rámen; oče povesi glavo na njegovo čelo.

— Bodite toli prijazni in pojdite z menoj! — pravi starček.

Obrne se in stopa proti hišici med zelenjem. Za nekaj trenutkov smo bili tam. Učitelj je odprl duri, stopili smo v hišo. Sobica je bila pobeljena; ob steni je stala nizka postelja, pogrñjena z belo in modro križasto odejo; v kotu je stala majhna knjižnica s stolom, sredi sobe je bila miza s tremi stoli. Na steni je bil pribit velik zemljevid; po sobi je dišalo po jabolkih.

Sedli smo; moj oče in učitelj sta se pogledala molčé.

— Vilmar! — reče učitelj in uprè pogled na tla, krita z opeko, po katerih igrajo solnčni žarki. — O, dobro se vas spominjam! Mati vaša je bila takó dobra, ljubezniva gospá! Sedeli ste prvo leto nekaj časa v prvi klopi pri oknu. Danes še vidim kodrasto vašo glavo. — Nató se zamisli. — Bili ste živahen deček, kaj ne? Drugo leto ste oboleli na davici. Spominjam se, kakó so vas privedli zopet v šolo, zmedlelega in zavitega v ruto. Prešlo je

od tega časa štirideset let, je li da? Jako drago mi je, da se spominjate starega učitelja svojega. Tudi drugi moji nekdanji učenci so že bili pri meni: polkovniki, duhovniki in več drugih gospodov. — Nató vpraša očeta po njegovi službi in reče: — Veselí me, jako me veselí! Zahvaljam vas! Že dolgo je, da nisem videl nikogar, in bojim se, da bodete vi zadnji!

— Zakaj govorite takó? — odvrne moj oče — saj ste še čvrsti in zdravi. Takó ne smete govoriti.

— E, nisem, nisem — pravi učitelj — vidite te roke! — Pokaže mu tresoče roke. To je slabo znamenje. Pred tremi leti mi je prišlo, v šoli še. Nisem se niti menil za to, češ: To že zopet preide! Ali ne; bilo je vedno hujše. Niti pisati nisem mogel več. Oh, óni dan, ko sem prvokrat naredil madež v zvezek učencev! To je bil udarec za moje srce, "gospod! Silil sem se še nekaj časa, ali dolgo ni šlo. Po šestdesetih letih poučevanja sem se moral ločiti šole, učencev, dela. To je bilo hudo, povem vam, jako hudo. Ko sem zadnjikrat sklenil šolo, spremljalo me je vse do dóma; a jaz sem bil žalosten, videl sem, da mi je življenje pri kraji.

Že leto prej mi je umrla žena in jedini sin. Ostala sta mi le dva vnuka, poljedelca. Sedaj živim ob sto goldinarjih pokojnine. Sedaj ne delam več, in dnevi so mi neznosno dolgi. Jedino opravilo mi je, da prebiram stare svoje

šolske knjige, zbirke časopisov in knjige, katere sem dobil v dar. Tam-le so. In pokazal je na knjižnico. — To so moji spomini, preteklost moja . . . Drugega nimam na svetu. — Nató hitro pristavi z veselim glasom: — Čakajte, gospod Vilmar, iznenaditi vas hočem. —

Vstal je, stopil k knjižnici, odprl predalce in vzal iz njega več zavitkov, na katerih vsakem so bile štiri številke. Preiskavši jih nekoliko, potegne iz njih zavitek, prebere več listov, potegne jednega in ga podá očetu. Bila je njegova naloga — pred štiridesetimi leti! Zgoraj je stalo: Hinko Vilmar. Narekovanje. — Dné 5. majnika 1838. leta — Oče takoj spozná nekdanjo svojo veliko pisavo in začne smejoč se čitati. Ali hipoma so mu rosne očí. Skočim po konci in vprašam, kaj mu je?

Iztegnil je roko, dejal mi jo okolo pasa in me stisnil k sebi: — Vidiš li ta list? To-le so popravki matere moje! Vedno mi je popravljala naloge. One zadnje vrste so njene. Naučila se je bila pisave moje, in kadar sem bil truden ali zaspan, zvršila je moje delo. Sveta mi mati! — In poljubil je list.

— To so moji spomini — pravi učitelj. Vsako leto sem jedno delo vsakega učenca spravil in ga zaznamenoval. Časih prečitam kakšno nalogo, in tisoč stvari mi pride v spomin; zdí se mi, da gledam pretekle čase. Koliko jih je minilo, dragi gospod! Zamižim, v duhu

pa gledam obraz za obrazom, razred za razredom, stotine dečkov, katerih je; Bog zná, koliko že mrtvih.

Mnogih se spominjam dobro. Spominjam se najboljših in najslabših; ónih, ki so me veselili, in ónih, ki so me žalili, zakaj tudi takih je bilo dôkaj med tolikim številom! Ali sedaj se mi zdí, kakor da sem že na ónem svetu; sedaj ljubim vse jednako.

— Zopet séde in me prime rahlo za roko.

— Ali se ne spominjate nobene moje nagajivosti?

— Vaše, gospod! — nasmehne se učitelj; — ne, sedaj ne. A rêči nečem, da bi mi ne bili nagajali. Toda bili ste jako razumni za svojo dôbo. Posebno pa se spominjam velike vaše ljubezni do matere Ali to je jako jako lepó, da ste prišli. Kakó li ste mogli pustiti svoja dela, da ste prišli k staremu učitelju svojemu?

— Újzte me, gospod Matejko! — odvrne moj oče živahno — spominjam se časa, ko me je mati prvokrat spremila v šolo. Bilo je prvič, da se je morala ločiti za dve uri od mene in me prepustiti drugim rokam nego očetovim, rokam, nji skoro popolno neznanim. Nje dobremu srcu je bilo to, da sem začel hoditi v šolo, kakor bi šel v širni svet; bila je to prva ločitev: vstop v človeško družbo, katera je vzpre-

jela nje sina médse, da ji ga nikdar več ne vrne popolnoma. Bila je ginjena, jaz tudi. S tresočim glasom me je priporočala vaši skrbi, in ko je odhajala, pozdravila me je skozi polu odprte duri s solznimi očmi. Prav tedaj pa ste ji vi mignili z jedno roko, drugo pa položili na prsi, hotéč reči: — Zaupajte meni, gospá! — In ónega migljaja, pogleda vašega, kateri mi je pričal, da ste umeli vsa čuvstva in misli matere moje, nisem pozabil nikdar; vsadil se mi je v srce! Zakaj, óni izraz mi je bil neko zagotovilo vaše ljubezni, vaše brambe in varstva. V ta spomin sem danes tukaj. Prišel sem, da vas po štiridesetih letih zahvalim, mili učitelj moj! —

Učitelj ne odgovorí ničesar. Gladí mi lase, drhteča roka mu zdrkne preko čela na moje rame. — Moj oče v tem ogleduje sobico, napósled pa mu obstane pogled na učitelji, kakor bi hotel rêči: Ubogi učitelj, tó-le imaš za ves svoj trud, za šestdesetletno naporno poučevanje!

Toda učitelju se ni videlo, da bi pograšal česa. Govoril je zopet o naši rodbini, o tovariših mojega očeta, o svojih tovariših, in drug drugemu sta pripovedovala, kar jima je bilo znano o njih. Napósled vstane moj oče in prosi učitelja, da bi šel z nama dôli v vas zajuterkovat. Počasi odgovori le-tá: — Hvala vam, hvala! — a bil je neodločen; oče ga prime za roke in zopet prosi. — Toda kakó bodem jedel s temi rokami, ki se takó tresejo? To je tudi

drugim nadležno! — Pomagala vam bodeva — pravi oče. Učitelj se nasmehne in pritrdi. — Lep dan je danes záme — pristavi, ko zapira duri — lep dan, gospod Vilmar! Nikdar ga ne pozabim. —

Oče podá učitelju roko, ta pa prime mojo roko, in takó stopamo po stezi nizdolu. Srečali smo dve deklici, kateri sta bosí gnali kravo na pašo, in dečka, ki je nesel butaro drv. Učitelj nama je pravil, da sta učenki in učenec drugega razreda, kateri zjutraj pasó, popoldné pa hodijo v šolo. Sicer nismo srečali nikogar. Skoro smo bili v gostilni in smo začeli zajuterkovati. Učitelj je sedel med nama. V gostilni je bilo tiho kakor v samostanu. Učitelj je bil jako dobre volje, od veselja skoro niti jesti ni mogel. Oče mu je rezal mesó in kruh ter mu dal solí na krožnik. Kadar je pil, držal je kozarec oberoč, in še se mu je zadeval ob zobe. Razgovarjal se je jako živahno o berilih ónega časa, ko je bil še mlad, o učnih črtežih, o pohvalah svojih prednikov in o naredbah zadnjih let, in pri tem se mu je zardel obraz, glas mu je bil čimdalje veselejši, in smeh njegov je zvenel kakor iz mladeniških ust. Moj oče ga je pa gledal zadovoljno, z ónim zamišljenim, smehljajočim izrazom na ustnih, s katerim je gledal mene domá.

Učitelju se je nagnila kupica v drhteči roki, in vino se mu je polilo po prsih; takoj

je vstal moj oče in ga obrisal. — Ne, gospod, to ne gré! — branil se je starček in se nasmihal od radosti. Govoril je tudi nekaj latinskih besed. Končno pa je dvignil kupico in dejal resno: — Na vaše zdravje, gospod inženér, na zdravje vaše dece, v spomin dobre matere vaše! — Na vaše zdravje, dragi, mili učitelj moj! — odvrne oče in mu stisne roko. — V sobi je bil tudi gostilničar in nekaj gostov, kateri so nas gledali in se vidno radovali, da sva toliko pozornosti izkazovala njih dobremu učitelju. — Ob 2. uri sva odhajala, in učitelj naju je spremil do kolodvora. Moj oče mu je podal roko, on pa meni svojo; jaz sem mu nosil palico. Ljudje so postajali in nas gledali, zakaj vsi so ga poznali in ga pozdravljali. Idoč mimo neke hiše, čuli smo glasove dečkov, ki so čitali zlogujé. Takoj se je užalostil. — To me bolí, dragi moj gospod, to me bolí! Čuti te glasove in misliti, da je drug na našem mestu Šestdeset let sem poslušal to godbo — kakó dobro je dela srcu mojemu! Sedaj sem brez rodbine, brez dece! —

— Ne, gospod učitelj — pravi moj oče — mnogo mnogo dece imate razkropljene po vsem svetu, katera se vas spominja, kakor sem se jaz vedno vas spominjal. — Ne, ne — odgovorí učitelj žalosten — jaz nimam nì šole, nì dece — a brez dece ne bodem živel dolgo. Moja ura skoro pride. —

— Ne govorite takó, gospod učitelj, ne mislite tega! Mislite rajši, koliko dobrega ste storili — kakó koristno, plodonosno ste preživeli ure svoje! — Starček za nekaj hipov nagne glavo na očetovo ramo, meni pa stisne roko. — Dospeli smo do kolodvora. Vlak je bil pripravljen za odhod. —

— Zdravstvujte, gospod učitelj! — pravi oče in ga srčno poljubi.

— Z Bogom, z Bogom! Hvala vam! Z Bogom! odgovori učitelj, prime z drhtečimi svojimi rokami očetovo roko in jo pritisne na srce. — Nató ga poljubim tudi jaz in čutim, da ima vse solzno lice. Oče me vzdigne na voz. Ko je vstopiti i njemu, vzame urno učitelju njegovo staro palico in mu podá svojo s srebrnim ročnikom, rekoč: — Prosim, obdržite si jo v spomin! —

Starček mu jo hoče vrniti, toda oče je že na vozu.

— Z Bogom, dobri učitelj moj! —

— Z Bogom, sinko moj! odvrne učitelj. In ko se vlak začne že premikati, pravi: — Bog vas blagoslovi za tolažbo, katero ste prinesli ubogemu starčku!

— Da se vidiva! — velí oče z ginjenim glasom.

Ali učitelj je zmajal z glavo, kakor bi hotel reči: — Nič več se ne vidiva. —

— Dà, dà — ponoví oče — da se vidiva! —

Starček pa povzdigne roko in pokaže kvišku, češ: — Tam gôri! In takó je s povzdignjeno drhtečo desnico izginil najinim očém.

Ozdravljenje.

20. — Nedelja.

Kdo bi mi bil rekel, ko sem se ónega dné vračal z očetom z ónega lepega poséta, da deset dnij ne bodem videl nì polja nì neba! Bil sem nevarno bolan. — Spominjam se, kakó je mati vzdihovala poleg mene, kakó je oče ves blede upiral svoj pogled váme, in kakó je sestra Milena tiho govorila z mlajšim brateem — in kakó je zdravnik vsak čas prihajal in mi govoril neumevne besede. — Skoro bi se bil za vedno poslovil od njih. — Oh, uboga mati moja! Trije ali štirje dnevi so minili, katerih se skoro nič ne spominjam, ali pa le megleno kakor v sanjah. Takó se spominjam, da sem videl pri postelji dobro svojo učiteljico iz prvega razreda, katera je pritiskala na usta robec, da bi me s kašljem ne dramila. Tudi moj učitelj je prišel; nemo me je gledal in me poljubil; tedaj me je zašegotala njegova brada. Prav takó megleno sem videl rdečkasto glavo Krmelovo, plavkaste kodre Poljšakove, temnoopravljenega Dalmatinca in Grudna, kateri mi je prinesel majhno pomarančo s stebličem in dvema perescema na njem. Vender je naglo odšel, ker mu je mati

bolna. -- Potem sem se vzdramil in zvedel, da mi je bolje. Oče in mati sta se nasmihala, Milena je prepevala tiho. -- Kakó žalosten je bil ta sèn! -- Sedaj sem bil vsak dan boljši. Prišel je Zidarček, naredil mi „zajčka“, in jaz sem se mu prvokrat smijal; kakó lepo ga naredí sedaj, ko mu je obrazek po prebiti bolezní bolj podolgast! Prišel je tudi Markič; Zavrtnik mi je podaril dva žreba nove svoje loterije za nožič s petimi klinami, katerega je kupil od starinarja. Včeraj pa, ko sem spal, prišel je Strmšek naravnost iz kovačnice, položil mi ličece na roko in mi pustil na nji črne sledí, katere pa so me jako razveselile, ko sem se vzbudil. —

Kakó so ozelenela drevesa v teh dneh! Kakó zavidam dečkom, katere vidim hiteče v šolo, kadar me vêde oče k oknu! Toda za nekoliko dnij se i jaz vrnem tjà. Željno že pričakujem, da bi videl tovariše, svojo klop, vrt, ulice; — da bi zvedel, kaj se je zgodilo v tem času; — da bi sédel zopet k svojim knjigam in zvezkom, o katerih se mi zdí, da jih nisem videl že vse leto! — Uboga mati moja, kakó je zmedlela in obledela v tem času! — Ubogi oče moj, kakó je onemogel! — In dobri moji tovariši, kakó so me obiskovali, po prstih stopaje in poljubujé me na čelo! Žalost me obhaja, ko se spominjam, da mi se bode kdaj ločiti od njih! S Poljšakom in nekaterimi drugimi tovariši bodem morda še skupaj, toda vsi drugi? — Ko

dovršé četrty razred, potem z Bogom! — Nič več se ne bodedo videli, nikdar več jih ne bode k moji postelji, kadar bodem bolan. Gruden, Strmšek, Markič — toli dobrih, vrlih dečkov, takó ljubeznivih tovarišev ne bodem imel nikdar več! —

Prijateljstvo delavcev.

20. — Nedelja.

Zakaj, Janko, nikdar več? To je zavisno od tebe. Kadar dovršiš četrty razred, pojdeš na gimnazij, óni pa bodo rokodelci; vender pa ostanete vsi v istem mestu, morda mnogo let. In zakaj bi se potem ne videli „nikdar več“? Ako bodeš ti na vseučilišči ali v bogoslovji, našel jih bodeš v prodajalnicah, v njih delavnicah in od srca se bodeš radoval, viděč nekdanje svoje tovariše kot vrle možé, marljive delavce. Rad bi vedel, ali ne bodeš poiskal Markiča ali Strmška, kjerkoli bi tudi bila. V njih družbi bodeš prebil lepe trenutke, in ako bodeš hotel spoznati svet in življenje, videl bodeš, koliko si moreš od njih pridobiti v stvaréh, o katerih te nihče drug ne more poučiti: o njih rokodelstvu, njih družbah in o običajih domovine svoje. Glej, da si ohraniš sedanje prijateljstvo, zakaj težko ti bode sklepati druga prijateljstva v krogih, katerim ne pripadaš. Ako pa ostaneš le v svojem krogu, bodeš kakor

človek, kateri čita le jedno knjigo. Ohrani si torej to prijateljstvo, četudi se bodeš moral ločiti od njih; kaži jim že sedaj s svojim vedenjem, da jih odlikuješ, prav zató, ker so sinovi rokodelcev. Pomni: ljudje višjih krogov so častniki — rokodelci so vojaki — prostaki; vender pa v družbi, kakor v vojski ni vojak nič menj plemenit, nego častnik, zakaj plemenitost je v delu in ne v dobičku, v notranji vrednosti in ne v visoki službi. Ako pa obstojí prednost v zaslugi, torej gré prednost vojaku - prostaku, kateri ima najmenj koristi od truda svojega. Ljubi torej, sinko, in čislaj med svojimi tovariši posebno sinove delavcev, spoštuj trud in žrtve njih roditeljev; zaničuj in preziraj pa različnost bogastva in stanú, po čemer merijo le neotesanci svojo uljudnost in čustva svoja. Premisli, da je iz žil delavcev in seljakov tekla óna blažena kri, katera se je že tolikokrat prelivala za domovino našo! Ljubi Grudna, Strmška, ljubi Markiča in zidarčka, zakaj ti rokodelčki imajo v svojih prsih plemenito srce, in ni jedna izpremena bogastva ali stanú ti ne iztrgaj iz srca te svete ljubezni mladostne! — Prizezi, ako po tridesetih letih kje na železniški postaji v opravi strojevnika spoznaš nekdanjega svojega Grudna z začrnelim obrazom . . . oh, ni treba prisezati: vem, da skočiš k njemu in ga objameš, ako si tudi prvi minister vsega cesarstva! *Tvoj oče.*

Grudnova mati.

28. — Ponedeljek.

Vrnivši se v šolo, zvedel sem takoj žalostno novico. Grudna že več dnij ni bilo v šolo, ker mu je mati zbolela. V soboto zvečer je umrla. Včeraj zjutraj nam je dejal učitelj: — Ubogega Grudna je zadela najhujša nesreča, katera more zadeti otroka. Mati mu je umrla. Jutri pride zopet v šolo; prosim vas že danes, dečki: spoštujte strašno boleost, katera mu trga dušo. Stopivšega v šolo, pozdravite ga ljubeznivo a resno, priporočam vam, da se ne bode nihče smijal ali se šalil ž njim. — Danes zjutraj je prišel Gruden v šolo že nekoliko pozno. Srce me je zbolelo, ko sem ga ugledal. Ves je zmedlèl, oči so mu bile rdeče, in noge so se mu tresle, kakor da je bil mesec dnij bolan. Težko ga je bilo spoznati. Bil je črno opravljen — kakó se mi je smilil! Nihče se ni upal sopsti; vse ga je gledalo. Toliko da je stopil v sobo in ugledal šolo, kamor ga je pokojnica tolikokrat spremila, in klop, čez katero se je tolikokrat nagnila v dnevih preizkušenj, in ga hrabrila, kjer je tolikokrat mislil nánjo in nestrpno čakal, da ji pohiti v naróčaj — jel je jokati na glas. Učitelj stopi k njemu, pritisne mu glavo sebi na prsi, rekoč: — Le jokaj se, ubogi deček, le plakaj — toda utolaži se! — Matere tvoje ni več tu, a vedno te še gleda,

vedno te še ljubi, nje duh biva poleg tebe, in nekega dné jo bodeš zopet videl, ker si blaga, plemenita duša, kakor je bila ona. Pogum! — Rekši ga spremi do klopí poleg mene. Nisem se ga drznil pogledati. Pripravljaj si je pi-sanke in knjige, katerih ni pogledal več dnij; odprši knjigo, ugleda na prvi stráni sliko, kažočo mater s sinkom, in znova se razjoče. Učitelj nam migne, naj ga pustimo v miru in jame poučevati. Jaz bi mu bil rad kàj rekel, a nisem vedel kaj. Položim mu roko na rame in pošepčem: — Ne jokaj se, Gruden! — Odgovoril ni ničesar, a prijel me je za roko in jo obdržal v svoji. Pri ódhodu ga ni ogovarjal nihče, tiho in mirno so ga obstopili. Ugledal sem svojo mater in ji hitel naproti, da bi jo objel; ugenivši namero mojo, vzdržala me je z rokami, da se ji nisem približal, pogled njen pa je bil obrnjen v Grudna. Najprej sem se začudil, kaj to pomeni, toda obrnivši se na óno stran, umel sem takoj máterino vedenje. Gruden me je gledal žalostno, češ: — Ti poljubuješ mater, a jaz je ne bodem nikdar več! — Ti imaš mater, moja je mrtva! — In odšel sem z materjo, ne da bi ji bil podal roko.

Tolažba.

29. — Torek.

Tudi danes je prišel Gruden v šolo bledega obraza in zabreklih očij; toliko da

je pogledal male darove, katere smo mu pripravili na klop, da bi ga razvedrili in utolažili. Učitelj je prinesel knjigo, iz katere nam je hotel prečitati odstavek, da bi se nesrečni deček utolažil. Obrnivši se k njemu, ki je s sklonjeno glavo slonel na klopi, reče mu: — Gruden, posili se nekoliko in piši z nami, kar bodem narekoval. — Pripravili smo se k pisanju, učitelj pa nam je prečital pismo, katero je pisal slaven državnik, mož plemenite duše in blagega značaja, najboljšemu prijatelju svojemu, katerega je zadela najhujša nesreča: — Prijatelj! — na svetu je ne bodeš videl nikdar več — matere svoje; to je strašna resnica! Ne bodem prihajal k tebi, zakaj tvoja bolest je jedna ónih velikih, svetih bolestij, katere nam je prebiti in premagati samim. Umeješ li, da pravim premagati! — Premagati vse óno, kar je v bolesti nesvetega, neplemenitega, vse óno, kar ponižuje in slabí duhá, toda ga ne jači in ne krepí. Tebi ostani drugi del bolesti, drugi, plemeniti, boljši del, kateri ti povišuje in krepí duhá in te ne ostavi nikdar. Tu nimaš ničesar kar bi ti moglo nadomestiti izgubo dobre matere. Niti v težavah niti v radostih življenja je ne bodeš pozabil. Spominjaj se je, ljubi jo, žaluj po nji, kakor zasluži. Čuj me, prijatelj! Smrti ni, niti pojmiti je ne moremo. Življenje je življenje in sledí zakonu življenja: napredku. Včeraj si imel mater na zemlji, danes imaš

drugje angelja. Kar je dobro, ne umrje. Takó ljubezen matere tvoje! Ona te sedaj bolj ljubi, nego te je kdaj. Ti pa si ji bolj odgovoren za svoja dejanja, nego prej. Zavisno je od tebe in delovanja tvojega, ali se hočeš zopet sniti z njo; trudi se iz ljubezni in spoštovanja do matere, da se izboljšaš in da ji napravljaš veselje. Reci si odslej pri vsakem dejanji: — Ali bi ga odobraval mati moja? — Njena premena ti je postavila angelja na svet, kateremu ti je posvetiti vse svoje misli. Bodi krepak in dober: premaguj obupno in neplemenito boleost, vzdržuj mirnost velikega trpljenja v veliki duši. To želi ona od tebe. —

— Torej Gruden — dejal je učitelj — bodi krepak in miren. To želi ona od tebe. Čuješ li?

Pritrdil je z glavo, da umeje, v tem pa so mu kapljale debele in goste solze iz očij na klop, na zvezek in roke.

M e š č a n s t v o .

(Mesečna pripovedka.)

Ob 12. uri smo šli z učiteljem v mestno dvorano, da bi videli, kakó bode odlikovan deček, ki je rešil svojega tovariša iz reke.

Zunaj je visela velika, črno-rmena zastava.

Ko smo vstopili, bilo je že polno ljudstva, redarjev, gasilcev in vojakov. Stopili smo v kotič, kjer je bilo že nekaj učencev iz drugih

oddelkov, ki so pred nami došli z učitelji svojimi. Blizu nas je bila gruča dečkov, katerim se je poznalo iz njih vedenja, da so tovariši slavljenčevi; glasno so se pogovarjali in smijali. Tudi deklice raznih učilnic so prišle gledat. Spredaj je bila zeleno pregrnjena miza in več lepih stolov za mestne odbornike. Vse je bilo živahno, veselo, in godba je igrala zadaj v dvorani. Skozi velika okna je sijalo solnce. Lepo je bilo. — Pri vhodu se zasliši živahno ploskanje. Vzpnem se na prste, da bi videl, kaj je. — Prišla sta mož in žena; on je vodil dečka za roko. Ta deček je bil rešitelj tovariša svojega. Mož je bil njegov oče, zidar in prazniški opravljen; žena, njegova mati je bila majhna, plavkasta in črno oblečena. Deček, tudi plavkast, imel je sivo suknjico. Osupli se ozirajo po ploskajoči množici; vratar jim odkaže sedeže — na desni strani mize.

Zopet zaploska ljudstvo; deček se ozre okolo sebe, držeč pokrivalo v rokah, kakor da ne vé prav, kje je. Zdelo se mi je, da je podoben Markiču, toda bil je še bolj rdečih lic nego óni. Tovariši njegovi, óna gruča dečkov, pa so se prignetli blizu njega in klicali: — Niko, Niko, Nikica! — Po dolgem klicanji jih je šele čul in si zakril nasmeh s klobukom.

Sedaj utihne godba, tam pri vhodu pa ugledamo mestnega župana z mnogimi črnoopravljenimi gospodi. Ljudstvo umolkne.

Župan izpregovori. Prvih njegovih besed nisem mogel čuti; — toda skoro je povzdignil glas in govoril takó jasno, da sem umel vse: — Ugledavši z brega svojega tovariša, ki se je malone boril s smrtjo, slekel se je in planil v vodo, ne da bi bil premišljal. Ljudje so ga klicali. — — Ne hôdi, utonil bodeš! — ali ni jih slušal; hoteli so ga pridržati, a iztrgal se jim je in skočil za tovarišem v vodo. Reka je bila velika, nevarnost strašna, celó za možá. Ali vrgel se je v valovje z vso močjó telesa in srcá svojega. Dosegel je nesrečnika in ga potegnil k sebi; ljuto se je boril z valovi, ki so ga hoteli požreti, še ljuteje z utopljencom, kateri se ga je hotel oprijeti. Večkrat se je potopil pod vodo in se le s skrajnim naporom zopet dvignil na površje. Bojeval se je kakor mož, kakor oče za sina, kateri je nádeja življenja njegovega. Napósled — "Bog ni hotel, da bi bila taka srčnost zaman — iztrgal je mladi plaváč žrtev deročim valovom in otetemu dečku še z drugimi ljudmi izkazal prvo skrb. Nató se je vrnil domóv in odkritosrečno povedal roditeljem svoje dejanje.

— Gospôda moja! — Lepo, častno je junaštvo možá; — ali junaštvo deteta, katero še ne pozná častihlepnosti in sebičnosti, junaštvo deteta, kateremu je imeti toliko več srčnosti, ker nima močí — deteta, od katerega ne zahtevamo še ničesar — katero je že ple-

menito in ljubeznivo, ako vé umevati tuje žrtvovanje, táko junaštvo deteta je vzvišeno — božje! Kaj bi še dalje govoril, gospôda! Preproste velikosti ni môči dičiti z besedami. Pred vami stojí srčni, plemeniti rešitelj! Vojaki, pozdravite ga kakor svojega brata; matere, blagoslovite ga kakor svojega sina; vi otroci, spominjajte se njegovega imena, ohranite si njegov obraz neizbrisno v spominu! — A ti, deček, pridi sèm! V imeni presvetlega vladarja ti podajam meščansko svetinjo hrabrosti!

Dvorana se kar trese, takó burno ploska ljudstvo temu govoru. Župan mu pripnè svetinjo na prsi in ga poljubi na čelo. Mati si zakrije obraz, oče povesi glavo. Župan jima podá roko in jima izročí diplomo. Nató se obrne k dečku, rekoč: — Spomin na ta ime nitni in presrečni dan záte in roditelje tvoje te ohrani vse življenje na poti častí in kreposti. Z Bogom! —

Gospodje odidejo. H koncu zopet zaigrá godba. V tem hipu pa se izmed gasilcev prikaže osemleten do devetleten deček in hití slavlencu naproti. Po dvorani se znova razlega vzklikovanje in ploskanje: — bil je rešenec, ki je prišel, da zahvali rešitelja svojega. Poljubívši ga, oklene se ga za roko, da sta skupno šla domóv; za njima stopata oče in mati ter se le stéžka rijeta skozi množico. Ob ozkem vhodu so stali na obeh stranéh re-

darji, dečki, vojaki, žene; ko je prišel mimo dečkov, pozdravljali so ga vsi. Tovariši njegovi so klicali: — Vrlo, Nikica! — Dobro! — Dobro! — Stopal je blizu mene: na obrazu srečen nasmeh, mati se je jokala in nasmihala, oče si je z drhtečo roko gladil brke. Ko so prišli mimo deklic, bili so hipoma kàr posuti z vijolicami, spominčicami in rožami. Drugi so pobirali cvetke s tal in jih podajali materi. Godba je še vedno igrala, a nje glasovi so bili čimdalje bolj zamolkli, da so bili slišati, kakor srebrni glasovi, ki se z odplavajočo ladjo po reki izgublajo nizdolu.

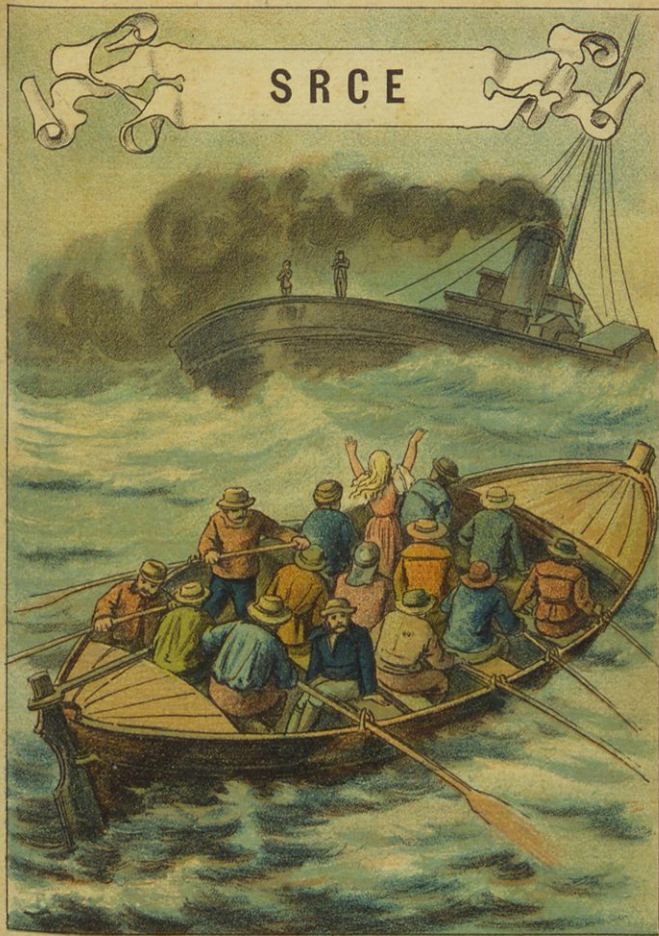
KAZALO.

	Stran
Marcij. Večerna šola	3
Borba	5
Roditelji dečkov	7
Številka 78.	9
Mali mrtvec	11
Prepir	13
Moja sestra	15
Rešitelj svoje babice	17
Zidarček je nevarno bolan	25
Grof Radecki	28
April. Pomlad	30
Naš cesar	32
Otroško zavetišče	36
Pri telovadbi	40
Učitelj mojega očeta	43
Ozdravljenje	54
Prijateljstvo delavcev	56
Grudnova mati	58
Tolažba	59
Meščanstvo	61

Cena 20 Kc

SRCE

Čolnič odpluje, deklica, doslej brezzavestna, dvigne oči in začne glasno jokati. Z Bogom, Milan! kliče jokaje in izteza roke.

Majnik.

Krvičasta deca.

Danes sem se oprostil šole, ker mi ni bilo dobro. Mati pa me je vzela s seboj v zavod za krvičasto deco, kamor je šla priporočiti bolno dete našega vratarja; toda v sobo iti mi ni dovolila . . . — — — — —

Ali nisi umel, Janko, zakaj ti nisem dovolila v sobo? Ako bi te bila privêdla med te nesrečne ubožce, videti bi bilo, kakor da te hočem kazati čvrstega, zdravega dečka. Saj imajo itak dosti prilike za jednake bolestne primere. Kakó žalostno! Solze srčnega usmiljenja so mi silile v okó, ko sem vstopila! Bilo je kakih šestdeset deklic in dečkov . . . Oj, ti ubogi, skrivljeni udki! Te uboge sključene ročice in nožice; ta uboga razrasla telesca! Ali takoj sem opazila njih ljubeznive obrazke, z očmi polnimi duhovitosti in srčne milobe! Tu je bilo dete s šiljastim noskom in bradico, da je bilo videti, kakor majhna starka — a ta nasmeh njegov je bil nebeško ljubezniv. Nekateri otroci so

spredaj videti popolnoma zdravi, toda ko se obrnejo . . . zabolí nas srce. — Zdravnik, kateri jih redno hodi preiskavat, bil je tu. Postavil je vsakogar na klop, privzdignil mu oblečico in mu pretipal debele ude. Ali ti ubožci se ne sramujejo, vidi se, da so vajeni vednega preiskavanja. — Sevéda sedaj je že vsak boljši, ker ne trpí več; ali če pomislimo, koliko so prebili pri prvih znamenjih rasoče nesreče in kaj so čutili, vidèč, kakó pojema ljubezen njih bližnjikov, moremo šele umeti velikost njih nesreče. Ubogi otroci! Ure in ure dolgo so presedeli v kotu zatohle sobe, nesnažnega dvorišča, slabo preživljeni, draženi od svojih sovrstnikov ali celó mučeni s prevezami in nepripravnimi opravami. Sedaj se nekateri boljšajo po dobri hrani in telovadbi. Učiteljica je telovadila ž njimi. — Usmiljenje se vzbuja v človeku, videčemu te uboge, zavite, v deščice povite suhe nožice, kakó se pri dotičnih poveljih iztezajo pod klopí — ubogi udki, katere bi jim kàr poljubljal! Mnogo jih je bilo, ki se niso mogli dvigniti iz klopí; obsedeli so z glavico naslonjeno na roko, z drugo pa gladèč svoje bérlice; drugim je po suvanji z rokami pošla sapa; onemogli so se zgrudili na sedež in se nasmihali, da bi prikrili utrujenost svojo. — O Janko, in vi vsi, ki ne znate ceniti zdravja, vam se vidi zdravje kàj čisto nevažnega. Spominjala sem se tudi mater, katere nosijo lepe

svoje cvetoče in zdrave dečke v naročaji, veselè se njih lepote, in bilo mi je, kakor da moram potegniti vse te glavice na srce — in ko bi bila sama, rekla bi: Nič več ne grem odtod! Vam žrtvujem življenje; mati vam bodem do zadnjega dné . . . In v tem so zapeli — peli s tankimi svojimi glaski, da mi je sezalo v srce. In kakó so bili srečni, ko jih je učiteljica pohvalila! Od hvaležnosti so ji poljubljali roke, zakaj neločni so od ónih, ki jim storé dobro. In tudi jako nadarjeni so, dejala je učiteljica in radi se učé, ti angeljčki. — Učiteljica je mlada in ljubezniva; na nje obrazu je čitati neka mila tožnost, kakor odsev nesreče, katero tolaži in miluje. — Mila mi deklica! Med vsemi bitji, katera si služijo kruh z delom, ni nobenega, katero bi ga služilo sveteje, nego ti, hčerka moja!

Tvoja mati.

Žrtvovanje.

7. — Sreda.

Mati moja je dobra, ali tudi Milena, sestra moja, ima prav takó blago in nežno srce kakor óna. Sinoči, baš ko sem prepisoval pripovedko „Od Apenin do And“, katere nam je dal učitelj vsakemu jeden del, ker je jako dolga, pride Milena po prstih stopaje k meni in pravi: — Pojdi z menoj k materi. Čula sem, kaj sta se

zjutraj razgovarjala oče in mati. Očetu se je nek trgovinski posel ponesrečil. Bil je zató žalosten, in mati ga je tolažila. V zadregi smo, ali umeješ to? Denarja nimamo. Oče je rekel, da mora kàj žrtvovati, dokler se izguba ne nadomestí. Sedaj morava tudi midva kàj žrtvovati, je li? Ali hočeš? — Dobro, govorila bodem z materjo, ti pa ji obljubi, da storiš vse, kar ti bodem velela. — Rekši me je vedla k materi, katera je šivala vsa zamišljena. Jaz sem sédel na jeden konec divana, óna na drugi ter začela: — Mati, poslušajte! Jaz vam imam — midva vam imava nekaj povedati. — Začudeno naju je pogledala. — Milena pa nadaljuje: — Oče nima novcev, je li da ne? — Kdo ti je to rekel? — vpraša mati in se zardí. — Jaz vem — odvrne Milena odločno. — Dobro je, mati, a čuj naju, tudi midva sva pripravljena žrtvovati kàj. Meni si obljubila pahljačo in Janku škatljico z barvami. Midva nečeva ničesar. Zadovoljna in vesela bodeva tudi takó, veruj mi, mati! — Mati hoče nekaj odgovoriti, a Milena jo prehití: — Dà, takó bodi. Dokler oče ne pridóbi izgubljene vsote, nečeva tudi sadja niti drugih stvaríj; juha nama zadošča, za zajutrek bodeva jedla kruh. Takó bodemo za hrano potrosili menj, toda zagotavljam te, da ne bodeva nič menj vesela, nego doslej. Ali ni takó, Janko? Dà, Milena! — Vedno bodeva vesela — zatrjuje Milena, pokrivajoč materi usta — in ako

bi bilo treba, pripravljena sva žrtvovati še več: pri obleki ali v čem drugem; radovoljno sva pripravljena prodati tudi darila svoja. Vse svoje reči dam iz rok, služila ti bodem, da ne bomo izdajali ničesar, delala bodem s teboj ves dan, pripravljena sem vsemu! — Vsemu! — vzkliknila je in objela mater; — vsemu, da le moj dobri oče in dobra moja mati ne bodeta trpela; da bodem vaju videla zopet vesela in mirna kakor prej s svojim Jankom in Mileno svojo, katera vaju ljubita, katera bi vse dala za vaju! — Oh, nikdar nisem videl matere takó vesele kakor v tem trenutku, nikdar naju ni poljubila takó strastno na čelo, jokajoč se in smijoč, nema, brez besed. — Nató pa je zagotovila Mileno, da nismo v takovi stiski, kakor je mislila in stokrat in stokrat je naju zahvaljala ter bila ves večer vesela; dokler ni prišel oče, da mu je povedala vse. — Ubogi oče niti besedice ni izpregovoril. Zjutraj pa, ko sem sédel k zajutreku . . . najdem pod prtom na svojem prostoru obljubljene barve, Milena pa svojo pahljačo. Razveselila in užalostila sva se zajedno svojih daril.

Požar.

15. — Četrtek.

To jutro, baš ko sem zvršil del pripovedke „Od Apenin do And“ in premišljal o prostem

sestavku, kakeršnega nam je dal učitelj za nalogo, zaslišal sem na stopnicah neznane glasove. Prav nató stopita v sobo dva gasilca in prosita očeta, da bi pregledal pečí in dimnike, ker se je vnel nek dimnik in se ne vé, odkod izhaja ogenj. — Oče sevéda dovoli, in onadva gresta po vseh sobah in poslušata ob stenah, se li ne čuje kje prasketanje ognja v dimnikih iz drugih nadstropij. Oče pa mi reče: Janko, evo ti predmeta za nalogo: Gasilci! Vzemi svinčnik in poskusi zapisati, kar ti povem. — Pred dvema letoma, ko sem se nekoč vračal pozno iz gledališča, imel sem priliko, čuditi se njih srčnosti. Idoč proti dômu, ugledam v neki ulici neobično svetlobo in tekajoče ljudi: gorela je hiša. Plamen je švigal skozi okna in streho; pri oknih so se videle sence prebivalcev, móż in ženâ, ki so obupno begali po sobah in kričali. Pred vrati je bila velika gneča, ljudje so klicali: Zgoreli bodo, zgoreli! Kje so gasilci? Pomagajte! — Pridrdrala je kočija, štirje gasilci so skočili iz nje in planili v hišo. Toliko da stopijo vánjo, ugledamo visoko gôri v tretjem nadstropji strašen prizor: Neka ženska stopi kričé na okno, oprime se prislona, spustí se čézenj ter takó obstane držèč se z rokami, s hrbtom obrnjena na zunanjo stran in sklonjenim životom pod dimom in plamenom, kateri ji šviga nad glavo iz sobe. Ljudstvo kričí od groze. Gasilci se mudé v drugem nadstropji,

kjer jim je prebiti zid, da dospó v drugo sobo. Semkaj čujejo glasove: — V tretje nadstropje, v tretje nadstropje! — Hité gôri. Tu je grozen ropot: majajoči tramovi, hodnik v plamenu, zadušén dim se valí od vseh stranij. Do ónih, ki so v sobi, ni dospeti drugače, nego skozi streho. — Hipoma so gôri, in minuto pozneje teka črno strašilo po opeki: podvodja gasilcev je. Ali do óne strani, kjer je ogenj, ni dospeti lahko; prehoditi mu je jako ozek prostor med podstrešno lino in kapom, kateri je vrhu tega napolnjen s snegom in ledom, da se ne more oprijeti nikamor. — Ni mogoče! — kliče ljudstvo spodaj. Óni stopi kraj strehe — ljudstvo izpreletuje groza, brezsapno upira svoje oči gôri.

Z jednim skokom je čézenj, ljudstvo burno vzklikne in hvali hrabrega možá. Dospevši nad gorečo sobo, začnè sekati, razbijati in lomiti ter si naredí vhod v sobo. V tem času je uboga žena še vedno visela zunaj okna in plamen ji je švigal nad glavo; jedno minuto še, in strmo-glavila bi se bila na cesto. Podvodja se je spustil po vrvi v sobo, drugi za njim. Zdajci prislonijo drugi tovariši spodaj veliko lestvo pred okno, odkoder so se čuli obupni klici. — Prepozno je! — kričí ljudstvo; — gasilci goré! Nihče se ne more rešiti! — Hipoma se prikaže črna postava podvodjeva poleg okna, prime žensko in jo potegne v sobo. Odobravanje

ljudstva prevlada prasketanje ognja. — In drugi? — Lestva, prislunjena k ōnemu oknu, bila je dōkaj niŹja od okna, kakō bodo dospeli nánjo? — Dočim to ugibljejo, prikaŹe se pri oknu gasilc, stopi z jedno nogo na pomōl, z drugo na lestvo, in takō stojèč v zraku, prime po jednega in jednega, katere so mu podajali drugi iz sobe ter jih podaja niŹe stoječemu tovarišu. Najprej spustí Źeno, ki je bila na pomolu, potem dete, potem drugo Źeno in nekega starčka. Vsi se reŹijo. Natō pridejo gasilci, zadnji je podvodja, ki je bil prvi gōri. Ljudstvo ga vzprejme z burnimi klici; njegovo, doslej nepoznano imé — Stankovič — raznese se od ust do ust . . . To je, sinko moj, prava srènost, to je pogum, kateri ne presoja, ne premiŹlja, kateri hití slepo in po bliskovo, kadar začuje glas umirajočega sobrata. Vêdel te bodem k njim vajam, da ti pokaŹem hrabrega Stankoviča. Ali bi ga rad poznal?

— Dà, oče!

V tem se vrneta ōna gasilca, ki sta preiskovala dimnike.

-- Evo ti gospoda Stankoviča — pravi oče in mi pokaŹe manjšega izmed obeh mōŹ; — pozdravi ga! —

Stankovič obstane in mi podá roko; krepko mu jo stisnem. Natō pozdravita gasilca očeta in odideta.

— Spominjaj se te roke — velí oče — zakaj izmed tisoč rok, katere bodeš stiskal v življenji svojem, ne bode jih morda niti deset, ki bi bile vrednjše od njegove.

Od Apenin do And.

(Mesečna pripovedka.)

Pred mnogimi leti je šel italijanski deček, sin nekega delavca iz Genove, imajoč jedva trinajst let, popolnoma sam v Ameriko — iskat matere svoje. Ta je šla dve leti prej v Buenos Aires, glavno mesto argentinske republike, da bi služila v kaki bogati hiši in si toliko prihranila, da bi pomagala rodbini, obuboženi po boleznih in drugih nesrečah. Takih srčnih ženâ ni malo, ki gredó s tem namenom na daljni pot ter se dobro plačane po nekaj letih vrnejo s nekoliko tisočaki v domovino. Uboga mati je pretakala grenke solze, ostavljajoča dva sina osemnajstih in jednajstih let, toda ohrabrila se je in udala v voljo božjo. — Potovanje je bilo srečno. Dospевši v Buenos Aires, nameri se ji po pomoči genovskega prodajalca, strijčnika njenega možá, dobra služba pri rodbini argentinski. Nekaj časa je redno dopisovala svojcem. Kakor so se bili dogovorili, pošiljal je mož liste strijčniku v Buenos Aires, kateri jih je izročal, in ona je zopet po njem odpošiljala odgovore. Imela je vsak mesec po 80 lir; ali ker ni záse

rabila skoro ničesar, pošiljala je vsak tretji mesec lepo vsotico novcev domóv, s katerimi je mož pošteno poplačeval najnujnejše dolgove. Ves ta čas pa je tudi sam pridno delal, in vse mu je šlo srečno izpod rok. Bil je vesel, ker se je nádejal, da se mu skoro povrne žena, brez katere mu je bil dom prazen. Tudi je bil zlasti manjši sinek čimdalje žalostnejši, ker se mu je tožilo po materi.

Leto dnij po odhodu pa je pisala kratko pismo, da ni prav trdnega zdravja, in odslej ni bilo več vestí o nji. Dvakrat so pisali strijčniku, a zaman. Pisali so rodbini, kjer je služila; toda bodisi, da naslov ni bil prav spisan, bodisi kàj drugega: odgovora niso prejeli. Bojèč se, da bi ne bilo kake nesreče, obrnejo se na italijanski konzulat v Buenos Aires, da kaj povzé o tej stvari. Po treh mesecih dobé poročilo, da se navzlic razglasilu po časopisih ni oglasil nikdo, niti, da bi kdo kàj vedel o nji. Drugače si ni bilo pojasniti stvari, nego da je žena od strahú zatajila pravo svoje ime, bodisi, da bi s službo svojo ne onečastila imena svoje rodbine, bodisi iz drugega vzroka. — Zopet so minili meseci brez poročila. Oče in sinova so bili v skrbéh, zlasti mlajšega je trla žalost, katere ni mogel premagovati. Kaj je storiti? Kam se obrniti?

Prva misel očetova je bila, da pojde sam za njo. A kdo bi delal, kdo mu živíl sinova,

opravljaj dom? Da bi šel starejši sin, ni kazalo, ker si je že nekaj služil in pomagal rodbini. Takó jim pretekajo dnevi, v katerih ne govore ničesar drugega, nego o materi, ali pa se pogledujejo molčé. Toda nekega dné pravi Marko, mlajši sin: — Oče, jaz grem v Ameriko iskat matere! — Žalostno zmaje oče z glavo in molčí. Bila je blaga misel, toda zvršiti je ni bilo mogoče. Kakó bi bilo trinajstletnemu dečku mogoče premeriti pot, ki traja mesec dnij! — Oče mu hoče to misel izbiti iz glave, ali deček mu ponavlja vsak dan: — Koliko manjših dečkov je že šlo tjà! Da sem le na brodu, pridem kakor vsak drug. Tam poiščem strijca; ko ga najdem, imel bodem tudi mater. Ako je ne dobodem, pojdem na konzulat, da mi pové za argentinsko rodbino. Ako se je kàj — pripetilo, zaslužim si že toliko, da se vrnem domóv. — Takó je pregovoril očeta. Oče ga je imel rad, vedel je, da je pameten in srčen, da je vaje potrebe in žrtvovanja, in uverjen je bil, da bode vztrajal v sveti misli na mater, katero je ljubil nad vse. In prigodilo se je, da je nek kapitan, očetov prijatelj, odhajal v Ameriko ter mu obljubil, da ga prepelje zastonj. Po kratkem premisleku se odloči oče, da ga pustí. Napolni mu malo bisago z opravo, dá mu nekaj novcev, in nekega lepega aprilovega večera ga spremita na brod. — Marko, sinko moj — pravi oče na mostu parobroda, poljubujoč ga solznih očij,

— ne boj se! Za sveto stvar potuješ, in Bog ti bode pomagal! —

Ubogi Marko! Imel je močno srce, pripravljeno na mnoge nezgode, ko pa je videl, kakó mu izpred očíj izginja lepa Genova — ko stoji sredi morja na ónem velikem, z izseljenci napolnjenem parniku, sam in nepoznan, z malo svojo prtljago, ki mu je vse imetje, obide ga silna tožnost. Dva dní kàr polega na krovu brez jedí; vedno ga duší jok. Po glavi mu rojé črne misli, a najčrnejša: da mu je mati mrtva — povrača se mu vedno in ga muči vsak dan. V kratkem in nemirnem spanji vidi čestokrat neznanca, ki ga sočutno pogleduje, češ: Tvoja mati je mrtva! — Globoko vzdihnivši se vzbudí. Ko so prepluli gibraltarsko ožino in dospeli na atlansko morje, ohrabil se je nekoliko, toda ne za dolgo. Brezkrajno jednolično to morje, neznosna vročina, žalostni obrazi sopotnikov, osamelost njegova, vse to ga potrè znova. Dolgi, jednolični dnevi se mu zmedejo v glavi, kakor bolniku; zdí se mu, da je že leto dnij na morji. In vsako jutro, ko se vzbudí, obide ga nova tožnost; saj je toli sam na daljnem poti v tuji svet! — Nijedna stvar ga ne zanima — niti lepe leteče ribe, ki padajo na krov, niti krasni prizor zahajajočega tropiškega solnca z ogromnimi, ognjeno - krvavimi oblaki, niti ponočno bliščanje morjá, ki se vidi, kakor bi gorelo morje; nič, nič, zakaj zdí se

mu, da vidi vse to le v sanjah. V slabem vremeni pa tiči ves dan na svojem spavališču, okolo katerega se vse maje in trese. Sopotniki pa vzdihujejo in kričé, da misli: Zadnja ura mi je odbila. Drugi dan je bilo morje zopet mirno, žolto, kakor olje, a vročina neznosna in čas brezkraino dolg. Popotniki, onemogli od utrujenosti in vročine, polegajo po mizah, kakor da so ubiti. In nikjer ni kraja; kamorkoli seza okó, povsod le morje in nebó, nebó in morje, danes kakor včeraj, jutri kakor danes, vedno, vedno! On pa sloni ves dan ob prislonu, gleda brezkraino morje, misli na mater, dokler se mu oči ne zapró in se mu glava ne nagne na prsi. Tedaj pa se mu prikaže neznana oseba, pogleda ga sočutno in mu pošepetá: — Mati je mrtva! — Pri teh besedah se strese, plane kvišku in sanjajoč z odprtimi očmi gleda na neizmerno obnebe.

Sedemindvajset dnij traja potovanje! Zadnji dnevi so najboljši. Vreme je lepo, nekoliko hladno. Seznanil se je s starim dobrovoljnim Lombardcem, kateri je šel k sinu, kmetovalcu blizu mesta Rosario. Njemu pové vse, starček pa mu gladí lase in ga tolaži: — Ne boj se, dečko, našel bodeš mater zdravo in veselo! — To ga tolaži in ohrabré. Sedéč poleg starčka v sprednjem koncu ladje, pod lepim zvezdnatim nebom,

sanja o svojem dohodu v Buenos Aires. V mislih gleda ulico, kjer je prodajalnica strijčeva, ugleda strijca, kateremu se zateče v naročaj in ga vpraša: — Kakó je moji materi? Kje je? Idiva k nji! — Idiva! — in obá se napotita, hitita po stopnicah, duri se odpró . . . Tu šele se končá tihi njegov samogovor, domišljija mu preide v neizrecno mila čustva, da tajno potegne svetinjico iz nedrij, poljubi jo in jame tiho moliti.

Po sedemindvajsetdnevnem potovanji pridejo na kopnino. Ob zori lépega majnikovega dné se usidra parobrod v velikanski reki La Plata, ob katere obalih se širi Buenos Aires, glavno mesto argentinske republike. Krasno vreme tolaži dečka, da se izide vse dobro. Od radosti in nestrpnosti je ves iz sebe. Mati mu je blizu! Za nekaj ur jo bode videl! V Ameriki je, v novem svetu in sam, popolnoma sam je potoval sèm. Zdí se mu, da je ves čas sanjal in se vzbudil šele sedaj. Od samega veselja ves prevzet, skoro se ne méni za to, da nima jednega zavitka z novci, zakaj imetje svoje si je razdelil na več delov, da bi po nesreči ne izgubil vsega zajedno. Ukrali so mu jeden del, ali kaj je njemu do tega, sedaj, ko je že toli blizu matere svoje! S prtljago svojo v rokah stopi v manjši brodič, kateri jih prepelje do

obrežja, in od tod se v čolničkih pripeljejo h kraju. Tu se posloví od lombardskega svojega znanca, in hajdi! — v mesto!

Dospevši v prve ulice, vpraša mimogredočega možá, po katerem poti bi dospel v ulice „los Artes“. Po sreči je bil mož Italijan. Ta ga začudeno pogleda, in ga vpraša, ali zná brati? — Znam! — odvrne dečko. — Dobro — velí delavec — le pojdi vedno po tej cesti dalje in čitaj na vseh oglih imena ulic, bodeš že našel pravo. —

Bile so to ravne, ozke a jako dolge ulica; na stranéh so bile nizke bele hiše. Ulice so bile jako obljudene, kočije so drdrale semtertjã, ljudstvo je vrelo, vozovi so ropotali po kamenitih tleh; tu in tam so visele velike raznobojne zastave in naznanjale z velikimi črkami, kdaj odidejo parniki v mnoga nepoznana mesta. Nekaj minut pozneje dospè na ogel neke hiše in ugleda na levi in desni stráni dve drugi ulici, dolgi, kakor daleč nese okó, istotakó z nizkimi belimi hišami ob stranéh, polne vóz; na njiju konci pa se širi brezkraina ameriška ravnina. Mesto se mu zdí neizmerno veliko. Mislil si je, da bi našel še vedno novih ulic, ako bi tudi hodil še dneve in tedne, kakor da je vsa Amerika prekrižana ž njimi. Pazno ogleduje tuja imena ulic, nekatera čita le stežka. Pri vsakih

novih ulicah mu zatrepeče srce, češ: Ta bode! — Pogleda vsako ženo, mislèč, da najde mater. Ugleda neko ženo, gre za njo, pogleda jo v obraz — zamorka je! In zopet hití dalje in zopet pride na razkrižje: tu se križajo ceste; pogleda kvišku in obstojí kakor okamenel: los Artes! — Cesta umetnostij! — Zdajci krene vánjo, tu je šte. 117 — a strijčeva prodajalnica je v hiši šte. 175. — Spustí se v dir. Pri šte. 171. si mora oddehniti. — Mati moja, zlata mati! — govóri sam v sebi — ali je res, da te vidim skoro? — In zopet hití, saj počasi ne more hoditi. Tu je prodajalnica. Stopi vánjo. Tu najde ženico sivih lás, z naóčniki.

— Kaj bi rad, dečko? — vpraša ga španski.

— Je li to prodajalnica Frančiška Morellija?

— Frančišek Morelli je umrl — odvrne mu italijanski.

Obstal je kakor okamenèl.

— Kdaj? —

— Temu je že dolgo, že nekaj mesecev. Trgovina ni uspevala, odpotoval je drugam, bajè v Bahio Blanco, daleč odtod — a toliko da je dospel tjà, umrl je nagloma. Prodajalnica je sedaj moja.

Deček prebledí — potem pa naglo pristavi:

— Morelli je poznal mater mojo, katera je služila rodbino gospoda Mequineza, zemljermerca. Ta bi mi vedel povedati, kje je. Prišel

sem v Ameriko iskat matere. Morelli nam je pošiljal nje liste. Mater moram najti. —

— Ubogi deček — odvrne žena — jaz ti ne vem svetovati. Čakaj, vprašala bodem učenca. Ta je poznal dečka, kateri je naročeval trgovino za Morellija; morda vé kaj več. —

Žena odide in se skoro vrne z učencem. — Ali se spominjaš — vpraša ga — da je Morellijev deček nosil liste ženi, katera je služila neko gospôdo? —

— Pri gospodu Mequinezu — odvrne učenec — dà, gospá, celó nekaterikrat! Na konci ulic „los Artes“.

— Hvala vam, gospá, hvala! — vzklikne Marko vesel. — Povejte mi le še številko . . . Ali je ne veste? Kdo bi mi pokazal tjà . . . spremi me ti, deček, pa takoj, ne boj se, imam še nekaj novcev! . . .

To govori také iskreno, také presrčno, da reče učenec, ne čakaje gospejinega povelja: Idiva! — in steče naprej.

Na pol tekoč dospeta na konec dolgih ulic in stopita v vežo nizke bele hišice. Ondu se ustavita pred železno ograjo, skozi katero je videti lep dvorec poln cvetličnih lončkov. Marko pozvoní.

Prikaže se gospodičina.

— Ali ne stanuje tukaj rodbina Mequinezova? —

— Pred nami je bila tu; sedaj smo mi, Zaballos. —

— Toda kam so šli Mequinezovi? — vpraša Marko drhtèč.

— V Kordovo. —

— V Kordovo! — Kje je Kordova? In njih služkinja, óna žena, moja mati? Ona služkinja je moja mati! Ali je šla mati ž njimi? — Gospodičina ga pogleda in pravi: — Ne vem! Moj oče bode vedel, poznal jih je. Čakajte nekoliko! — Izginila je, vendar se skoro vrnila z velikim sivobradatim gospodom. Ta uprè pogled v ljubeznivega genoveškega mornarčka plavkastih lás in lepo zakrivljenega noska in ga vpraša na pol italijanski: — Tvoja mati je torej óna Genovčanka? —

— Dà! — odvrne dečko.

— Dobro, óna genovška služkinja je šla ž njimi, to dobro vem. —

— In kam so šli? —

— V Kordovo. —

Deček globoko vzdihne in reče udano: — Pojdem torej v Kordovo. —

— Oj, ubogi deček moj — reče gospod sočutno — Kordova je sto in sto milj od tod.

Marko prebledí, da je kakor mrtvec, in se nasloni na ograjo.

—No, čakaj—pravi gospod ginjen—bodemo videli, kaj se dá storiti. Pojdi nekoliko v sobo. —

Gospod séde in tudi njemu primakne stol, potem pa pozorno posluša dečkovo povest o njegovem potovanji, o dômu in nezgodi njegovi. — Nató se za trenutek zamisli in ga vpraša: — Imaš li še kàj novcev? —

— Dà, imam . . . malo . . . odvrne deček.

Gospod se zopet zamisli, séde k mizi, napiše listek, zapečati ga ter mu ga podá, rekoč: — Čuj me, dečko! Pojdi s tem listkom v Boco, to je genoveško mestece, dve uri hodá od tu. Vsakdo ti ga lahko pokaže. Tam povprašaj po gospodu, čegar ime je na tem listu. Vsakdo ga pozná. Daj mu list, in skrbel bode, da se jutri odpelješ v mesto Rosario. Tam te že komu priporočí, ki bode skrbel, da dospeš v Kordovo, kjer so Mequinezovi in mati tvoja. Ná, vzemi to malo pomoč. — Dá mu nekoliko lir. — Idi in ne boj se ničesar. Povsod bodeš nahajal rojakov. Izgubil se ne bodeš. Z Bogom! —

— Hvala vam! — reče deček, drugega ne more. Vzame prtljago, odsloví malega svojega vodnika, in se žalostnega srca napotí proti Boci, čudèč se šumnemu vrvenju velikega mesta.

Vse to, kar se mu je prigodilo od tega časa do večera drugega dné, zmedlo se mu je v spominu v nedoločno podobo, kakor da je ležal v vročici, takó je bil utrujen, vznemirjen in slab. Drugi dan po noči, katero je prespal v slabi sobi blizu tovarne ladje v pristanu,

prebil je sedèč na kupu tramov in sanjavo zrl na tisoče brodov, parnikov in ladij, proti večeru pa je bil na krovu velike, s sadjem naložene jadrenice, katera je plula proti Rosariji. Vodili so jo trije čvrsti, zarjaveli Genovčanje; glas teh rojakov in ljubljeni njih jezik ga je nekoliko utešil in ohrabil. Odjadrali so. Tri dni in štiri noči so potovali. Tri dni in štiri noči se je čudil, neprestano jadraje po čudoviti ogromni reki Parani. Počasi se je premikal jadrenik po reki navzgori, mimo dolgih otokov, ki so bili nekdam prava gnezda kačam in tigrom, a sedaj so pokrita z oranžnimi drevesi in vrbami ter se vidijo kakor krasni plavajoči gozdi; skozi ozke prelive, o katerih bi človek mislil, da nimajo izhoda; po širokih in mirnih, jezeru podobnih vodah in zopet po vijočih se prelivih mimo krasnih z zelenjem in cvetjem obkroženih otokov. Povsod je vladala tihota. Dolgo časa so bili bregovi in samotne vode podobne nepoznanim krajem, po katerih še ni plula nobena ladja. Kolikor više so prišli, toliko bolj ga je plašil veletok. Domišljjal si je, da mu biva mati na izviru te reke in da bode vožnja še trajala leta in leta. Dvakrat na dan je použil, kakor vozniki, nekoliko kruha in slane mesá. Ker je bil takó žalosten, nagovarjal ga ni nihče. Prenočeval je na palubi, čestokrat se je prebudil prestrašen od mesečne svetlobe, katera je srebrila neizmerne vode in oddaljene

bregove, in srce se mu je krčilo. — Kordova! Kordova! — in ponavljal je stokrat to ime, kakor ime čudovitega mesta, o katerem mu je pravila babica v prekrasnih bajkah. In pre-mišljaj je: Te kraje je prehodila tudi moja mati, gledala je te otoke, te bregove — in čudo! — pri tem spominu ne zdé se mu kraji, katere je gledalo okó njegove matere, več takó tuji in samotni . . . Ponoči je pel jeden izmed mornarjev. To ga je spominjalo pesmij, s katerimi ga je mati zazibavala, in solze so se mu vlile po licih. — Hej, deček, pogum, pogum! Kaj, Genovčan se joka? — Ker je daleč z dóma? — Genovčanje prepotujejo hrabro in veselo ves svet! — To ga dvigne. Saj čuti tudi sam, da je Genovčan; ponosno dvigne glavo in udari s pestjó ob krmilo. Če je takó — pravi sam v sebi — prepotujem naj ves svet, prehodim tisoče milj, leto za letom pojdem naprej, dokler ne najdem matere svoje. Ako tudi umirajoč dospem do nje in se zgrudim prédno. Samó, da jo najdem. Naprej! — In takó navdušen dospè nekega dné zjutraj pred mesto Rosario, na bregovih Parane, v kateri se zrcali obilo jadrenikov, sto in sto brodov iz vseh delov svetá.

Skoro, ko stopi na kopnino, napotí se s prtljago v mesto, da poišče tu argentinskega gospoda, za katerega je imel list od svojega zaščitnika iz Boce. Stopivšemu v mesto, zdí se mu, da je tu že bil. Iste dolge, ravne ulice

kakor v Buenos Airesu, z nizkimi belimi hišami ob stranéh; čez strehe se prepletavajo telegrafske in telefonske žice od vseh krajev in na vse strani kakor pajčevina; na cestah je velik šum, obilo kónj in vóz; misli si, da je zopet v Buenos Airesu, da mu je znova iskati strijca, takó se mu je zmedlo v glavi. Dolgo uro hodi po mestu, obračajoč se sedaj na to, sedaj na óno stran, a zdí se mu, da se vedno vrača na isti kraj. Po daljšem vpraševanji najde napósled hišo svojega varuha. Pozvoní. Pri vratih se prikaže debel človek plavkastih lás in ga osorno vpraša: — Koga iščeš? —

Deček imenuje gospoda.

— Včeraj je odpotoval v Buenos Aires z družino svojo. —

Deček obstane brez glasú.

Nató zašepeče: — A jaz . . . nimam nikogar tu! Sam sem! Podá mu karto. Oskrbnik jo vzame, prečíta in pravi: — Ne vem, kaj bi Dal mu jo bodem, kadar se vrne čez mesec dnij! --

— A jaz. . . jaz sem sam! Ubog sem! — zakliče deček s prosečim glasom.

— Ej, kaj to — pravi óni; ali ni že dovolj postopačev iz tvoje domovine v Rozariji! Pojdi prosjačit v Italijo! — In zaprè mu vrata pred nosom.

Deček obstane kakor okamenèl.

Za nekaj časa se vzdrami kakor iz strašnih sanj, vzame prtljago in se odpravi tožnega srca, zmučene duše, zamišljen in potr — kam? Kaj začeti? Kam iti? — Odtod do Kordove je dan potovanja z železnico. Imel je samó še nekaj lir. Ako odšteje to, kar bode danes rabil, ne bode mu ostalo kaj. Odkod dobiti novcev za pot? Delal bi. Kje dobiti dela? — Prosim! Oh, ne! Nikdar več! Da bi ga spodili, zasramovali, kakor óni prej, ne, nikdar, rajši umreti! — In pri teh mislih, zroč na dolge ulice, katere se mu izgublajo v neprezirni ravnini, čuti ubožec, da ga zapušča pogum. Vrže prtljago na tlà, séde nánjo, nasloni se ob zid in stisne glavo med roke, ne da bi se jokal, temveč ker je ves obupan.

Mimogredoči ljudje ga suvajo z nogami, mimo njega ropotajo vozovi; okolo njega se zbirajo radovedni dečki in ga gledajo. Hipno pa ga prešine po vseh udih glas, ki ga vpraša na pol italijanski, na pol genovški: — Kaj ti je, deček? —

Pri tem znanem glasu dvigne glavo, skoči kvišku in vzklikne ves začuden: — Vi tukaj? —

Bil je stari lombardski kmetič, s katerim se je bil seznanil na parniku. Tudi kmetič se mu ne čudi menj, nego on njemu. Deček mu naglo pové dogodke svoje. — Sedaj sem brez novcev, delati bodem moral, poiščite mi kaj dela, da bodem zaslužil za pot. Vse bodem delal:

prenašal stvari, pometal ceste, skupaj nosil, tudi na polji znam delati; zadovoljen bodem, ako dobim le črnega kruha. Da bi le mogel hitro odpotovati, da najdem mater svojo! Bodite takó dobri, poiščite mi dela! Dela! — Za Bóga, jaz ne morem nič več! —

— Ej, za vraga — pravi kmetič in se praska po bradi — to je lepó: delati Delati! to je lahko rečeno. Čakaj nekoliko! Poskusil bodem, ali bi se res ne dobilo teh trideset lir pri tolikem številu rojakov, kakor jih je tu! —

Deček ga pogleduje zaupno.

— Pojdi z menoj! — reče mu kmet.

On stopa naprej, Marko za njim. Prehodila sta precejšen pot, ne da bi izpregovorila besedice. Kmet se ustavi pred vrati neke krčme, ki ima na tabli zvezdo z napisom: *La estrella d' Italia*. Pogleda notri in se obrne k dečku, rekoč: — Prišla sva baš prav. —

Stopita v prostorno sobo, kjer je dôkaj miz in obilo ljudij v živem razgovoru. Stari Lombardec se približa prvi mizi in po tem, kakó pozdravi, vidi se, da je bil nekoliko prej tu. Vsi so rdeči kakor rak, in drug drugemu napijajo z glasnim smehom in govorico.

— Tovariši — reče kmet brez okolišev — ta ubogi deček je naš rojak, kateri je iz Genove sam prišel v Buenos Aires iskat matere svoje. Tam so mu rekli: Tu je ni, v Kordovi je.

Prišel je v Rozario v treh dneh in štirih nočéh z dvema vrsticama priporočila. Oddá pismo, a neusmiljeni človek se mu róga. Sedaj nima nič beliča. Tu je sam, kakor izgubljena ovca. In dober deček je. Poskusimo, ali bi se ne nabralo toliko, da mu plačamo vožnjo do Kordove, da si poišče matere? Ali ga bodemo ostavili tu, kakor mlado ščene?

— Nikdar! — Bog čuvaj! Kdo bi rekel kaj takega? oglasé se drug za drugim in bijejo s pestmi ob mizo. — Naš rojak! Pojdi sèm, deček! Tu smo rojaki tvoji! — Kakó lep deček! Na dan z novci, rojaki! — Ti si sam prišel sèm? — Vrlo dobro! To je pogum! Ná, pij, malček! Čakaj nekoliko, skoro vidiš mater! — Jeden ga prime za lice, drugi mu položí roko na ráme, tretji mu vzame prtljago; drugi vstajajo s sedežev in se mu bližajo: prigodba njegova gré od ust do ust. Iz sosedne sobe prideta dva Argentinca. Kmet pa pobira novce s klobukom in skóro nabere dvainštirideset lir. — Vidiš li, kakó je to naglo tu v Ameriki? — Pij! — kričí drug in mu ponuja kozarce; — pij na zdravje matere svoje! — Vsi dvignejo kozarce. Marko ponavlja: — Na zdravje moje . . . Radost mu zaprè grlo, kupico postavi na mizo in viharno objame dobrega starčka svojega.

Drugega dné o zori se je že vozil proti Kordovi, vesel in zaupen. Toda ni je veselosti, katera bi vztrajala o žalostnem vremeni. Nebó je bilo temno-sivo, vlak skoro prazen, pot je držal čez neizmerno ravnino, kjer ni bilo videti žive duše. Bil je v dolgem vozu, kateri so podobni vozovom za ranjence. Oziral se je na desno in levo stran, ali ničesar ni videl razven brezkrayne pustinje z majhnimi, skrivljenimi debli in vejami, ki so bile videti kakor grozeče pošasti. — Rastlinstvo je bilo slabo, žalostno, da je bila velika ravnina kakor ogromno grobje. Kake pol ure se dečku zadremlje, ali ko izpregleda, tedaj je krajina kakor prej. Železniške postaje so puste kakor kolibe puščavnikov; še tedaj, ko se vlak ustavi, ni slišati glasú. Sam se čuti izgubljenega v svojem vozu sredi te pustinje. Pri vsaki postaji misli, da je zadnja, in da pride za njo dežela divjakov. Ledeno-mrzel zrak mu brije v obraz. Ko se je koncem meseca aprila ukreal v Genovi na ladjo, tedaj niso mislili domá, da bi ga tu dohitela zima; zató so ga opravili poletno. Nató zaspí, spí dolgo, toda ko se prebudí, ves je trd od mraza. Slabo mu prihaja, in silen strah ga obide, da ne bi zbolel in umrl na poti; da bi ga ne vrgli v to pusto, brezkrayno ravnino, kjer bi ga raztrgali psi in ptice ujede, kakor trupla kónj in govede. Saj jih je videl ob tiru in se plašno obrnil od njih. Slabost ga vznemirja še

bolj, mračna tihota ga vzburja še bolj. — Je li gotovo, da najde v Kordovi mater svojo? In ako bi je ne bilo tam? — Ko bi se bil óni gospod zmotil? — Ko bi bila mrtva? — V teh mislih zopet zaspí. Sanja se mu, da je v Kordovi, da mu iz vseh oken, vseh vrat kličejo: — Ni je tu! Ni je tu! — Ves preplašen skoči po konci in ugleda zadaj v vozu tri bradate možé, zavite v raznobojne ovoje, ki se tiho pogovarjajo in ga pogledujejo. Njega pa izpreletí misel, da so to razbojniki, kateri ga hoté umoriti, da mu vzemó prtljago.

Mrázu in slabosti se pridruži še strah; toda njegova vzburjena domišljija preseza itak vse meje. — Oni trije ga pogledujejo sočutno; hipno vstane jeden izmed njih in se bliža dečku. — Ta pa v svoji vzburjenosti poklekne prédenj in vzdigne roke, prosèč: — Ničesar nimam! — Ubog deček sem. Iz Italije sem prišel iskat matere. — Sam sem, popolnoma sam — ne storite mi kàj hudega! — Razumejo ga takoj, in jako se jim smili. Jamejo ga ljubkovati in tolažiti ter mu govoré besede, katerih ne umeje. Vidèč, da se trese od mraza, zavijejo ga v svoje ovoje in mu prigovarjajo, naj leže na klop. Mračí se že, ko zaspí. Ko ga vzbudé, že je v Kordovi.

Oh, kakó si je oddehnil in skočil iz vlaka! Naglo vpraša železniškega uradnika, kje sta-

nuje zemljemerec Mequinez? Imenuje mu neko cerkev, blizu te cerkve je stanovanje njegovo. — Deček se takoj odpravi na pot. Noč je. Zdi se mu, da je zopet v Rozariji; zopet se vlečejo po brezkončni ravnini iste dolge ulice z nizkimi, belimi hišami ob stranéh in se križajo z drugimi prav takó dolgimi ulicami. Po njih ni ljudij. Le redkokrat ugleda v svetlobi redkih svetilnic človeka s čudnim tujim obrazom, nekake nedoločene zelenkasto - črnkaste barve. Dvignivši pogled, ugleda cerkve čudovitih zlogov, ki se strašno visoko dvigajo pod nebeškim obokom. Mesto je temno in mirno. Ko pa prehodi širno to pustinjjo, zdi mu se prijaznejša. Sreča nekega duhovnika in ga vpraša po cerkvi in hiši. Skoro najde obe. S tresočo roko prime za zvonec, drugo pa si položi na prsi, da bi umiril srce, ki se mu kàr trese.

Starka z lučjo v roki mu pride odpirat.

Deček ne more izpregovoriti takoj.

— Koga iščeš? — vpraša ga španski.

— Zemljemerca, gospoda Mequineza — odvrne Marko.

Starka si prekriža roke nad prsima in pravi: — Torej tudi ti hočeš h gospodu Mequinezu! Ali že ne bode skoro konec temu? — Sedaj je že tretji mesec, da nas nadlegujejo tu! Kakor bi ne bilo dovòlj, da se je naznanilo po časopisih! Moralo se bode še po uličinih oglih na-

znanjati, da je gospod Mequinez v Tukumanu! —

Ubogi deček se trese kakor šiba na vodi. Žalost in jeza ga izpreletavata. Je li to prekletstvo, kazen, da ne morem najti matere svoje? Torej mi bode poginiti na cesti, ne da bi našel mater! Zblaznel bodem, ubijte me! Moj Bog! — Kakó se zóve óno mesto? Kje je? Daleč od tu? —

— Ej, dragi dečko — odvrne ginjena starka — in še kakó daleč! Štiristo do petsto milj najmenj! —

Obupno si zakrije deček obraz. — Kaj mi je storiti! — vzdihne ihtèč.

— Kaj bi ti svetovala, deček dragi — jaz ti ne vem pomagati! —

Zdajci pa ji šine v glavo neka misel, da naglo pristavi:

— Čuj me, nekaj mi je prišlo na um. Pojdi v te ulice na desni stráni, v tretji hiši bodeš videl širno dvorišče; tam je trgovec, ki pojde jutri zarana z vozmí v Tukuman. Pojdi k njemu in prosi ga, da te vzame s seboj. Reci mu, da mu bodeš služil na poti; morda te vzprejme, toda pojdi takoj k njemu.

Deček pobere prtljago, zahvali ženo in je v dveh minutah že na velikem, razsvetljenem dvorišči, kjer več móž naklada vreče polne žita na velik voz. Visok, bradat mož, ogrnjen v velik, belo in črno križast plašč in obut v

visoke škornje ukazuje delavcem. — Deček stopi k njemu, boječe in milo ga prosi prostora, češ, da je prišel iz Italije in da išče matere svoje.

Mož ga premeri od nog do glave in odvrne hladno: — Nimam prostora! —

— Imam še petnajst lir, gospod — odvrne deček boječe — rad vam jih dam vseh petnajst! Spotoma bodem delal, prinašal vode, pokladal živini, vse, kar morem. Nekoliko kruha mi zadošča. Vzemite me, prosim vas, gospod! —

Vodja ga zopet pogleda in mu odvrne nekoliko ljubezniveje: — Nimam prostora . . . in mi ne gremo v Takuman, nego drugam, v Santiago dell' Estero. Spotoma bi te nekje moral pustiti samega, in ti bi moral sam prehoditi še velik del pota! —

— Oh, da bi moral tudi dvojnega, nič ne dé! — Ne bojte se! — Pustite me s seboj, prosim vas, gospod! Usmilite se me, prosim vas! —

— Védi, da traja vožnja dvajset dni! —

— Nič ne dé! —

— Potovanje je mučno! —

— Vse bodem prebil! —

— In sam bodeš moral hoditi! —

— Ne bojim se ničesar! Samó da najdem mater! Usmilite se me! — Mož mu posvétí s svetilko v obraz, pogleda ga in pravi: — No, pojdi! —

Deček mu poljubi rokó.

Nocoj bodeš spal na vozu — o zori te pokličem. Lahko noč! —

Zjutraj, predno je zora napočila in so zvezde ugasnile, jela se je premikati dolga vrsta vóz močno ropotaje; vsak voz je vleklo šestero vol; za vozovi pa je bila četa živalij za priprago. Ko se deček vzbudi, ustavila se je že vsa karavana na samotnem kraji. Moštvo posede okolo ognja, nad katerim se na različni peče četrt teleta. Nató jedó, nekoliko zadremljejo in zopet nadaljujejo pot. Vsak dan odhajajo ob 5. uri zjutraj in hodijo do 9. ure; potem počivajo do 5. ure popoldné, tedaj pa se dvignejo in hodijo do 10. ure zvečer. Možje jahajo na konjih in poganjajo vole z biči. Deček spotoma netí ogenj za pečenko, snaži svetilke, nosi pitno vodo in poklada živini. Kraji se vrsté kakor v sanjah; širni gozdi z majhnimi, rjavimi drevesi, vasí z redkimi hišicami, katerih rdeča pročelja imajo zobčaste rtí; kakor daleč seza okó, povsod so neizmerne ravnine, bele, kakor od soli: morda struge nekdanjih solnih jezer; na vse strani nič nego ravnina, pustinja, tihota. Redkokrat srečajo dva ali tri jahače skupaj, s četo poludivjih kónj, hitrih, kakor da jih nese veter. Dnevi so kakor na morji, neznosno dolgi. Toda vreme je krasno. Na-

sprotno pa možje vsak dan več térjajo od dečka, kakor da je njih sluga; nekateri se vedejo celó surovo in mu preté. Vsak hoče, da bi mu stregel. Pošiljajo ga daleč po vodo, nositi mora težka bremena krme; takó zmučen in utrujen niti več zaspati ne more od silnega škripanja koles in ropotanja vóz. Napósled se vzdigne še veter, in gost rjavkast prah leže na vozove, njega obleko, napolni mu očí, usta, da ne more nì gledati nì sopsti, in to ga muči še bolj. Utrujen od dela in vednega bedenja, raztrgan in umazan, zmerjan od jutra do nočí, zaradi vsega tega je ubogi deček že takó potrt, da bi onemogel popolnoma, ko bi ne bil vodja nekoliko usmiljenejši. Čestokrat se skrije deček v kotiček med vreče, povesi glavo na prtljago, v kateri že ni drugega, nego nekaj cunj ter se bridko razjoče. Vsako jutro je slabši, žalostnejši. Ugledavši brezkončno ravnino, pravi si: — Oh, denašnjega večera ne ućakam! — Danes moram umreti! —

Trud in delo narasta, psovanja se podvajajo. Nekega jutra, ko se z vodo nekoliko zakasni, bil bi ga nek možak tepel, da ni vodje poleg njega. Odslej ga suvajo za vsako stvar in mu dajó zaušnice, rekoč: — Ná, spravi si v prtljago, potepin! — Ná, nesi to materi svoji! — Srce mu poka od žalosti. Končno zbolí. Tri dni leží na vozu pod staro odejo; vroćica ga kuha; drugega ne vidi, nego vodjo, kateri mu ćasih

prinese pijače in mu potiplje žilo. Mislèč, da je izgubljen, kliče obupno mater svojo: — O mati, mati! Pomagaj mi! Pridi k mêni, mati moja, umiram! Mati zlata, nikdar več te ne bodem videl! Uboga mati, mrtvega me bodeš našla na cesti! — Takó kličoč sklène drobne ročice in — moli.

Obrne se mu na bolje, in po skrbnosti vodjevi okreva. Sedaj pa se bliža tudi že strašni dan, ko bode moral ostati sam. Že nad dva tedna so bili na poti. Dospevši na razpotje, kjer se cepi cesta v Tukuman od óne, ki vodi v Santiago dell' Estero, naznani mu vodja, da se morata ločiti. Opisavši mu pot, katerega se mu je držati, da ne zaide, priveže mu prt-ljago na hrbet, da bi ga ne ovirala pri hoji ter se kratko, kakor bi se bal ginjenosti svoje, posloví od njega. Deček mu le „stežka poljubi roko. Ginjeni pa so tudi óni, kateri so ga poprej psovali, ker se jim smili. Od daleč še mu migajo z rokami v slovó. Odzdravi jim z roko in gleda za njimi, dokler ne izginejo v rjavem prahu. Potem pa žalosten nadaljuje svoj pot. — Nekaj pa ga razvedrí koj spočetka. Po dolgem potovanji sredi neizmernih ravnin ugleda sedaj pred sabo vrsto visokih, modrih gorâ z belimi vrhovi, katere ga spominjajo Alp v domovini njegovi. Zdí se mu, da je v domači zemlji. Bile so Ande ali Kordiljére, hrbtenica ameriške kopnîne, katere se raz-

širjajo od Ognjene zemlje do Ledenega morja v arktiškem tečaju, nad 110 stopinj zemljepisne širine. Veseli ga tudi to, da je zrak čimdalje toplejši: to pa zato, ker se idoč proti severu vedno bolj bliža tropiškemu pasu. V veliki dalji naletí časih na posamezne hiše, kjer si kupi kak založek. Časih sreča možé na konjih, vidi žene in deco sedečo na tleh, čudnih resnih obrazov, prstenobarvene kože, poševnih očij in izbočenih górenjih čeljustij. Radovedno ga gledajo, obračaje počasi glavo za njim. Bili so Indijanci. Prvi dan hodi mali potnik, dokler ga nesó noge; prenočí pa pod drevesom. Drugi dan prehodi že mnogo menj pota; čevlji so mu raztrgani, noge ogóljene, želodec in ves život onemogel od slabe hrane. Proti večeru ga obhaja strah. Čul je domá, da je tu mnogo kač, vedno se mu zdí, da jih čuje, kakó se plazijo, in ustavi se. Mrzel znoj ga polije. Časih se smili samemu sebi in stopa tiho plačoč dalje.

— Oj, kakó bi trpela mati moja, ko bi vedela, kakó me je strah! — Ta misel ga zopet ohrabrí nekoliko. Da bi si pregnal strah, jame misliti nánjo, spominjati se nje besed pri odhodu iz Genove; kakó mu je domá podvijala blazine v postelji in kakó ga je, ko je bil še majhno deťe, pritiskala k sebi, rekoč: — Ostani nekoliko tu, pri meni! — Kakó je slonel z glavo ob njeni . . . in zopet se zamisli. Sam pri sebi reče: — Ali te še kdàj vidim, draga mati

moja? — Ali te še kdaj najdem? — In dalje stopa skozi gozde z nepoznanim drevjem, sredi prostranega sladkornikovega polja, brezmerih livad, gledajoč daljne sinje gore, katere kipé v jasno nebó. Minejo štirje dnevi — mine jih pet—ves teden. Močí ga zapuščajo, noge mu krvavé. Napósled mu pové nekdo ob solnčnem zapadu: — Tukuman je pet milj odtod. — Od veselja vzklikne deček in skoči na noge, kakor da so mu te besede dale novih močíj. Toda le za malo časa. Skoro ga močí zopet zapusté, in onemogel pade kraj jarka ob cesti. Srce mu bije od same radosti. Nebó, posuto z blestečimi zvezdicami, zdí se mu lepó kakor še nikdar. Ležèč na travi, gleda nánje in misli, da morda tudi mati njegova v istem času gleda na isto nebó. — Mati moja, kje si? Kaj delaš? — Misliš li na sina svojega, na Márka, ki ti je že takó blizu? —

Ubogi Marko, da je vedel, kakó je sedaj njega materi, napel bi vse močí, da bi nekaj ur prej došel k nji! Ležala je bolna v pritlični sobici gospodske hiše, kjer je bivala rod-bina Mequinezova. Ta jo je imela rada in je jako skrbela za njeno zdravje. Uboga žena je bila že bolehná, ko je nje gospôda ostavila Buenos Aires; tudi v dobrozračni Kordovi ni mogla okrevati. Ko pa niti z dóma, niti od

strijčnika ni dobila nikakih novic, bilo ji je jasno, da se je domá pripetila nesreča. V vednih skrbéh in nevedoč, ali bi odpotovala ali ne, z mučnim strahom, da ji vsak dan pride poročilo o nesreči, mogla ni okrevati; bila je le od dné do dné slabša. Napósled se je loti nevarna bolezen. Štirinajst dni je bila že v postelji, in zdravnik je rekel, da ji le kirurškiška operacija more rešiti življenje. In baš o času, ko jo je Marko klical po imeni, stala sta ob njeni postelji gospá in gospod Mequinez ter ji prigovarjala, naj se udá operaciji. Hotela ni. — Ne ne — dejala je — nič bi ne koristilo, ne prebila bi je, umrla bi v zdravnikovih rokah. Naj rajši umrem takó. Bolje, da prej umrjem, nego zvem, kaj je z družino moja. — Ali gospod in gospá ji še vedno prigovarjata, češ, naj se ohrabrí, naj bode srčna zaradi svojih sinov. Saj smé za gotovo pričakovati odgovora na zadnje pismo, katero je poslal gospod v Genovo. Misel na njena sina pa jo je še bolj potrla; bridko je vzdihala: — Oj, sinova moja! Sinova moja! Morda niti ne živita več! — In sklenila je roke, rekoč: — Naj torej umrjem tudi jaz! Zahvaljam vas, blaga gospôda, zahvaljam vas! Naj umrjem! Saj bi tudi po operaciji ne okrevala več, nikdar več! Hvala vam za vašo skrb, vaš trud! Naj ne hodi več zdravnik. Umrla bodem. Namenjeno mi je, da moram umreti tu. Pripravljena sem. — Onadva pa jo tola-

žita: — Ne, ne govorite takó! . . . Ona zamiží in onemogla omahne na blazine. Gospôda stoji poleg postelje in sočutno gleda to požrtvovalno mater, katera je prišla šesttisoč milj daleč, da bi svojce rešila z življenjem, katera je toliko trpela, uboga, poštena, dobra, nesrečna žena!

Drugi dan za rana stopa Marko sklonjen in šepajoč s prtljago svojo na hrbtu v mesto Tukuman, jedno najmlajših in najlepših mest argentinske republike. Zdí se mu zopet, da je v Kordovi, Rozariji, Buenos Airesu; pred seboj vidi iste dolge, ravne ulice, iste nizke bele hiše, a povsod svežo bujno rast, dišeč vzduh, čarobno svetlobo, jasno, čisto nebó, kakeršnega ni videl niti v Italiji svoji. Stopajoč po ulicah, čuti zopet óno vzburjenost kakor v Buenos Airesu. Povsod ogleduje okna in duri vsake hiše, ogleduje žene, katere srečuje, živo prepričan, da kje ugleda mater svojo. Vsakogar bi rad vprašal, a nikogar se ne upa ustaviti. Vsakdo se ozira po ubogem, raztrganem, zaprašenem dečku, kateri izvestno prihaja iz daljnega kraja. Deček gleda po človeku, kateremu bi mogel zaupno izreči óno strašno vprašanje. Kar mu obtičé očí na tabli z italijanskim napisom nad vhodom neke prodajalnice. V nji ugleda možá z naóčniki in dve ženski. Počasi

se približa, ojači se in vpraša: — Gospod, ali mi veste povedati, kje stanuje rodbina Mequinezova?

— Zemljemerec Mequinez?

— Dà! — odvrne deček.

— Rodbine Mequinez ni več v Tukumanu. —

Deček vzkrikne in omahne, kakor da je v srce zadet.

Trgovec in ženske priskočijo.

— Kaj ti je, deček? — pravi trgovec, dvignivši ga k sebi v prodajalnico. — Kaj ti je do tega? Mequinezovi niso tu, toda daleč niso, le nekoliko ur odtod. —

— Kje? — Kje? — zakliče deček in skoči po konci.

— Kakih petnajst milj odtod — pravi trgovec — na bregovih Saladilla, kjer gradé veliko tvornico za sladkor; malo hiš je tam, njegovo vsakdo pozná, za nekaj ur si tam . . . —

— Pred jednim mesecem sem bil tam, pravi mož, ki je prihitel na dečkov vzkrik.

Marko ga srepo pogleda in vpraša prebledel: — Ali ste videli njih služkinjo, óno Italijanko? —

— Genovčanko? — Dà, videl . . .

Marko zažene jok od veselja in žalosti; nató pa dé odločno: — Pokažite mi pot, hitro, hitro, prosim vas! Takoj pojdem! —

— Dan hodá je do tjà — rekó mu vsi zajedno — sedaj si truden, odpočij si, jutri odrineš! —

— Ne, ne! — odvrne deček. — Pokažite mi pot, ne morem čakati. Jaz grem, ako mi je tudi umreti na poti! — Vidèč ga takó odločenega, ne ugovarjajo mu.

— Bog te spremljaj! — pravijo. — Pazi, da se v gozdu ne izgubiš! — Srečen pot, vrli Italijanček! — Nek mož ga spremi skozi mesto, pokaže mu pot in dolgo gleda za njim. Za nekaj minut izgine šepajoči deček med drevjem, katero rase kraj ceste.

Ta noč je bila strašna za ubogo bolnico. Mučile so jo strašne bolečine, da je glasno ječala. Žene, katere so ji stregle, bile so vse iz sebe. Gospá, vsa prestrašena, prihajala je čestokrat k nji. Vsi so se bali, da bi drugega dné, ako bi se udala operaciji, ne bilo že prepozno. Kadar je groznica odlegla, videlo se je, da telesne bolečine niso toli hude, kakor duševne: misli na oddaljeno rodbino. Potrta, oslabela, v obraz vsa izpremenjena, pulila si je lase in ječala: — Moj Bog! Moj Bog! — Takó daleč od svojcev mi je umreti, ne da bi jih še videla kdàj! Uboga sinova moja, ki ostaneta siroti, brez matere! Ubogi stvarci! Marko moj, ki je še takó majhen, a toli dober in ljubezniv! Oj,

ko bi ga poznali, kakšno dete je to! Ko bi vedeli, gospá — toliko da sem si ga iztrgala iz naróčaja, ko sem odhajala; jokal se je, da mi je srce pokalo, kakor bi vedel, da ne vidi več matere svoje — ubogo, ubogo dete! — Mislila sem, da me bode konec od žalosti. Oh, da bi bila tedaj umrla, ko mi je rekel: Z Bogom! Brez matere! — Oj, ubogo dete, katero me je tolikanj ljubilo, katero me še toli potrebuje! Brez matere bode sirota moral prositi v sili — Marko moj bode gladen iztezal ročice po miloščini — moj Bog! — Ne, ne, umreti nečem! Dajte mi zdravnika! Pokličite ga! Razreži me na kosce, stôri, kar hoče, samó da mi reši življenje! Ozdraveti, živeti hočem, odpotovati, bežati, takoj jutri! Zdravnika, zdravnika pokličite! Pomagajte mi! — Žene jo drže za roke in jo tolažijo, prosijo, opominjajo na Bogá, naj se udá v voljo božjo ter jo polagoma umiré. — Nató pa jo obide smrtna tožnost; nad glavo sklene roke in joka, ječí kakor dete in vzdihuje: — Oh, Genova moja! . . . Dom moj! Krasno morje . . . Ubogi Marko! Marko moj, kje si sedaj, ubogo dete moje? —

Polunoč je bila; ubogi njen Marko, kateri je nekoliko prej prebil več ur ležéč kraj jarka, stopal je sedaj skozi velikanski gozd. Evo ti orjaških dreves, ogromnih dêbel, kakor stebrov

velike katedrale! Velike veje, sedaj od mesečine posrebrene, širijo se neizmerno visoko nad njim. Nerazločno gleda v temini mirijade débel vsakovrstnih oblik: ravna, kriva, zakrivljena — v pretečih in grozečih podobah; tu na tleh ležeča, tam naslonjena druga ob drugo ali pa stoječa, kakor stolpi in ovita z zelenim rastlinjem; tam zopet tenka in druga poleg drugih, kakor zveženj bodál, katerih ostí se dotikajo nebá: povsod krasna različnost, čudovit nered ogromnih oblik, grozovito-velikanski prizor, ki se je le kdàj videl v rastlinstvu! Prava čuda rastlinskega svetá! — Časih ga obide strah, ali duh mu takoj splava k materi. Onemogel je, ali utrujenosti ne čuti; noge mu krvavé, ali ne bolé ga. Sam je sredi velikanskega gozda, toda ne bojí se. Veliki divni gozd mu navdušuje duhá, misel, da je blizu matere, hrabrí ga; spomin na morje, prebite muke in strah, na premagane bolečine in jekleno vztrajnost svojo, naudaja ga s ponosom, in gorkeje se mu pretaka junaška genovška kri po žilah: ponosno dvigne čelo. A zgodí se še nekaj drugega: Dočim se je prej spominjal matere svoje le nekako megleno, razjasnjuje se mu sedaj nje podoba čimdalje bolj; živo gleda pred seboj nje obličje, kakor že davno ne; gleda jo v duhu, kakor bi govoril ž njo; gleda nje život, nje gibanje, nje očí, ustnice, vsako gibanje, gleda sence njenih mislij. Pri

teh spominih nevedé speší korake, in neko noyo čustvo neizrecne miline se mu vzbuja v srci in mu rodi sladko-tožne solze, ki mu rosé lice. Stopajoč dalje po temini, govori besede, katere ji hoče skoro pošepetati na uhó: — Tu sem, mati draga, tu sem! Nikdar več te ne ostavim! Skupno se vrneva domóv; na ladji se ne bodem genil od tebe; nikdo me ne loči — nikdo in nikdar, dokler bodeš živa! — V tem niti ne zapazi, da je v vrhovih velikanskega drevja ugasnil srebrni mesec in se prikazala zlata zora.

Okolo osme ure istega jutra je stal zdravnik iz Tukumana — mlad Argentinec — s pomočnikom svojim poleg postelje bolničine, da bi jo pregovoril k operaciji. Gospod in gospá Mequinez sta mu pomagala; vse zaman! Onemogla žena je izgubila že vse nádeje; trdila je le, da bode umrla ali pa bolestno operacijo preživela le za nekaj ur. Zdravnik ji zagotavlja, da bode operacija uspešna, da je rešitev gotova, naj bode le nekoliko pogumna. — Drugače pa je itak izgubljena. — Vse zaman! — Ne — rekla je s slabim glasom — naj umrjem takó, brez večjih bolečin, kakor jih že trpim. Hvala vam! Usojeno mi je takó! Pustite me, naj umrem!

Zdravnik je ne sili več. Vsi umolknejo. Bolníca pa se obrne h gospé in jo prosi:

— Ljuba, dobra gospá, prosim vas da pošljete novce moje in moje reči moji rodbini . . . po gospodu konzulu. Srce mi pravi sedaj v poslednjem trenutku, da vsi še živé. Prosim, pišite jim . . . da sem vedno mislila na nje . . . da sem delala za nje . . . za sinova svoja . . . da mi je sedaj jedina žalost, ker jih ne bodem videla . . . in da sem pogumno umrla . . . udana . . . blagoslavljajoča in priporočujoča jih móžu svojemu in starejšemu sinu . . . malega Marka . . . katerega sem nosila v srci do poslednjega diha . . . Siloma plane po konci, sklène roke in zaječi: — Marko moj! Dete moje! Solnce moje! — Obrnivši se, zapazi, da gospé ni več tu. — Po tihem so jo poklicali iz sobe. Ozrè se na drugo stran, niti gospoda ni več tu. Samó strežnici s pomočnikom sta ostali. V bližnji sobi se sliši šum, zamolklo govorjenje . . . Bolnica uprè oči v duri. Za nekaj časa se odpró, in vsi trije se povrnejo izpremenjenih obrazov. Nekako čudno jo pogledajo in tiho šepetajo. Zdí se ji, da je zdravnik dejal gospé: — Bolje takoj! — Ali razumeti ni mogla, kaj.

— Josipina — reče ji gospá — prinašam vam dobro poročilo. Pripravite se! —

Žena jo pogleda.

— Poročilo, katero vas bode jako vzradostilo! — nadaljuje gospá.

Bolnica jo méri s srepimi pogledi.

— Pričakujte nekoga, katerega jako ljubite! —

Žena se na vso moč dvigne na postelji in žarnih očij pogleduje sedaj gospó, sedaj na duri.

— Nekoga, ki je baš sedaj došel nepričakovano. —

— Kdo? — zakričí žena s čudnim prestrašenim glasom.

Trenutek pozneje zakričí s strašnim glasom, in z rokami ob sencéh upira svoj pogled nepremično na ónega pri durih, kakor da gleda prikazen iz drugega svetá.

Marko, slab, raztrgan, umazan, prašen, stoji na pragu, zdravnik ga trdo drži za roko.

Bolníca zakliče trikrat: — Bog! Bog! Moj Bog! —

Marko plane k nji, ona razprostrè vele svoje roke, objame ga in na vso moč pritiska na srce; zasmee se in zajoka s čudnim glasom, brez solzâ, potem pa zasopla pade vznak na blazine.

Ali takoj se zopet dvigne in kliče vsa iz sebe, neprestano ga poljubujé: — Kaj, ti si tu? Kakó si prišel? Je li res, da si ti? Kakó si velik! Kdo te je vodil? Ali si sam? Ali si bolan? Ali si res ti, Marko? Niso li sanje? Moj Bog, govôri, govôri! — Potem izpremení glas: — Ne! Mólči! Čakaj! — In obrne se k zdravniku: — Hitro, gospod, hitro, takoj! Ozdraveti hočem! Pripravljena sem! Ne izgubite nijednega trenutka! Odvedite Marka, da ne

zasliši ničesar! Marko moj, nič ni. Pozneje mi poveš. Še jeden poljub! Pojdi! —

— Tu sem, gospod! —

Siloma odvedejo dečka. Ostala sta le zdravnik in pomočnik njegov. Gospod Mequinez je izkušal dečka odvesti v daljno sobo, ali ni se dal.

— Kaj je? — vprašal je neprestano; — kaj je materi? Kaj ji hočejo? —

— Tvoja mati je bolna, prebiti mora majhno operacijo; vse ti povem, pojdi z menoj . . . govori gospod in ga poskuša odvesti.

— Ne — odvrne deček — tukaj mi povejte, nikamor ne grem! —

Gospod mu prigovarja, vleče ga; vse zaman. Deček se jame tresti in bati.

Hipoma pa zadoni po vsi hiši strašen vzkrik.

Deček obupno vzklikne: — Mati mi je umrla! —

V tem trenutku stopi zdravnik na prag in pravi: — Mati je rešena! —

Zdajci ga deček resno pogleda, potem poklekne prédenj in drugega ne more reči, nego: — Hvala vam, gospod! —

Zdravnik ga dvigne, rekoč: — Vstani! . . . Ti, junaški deček, rešil si mater svojo! —

Poletje.

25. — Petek.

Marko, mali Genovčan je predzadnji junak, s katerim smo se seznanili letos. Samó še

o jednom bodemo čuli v juniji. — Jedinó dve preizkušnji imamo, šestindvajset šolskih dnij, šest četrtkov in pet nedelj. — Kolika izpremena je zunaj! Drevje na vrtu je v najbujnejši rásti, zeleno in cvetoče je in dela široko senco. — Dečki so poletno opravljeni. Kakó je sedaj zanimivo, ko odhajajo domóv! Dolgi lasjé so izginili, vsi so kratko postriženi, noge so bose, vratovi goli; vidiijo se slamniki vsake vrste z dolgimi trakovi do ramen, srajce in ovratniki vsakojake barve. Najmanjših ima vsak kàj modrega ali rdečega, kak vzorec, robček ali čopič, katerega mu je prišila mati, da je vidnejši; mnogi prihajajo v šolo brez pokrival, kakor da so pobegnili z dóma. Nekateri so belo opravljeni. Neki deček je opravljen ves rdeče. Nekateri so opravljeni „mornarsko“. Najlepši pa je zidarček z širokokrajnim svojim slamnikom, izpod katerega se takó lepo vidi njegov zajček. — Markič je odložil kapo od mačje krzne; sedaj ima staro popotno kapo od sive svile. Ljubič je nagizdan z ljubko škotsko opravo; Krmel pa kaže gole prsi, in Strmšek tičí v modri kovaški srajci. In Zavrtnik? — Sedaj, ko je moral odložiti široki svoj plašč, kateri mu je pokrival tržnino, vidiijo se mu nabasani žepi, polni cunjarske drobnjave, in loterijski listi mu gledajo iz njih. Sedaj se vidi vse, kar nosi kdo s seboj: pahljače od popirja, ceví od trsja, strelice za ptice, cvetke, hrostje, kateri

lezejo iz žepov in kobacajo po rokavih. Najmanjši dečki prinašajo učiteljicam cvetic. — Sedaj je dôba češenj, metuljev, godbe po izprehajališčih in izletov v okolico; nekateri dečki se hodijo že kopat. Vsi so s srcem že na počitkih in vsak dan so nestrpnejši v šoli in veselejši, ko se vračajo domóv. Jedinó to me žali, da vidim Grudna toli žalostnega in potrtega in ubogo svojo učiteljico prvega razreda vsak dan bledejšo. Huje kašlja; sklonjena že hodi in žalostno mi odzdravlja.

Poezija.

29. — Torek.

Začel si, Janko moj, umevati poezijo šole; vender jo gledaš le od znotraj. Lepša se ti bode videla po tridesetih letih, kadar jo bodeš gledal od zunaj, kakor jo gledam jaz sedaj. Pričakujoč te iz šole, izprehajam se okolo poslopja in prisluškujem pri zaprtih okencih v pritličji; ondu iz okna se čuje glas učiteljčin: — Jojmene, ta črta na t! — Takó ne gré, dete moje, kaj bi rekel oče! . . . Iz sosednega okna se čuje debeli glas učiteljev: — Kupil sem 50 metrov sukna . . . po dva goldinarja in pol . . . pa sem ga prodal . . . Nekoliko dalje čita učiteljica z rdečo perjanico:

„Prekrasna je zemlja domá in drugod,
In čudeži stvarstva rasó nam povsod . . .“

Iz bližnjega razreda se slišijo glasovi, kakor čvrčanje ptic, to je znamenje, da je šel učitelj za trenutek iz sobe. Idem dalje. Na oglu slišim učenca, ki se joka, in učitelja, kateri ga kara ali tolaži. Iz drugih oken se slišijo stih, imena junakov in vrlih móž, izreki, kateri opominjajo h kreposti, rodoljubju, junaštvu, domovinski ljubezni. Potem je zopet vse tiho, kakor da je vsa hiša prazna, in nikdo ne bi verjel, da krije toliko stotin oseb. In zopet nastane šum, vzdigne se splošen smeh, katerega je povzročil učiteljev dovtip . . . In ljudje, ki prihajajo mimo, obstojé in veselih očij gledajo to prijazno poslopje, katero krije v svojih prostorih toliko mladih src, toliko lepih nádej za domovino! — In znova nastane šum, ropotanje s knjigami in tablicami, toptanje z nogami, katero se širi od razreda do razreda, od spodaj do gôri, kakor bi se širila nenadna radostna novost: šolski sluga naznanja sklep. — V tem pa se je zbrala pred durimi množica ženâ, móž, deklic, mladeničev od tu in tam, ki so prišli po brate, sinove, vnuke; iz razredov se vsipljejo dečki po plaščke in pokrivala, dokler jih učitelj ne pokliče nazaj in jih ne uredí. Sedaj se pomikajo v dolgih vrstah proti izhodu. Tam pa se začnè vsakovrstno izpraševanje: — Ali ste znali naloge? — Kakšen red si dobil v pismeni nalogi? Kaj imate do jutri? — Kdaj je mesečna preizkušnja? — Toda tudi uboge matere, katere

ne znajo čitati, odpirajo zvezke, pregledujejo račune in vprašujejo po redih, po tem in ónem. Vznemirjajo se in veselé, povprašujejo učitelje, govore o učenji in o šoli. Kakó je vse to lepó, Janko moj, in kakó plemenito! Koliko obeta mili domovini naši, katera se od šole nádeje vstajenja svojega!

Tvoj oče.

Gluhonemka.

30. — Sreda.

Danes zjutraj, baš ko sem pisal nalogo, pozvonil je nekdo, in hiteli smo gledat, kdo je. V tem pa že slišim očeta, ki je začudeno vprašal: — Vi tu, Jurko? — Bil je nekdanji naš vrtnar, ki biva sedaj zunaj mesta v okolici, danes pa se je vrnil z Reke, kamor je dan prej dospel iz Grške, kjer je delal tri leta pri železnicah. V roki je imel velik zavitek. Nekoliko se je postaral, toda še vedno je rdečih lic in vesel. Oče je hotel, da stopi v sobo, on pa je trdil, da se mu mudí, in resnega obraza je vprašal: — Ali ste kàj čuli o rodbini moji? — Kakó je Katici? —

— Dà, smo — odvrne mati — nedavno smo čuli, da jim je dobro. —

Jurko se globoko oddahne: — Hvala Bogú! — Nisem se upal iti v gluhonemnico brez novice o nji. Dovolite mi, da zavitek tu odložim, ko pohitim tjà. Tri leta že nisem videl nikogar svojcev! —

Oče mi velí: — Spremi možá do vzgajališča! —

— Oprostite mi, prosim! — reče vrtnar že na stopnicah. Oče pa ga prehití, rekoč: — Kakó pa je z delom? —

Dobro, hvala Bogú! Nekaj novcev sem si prihranil. Ali . . . povejte mi, kakó je z mojo nemko; prosim vas! Ko sem jo ostavil, bila je še majhna; a tem zavodom ne zaupam. Ali se je naučila znamenj? Žena mi je sicer pisala: — Učí se govoriti in lepo napreduje. — A rekel sem: Kaj mi to hasne, ako se naučí govoriti, ako jaz ne poznam znamenj? Kakó se moreva sporazumeti, ubogo dete! Dobro je vender, da se drug z drugim sporazumlja, nesrečnik z nesrečnikom. . . . Kakó je torej? Kakó? —

Oče se nasmehne in pravi: — Ničesar ti ne povem, sam bodeš videl, idi, idi, ne trati časa! —

Odšla sva; zavod je blizu. Hitro sva stopala, vrtnar pa je govoril sam v sebi: — Ubo-ga stvarca moja, nikdar me ni poklicala očeta, nikdar me ni čula, ko sem jo zval hčerka; nikdar ni govorila niti besedice, niti je ni čula!

— Hvala Bogu, da se je dobil velikodušen, milosrčen gospod, kateri jo vzdržuje v zavodu . . . Žal, da je niso vzprejeli pred osmim letom; sedaj so minila tri leta, v jednajstem je torej; — je li zrasla? —

— Videli bodete sami — odvrnem mu in pospešim korak.

— Kje je ta blaženi zavod? — Žena jo je odvedla vánj, ko sem bil že odšel, a tu nekje mora biti.

Dospela sva ravnokar do zavoda. Stopila sva takoj v razgovornico. Vrtar nama pride naproti. — Jaz sem oče Katice Bečkove — reče vrtnar — pokličite mi hčericu, prosim! — Sedaj počivajo — odvrne vratar — povedal bom učiteljici. — Odšel je. Vrtar ogleduje slike po stenah, ali ne umeje jih. Duri se odpró, in črnoopravljena učiteljica vstopi z deklico. Oče in hči se pogledata in zdajci si glasno kličoč hitita v naróčaj. Deklica je imela belo in rdečkasto progasto opravo in siv predpasnik. Večja je bila od mene. Razjokala se je in ovila roke očetu okolu vratú.

Oče jo lahko odrine, pa jo začnè ogledovati od nog do glave, svetlih očij in težko sopèč, končno vzklikne: — Kakó je lepa! Kakó je zrasla! Mila moja Katica! Uboga nemica moja! — In vi, gospá, vi ste ji vzgojiteljica? Prosim vas, naredite ji kaka znamenja, da bodem kàj umel. Velite ji, naj mi da kàj razumeti.

Vzgojiteljica se nasmehne in šepne deklici: — Kdo je to? — Deklica odvrne s čudnim, debelim glasom, kakor divjak, ki prvokrat govóri naš jezik, vender pa veselo in srčno: — Moj oče! —

Vrtar ves začuden odskoči za korak in vzklikne: — Kaj? Govóri? Je li mogoče? —

Govoriš li, dete moje? — In znova jo objemlje in poljubuje.

— Ali kakó je to, gospa učiteljica, ne govorite li z znamenji, takó-le?

— Ne, ne, gospod Beček — to je po starem načinu. Sedaj se učé izgovarjati besede. Niste li vedeli tega? —

— Ne — odvrne vrtnar presenečen. — Tri leta sem bil z dóma, pisali so mi, da govóri, toda nisem jih umel. — Oj, dete moje, ti govoriš! Čuješ li moj glas? Reci: Ali čuješ? —

— Ne, mož božji, kakó bi vas čula, ker je gluha! Umeje vas, ker gibljete usta, kadar govorite. Vaših besedij ne sliši, niti svojih! Ona govóri, ker smo jo naučili, kakó mora pri tej in óni črki nastaviti ustnice, kakó pregibati jezik, prsi, grlo, da nastane glas. —

Vrtnar posluša vse to odprtih ust in niti ne razume, kaj mu pravi učiteljica.

— Reci mi, Katica, ali ti je drago, da sem došel? — pošepetá ji na uhó.

Deklica ga pogleda, a ne odvrne ničesar. Oče je vznemirjen. Učiteljica se nasmehne in pravi: — Videla ni, kakó so se premikale vaše ustnice, saj ste ji govorili na uhó! Recite ji znova, toda v obraz.

Oče storí takó. Deklica pa mu gleda pozorno na ustnice in na usta, potem odvrne bistro: — Dà, meni je drago, da si došel in da ne odideš več!

Oče jo presrčno objame, potem pa, kakor da se hoče zagotoviti, je li res, kar je čul, jame jo izpraševati:

— Kakó je ime materi tvoji? —

— An-to-ni-ja. —

— Tvoji mali sestri? —

— Mi-li-ca. —

— Koliko je dvakrat deset?

— Dvaj-set. —

Mislili smo, da se smeje, on pa je jokal, jokal od radosti!

— Zakaj bi se jokali — pravi učiteljica — veselite se! Vidite, sedaj se bode začela še hčerka! Recite rajši, da ste zadovoljni, je li? —

Vrtnar prime učiteljčino roko, poljubi jo dvakrat, trikrat, govoreč: — Hvala vam, hvala stokrat, hvala vam tisočkrat, gospá! Oprostite, da ne znam drugače!

— Vaša hči zná tudi pisati in računjati, vé imena navadnih stvari in mnogo drugega iz zemljepisja in zgodovine. Sedaj je v prvem tečaju; ako ostane še dva tečaja, znala bode mnogo več. Lahko se priučí kakemu pozivu. Imamo gluhonemce, kateri prodajajo v prodajalnicah in opravljajo dotične posle takó, kakor drugi. —

Vrtnar je obstal nem od samega čudenja, videlo se je, da bi bil rad slišal še več. Učiteljica velí vratarju, naj ji dovede dete iz pripravljalnega oddelka. Skoro se vrne z osemletnim dekletcem, katero je prišlo nedavno.

— Ta-le — pravi učiteljica — je izmed ónih, ki so se šele začeli učiti, glejte, kakó so poučuje. Izgovorila bodem e. Pazite! Učiteljica odprè usta, izgovorí e in migne otroku, naj tudi storí takó. Dete sluša. Zopet mu migne, naj sune sapo iz sebe. Reklo je glasno, ali mesto e je izgovorilo o. Učiteljica prime dete za roke, dene si jedno na prsi, drugo na vrat in zopet izgovorí e. Dete, katero je čutilo, kakó se gibljejo prsi in grlo, reklo je sedaj razločno e. Prav takó ga je naučila izgovarjati e in d, držèč si njegove ročice na prsi in vrat. — Ali umejete sedaj? —

Osupel je obstal vrtnar, stvar se mu je zdela vedno neumljivejša. — In takó jih učite govoriti? — Takó ste potrpežljivi? — Leto za letom jih učite isto? — Svetnica ste! Angelj iz rajá! Na svetu ni plačila takemu delu! Ali kaj bi rekel? Oh, pustite me še nekaj časa pri nji, da se sam pogovarjam ž njo.

In potegne jo k sebi ter jo jame izpraševati. Ona mu odgovarja, smeje se od veselja, njemu pa se osorni nje glas zdí diven, nebeški.

Nató se obrne k učiteljici: — Ali bi smel zahvaliti gospoda ravnatelja? —

— Ravnatelj je tu, toda zahvalite drugo osebo: vsaka majhna deklica je izročena večji tovarišici, in ta je njena sestra, mati. Vaša je izročena sedemnajstletni hčerki nekega peka. Jako je dobra in jo ljubi. Že dve leti ji pomaga

vsako jutro, ko se opravlja, obuva; češe jo, uči šivanja in ji družbuje. — Katica, kakó je imé tvoji sestri tu v vzgajališči? —

Deklici se razjasní obraz, in veselo odvrne: — Ka-tin-ka. — Potem se obrne k očetu: — Jako jako je dobra. — Vrtar odide na migljaj učiteljičin, vender se takoj vrne z močno, plavolaso gluhonemko, veselega obraza in prav takó opravljeno, kakor mala nje varovanka. Postala je med durimi in se nasmehnila; po rasti je podobna ženi, a v lice je še dete.

Deklica ji steče naproti, prime jo za roko in jo véde pred očeta, rekoč: — Ka-tin-ka.

— Oh, vrla deklica! — vzklikne oče in ji podá roko — vrla deklica, Bog te blagoslovi, podéli ti sreče, radosti! Da bi bila srečna, to ti želi pošten delavec, družinski oče. —

Večja deklica gladí manjšo, gledaje na tlà in se nasmehne. Vrtnar jo gleda spoštljivo, kakor sveto podobo.

— Danes smete deklico svojo vzeti s seboj — pravi učiteljica.

— Kaj? Da jo smem vzeti! . . . vpraša vrtnar iznenádejan. — Oj, kakó rad! Jutri vam jo privêdem nazaj! — Deklica steče iz sobe, da se preobleče.

— Tri dolga leta je nisem videl, in sedaj govori! Odvêdem jo v naše sêlo. Prej pa jo pokažem svojim znancem, da vidiyo, kakó govori gluhonemka. Oj, kakó sem srečen, vesel! —

— Daj mi roko, Katica! — Deklica se je vrnila s plaščkom na roki in klobučkom na glavi in prijela očeta za roko.

— Hvala vam vsem! Hvala vam! — zahvalja se oče; — presrčna hvala! Prišel bodem, da vas zahvalim še jedenkrat.

Zamisli se za nekaj hipov, izpustí deklico, seže v žep in vzklikne kakor brezumen: — Siromak sem, toda kar morem, storim rad, vzemite ta tolar za vzgajališče! —

— Ne, ne — reče učiteljica ginjena — vzemite denar, dobri mož, ničesar ne vzamem, ne smem vzeti! Pridite, kadar bode ravnatelj tu! A denarja tudi on ne vzame, dobro vem. Vender smo vam hvaležni, ker vemo, koliko ste se trudili zánj. —

— Ne, ne vzamem ga! — reče vrtnar svojeglavno . . . videli bomo . . .

V tem pa mu ga učiteljica vtakne v žep in se posloví takó hitro, da ga mož niti ne utegne iskati. Z glavo majaje se udá, dvigne roko in migne učiteljici in deklici v slovó, prime deklico za roko in hití za njo, govorèč: — Idi, idi dete moje, uboga nemica, zaklad moj! —

Deklè pa vzklikne z debelim svojim glasom: — Oj, ka-kó le-po soln-ce! —

J u n i j.

Vojska.

Včeraj smo šli jaz in tovariša Markič in Poljšak z očetom mojim pred veliko novo vojašnico, kjer se je vršilo pregledovanje vojakov na čast prisotnemu višjemu poveljniku. Godba je igrala, oče pa mi je imenoval polke, kateri so dohajali mimo nas. Najprej so se vrstili gojenci vojaške šole, óni, katere vzgajajo za častnike; stopali so smelo, samosvestno, prosto, kakor to vidimo pri vojaki in učeči se mladini. Bilo jih je preko tri sto. Za njimi so prišli pešci; med njimi je mnogo starih polkov, kateri so se odlikovali že v marsikaterih bojih s starimi oslavljenimi zastavami svojimi. Za pešci so stopali ženijski vojaki, delavci v vojskah, s krasnimi temnimi perjanicami; za njimi se je že videla dolga vrsta zelenkasto izpreminjastih perjanic, katere so se blestele na solnci: bili so polki lovcev, neustrašnih braniteljev naših gorâ, oblečeni v sinje - modro opravo z zelenimi našivi — v barvah sinjih gorâ, katero obrobuje temačno igličevje. Toliko da odidejo, zasliši se v brezbrojni množici gledalcev glasno, veselo vršenje: dohajal je, lahko in čilo stopajoč, z žareče - rdečimi fesi na ponosnih glavah, 17. naš domači pehotni polk, óni slavni polk izmed

najstarejših naših polkov, kateri se je bojeval zmagoslavno že v neštevilnih bojih za domovino. V njem so večinoma slovenski sinovi, a le slučajno so tu v svoji domovini; odšli bodo na Dunaj, kamor jih kliče glas vladarjev. — Med veselo njih trobentanje pa se že sliši zamolklo, često prestajajoče bobnenje, katero naznanja težko topništvo. Na visokih topniških vozovih, katere vozi okolo 300 iskrih kónj, sedé ponosni vojaki, z visokimi čakami na glavah poleg svetlih topov na tankih lavetah. Napósled pridirjata krasna polka konjikov in ulancev z jasnimi šlémi, perjanicami, bodali in kopjem. — Oj, kakó krasno! — vzkliknem veselo. Oče pa me skoro pokara zaradi teh besed, rekoč: — Ne glej vojaštva le takó, kakor bi gledal lep prizor! Pomisli: vsi ti močni, krepki mladeniči so lahko poklicani kàr najhitreje v brambo dežele in za nekaĵ ur so žrtva sovražnih krogelj in sulic. Vselej, kadar čuješ pri kaki slavnosti: — Živela vojska! Živela Avstrija! — misli si daleč odtod bojno polje, pokrito z mrtveci-vojaki in napojeno z junaško njih krvjó, in šele potem ti bode vstajal vzklik iz globočine srca, in podoba Avstrije tvoje se ti bode kazala resnejša in vzvišenejša, negoli kdàj! —

Domovina.

Domovina tvoja, dragi Janko, ni le okolica, kjer si se porodil, temveč vsa zemlja, v kateri

živí tvoj národ, národ tvoje krvi, národ, kateri ima isto minulost, kateri se je toliko sto let boril s turškim divjaštvom — národ, kateri je siromak po imenji, a bogatin po poštenji, junáštvu, kreposti, jeziku svojem; zemlja njegova je polna prirodnih krasot. To je domovina tvoja, sinko moj! — Akoravno jugoslovanski naš národ nima več svojih junakov: Ravbarjev, Turjačanov in Lambergarjev, Šubičev in Zrinjskih, Lazarjev in Obiličev — ima pa še vedno isto kri, isti jezik, iste izreke; iste gore in polja, isto morje; ima isto slavno minulost in sijajno bodočnost! Slovenec, Hrvat, Srb, Bolgar, dragi sinko, to so le različna imena, ali bratje smo si vsi — bratje po krvi, zgodovini, jeziku; bratje, katere veže jednaka sreča in nezgoda. O imenih se ne prepiraj nikdar, temveč trudi se, kakó bodeš bolj pospeševal vzajemno ljubezen in zlogo, mir in občo srečo slavne domovine naše! Bratje smo si Slovani vsi — bodisi Jugoslovani ali Severoslovani, kakeršnega si bodi imena!

Za slave pa, kakor za nezgod pozdravljaj v srci domovino svojo: — Domovina mila, sveta zemlja, kjer so gledali moji roditelji to solnce in kjer leže pokopani; kjer tudi jaz želim živeti in umreti; zemlja, kjer se bode rodila moja deca, kjer bode rasla in umrla, pozdravljam te iskreno! Dete sem še, katero te še ne umeje in ne pozná popolnoma, ali spoštujem te in lju-

bim iz vse duše ter sem ponosen in srečen, da se smem zvati sina tvojega! Ljubim tvoje gore, tvoja polja, tvoje vode, tvojo slavno minulost, tvoje junake, vso tvojo dičnost in krasoto! Ljubim te prav takó, kakor ljubim kraj, kjer sem prvokrat ugledal zlato solnce in začul tvoje ime. Ljubim tvoja mesta, tvoja sêla, tvoje palače, kakor tvoje kočë; takisto iskreno ljubim vse tvoje sinove: siromake in bogatine; ljubim vse, kar je tvoje, sveta mi domovina! Prisezam ti, da bodem vsekdar ljubil tvoje sinove kakor svoje brate; da bodem v sreci častil duševne tvoje velikane, žive in mrtve; da bodem delaven in pošten rojak, neprestano se trudèč, da bodem vedno plemenitejši, da bodem tebe dostojnejši, in da morem delovati z vsemi svojimi močmi na to, da s častitega lica tvojega izgine bratska nezloga, mržnja, nejevolja, nevednost, osveta, ubojstvo, sléharna krivica in vsako drugo zlò — da se bodeš slobodno razprostirala v veličastvu svojih pravic! — Obetam ti, da ti bodem služil po najboljši môči ali z duhom, srcem ali z rokami — krotek kakor jagnje, ali srčen kakor lev! In ako pride čas, da moram záte žrtvovati kri in življenje, oboje ti dam vesel, blagoslavljajoč zadnjikrat tvoje ime in pošiljajoč zadnji svoj poljub tvoji sveti zastavi, hrabrim in zvestim sinovom tvojim! —

Tvoj oče.

Moj oče.

Ne, niti Gruden, nì Markič, nì kdo drug tvojih tovarišev ne bi bil odgovoril svojemu očetu takó, kakor si odgovoril ti, Janko, ta večer očetu svojemu! Je li mogoče? — Obljubi mi, da se kàj takega ne zgodí nikdar več, dokler bodem živa. Vselej, ko ti pri očetovem ukoru stopi na ustnice nedostojen odgovor, spomni se dneva, kateri pride neizogibno, dneva, ko te pokliče k svoji postelji, rekoč: — Janko, zapuščam te! — Oj, dragi mi sinko, ko bodeš zadnjikrat čul te besede, glas njegov in kešneje, ko bodeš sam sedel v njegovi sobi in se jokal pri njega knjigah, katerih ne bode odpiral nikdar več, in se bodeš spominjal, da si ga žalil, vprašal bodeš sam sebe: — Je li mogoče? — Tedaj šele bodeš umel, da je bil največji tvoj prijatelj! Veruj mi, kadar te je moral kaznovati, trpel je sam več, nego ti — in nikdar se pred njim nisi jokal, da bi ne bilo tebi na korist. — In tedaj se bodeš kesal vsega, poljubljal bodeš mizo, pri kateri se je toliko trudil, pri kateri si je kratil življenje za deco svojo. Sedaj ga še ne umeješ; prikriva ti vse bitje svoje, razven ljubezni in dobrote. Ti ne veš, kakó ga časih muči delo! Bojí se, da bi mu ne uničilo življenja, in v takih trenutkih govori vedno o tebi, ker ga morí skrb, da bi te moral ostaviti ubogega in brez varstva. In čestokrat stopi v takih

mislih k postelji tvoji in te gleda z lučjo v roki, pri tem se osrči in se navzlic temu, da je truden in žalosten, vrne na delo! Tudi ne veš, kolikokrat te poišče in ostaja pri tebi, kadar mu joče srce v nezgodah, katerim se ne ubrani nobeden zemljan. Tedaj te poišče kot svojega prijatelja, da se utolaži in da pozabi nadloge; tedaj išče ljubezni tvoje, da v nji najde mirú in srčnosti! Premisli torej, kaj mora trpeti, kadar pri tebi namesto ljubezni najde le hladnost in nepokorščino! Čuvaj se odslej vsake nehvaležnosti! Premisli, ako bi bil tudi svetnik, ne mogel bi mu povrniti nikdar, kar je že storil záte in kar bode še storil! — Pomisli tudi, da se na dolgo življenje ne moremo zanašati: smrt bi ti utegnila pokositi očeta, dokler si še dete, v dveh letih, treh mesecih, jutri! Oh, ubogi Janko moj, kakó bi se vse izpremenilo okolo tebe! Kakó prazen, kakó pust in osamel bi bil tvoj dom z ubogo, žalujočo materjo! — Idi, sinko, idi k očetu — tam v sobi dela — idi po prstih, da te ne čuje, skloni glavo na njega kolena in prosi ga, da ti oprostí — in te blagoslovi! Tvoja mati.

Izlet.

1. — Ponedeljek.

Dobri moj oče mi je oprostil tudi sedaj in mi dovolil, da smem na izlet, katerega smo

dogovorili z Markičevim očetom. Bila nam je živa potreba, da se nekoliko nasrčemo gorskega zraka. Ali je bila to slovesnost! Včeraj popoldné ob dveh smo se zbrali v „Zvezdi“ Poljšak, Gruden, Zavrtnik, Strmšek, Markič, oče in sin — in jaz, vsak s svojo zalogo sadja, klobas in kuhanih jajec. Gruden je nosil tikvo, polno belega vina, Markič pa črnega; mali Strmšek v široki svoji kovaški srajci je nosil velik hleb kruha pod pázduho. Nekaj časa smo se vozili, potem pa smo šli peš, skakaje kakor jeleni sredi krasnega zelenja, iz solnca v senco in čez plotove, da je bilo veselje. Stari Markič je hodil daleč za nami, s sukňjo čez ramo in pušèč iz pipe. Časih nam je zazvižgal in zapretil, naj ne trgamo svojih rokavov. Strmšek je pel, nikdar prej ga še nisem čul pojočega. Markič je spotoma delal málinska kólesca, vilice, brizgalke; vse je hotel nositi sam, da je bil ves obložen in moker kakor riba, a vender uren kakor srna. Poljšak je obstajal vsak trenutek in nam imenoval rastline in žuželke. Gruden je grizel svoj kos kruha, a zdelo se mi je, da mu ne gré takó v slast, kakor prej, ko je imel še mater — ubogi Gruden! Vender je še vedno isti: dober kakor kruh! Ako je kdo izmed nas namerjal skočiti čez jarek, bil je on že na óni stráni in mu podajal roko. Strmška je nekoč neka krava vrgla, in sedaj se jih jako bojí. Gruden to opazivši, postavljaj se je vselej pré-

denj. Hiteli smo na holmec, potem pa se preku-
 cujé in valjaje strmoglavili nizdolu. Strmšek se
 je nateknil na grm in si raztrgal veliko srajco;
 sram ga je bilo. Zavrtnik, ki ima vedno igle
 s seboj, zapel mu je krpe. Oni pa je rekel:
 — Oprôsti me! Oprôsti me! — Zavrtnik spo-
 toma ni tratil časa: pobiral je različna ze-
 lišča, polže in vsak kamen, ki se je le malo
 blestel ter si takó nabasal vse žepe. In zopet
 smo tekali, plezali, skakali po solnčnih in senčnih
 krajih, navzgori in nizdolu, čez pristave in gorice,
 da smo vsi upehani in utrujeni dospeli na griček,
 s katerega se je videla vsa krasna okolica
 ljubljanska. Tukaj smo posedli v mehko travo k
 južini; bili smo gladni, da je jed kàr izginjala.
 Potem smo se pogovarjali o učiteljih in tova-
 riših, kateri niso mogli z nami. Strmšek se je
 skoro sramoval jesti, ali Gruden mu je najboljše
 kosce svojega deleža kàr mašil v usta. Markič
 je sedèl po turški šegi poleg očeta; bila sta kakor
 brata, rdečih lic, krasnih zób. Oče je pridno
 praznil kupice z vinom, češ: — Vam, ki se
 učite, škoduje vino, ónim pa, ki prekladajo drva,
 služi vrlo. Prijel je sinka za nos in nam dejal:
 — Dečki, ljubite tega -le tovariša; zagotavljam
 vas, da je poštenjak. — Vsi smo se smijali, le
 Gruden ne. Starec je nadaljeval: — Ej, škoda!
 Danes ste tu zbrani, kakor dobri tovariši, a za
 nekaj let bodeta Janko in Poljšak odvetnika
 ali profesorja, ali kaj vem, a vi drugi štirje v

kaki prodajalnici, ali pri kakem rokodelci, ali Bog védi kje — in potem: z Bogom prijateljstvo! — Kaj?! — odvrne Poljšak — mēni bode Gruden vedno Gruden, Strmšek vedno Strmšek in takó vsi drugi, da bi bil tudi ne vem kaj! — Prihajal bodem k njemu, bodisi kjerkoli! — Vrlo, vrlo! — vzklikne oče Markič in dvigne kupico: — To je bilo vrlo govorjeno! Veljá! Trčimo! Živeli taki tovariši, živela na veke mati šola, katera nas druží takó lepo! — Trčili smo s kupicami ob njegovo steklenico in napivali drug drugemu, učiteljem, odsotnim prijateljem in domovini. — Solnce se je že nagibalo. Veselo prepevaje in držèč se za roke, šli smo peš do „Zvezde“, kjer smo se razšli domóv. Kakó krasen, vesel je bil ta dan! — Kakó srečen bi se bil vrnil domóv, da nisem srečal bolne učiteljice svoje! Baš na stopničah mi je prišla naproti, vračaje se od matere moje. Temno je bilo že, in toliko da me je spoznala. Prijela me je za rame in mi šepnila na uhó: — Z Bogom, Janko, ne zabi me! — Jaz pa sem takoj čutil, da je bila objokana. Dospevši domóv, rekel sem materi: — Gospodičino sem srečal. — Odšla je, da leže — odvrnila mi je mati objokanih očij. In pristavila je: — Uboga tvoja učiteljica . . . jako je slaba.

O razbiti ladji.

(Zadnja mesečna pripovedka.)

Bilo je pred nekaj leti, ko je decemberskega jutra v liverpoolski luki dvignil velik parnik svoja sidra, pripravljajoč se na odhod. Na krovu je bilo nad dvesto oseb, med njimi preko sedemdeset mornarjev. Med potniki je bilo tudi nekaj Dalmatincev, ki so se peljali domov, zakaj parnik je hotel pluti v Jadransko morje. Vreme je bilo megleno, neprijazno.

Med potniki tretjega razreda je bil tudi Dalmatinček, deček kakih dvanajstih let, majhen pri svojih letih in čokat, vender lepega obraza in smelega, resnega pogleda. Pravi Bokélj! Sédel je na kùp vrvij, katere so ležale pri vélikem jadreniku, položil roko na prtljago, kjer je imel vse svoje imetje, in naslonil nánjo glavico z rjavkastimi lici in črnimi, kodrastimi lasmi, ki so mu sezali do ramen. Opravljen je bil ubožno; čez rameni si je ogrnil staro plahto in čez njo obesil staro usnjato torbo. — Zamišljen je zrl okolo sebe, opazoval popotnike, ladjo, mornarje in nemirno morje. Kdor ga je pogledal, spoznati je moral, da je deček prebil že bridko, morda najbridkejšo nesrečo — zakaj, dasi mu je bil obraz otroški, izraz na njem je bil do cela moški.

Skoro ko je odplula ladja, pride nek mornar — tudi Dalmatinec — vodèč za roko deklico; pred dečkom obstojí in pravi: — Ná, Milane,

evo ti družbe — in odide. — Dekletce séde na vrvi poleg dečka.

Pogledata se.

— Kam ideš? — vpraša jo deček.

— V Dalmacijo preko Trsta . . . k očetu in materi, katera me pričakujeta. Ime mi je Zora.

Deček molčí. — Za nekoliko časa potegne iz žepa suhih smokev, deklica pa prepečenca, in oba jameta jesti.

— Takó, deca moja, sedaj bodemo pa nekoliko zaplesali! — dé mimogredoči dalmatinski mornar. — Veter je jel bučati in premetavati ladjo. Otroka sta ostala mirna. Deklica se je nasmihala. Bila je nekako jednakih let z dečkom, toda mnogo večja, rjavih lic, vitke rasti, da je bila videti slabotna; opravljena je bila siromaški. Imela je kratke kodraste lasé, rdečo ruto na glavi in majhne srebrne uhane. — Jedoč sta si pripovedovala svoje dogodke in nezgode. Deček ni imel nì očeta nì matere. Oče, delavec, umrl je pred nekoliko dnevi v Liverpoolu in ga ostavil samega; avstrijski konzul ga pošilja v domovino. — Deklica je prišla pred letom dnij v Liverpool k teti, vdovi katera jo je ljubila, kakor zenico očesno. Roditelji dekličini so se nádejali, da bode mnogo podedovala po nji. Pred nekaj meseci pa je bila teta povožena in je umrla brez beliča. Deklica je šla h konzulu, in ta jo je ukrcal na ladjo,

priporočivši jo dalmatinskemu mornarju. — Takó — završila je deklica svojo povest — moj oče se je nádejal, da se vrnem bogata, toda vračam se ubožna, kakeršna sem šla z dóma. No, ljubijo me venderle. Bratje tudi. Štiri imam, jeden je manjši od drugega. Jaz sem največja. Jaz jih oblačim. Kakó se li razveselé, ko me ugledajo! Priti hočem po prstih stopaje . . . Ej, kakó besní morje! — In ti greš k sorodnikom? — vpraša dečka. — Dà, ako me bodo hoteli. —

— Ali te nimajo radi? —

— Ne vem.

— O božiči izpolnim trinajsto leto — nadaljuje deklica. Potem sta se razgovarjala o morji in o ljudéh, ki so stali okolo njih. Ves dan sta bila skupaj, govoreč časih nekaj besed. Potniki so menili, da sta brat in sestra. Deklica je pletla, deček je premišljal. — Morje je bilo čimdalje nemirnejše. Zvečer, ko sta odhajala vsak na svoje ležišče, rekla mu je deklica: — Lahko noč! Sladko spavaj! —

— Nikdo ne bode sladko spal nocoj, uboga otroka moja! — zakliče jima mimohité dalmatinski mornar, katerega je klical kapitan. Deček hoče deklici odgovoriti: — Lahko noč! — ali v tem hipu ga pograbi plusk vode in ga trešči ob klop.

— Mati sveta! — zakliče dekletce — kri mu teče! — in hití k njemu. Poklekne poleg

njega, ker je omedlel od udarca, obriše mu kri s čela, potegne ker nima drugega, ruto raz glavo in mu ž njo obeže rano, naslonivši si njegovo glavo na prsi. Pri tem pa si okrvavi rmenkasto svojo obleko. — Milan se zavé in vstane. — Ali ti je bolje? — vpraša ga deklica. — Je že dobro — odvrne deček. — Sladko spavaj! — reče mu Zora. — Lahko noč! — odvrne Milan. In razideta se.

Mornar je govoril prav. Onadva še nista zaspala, ko se dvigne strašen vihar. Silni valovi se vzdignejo, in za nekaj hipov se zlomi jadrenik. Trije čolni se odtrgajo, ki so bili priklenjeni zadaj pri parniku; valovi odnesó štiri vole s sprednjega konca. Na ladji nastane zmeda, groza in ropot; razlega se klicanje, jok in molitev, da se človeku kar koža ježí. Vihar traja vso noč. Ob zori pa jame, besneti še huje. Velikanski valovi bijejo ob stranice, pluskajo čez palubo, lomijo, razbijajo in potezajo vse váse. Hipoma se udere ploščina nad strojem, voda brizgne strašno šumèč v stroj, pogasí ogenj, in strojevodje pobegnejo. Sedaj se začuje gromovit glas: — K sesalkam! — Bil je glas kapitanov. Mornarji planejo k sesalnim strojem — ali strašen plusk besnih valov od zadnjega konca ladjinega razdene parapete in vratnice in poplavi notranje prostore. Potniki, bolj mrtvi nego živi, pribežé v véliko dvorano.

Semkaj pride tudi kapitan.

— Kapitan, kapitan — kričé vsi vprek — kaj je storiti? Pri čem smo? Je li še upanje, da se rešimo? — Reši nas! —

Ko vsi umolknejo, reče hladno: — Izročimo se rokam božjim! — Samó neka žena vikne: — Moj Bog! — Nihče drug ne zine besedice. Vse je otrplo od groze. Grobna tihota nastane. Vsi se pogledujejo prebledeli. Morje pa divjá čimdalje huje. Težko se valí ladja. Kapitan poskusi izpustiti rešilno ladjo v morje. Pet mornarjev stopi vánjo in jo izpustí v morje. Ali zdajci jo zagrne valovje, in dva mornarja izgineta v vodi; jeden izmed njiju je — Dalmatinec; — drugi pa se stežka rešijo po vrveh na parnik.

Sedaj mine srčnost celó mornarje. Dve uri kesneje se jame parobrod potapljati.

V tem vlada na palubi strah in groza. Matere pritiskajo deco na prsi, prijatelji se objemajo in poslavlajo, drugi se vračajo v kajute, da ne bi gledali odprtega groba svojega; potnik, katerega je zadéla kàp, prevrne se po stopnicah in izdihne dušo. Drugi se strastno objemajo, žené omedlevajo. Še drugi klečé okolo duhovnika; otroci pa se jokajo in kričé. Tu in tam se vidijo ljudje, ki stojé nepremično — kakor da so kipi, široko odprtih očij in nezavestnih pogledov, kakor mrtveci ali brezumniki. Zora in Milan sta se oklenila jadrenika in plašno in srepo gledata v razljučeno morje.

Valovi se nekoliko umiré — a parnik se venderle potaplja. Preostaja samó še nekaj minut.

— Čolnič v morje! — zakliče kapitan.

Jedini čolnič, kateri jim je ostal, izpusté v morje, in štirinajst mornarjev s tremi popotniki stopi vánj.

Kapitan ostane na parniku.

— Stopite k nam v čoln! — kličejo mu mornarji.

— Ne, meni je poginiti z ladjo mojo! — javrne kapitan hladno.

— Namerili bodemo na kak brod, da se rešimo, pridite hitro, sicer ste izgubljeni! —

— Ne, ne morem!

— Za jednega je še prostor! — kričé mornarji navzgori — za jedno žensko! — Ženska, katero je kapitan privedel h kraju, vidi, kakó je čoln daleč, zbojí se in pade vznak na krov. Druge žene so skoro vse nezavestne. — Káko dete! — kličejo mornarji.

Na ta glas izpustita mali Bokélj in tovarišica njegova jadrenik, katerega sta do sedaj objemala brezkraino preplašena, kakor da se jima je šele sedaj vzbudilo veselje do življenja, planeta na kraj, kličoč: — Mene! Mene! — in se kakor besni zverí trgata in potiskata drug drugega nazaj.

— Manjšega dajte! — kličejo mornarji — čoln je prepoln! —

Kakor od strele zadeta, obstane deklica, kakor okamenela, meroč z ugaslim pogledom tovariša svojega. Milan jo pogleda, vidi krvavi sled na nje prsih — spomni se . . . in plemenita misel mu prešine obraz . . .

— Dajte manjšega! kličejo mornarji — potem odrinemo! —

— Ona je ložja od mene! — zakliče deček z glasom, kateri njegovemu niti ni več podoben — Zora, pojdi ti! Očeta in mater imaš, jaz nikogar več! Odstopam ti svoje mesto! Pojdi! —

— Vrzi jo v morje! — kličejo mornarji.

Milan jo prime čez pas in jo vrže v vodo. — Deklica zakriči, mornar jo doseže in potegne v čoln.

Deček ostane kraj broda kakor prikovan, s povzdignjeno glavo, miren, resen, vzvišen; dolgi kodri mu v vetru vihrajo okrog glave.

Čolnič odpluje. Bil je tudi že skrajni čas, da se je umeknil brizgajočemu, vrtničnemu valovju okolo potapljajočega se parnika.

Deklica, do sedaj brezzavestna, dvigne oči in začnè glasno jokati. — Z Bogom, Milan! — kliče jokaje in izteza roke: — Z Bogom, z Bogom, z Bogom! —

— Z Bogom! — zakliče deček in dvigne roko v slovó.

Na parniku je vse tiho. Morje seza že na palubo. Čolnič se urno odmika po vzburjenem morji — pod temnim nebom.

Deček poklekne, sklene roke in obrne pogled proti nebu.

Deklica si pokrije oči.

Ko zopet dvigne pogled — parnika ne ugleda nikjer!

Učiteljica moja je umrla.

15. — Torek.

Predvčeraj ob dveh je umrla uboga moja učiteljica, baš sedmi dan potem, ko je prišla k moji materi. Včeraj je prišel ravnatelj in nam naznanil žalostno novico. Rekel je: — Oni izmed vas, kateri so bili nje učenci, dobro vedó, kakó je bila dobra, kakó jih je ljubila; bila jim je skrbna mati. Sedaj je ni. Davno že je nosila v sebi smrtno kál. Ako bi ne morala služiti kruha svojega, bila bi se bolj varovala in morebiti ozdravela; vsaj podaljšala bi si življenje, da je izstopila prej. Toda hotela je do zadnjega diha biti pri svoji deci. V soboto se je poslovila od nje, dobro vedoč, da je ne vidi nikoli več; dala ji je dobrih svetov in opominov, poljubila vsakega in ihté odšla. Nič več je ne bode videli. — Mali Strmšek, kateri je tudi bil njen učenec v prvem razredu, nasloni se na klop in se razjoka.

Včeraj popoldné smo šli za pogrebom. Pred hišo je stal mrtvaški voz in mnogo ljudstva. Prišel je tudi ravnatelj in vsi učitelji in uči-

teljice naše šole in tudi iz drugih šol, kjer je poučevala prej. Bili so tudi vsi otroci njenega razreda s svojimi materami, katere so nosile sveče. Učenke dekliške šole so nosile vence, nekatere pa šopke. Mnogo šopkov in vencev so položile na voz, med njimi je bil jeden največji, narejen od zimzelena in s krasnimi trakovi, na katerih je bil napis: — Ljubljeni svoji učiteljici — hvaležne učenke. — Niže je bil nekaj manjši venec od nje učenčkov. Med ljudstvom je bilo mnogo slug z livréjami in služkinj s svečami; bogat gospod, oče njenega učenčka, poslal je krasno svojo kočijo, ki je bila znotraj prevlečena z modro svilo. Mnogo deklic je jokalo. — Sedaj nastane molk; — prinesli so krsto in jo dejali na voz. Mali dečki se začno jokati na glas, kakor bi vedeli šele sedaj, da jim je učiteljica umrla. Nekatere so morali celó odvesti. — Izprevod se jame premikati. — Najprej gredó gojenke raznih zavodov v belih oblekah z modrimi trakovi okolo pasa; za temi duhovniki in voz. Za njim gredó učitelji, učiteljice, učenci in učenke in mnogo ljudstva. Pri oknih in vratih hiš, mimo katerih je šel izprevod, bilo je polno ljudstva; vidèč vence in mladino, dejali so: — Bila je učiteljica. — Tudi gospé so jokale. Dospevši pred cerkev, vzdignejo krsto in jo postavijo sredi cerkve. Učiteljice položé vence nánjo, deklice jo obsujejo s šopki, duhovniki zapojó tožne molitve,

da odmeva po veliki temni cerkvi. — Iz cerkve jo odnesó v istem redu na pokopališče. Po zadnji molitvi se vse vrne domóv — sama je ostala dobra moja učiteljica — ubožica, ki se je trudila toliko let! Knjige svoje in kar je imela, ostavila je svojim učencem, temu tintnik, drugemu lep okvir, vsakemu nekaj. — Dva dni pred smrtjo je rekla ravnatelju, naj ne pustí najmanjših učencev za pogrebom, da bi ne jokali preveč. — Koliko dobrega je storila, koliko trpela — in napósled je umrla! Uboga učiteljica moja, vsi so te ostavili! Z Bogom, z Bogom, za vedno! Z Bogom, draga učiteljica, sladek in žalosten spomin detinstva mojega!

Vročina.

» 21. — Ponedeljek.

Vročina je nastala. Toplomer že kaže kakih pet dnij 32° toplote. Sredi poletja smo. Vsakega morí neznosna ta vročina. Vsi smo izgubili lepo pomladansko barvo, noge in vratovi so nam tanki, glave kimajo, očí lezejo skupaj. Ubogi Dragič, kakó ga morí vročina! Obraz mu je voščeno-rmen, in čestokrat za trdno zaspí na svojem zvezku. Gruden pa je pozoren in ga zagradí z odprto svojo knjigo, da bi ga ne videl učitelj. Krmel naslanja rdečkasto svojo glavo na klop; človek bi mislil, da je odrezana in položena na klop. Gorján toži,

da nas je preveč, da mu kvarimo zrak. Oj, koliko truda nas sedaj stane učenje! — Skozi okna naše hiše gledam ta krasna drevesa, v katerih gosti senci bi se igral takó rad, pa me obide žalost in jeza, da moram sedeti v klopi. Ko pa ugledam dobro mater, katera me često pričakuje pred šolo, osrčim se zopet; zakaj nje skrb záme je genljiva. Vsako jutro, ko me pride buditi, osrčuje me, rekoč: — Le še toliko in toliko dnij je vztrajati, potem si prost, potem si odpočiješ in se bodeš slobodno igral v senci. — In vselej, ko prihajam iz šole, pogleduje me skrbno, ali nisem bledejši — in bolehnější od prej. — In prav ravná, ako me spominja dečkov, kateri delajo na polji, ali po peščenih strugah rek pod pekočimi solnčnimi žarki, ali pa v zatohlih tvornicah; zarana morajo vstajati in nikoli nimajo počitkov. — Pogumno torej na delo! — Poljšak pa je vzgleden, njega ne premaga spanec, niti vročina, vedno je vesel in živahen, kakor je bil pozimi, brez truda se uči in razveseljuje vse, ki so okolo njega, kakor da z zvonkim svojim glásom osvežuje zrak, ki ga obkroža. Še dva druga sta vedno živahna in vesela: to je jekleni Zemljič, kateri se grize v ustnice, da bi ne zaspal, in čimbolj je vroče, tembolj stiska zobé in razteza očí, kakor da hoče snesti učitelja; in mali barantáč Zavrtnik, kateri na vse pretege hití izdelovati popirnaté pahljače, katere krasí s podobicami raz vžiga-

lične škatljice in jih prodaja po krajcarji. Najmarljivejši od vseh pa je Markič. Že ob 5. uri zjutraj vstaja in pomaga očetu prekladati drva. Ob 11. uri pa ne more več zatajevati spanca; glava mu kàr kine na prsi. Upira se mu na vso moč, udarja se v zatilnik, prosi iz sobe, da se gre umivat, tovarišem velí, naj ga tresejo in ščipajo. Navzlic vsemu temu pa je danes zaspal, kakor da je ubit. — Učitelj ga je klical: — Markič! — Ničesar ni slišal. Učitelj zakliče: — Markič! — Tedaj pa se oglasi ogljarjev sinček, sosed njegov in pravi: — Danes je od pete do sedme ure nosil drva. — Učitelj tiho odide in nadaljuje pouk. Za kake pol ure pride zopet mimo klopi, pihne mu v obraz, in Markič se vzbudí. Ugledavši učitelja pred seboj, silno se prestraši. Učitelj pa mu dvigne obraz z rokami, poljubi ga na lase in reče: — Ne zamerim ti, sinko, zakaj to ni bil spanec lenuhov, bil je le počitek utrujenega delavca. —

J u l i j.

Hvala!

1. — Sobota.

Uboga moja učiteljica je lepo završila šolsko leto; le nekoliko dnij, predno smo končali po-

uk, odšla je. Še nekaj dnij — in prosti smo! Minilo je zopet jedno leto — meni četrto. Ko bi ne bila učiteljica moja umrla, izšlo bi se dobro. — Sedaj se spominjam zadnjih dnij meseca oktobra in primerjam, koliko znam sedaj več, nego tedaj. Toliko novih stvari imam v glavi; bolje govorim in pišem, nego prej; mislim, da bi lahko pomagal mnogim odraslim ljudém pri njih poslih. Kar čitam, umejem sedaj do malega. Zadovoljen sem . . . Toda koliko oseb pa me je tudi podpiralo in mi pomagalo pri učenji; ta takó, drugi drugače; domá, v šoli, na poti — povsod, koder sem hodil in kaj videl! — In sedaj zahvaljam vse! Zahvaljam najprej tebe, dobri učitelj moj, kateri si mi bil toli prizanesljiv in ljubezniv; vsako novo znanje, katero me diči sedaj in s katerim se ponašam, stalo te je toliko truda! — Zahvaljam tebe, Poljšak, ljubeznivi tovariš! S poučnim tolmačenjem svojim si mi pomagal reševati najtežje naloge; tebe, vrli in jaki Zemljič, ki si mi kazal dejanski, da je vse mogoče, kar hočemo; tebe, dobri in plemeniti Gruden, kateri hočeš, da bodi vsak, ki občuje s teboj, dober in plemenit; in vaju: Strmšek in Markič, katera sta mi bila vzor srčnosti v nezgodah in vzgled marnega tihega delovanja! Toda najbolj zahvaljam tebe, oče moj! Ti si mi bil prvi učitelj, najboljši moj prijatelj; dajal si mi toliko dobrih svetov, učil me toliko dobrih

stvari; delal záme, prikrival mi žalost, da bi mi lajšal uk in mi lepšal življenje! In tebe, ljubljeni, blažen moj angelj — sladka mati moja, katera si sladila vse moje radosti, pretrpela moje žalosti, gladèč me z jedno roko po čelu, z drugo mi kažoč na nebó. Pred vaju poklekujem, kakor tedaj, ko sem bil še majhno dete, in vaju zahvaljam z vso udano ljubeznijo svojo, katero sta mi vcepila v dušo v dvanajstih letih požrtvovalnosti in ljubezni! —

Zadnji list matere moje.

Šolsko leto gré torej h koncu, Janko, in lepó je, da ti ostane v spominu podoba vzvišenega, velikodušnega otroka, ki je dal življenje svoje za prijateljico, kakor si slišal v zadnji mesečni pripovedi. Sedaj, ko se bodeš poslavljal od učiteljev in tovarišev, poročiti ti moram žalostno novico. Oče tvoj mora ostaviti Ljubljano, in vsi gremo ž njim. Ne bode se ti torej posloviti za dva meseca, temveč za več let. Stopil bodeš v drugo šolo. Resnično te boli, je li? — Zakaj dobro vem, da ljubiš staro šolo svojo, kjer si se štiri leta sléharni dan veselil dvakrat storjenega dela, izpolnjene dolžnosti; kjer si toliko časa ob isti uri ugledaval iste dečke, iste učitelje, iste roditelje — očeta in mater, katera sta te pričakovala smehljaje. Vem, da ljubiš staro svojo šolo, v kateri se ti je jel raz-

vijati um, kjer si našel toliko ljubeznivih tovarišev, kjer je bila vsaka beseda, katero si slišal, govorjena le tebi v prid in kjer nisi doživel nič neprijetnega, kar bi ne bilo tebi v korist! Ohrani si torej naklonjenost do nje in poslôvi se od vseh teh dečkov resnično presrčno. Premisli, da bode nekatere tovariše zadela nesreča; izgubiti utegnejo očeta ali mater; drugi bodo pomrli mladi; zopet drugi bodo hrabro prelivali kri v vojnah, in še drugi bodo dobri, pošteni rokodelci, očetje delavnih, poštenih rodbin, kakeršne so njih. In kdo vé, ali ni med njimi tudi kdo, ki bode vrlo služil domovini svoji z umom in čegar ime se bode izgovarjalo s častjó. Ljubeznivo se torej loči od njih! Ostavi tej veliki družini kos svojega srca, družini, med katero si prišel kot dete in jo ostavljaš kot mladenič, katero tvoj oče in tvoja mati jako, jako ljubita, ker je i ona ljubila tebe. — Šola je mati, Janko moj: vzela te je iz mojega naročaja, ko si komaj jel govoriti, in sedaj te mi vrača velikega, dobrega in pridnega. Blagoslovljena mi bodi, in ti je ne pozabi nikdar, sinček moj! Oj, nemogoče je, da bi jo pozabil! Mož bodeš, prehodil bodeš širni svet, gledal neizmerna mesta in veličastne spomenike, a mnogo jih bodeš pozabil; óno oskromno, belo poslopje pa, z ónimi zaprtimi okenci in malim vrtom, to poslopje, v katerem ti je vzevela prva cvetka tvojega duhá, to bodeš gledal v

duhu do zadnjega dné svojega življenja, kakor bodem jaz gledala hišo, kjer sem prvokrat zaslišala tvoj glas!

Tvoja mati.

Pismena preizkušnja.

Sedaj imamo že pismene preizkušnje za seboj. Na cestah okolo šole ni slišati druge govornice, nego: preizkušnja, red, naloga, sposoben, nesposoben i. t. d. Včeraj smo pisali spisje, danes pa računstvo. Ginljivo je bilo videti, kakó so roditelji, spremljaje dečke v šolo, hrabрили jih pred vhodom in jim svetovali. Mnogo mater jih je spremilo celó do sobe, da poskusijo, ali ni peró pokvarjeno in ali je tinta v tintniku? In pri vratih se ozró še jedenkrat: — Pogum! — Bodi pazen! — Nadzorujoči učitelj je bil gospod Čerin, óni s črno brado in zvonkim glasom. Dečki so bili od strahú vsi bleđi. Učitelj je glasno prečital nalogo, pogledujé drugega za drugim, a videlo se je, kakó rad nam bi čital še rešitev naloge. Za nekaj časa so jeli nekateri jokati, zakaj naloga je bila težka. Krmel se je bíl s pestjo ob glavo. Vender mnogo jih je, ki niso sami krivi, da ne znajo; ubogi dečki se niti ne utegnejo učiti. Lepo pa je bilo gledati Poljšaka, kakó je bil ves vnet pomagati, komur je mogel. Tudi Gruden, kateri je jako spreten v računjanji, pomagal je na vse strani; celó Gorjanu, katerega je račun

čisto zmedel, in je bil nató jako vljuden. Zemljič je nad jedno uro tiščal glavo med pestmí, potem pa je v petih minutah zvršil vse. Učitelj je hodil med klopmí in opominjal: — Mirno, mirno! — Priporočam vam, da ste mirni! — Ko sem proti najstni uri pogledal skozi okno, videl sem na cesti mnogo roditeljev, ki so se neprestano izprehajali ob šoli. Prišel je tudi Strmškov oče, Kovač v veliki modri srajci naravnost iz kovačnice; prišla je tudi Krmelova mati in Dragčeva, katera ni mogla stati na mestu, takó je bila nemirna. Nekoliko pred poludnem je prišel tudi moj oče, predragi moj oče! Opoludné smo dovršili nalogo. Ali je bil to prizor pri izhodu! Vse je obstopilo dečke, pregledujé njih zvezke in vprašujé: — Kakó je bilo? — Kakó pa odštevanje? — In odgovor? — In desetinska pika? — Moj oče je tudi pogledal v zvezek in dejal: — Dobro je! — Poleg naju je stal kovač, ki je tudi pregledoval zvezek svojega sinka; ker se ni prav izpoznal, vprašal je mojega očeta: — Izvolite mi povedati rešitev! — Oče je čital število, óni je pogledal — bilo je prav! — Dobro dečko, dobro! — Za nekaj hipov se pogledata z mojim očetom; ta mu podá roko, in óni mu jo stisne. Z željo: — Da se vidimo pri ustni preizkušnji! — razšli smo se. Toliko da odideva, zaslišiva za seboj tanek pojoč glas: bil je kovač, ki je pel.

Ustna preizkušnja.

Ob osmi uri smo bili vsi v šoli. Četrť ure pozneje so nas jeli klicati po štiri in štiri v veliko sobano, kjer je stala velika, z zelenim suknom pogrñjena miza; pri nji je sedel ravnatelj in štirje učitelji. Jaz sem bil pri prvih, ki so bili pozvani tjã. Ubogi učitelj! To jutro sem zopet in šele dobro spoznal, kakó nam je dober. Dočim so nas drugi izpraševali, sledil je on neprestano z očmi našim odgovorom ter se vznemirjal pri vsaki negotovi besedi; a slišavši dober odgovor, bil je vesel. Z glavo in rokami nam je dajal tisoč znamenj, kakor bi hotel reči: — Dobro! — Ne! — Pazi! — Počasneje! — Pogum! — Ko bi bili sami očetje dečkov tu, ne bi bili mogli več storiti. Vpričo vseh bi mu bil rad izrekel presrčno svojo zahvalo za to skrbnost! — Ako so drugi učitelji rekli: — Dobro je — zablestele so se mu oči od same radosti. Vrnil sem se v svoj razred in pričakoval očeta. Skoro vsi so bili že tu. Sedel sem poleg Grudna. Veseliti se nisem mogel, zakaj mislil sem si, sedaj je zadnjikrat, da morem sedeti poleg njega. Da odhajam, da četrtega razreda ne bodem izvrševal ž njim, nisem mu še povedal. Sedel je s sklonjenim hrbtom, okrasujoč podobo svojega očeta. Njegov oče je močan, velik mož, istega resnega obraza, kakor on. In dočim je takó sedel, ugledal sem pri

odprti srajci na njegovih prsih srebrn križec, katerega mu je podarila mati Dragčeva. Moral sem mu povedati, da grem. Torej rečem: — Gruden, to jesen bode moj oče za zmiraj ostavil Ljubljano. — Vprašal me je, ali grem tudi jaz ž njim. Odgovoril sem: — Dà. — Ali ne bodeš z nami hodil v četrti razred? — Ne — odvrnem mu. Gruden umolkne in risa dalje. Za nekaj hipov pa me vpraša, ne da bi dvignil glavo: — Ali se bodeš potem še spominjal tovarišev svojih iz tretjega razreda? — Dà — odvrnem mu iskreno — vseh, a tebe . . . bolj, nego drugih, bolj, nego vsakega, kdo bi te mogel pozabiti! — Pogledal me je resno, dolgo, takó, da je s pogledom povedal več, nego bi z vsemi besedami. Podal mi je roko, levico, z desnico pa je storil, kakor bi risal dalje. Krepko mu jo stisnem. V tem hipu stopi v sobo učitelj in reče vesel: — Do sedaj je bilo dobro, le takó dalje! Bodite pogumni! Ničesar se ne bojte! — In da bi nam pokazal, kakó je zadovoljen in nas razveselil, zasmijal se je, ón, ki se nikdar ne smeje. Stvar se nam je zdela takó čudna, da se kàr nismo mogli smijati, le drug drugega smo pogledovali začudeno. Meni pa je provzročil ta prizor otroške veselosti boleost in ginjenost zajedno. Ta veselost jednega trenutka mu je bila torej plačilo za desetmesečni trud, za vse trpljenje, vso dobrotljivost in potrpljivost! Zató se je trudil, zató je zbolel ubogi učitelj! Oh, zdí se mi, da

ga bodem v tem prizoru gledal vse žive dni!
 — In kadar bodem mož in ga bodem srečal,
 povedal mu bodem o tem prizoru, kateri me je
 takó bolestno genil v srce, in ga poljubil na sivo
 glavo! —

Slovó.

Zbrali smo se zadnjikrat v šoli, da zaslišimo uspehe preizkušenj. — Pred šolo je bilo polno ljudij, bili so roditelji dečkov. Tu je bil Grudnov oče, Poljšakova mati, kovač Strmšek, gospa Dragčeva, zelenjadarica, oče „zidarčkov“, oče Zemljičev in mnogo drugih. Od vseh strani je bil šum, kakor na trgu. Vstopil je učitelj, in vse je utihnilo. Učitelj je čital: — Andrija sposoben . . . Bednar sposoben . . . Dragec sposoben . . . mati mu pošlje s pahljačo poljub. Gruden sposoben. Zatém trije, štirje nesposobni. Jeden začnè jokati, ker mu je oče zapretil. Učitelj, zapazivši to, reče mu: — Ne, gospod, oprostite, ni vedno njih krivda, časih so okolščine krive in takó je tu. . . . Markič sposoben Poljšak sposoben s prvo odliko! Vsi mu zaploskajo: — Vrlo, vrlo Poljšak! — On pa strese kodrasto svojo glavico in se zardelega obraza ozrè po materi, katera mu migne z roko. . . Končavši dé nam učitelj:

— Dečki moji! Danes je zadnjikrat, da smo skupaj. Prebili smo jedno leto skupaj in sedaj se poslavljamó . . . nádejem se . . . da

dobri prijatelji je li da? — Ako kdàj nisem bil potrpljiv, ako sem bil nehoté nepreviden, prestrog, oprostite mi. . .

— Ne, ne, gospod učitelj — izpregovoré roditelji in učenci — ne, gospod učitelj, nika-kor ne! —

. . . Oprostite mi — nadaljuje učitelj — in ne zabite me. Prihodnje leto ne bode-te pri meni, a videl vas bom zopet in vas vedno ohranil v svojem srci. Da se torej vidimo, dečki moji! —

Rekši stopi med nas, učenci pa vstajajo, hité mu naproti in mu podajajo roke ter mu jih poljublja-jo. Preko petdeset glasov mu kliče: — Da se vidimo, gospod učitelj! Hvala vam, go-spod učitelj! Spominjajte se nas! — Odhajajoč iz sobe, učitelj stežka prikriva svojo ginjenost. Planemo iz sobe; tudi iz drugih sob prihajajo. Tu so bili roditelji, učiteljstvo, deca; vse se je poslavljaló in zahvaljaló; učiteljici z rdečo perja-nico se je obešalo pet otrók na roke, dvajset pa se jih je gnetlo okolo nje, da so jo skoro udu-šili. Drugi učiteljici so skoro pokrivalo raztrgali z glave ter ji ducat šopkov nateknili po góm-binih luknjicah in po žepih. Drugi so se rado-vali okolo Klodiča, kateri je danes prvokrat odložil bérle. Vsi smo se pozdravljali. Oj, kakó lahko smo v tem trenutku pozabili vsako malen-kost! Ljubič, kateri je bil vedno zaviden Polj-šaku, objel ga je danes prvi. Jaz sem pozdravil

„zidarčka“ in ga poljubil baš ko mi je zadnji-krat naredil „zajčka“, ljubeznivi dečko! Pozdravil sem Strmška, Zavrtnika, kateri mi je izročil okrhano majoliko kot dobitek zadnje njegove loterije. In vse druge sem pozdravil.

Lepó je bilo videti, kakó se je Dragec ovil Grudnu okolo vratú, kakor da se ne more ločiti od njega. Vsi smo se zbrali okolo Grudna: Z Bogom, Gruden! — Z Bogom! — Da se vidimo! — in objemali so ga, poljubljali, stiskali mu roke, vrlemu dečku. Njegov oče je začuden gledal vse to. Gruden je bil zadnji, katerega sem objel in na njegovih prsih udušil jok, kateri mi je uhajal čez ustnice; on pa me je poljubil na čelo. Hitel sem k očetu in materi. Oče me je vprašal: — Ali si se poslovil od vseh tovarišev? — Sem. — Je li kdo, da si mu storil krivico, pojdi in prosi ga, da ti oprostí in pozabi! — Ali ni nikogar? — Nikogar! — odvrnil sem. — Torej z Bogom! — reče oče z ginjenim glasom in poslednjič pogleda na šolo. Mati tudi ponoví: — Z Bogom! — Jaz pa nisem mogel reči ničesar.

KAZALO.

	Stran
Majnik. Krvičasta deca	3
Žrtvovanje	5
Požar	7
Od Apenin do And	11
Poletje	47
Poezija	49
Gluhonemka	51
Junij. Vojska	59
Domovina	60
Moj oče	63
Izlet	64
O razbiti ladji	68
Učiteljica moja je umrla	75
Vročina	77
Julij. Hvala!	79
Zadnji list matere moje	81
Pismena preizkušnja	83
Ustna preizkušnja	85
Slovó	87

